Elisabeth Heresch

DOCUMENTELE SECRETE PARVUS

REVOLUȚIA CUMPĂRATĂ

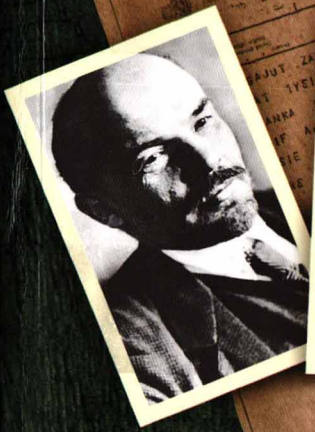

Planul ocult al revoluției bolșevice

METEOR PUBLISHING

Elisabeth Heresch

Documentele secrete Parvus

Redactare: *Rodica Chiriacescu*
Tehnoredactare: *Mariana Radu*
Corectură: *Bogdan Pavlusenco*
Copertă: *Luca Emil Cornel*

© 2000 by LangenMüller in der F.A. Herbig Verlagsbuchhandlung GmbH, München. All rights reserved.

Original title: **Geheimakte Parvus. Die gekaufte Revolution by Elisabeth Heresch**

www.herbig.net

© 2018 Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii METEOR PUBLISHING

Contact:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuție la:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Heresch, Elisabeth
Documentele secrete Parvus : Revoluția cumpărată : biografie - cu 57 de reproduceri și documente / Elisabeth Heresch ; trad. din lb. germană de Adela Motoc. - București : Meteor Publishing, 2018
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-606-910-089-9
I. Motoc, Adela (trad.)
94

Această carte a apărut cu sprijinul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Conținutul acestui volum nu reprezintă obligatoriu poziția oficială a Institutului

Elisabeth Heresch

Documentele secrete Parvus

Revoluția cumpărată

Biografie

Cu 57 de reproduceri și documente

Traducere din limba germană
de *Adela Motoc*

METEOR
PUBLISHING

Transcrierea numelor ruseşti s-a făcut conform regulilor stabilite de Academia Română.

Datele din citatele ruseşti sunt redate după calendarul rusesc, care până la 1900 era cu 12 zile în urma celui occidental, iar între 1900 şi 1917 cu 13 zile. Frecvent s-a indicat şi data occidentală, iar în cazul evenimentelor din afara Rusiei numai aceasta. De la 31.01.1918 cele două calendare sunt identice.

Proveniența fotografiilor
Nr. 1, 8, 12, 19 GARF, Moscova
Nr. 2, 3, 5, 6, 7, 9, 13-17, 20 Colecţia C. Weber, München
Nr. 4 Arhiva autoarei
Nr. 10, 18 Arhiva Foto a Bibliotecii Naţionale Austriece

„Numai tulburările interne pot face
să se clatine colosul rus."

Contele Hoyos
Ministru de Externe austro-ungar,
septembrie 1914

Cuprins

Prefaţă 9

I. De la *enfant terrible* la souffleur politic 11
Constantinopol 1915 11
Aşa a început totul 16
Helphand sau Marx à la russe 21
Evreii în Imperiul ţarist 26
La început a fost cuvântul 32
Anatomia unui revoluţionar 42
Enfant terrible Parvus 45
Parvus – Lenin – Troţki 50
Marea probă generală 60
„Sunteţi arestat!" 67
Da capo 81
Banii înseamnă putere 87

II. Lucrare magistrală şi vină magistrală 100
Aşa se face revoluţia 100
Afacerea milioanelor 111
Cu bombe şi magnaţi 131
Grevă sau puci – toate drumurile duc la Parvus 194
Vină fără ispăşire 248
Jocul s-a terminat 287

Epilog – vis şi realitate 319

Anexă 327
Planul pentru Revoluţia rusă 327
Surse 343

Indice de nume 347

Prefață

„Dați-mi un punct de sprijin
și voi mișca pământul din loc..."

Cu greu s-ar mai găsi un altul în istoria universală care să pretindă în modul cel mai serios cu putință că și-a propus o asemenea sarcină și în scurt timp a și realizat-o – în afară doar de Israel Lazarevici Helphand, alias Alexander Parvus. La sfârșitul anului 1914, genialul economist a elaborat un plan, la începutul anului 1915 l-a prezentat guvernului Reich-ului german – iar în 1917 acest plan a devenit realitate: distrugerea Imperiului țarist și preluarea puterii în Rusia de către comuniști, care de acolo și-au pornit marșul victorios prin jumătate din lume. Urmările lucrării sale au marcat istoria universală până în secolul al XXI-lea.

Dar cine a fost Parvus? Născut în 1867 într-o familie de evrei din pătura mijlocie, nu departe de Minsk, tânărul talentat a făcut studii de economie în Elveția, după care a plecat în Germania. Încă de foarte devreme, Parvus a fost însuflețit de două dorințe inegale: visul despre bani mulți – și despre marea revoluție.

1914 a fost anul său fast. Când, după jumătate de an, războiul pe Frontul de Est încă nu era decis pentru guvernul Reich-ului german, Parvus s-a prezentat cu un plan îndrăzneț. Acesta conținea toate ingredientele necesare pentru a provoca, la momentul potrivit, prăbușirea puterii de stat ruseşti și măturarea guvernului țarist, iar apoi înlocuirea lor cu revoluționari docili. Sforile persoanelor implicate în acțiune până sus la Lenin le trăgea Parvus însuși.

Berlinul a acceptat această ofertă. Până la finalizare, acțiunea urma să coste guvernul Reich-ului german o sumă care, actualizată, ar reprezenta aproximativ un miliard de mărci.

În momentul în care „vagonul plumbuit", în care se afla Lenin, se îndrepta spre Petrograd, organizarea acţiunii Revoluţia era ca şi încheiată. Fără Parvus, Lenin, căruia îi fusese refuzată trecerea prin alte ţări în drumul de întoarcere spre Rusia, n-ar fi ajuns niciodată la Petrograd. Cum s-ar fi desfăşurat atunci secolul nostru?

Abia atunci când, după ţarul Rusiei, împăratul Germaniei a fost şi el silit să abdice, a devenit clar că Parvus netezise calea unei mişcări, care n-avea să se oprească la graniţele Rusiei – şi nici la altele.

În timp, această gigantică răsturnare socială, care a cuprins secolul al XX-lea la scară mondială, a fost susţinută prin multe teorii. Se întâlnesc aici, mai ales, toate elementele învăţăturii marxiste de genul „necesităţii istorice" a înlăturării burgheziei de către proletariat, al pretinsei egalităţi a indivizilor umani, al criticii radicale la adresa capitalismului, al urii ca forţă motrice şi, în special, al revoluţiei ca formă preferată a acţiunii politice. Determinante în acţiunile lui Parvus au fost interesele financiare şi interconexiunile guvernelor, magnaţilor ca, de pildă, americanul Jacob Schiff cu traficanţii de arme. Aceste fapte şi nu interpretarea lor constituie materia acestei istorii.

Drumul lui Parvus este unul aventuros. El duce de la Odessa în Elveţia, Germania, Austria, Turcia şi Scandinavia. Îl urmăm în adâncurile ilegalităţii şi închisorilor până pe culmile banilor şi puterii. Dar nici după ce planul lui Parvus a fost realizat, dorinţa acestuia de a fi membru al primului guvern revoluţionar din Rusia nu s-a împlinit: Parvus devenise discreditarea personificată a lui Lenin şi a pactului acestuia cu duşmanul politic. Şi chiar înainte ca Parvus să moară, în 1924, în vila sa din Berlin-Schwanenwerder, Germania nu mai avea nici ea nevoie de el.

„Un război între Austria şi Rusia
ar fi extrem de folositor pentru revoluţie,
dar este improbabil ca Franz Joseph şi
Nikolaşa să ne facă această bucurie."

Lenin către Gorki, 1913

I. De la *enfant terrible* la *souffleur* politic

Constantinopol 1915

În ziua de şapte ianuarie 1915, în primele ore ale după-amiezii, un bărbat coboară dintr-o maşină în faţa portalului Ambasadei imperiale germane din Constantinopol. Înfăţişarea bărbatului aflat cam pe la mijlocul vieţii, cu o statură impunătoare, corpolentă, pe care era aşezat un cap masiv, cu o frunte înaltă de gânditor, cu barbă îngrijită şi croială elegantă lasă impresia unuia dintre europenii aceia înstăriţi – industriaşi sau bancheri – care reuşesc să profite de şansă şi să fie la momentul potrivit în locul potrivit. Pare să fie conştient de importanţa întâlnirii iminente, deoarece, în pofida minei sale ferme şi a ţinutei sigure de sine, gesturile cu care-şi strânge servieta, mănuşile şi jobenul sunt hectice.

În timp ce aşteaptă să fie primit, privirea îi alunecă pe faţada acelei clădiri înalte. Elegantul Palat imperial de pe Boulevard Ajaz-Paşa, o construcţie înaltă în stil neorenascentist, din cărămidă roşietică cu chenare albe, este situată maiestuos pe colina care se ridică în spatele Palatului Dolmabahce. De aici se deschide o perspectivă unică asupra Bosforului, Cornului de Aur, Mării Marmara şi Insulelor Principilor. Chiar şi această poziţie dominatoare este totodată un semn exterior al puterii şi importanţei Reich-ului german şi al siguranţei de sine a guvernului său. Dar ea simbolizează şi poziţia strategică a acestei ambasade, cu care

Berlinul îşi marchează prezenţa în Balcani. În sfârşit, în cele cinci luni de când durează războiul, aici s-au petrecut unele evenimente importante pe care merită să le aflăm.

Uşa se deschide şi vizitatorul îşi spune numele: „Alexander Parvus – Doctor Parvus". Înainte de a intra în clădire, aruncă mecanic o privire scurtă în jur. A fost anunţat personal la ambasadorul Konrad, baron de Wangenheim. Câteva clipe mai târziu, el urcă grăbit, treaptă după treaptă, pe scara principală spre salonul de primire, înaripat de conştiinţa neînşelătoare că fiecare pas îl va duce pe el – şi nu numai pe el – mai aproape de acele prefaceri însemnate, la care a visat toată viaţa. Acum problema este să-şi expună viziunile politice cu forţă de convingere. Numai aşa planul său are perspectiva de a fi realizat.

Pentru Wangenheim, Parvus nu este un necunoscut. Încă înainte ca acesta să-i fi fost recomandat ambasadorului de Max Zimmer, un negociator german stabilit de multă vreme aici, în vederea unei întâlniri personale, el se tot ciocnise de numele vizitatorului. Se spunea că Parvus este originar din Rusia, crescut într-un ghetou evreiesc de lângă Minsk, un socialist cu convingeri revoluţionare, economist instruit şi publicist pe cât de satrălucit, pe atât de cinic; că apoi se făcuse cunoscut ca sponsor al unui ziar socialist naţional turcesc şi că funcţiona semioficial în spatele culiselor în calitate de consilier economic şi politic al guvernului turc. În schimb, domeniul acelor activităţi cu care îşi câştigase într-un timp scurt o avere considerabilă – la care se adăugau şi propriile bănci – şi reşedinţa sa de pe nobilele Insule ale Principilor era ascuns dincolo de o ceaţă de zvonuri şi speculaţii. Într-un cuvânt, Parvus trece drept un bărbat spălat cu toate apele Europei şi Balcanilor şi ale cărui cuvinte ar merita să fie auzite.

Toate acestea sunt absolut interesante pentru reprezentantul Reich-ului german, pentru care războiul pe Frontul de Est durase oricum dublu decât fusese plănuit. Filogerman declarat – şi antirus, în orice caz –, Parvus propune o alianţă de acţiune a Guvernului Reich-ului cu revoluţionarii ruşi. El arată, cu o logică convingătoare, că Rusia ar putea fi învinsă doar dacă, simultan, ar fi slăbită prin tulburări interne, care ar face să se clatine regimul ţarist şi,

dacă, şi-ar pierde forţa de luptă prin sfărâmarea marelui imperiu în mici părţi individuale. Toate acestea ar putea fi provocate printr-un program de acţiune cu un scop bine precizat. Iar el, Parvus, a elaborat deja un asemenea program. Cu alte cuvinte, vizitatorul îi oferă interlocutorului german organizarea, contra plată, în colaborare cu Guvernul Reich-ului a unei revoluţii în Rusia, completată cu mişcări secesioniste până la căderea ţarului.

După numai o zi, ambasadorul von Wangenheim telegrafiază superiorului său din Ministerul de Externe de la Berlin, secretarul de stat şi ministrul prusian Gottlieb von Jagow, impresiile lui despre întâlnirea cu Parvus. Vorbeşte în termeni superlativi despre „atitudinea eminamente filogermană" şi despre „serviciile valoroase" prin care Dr Parvus s-a „remarcat în ultimul timp". Să fi avut oare în vedere eforturile acestuia de a determina guvernul turc – care, în pofida alianţei, păstrase iniţial „neutralitatea armată" – să intre în război de partea Germaniei împotriva Rusiei?

Concepţia schiţată sumar de „Dr Parvus" este suficientă pentru a trezi la Berlin interesul cancelarului Reich-ului, Bethmann-Hollweg. Firesţe – stimularea mişcărilor de independenţă naţionale într-o ţară inamică singură n-ar fi fost nimic nou, era deja o tactică politică practicată înainte de război, care le-a costat, întrucâtva, atât pe Germania, cât şi pe Austro-Ungaria. Un exemplu proeminent este acţiunea lui Bismarck în ţările coloniale britanice, finanţată din „fondurile reptilelor". Acum, legarea acestei tactici în cadrul unui mai mare plan subversiv cu o revoluţionare sistematică în vederea înfrângerii adversarului sună foarte promiţător şi este interesantă ca mijloc suplimentar pentru ducerea războiului.

La Berlin, se aşteaptă cu încordare amănunte legate de acest program şi despre autorul lui, Alexander Parvus. În acest scop, Jagow îl aduce pe Kurt Riezler, omul de încredere al lui Bethmann-Hollweg la Marele Cartier General, în capitala Reich-ului. La 10 ianuarie 1915 el telegrafiază la Marele Stat Major: „Rog primire Dr Parvus la Berlin. Jagow."

În momentul acesta, Parvus este de mult plecat. Nici n-a mai aşteptat să sosească răspunsul de la Berlin la Constantinopol. Reacţia pozitivă a lui von Wangenheim i se pare o garanţie

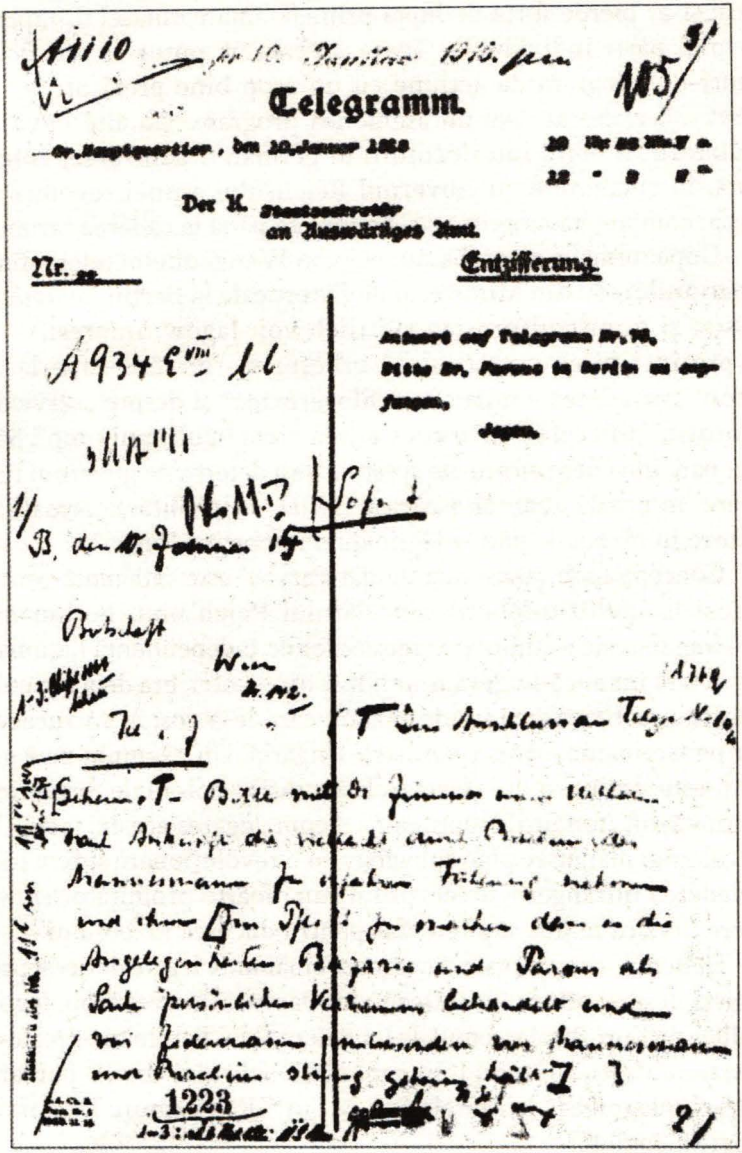

Telegramm.

Nr. 22 Entzifferung

1223

După discuția lui Parvus cu ambasadorul german la Constantinopol și raportul trimis de acesta la Berlin, secretarul de stat Jagow telegrafiază la Ministerul de Externe: „Rog primire Dr Parvus la Berlin."

suficientă: Berlinul, care cu ani în urmă îl expulzase din cauza maşinaţiunilor sale revoluţionare, l-ar întâmpina acum cu braţele deschise. Încă în 8 ianuarie 1915, la o zi după discuţiile sale de la Ambasada imperială germană de la Constantinopol, el a şi pornit în călătoria care trebuia să-l ducă la ţelul râvnit: distrugerea imperiului ţarist rus cu ajutor german.

Ruta aleasă de Parvus trecea prin Bucureşti, Sofia şi Viena. Staţionând în aceste puncte, el vrea să verifice poziţia tovarăşilor de partid stabiliţi acolo faţă de o posibilă colaborare în revoluţionarea Rusiei în beneficiul guvernului german; totodată, el vrea şi să încerce să sondeze atitudinea ţărilor momentan încă neutre, România şi Bulgaria, în ce priveşte stabilitatea lor. Interesul lui era să atenueze poziţiile neutre şi să-i procure Germaniei noi parteneri de alianţă în războiul împotriva Rusiei.

La 9 ianuarie 1915 Parvus soseşte la Bucureşti. Omul său de legătură aici este Hristo Rakovski, originar din Bulgaria, acum cetăţean român, socialist revoluţionar şi tovarăş de idei din trecutul lui Parvus. Activităţile lui Rakovski umpluseră dosarele Ohranei încă înainte de schimbarea secolului. Serviciul secret pentru străinătate rus era pe urmele lui: puţini erau atât de ocupaţi în mod continuu cu activitatea subversivă împotriva Rusiei. Încă dinainte de a se revedea cu Parvus, Rakovski acţiona de partea germană – şi asta într-o ţară a cărei casă regală era cât se poate de legată de dinastia rusă.

Rakovski întruneşte mentalitatea de ortac cu angajamentul conspirativ. Lucrează pentru ziarul de partid socialist român şi acceptă bucuros oferta lui Parvus de a subvenţiona publicaţii de profil. Rakovski va lansa, astfel, articole cu adresă precisă, în presa română, dar şi în cea din străinătate – de pildă, în Italia – pentru a influenţa opinia publică împotriva cauzei ruse şi în favoarea celei germane în război.

În Bulgaria, Parvus are mai puţin noroc. Presa de partid bulgară îl taxează pe Parvus drept „şovin german" şi se declară mai degrabă de partea adepţilor aripii pacifiste, aşadar a duşmanilor declaraţi ai războiului, ca Rosa Luxemburg şi Karl Liebknecht, pe care el îi criticase aspru într-o adunare publică. Le ţin isonul

publiciştii slavofili care, spre deosebire de Parvus, consideră că o declaraţie de război la adresa Rusiei ar fi o tragedie. Ei argumentează că astăzi pericolul pentru Europa nu este ţarismul, ci imperialismul german. Parvus nu are aici nicio şansă.

Dezamăgit, Parvus părăseşte Sofia cu intenţia ca de acum încolo să acţioneze mai mult din spatele culiselor pentru a-şi duce mai departe opera fără a fi stânjenit de cei care gândesc altfel.

În tatonările sale, Parvus îşi pune mari speranţe în Viena; la urma urmelor, ea este un bun teren pentru centre conspirative, unde el şi tovarăşii săi au găsit mult sprijin şi acoperirea spatelui. Crede că va putea să aibă din nou mai multă încredere după întâlnirea cu vechii săi tovarăşi de luptă şi că-i va putea atrage să colaboreze.

Aşa a început totul

Viena! Ce amintiri îl leagă, totuşi, de acest oraş, care în anii premergători războiului a fost refugiul revoluţionarilor ruşi în exil! Mulţi dintre ei găsiseră la membrii social-democraţiei austriece o a doua patrie în cel mai adevărat sens al cuvântului după ce fuseseră alungaţi din aproape toate statele federale ale Germaniei – în ochii revoluţionarilor ţara-model a Partidului social-democrat din cadrul Europei – din cauza activităţii lor subversive.

Chiar dacă austriecii, după cum constataseră Parvus şi tovarăşul său de drum de atunci Troţki, „navigau în siajul tovarăşilor lor germani", ei ofereau, totuşi, disidenţilor ruşi ai regimului ţarist găzduire, tot ce aveau aceştia nevoie pentru activitatea lor conspirativă, ajutor financiar, paşapoarte false şi suficiente cafenele pentru discuţii îndelungate. Întâlnirile emigranţilor politici în locuinţe conspirative din Viena, producerea de scrieri şi manifeste revoluţionare care treceau graniţa rusă prin misterioase canale şi corespondenţa cu celulele revoluţionare din Odessa şi Kiev umpleau munţi de dosare ale Ohranei şi aveau grijă de bunăstarea materială a unor întregi legiuni de agenţi secreţi.

Viena trezeşte în Parvus amintiri plăcute, chiar dacă nici el, nici Troţki n-au luat niciodată prea în serios scena de partid locală, ci

aveau impresia că atitudinea acesteia nu era decât „lacul scorojit", în vreme ce, în realitate, ea pactiza în spatele culiselor cu aristocrația.

Dar acolo era disponibilitatea permanentă a bătrânului Viktor Adler, care organiza neobosit aprobări de rezidență tovarășilor ruși, care fuseseră expulzați din Germania „din cauza mașinațiunilor lor revoluționare"; apoi mascarada, cu care el și prietenii lui din partid dădeau o mână de ajutor lui Troțki și altor emigranți politici să-și schimbe înfățișarea recurgând la lama de ras, farduri și peruci și punându-le în mână pașapoarte false cu nume cehești, atunci când voiau să meargă în Rusia – în mod special cu prilejul Revoluției din 1905; apoi ajutorul la organizarea tipografiei pentru ziarul partidului *Pravda* și la trecerea frauduloasă prin Galiția spre Rusia a acestui ziar, interzis din cauza propagandei pacifiste. Cu mare plăcere își amintește Parvus de aceste vremuri amuzante.

Pe scurt – Adler părea să fie încântat să-i sprijine cu sfatul și cu fapta pe tovarășii săi ruși. Și dacă nu ar fi fost un joc cu focul revoluționar, în care în ultimă instanță se tindea către o schimbare violentă de putere, care ar fi costat nenumărate – ca rezultat final multe milioane – de vieți omenești, activitățile conspirative n-ar fi fost altceva decât vesele strengării.

După cum își amintește Parvus, de dragul acestor privilegii prețuia și Lenin viața aici și în Galiția, unde se stabilise; la urma urmelor, cu greu ar mai fi găsit altundeva atât de mult sprijin politic și financiar pentru scrierile sale revoluționare; în plus, Lenin prețuia și poziția geografică, „apropierea de granița rusă, dacă vreau odată să ajung repede în Rusia". Doar o singură dorință, nutrită de Lenin, ca și de Parvus, anume perspectiva unei „adevărate" revoluții în Rusia (după cea „eșuată" în 1905) părea să fie un vis de neîmplinit, drept care, câteodată, obișnuia să ofteze:

„Cel mai bun lucru care ni s-ar putea întâmpla, ar fi, dacă împăratul Franz Joseph ar declara război Rusiei – dar este improbabil să ne facă el nouă acest serviciu!"

Când bătrânul împărat l-a făcut, totuși – la o săptămână după împăratul Wilhelm – pentru Lenin aceasta a însemnat inițial numai neajunsuri: după izbucnirea războiului, a fost arestat ca

cetățean rus pe teritoriul austriac și a aterizat într-o închisoare în apropiere de Cracovia.

Și iarăși și-a făcut apariția Viktor Adler, care a sărit în ajutor. Atenționat de cei doi tovarăși ruși, Jakob Ganețki, alias Fürstenberg, și David Riazanov, alias Goldenberg – nume ce trebuie reținute – în privința încarceratului, Adler a intervenit la prim-ministrul Karl, conte Stürgkh, care l-a pus în libertate pe Lenin. Puteai sta în calea dorinței de activitate a unui rus nu numai inofensiv, ci chiar folositor, care se declarase „dușman al țarului"? Ironia istoriei face ca, doi ani mai târziu, tocmai fiul lui Viktor Adler să-l asasineze pe „ațâțătorul la război" Stürgkh. Ironie pentru faptul că fiecare membru al „partidului războiului" i-a adus pe tovarășii ruși ai tatălui lui Fritz Adler – în frunte cu Lenin – mai aproape de țelul lor declarat, o revoluție în Rusia.

Dar ce a rămas din emigranții ruși la Viena? Parvus este dezamăgit, deoarece nu se gândise că, în mod logic, odată cu izbucnirea războiului, tovarășii săi de idei vor fi expulzați fiind cetățeni ruși. Acum, toată liota trăiește în Elveția. Doar David Riazanov mai este aici. Acesta reușise ca, în ciuda originii sale ruse, să aibă voie să rămână la Viena chiar și după izbucnirea războiului. Îl găzduise pe Lenin, eliberat din închisoare, în trecerea sa prin Viena cu destinația Elveția, iar acum îi oferea lui Parvus să locuiască la el.

David Borisovici Riazanov este membru al Partidului Social-Democrat al Muncii din Rusia (PSDMR) și este considerat un marxist cultivat, autor el însuși al mai multor scrieri. Ca internaționalist, el se percepe – la fel ca majoritatea tovarășilor săi de idei ruși care s-au retras ca Trotki la Paris și, mai târziu, la New York sau ca Lenin în Elveția – drept adversar al războiului și al apărării naționale a Rusiei. De aceea, Parvus nu reușește să-l convingă de concepția sa de a considera războiul drept mijloc în scopul ascuțirii la maximum a contradicțiilor sociale existente și de a-i aduce pe socialiștii ruși însetați de putere mai aproape de visul unei revoluții și, în continuare, de preluarea puterii. Riazanov se exclude astfel dintre actorii direcți pentru marele său plan – deoarece, într-o astfel de calitate, el ar trebui să se poată înflăcăra cât de cât pentru

interesele Germaniei, pe care ceilalţi tovarăşi o înfierau ca „forţă imperialistă a războiului".

Cum Riazanov se bucură de respectul şi simpatia social-democraţilor austrieci, el poate, cu toate acestea, să-i fie de folos lui Parvus informându-l despre starea de spirit politică ce domnea în cercurile de partid şi guvernamentale din ţară şi din colonia de emigranţi răspândiţi prin străinătate. Dar poate fi foarte bine folosit şi pentru a elabora convingătoare articole de ziar pentru presa de partid şi scrieri agitatorice pentru stimularea unui climat revoluţionar. Sau, la nevoie, pentru a interveni la funcţionarii locali: printre contactele lui Riazanov se numără oricum Johann Schober, înalt oficial al poliţiei naţionale, sub a cărui conducere a fost descoperită activitatea de spionaj a colonelului de Stat Major Alfred Redl în favoarea comandamentului armatei terestre ruse.

Pentru Parvus, Riazanov îşi pune cu plăcere la bătaie relaţiile sale chiar şi atunci când în cauza respectivă concepţia lui este cu totul alta. În sufletul său revoluţionar nu există loc pentru scrupule sau remuşcări care l-ar împiedica să acţioneze chiar şi împotriva convingerii sale. La urma urmei, pe Riazanov şi Parvus îi leagă perioada şcolară comună de la Odessa şi anii de agitaţie publicistică din Germania. Atunci, Parvus, care era deja redactorul ziarului de partid *Neue Zeit*, l-a luat sub aripa sa şi l-a pus să scrie pentru el. Printre primele chitanţe de plată emise de Parvus în cadrul planului său revoluţionar – ce urma să fie finanţat de guvernul Reich-ului german – în aceste zile de la începutul anului 1915 la Viena, se găseşte şi o chitanţă pentru un avans de cinci mii de mărci[1] către David Riazanov.

Prin Riazanov, Parvus intră în legătură şi cu Rafail Abramov(ici), membru de partid al aripii moderate (menşevice) şi una dintre figurile de vârf ale Ligii evreieşti. Liga este cea mai puternică forţă politică a intelectualilor evrei radicali est-europeni. Ea reprezintă o legătură a intelectualităţii evreieşti cu muncitorimea şi întruneşte astfel scopurile declarate ale ambilor – „eliberarea proletariatului"

[1] Care în prezent valorează de zece ori mai mult. *(n.a.)*

şi „eliberarea evreilor". E drept că Abramov nu se arată de acord cu ideea că numai Germaniei ar trebui să-i revină rolul conducător în evenimentele revoluţionare din Rusia plănuite de Parvus. Cu toate acestea, este gata ca, atunci când va sosi momentul, să se întoarcă în Rusia cu Lenin – conducătorul aripii radicale (bolşevice) a PSDMR.

Cu mai bine de un deceniu în urmă, în anul 1904, partidul se divizase în două grupări: la votare, moderaţii au rămas în minoritate (de aceea, au fost denumiţi menşevici, după cuvântul respectiv din limba rusă), în vreme ce majoritatea (bolşevicii) s-au strâns în jurul lui Lenin. Acesta considera moral – şi din acest motiv se separaseră spiritele – orice mijloc, inclusiv violenţa şi teroarea, care servea scopului politic, aşadar, chiar şi tâlhăriile şi jafurile bancare în vederea procurării de bani pentru puşculiţa partidului.

Înainte de a părăsi Viena cu direcţia Berlin, Parvus îi mai face o vizită ambasadorului german la Viena, Heinrich von Tschirskij und Bögendorff. Ţinuse şi la Bucureşti (la Sofia nu reuşise) să-i iniţieze în planurile sale pe reprezentanţii oficiali ai viitorului partener, guvernul Reich-ului german, prin respectivele persoane de contact la faţa locului.

Cu acest prilej, Parvus lasă, în treacăt, să se întrevadă că tocmai a vorbit la Viena cu un important publicist italian, care era convins că Italia nu va intra în război. Ar fi ceva liniştitor, în măsura în care ar corespunde realităţii. Deoarece, prin cele două alianţe diferite, dintre care una era secretă, Italia se afla într-o situaţie conflictuală. Atâta timp cât guvernul ei nu se decisese, dacă – şi dacă, totuşi – de partea cui va intra în război, mai exista speranţă pentru Puterile Centrale şi, odată cu ele, pentru Parvus: orice întărire a flancului german împotriva Rusiei nu putea fi decât benefică.

Parvus încă se mai gândeşte la aceasta şi la toate celelalte discuţii şi impresii de la Viena, când trenul în care se află, îl aduce tot mai aproape de graniţa Imperiului german. Parvus realizează acum că păşeşte din nou pe pământ german pentru prima oară după mai bine de cinci ani de la plecarea sa precipitată din Bavaria. Şi că va fi, probabil, primit nici mai mult, nici mai puţin decât de către membri importanţi ai guvernului la Berlin, de unde, la vremea respectivă,

fusese alungat printr-un ordin de expulzare prusian. După cum a fost asigurat înainte de plecarea sa din Constantinopol, acest ordin ar urma să fie anulat din timp, înainte de sosirea lui la Berlin.

Parvus își contemplă întoarcerea cu satisfacție și mândrie, dar așteptarea sa este tensionată. Prin acest nou capitol de viață, în care-l duc planurile sale legate de Germania, el păşeşte pe un teren nou, de unde priveşte în urmă la trecutul său ca la o altă lume, foarte îndepărtată. Ce mai are comun cu acel om care fusese aici timp de aproape două decenii? Cu fiecare peisaj pe care-l străbate trenul, răsar, scenă după scenă, imagini din amintirile vieții trecute care-l purtase prin mai toate regiunile Imperiului german.

Dacă socotește, iată sunt 24 de ani de când a călcat pentru prima oară pe pământul german. Și atunci, în 1891, ca și de data aceasta, nu întâmplarea îl aruncase aici, ci scopul îi dictase drumul. Acest drum avea să-l conducă timp de un deceniu și jumătate – cu o întrerupere de un an în Rusia – prin înălțimile și adâncimile existenței sale aventuroase.

Helphand sau Marx à la russe

Parvus pornise atunci în călătorie sub numele său real – Israil Lazarevici Helphand, în rusă Gelfand, cel cu care se născuse, în 1867, în orășelul belorus Berezino din gubernia Minsk. 1867 a fost anul în care a apărut *Capitalul* de Karl Marx și, de parcă, odată cu el nu s-ar fi creat suficient explozibil până în secolul următor, în același timp, la St. Petersburg, a fost patentată inventarea dinamitei de către Alfred Nobel, iar Alaska a fost vândută Americii de către Rusia. Aproape pentru o echilibrare estetică, Verdi crea în Italia „Don Carlos", iar Johann Strauß compunea în Austro-Ungaria frumoasa sa „Dunărea albastră", când împăratul Franz Joseph era încoronat rege al Ungariei. Drumul care l-a dus pe tânărul Parvus din Odessa în Germania era departe – și merită ca etapele parcursului să fie amintite.

Părinții lui Israil Lazarevici erau meseriași – categorie profesională caracteristică, pe lângă cea de comercianți și negustorași, pentru coloniile evreiești concentrate în sudul și sud-vestul

Imperiului ţarist. De la reformele împărătesei Ecaterina a II-a „cea Mare" anumite domenii de activitate şi un spaţiu vital stabil au fost atribuite diferitelor grupuri de populaţie în ideea unei convieţuiri echilibrate între creştini şi necreştini. Iniţial, evreii din Belorusia se aşezaseră în regatul polonez, din care, totuşi, o parte fusese anexată de Rusia.

În mod tradiţional, locuitorii din „Städteln" nu prea erau avuţi, de aceea casele lor erau construite din lemn. După marele incendiu care a distrus orăşelul în care trăia familia Helphand, aceasta a hotărât să plece din Berezino şi s-a mutat la Odessa.

Portul Odessa era un înfloritor centru comercial. Despre bogăţia lui de atunci cu larga sa pătură mijlocie burgheză stau mărturie până în prezent cartiere întregi cu case şi palate odinioară elegante, ce-i drept, acum dărăpănate, până la fastuoasa Operă. Aici se încărca, printre altele, petrol din Marea Caspică, dar şi cereale din grânarul Ucraina, care aducea bunăstarea în ţară, pentru a fi exportate în toată lumea.

Viaţa care pulsa în Odessa părea să-i ofere fiecăruia o şansă. În centrul acesta comercial mişunau nenumărate naţionalităţi şi în toată emulaţia orientală pătura instruită a populaţiei privea spre Europa şi prelua lacomă tot ce era nou în literatură şi teatru în limbile originale germană, franceză şi engleză. În acelaşi timp, atmosfera şi agitaţia pestriţă din renumita piaţă a Odessei, precum şi umorul negustoraşilor ei au fost eternizaţi de multe ori în literatură.

Israil Lazarevici Helphand s-a referit şi el uneori cu mândrie la înaintaşii săi care veniseră din acest oraş. Se pare că fuseseră hamali – înalţi şi puternici – şi aşa era şi el. Aşa cum se obişnuieşte prin tradiţie în familiile evreieşti, părinţii lui au încercat să-i asigure cea mai bună instruire pe care-şi permiteau să i-o ofere. În afara gimnaziului, Israil a mai luat lecţii private la matematică şi la materii umaniste. A ajuns de timpuriu în cercurile de tineri contaminate de ideile din scrierile lui Karl Marx, care tocmai fuseseră traduse în limba rusă. Iată ce a consemnat ulterior Parvus despre sine însuşi şi despre înclinaţiile şi interesele sale ca elev de gimnaziu:

„Mă lăsam pradă visurilor sub cerul înstelat, ascultam cum loveau valurile ţărmul mării şi în gândurile mele cântecele eroice ale Ucrainei

se îmbinau cu povestirile meşteşugarilor care veneau în fiecare an la tatăl meu din cele mai diferite regiuni ale Rusiei.

Ideea luptei de clasă am aflat-o din scrierile lui Taras Şevcenko. Dezvoltarea mea ulterioară a fost marcată de Nikolai K. Mihailovski, Nikolai P. Şcedrin şi Gleb Uspenski. Prima carte de economie politică pe care am citit-o i se datora lui John Stuart Mill şi era comentată de Nikolai G. Cernîşevski..."

Aşadar, epopeile eroice despre revoltele cazacilor şi despre luptele de eliberare au inspirat şi înflăcărat puternic fantezia tânărului Israil Lazarevici. În acelaşi timp, el s-a interesat, totuşi, de foarte devreme de problemele social-economice şi de teoreticienii lor, aşa cum menţionase mai sus. Unul dintre modelele amintite, Şcedrin, se număra printre fondatorii „Ligii muncitoreşti din sudul Rusiei" de la Odessa, Uspenski făcea parte şi din organizaţia revoluţionară teroristă „Narodnaia volea", al cărei teoretician de frunte era Cernîşevski.

În 1881, un membru al acestei organizaţii îl asasinase cu o bombă pe ţarul Aleksandru al II-lea – cel mai liberal din dinastia sa. Şi aceasta s-a întâmplat chiar atunci când ţarul se îndrepta spre Palatul de Iarnă, unde voia să-şi încununeze opera reformatoare prin anunţarea unei noi Constituţii. Asasinatul comis asupra ţarului a fost semnificativ pentru motivele revoluţionarilor: ei nu vizau îmbunătăţirea condiţiilor, ci o revoluţie cu răsturnarea sistemului ţarist.

Erau cu toţii contaminaţi de scrierile lui Karl Marx, chiar dacă cearta în legătură cu posibilitatea aplicării teoriilor lui în Rusia se declanşase de multă vreme. Analiza făcută de el capitalismului, faţă de care avea o atitudine foarte ostilă, încercările sale de a explica mersul istoriei universale, exclusiv din punct de vedere economic şi social, şi de a sugera, implicit, caracterul verificabil al prognozelor sale deduse de aici pentru viitor au produs o impresie profundă asupra membrilor opoziţiei ruseşti care, în mod obişnuit gândeau în categorii mai puţin sistematice.

La început, Helphand a făcut parte, un timp, din organizaţia teroristă „Narodnaia volea". Membrii ei încercau să interpreteze tezele marxiste, luând în considerare condiţiile ruseşti, şi au tras

concluzia că Rusia, ca stat țărănesc încă feudal, ar putea fi transformată numai „de jos", cu ajutorul masei țărănești. Dar cum rămânea cu religia, în care Marx vedea doar „o iluzie fantastică a omului", un „opium pentru popor" cu „funcție pur compensatoare"? Cum ar fi trebuit, așa cum cerea el, să smulgi, pur și simplu, din țăranul rus, conștient de tradițiile sale, credința care, prin ritualurile ei, îi definea cotidianul? În entuziasmul revoluționar întrebarea aceasta deschisă fusese complet uitată.

Dar, făcând abstracție de toate acestea, opoziția a venit din partea membrilor „Ligii pentru eliberarea muncii". Era vorba de o organizație marxistă mixtă ruso-evreiască. Aceștia erau de părere că drumul Rusiei spre o nouă orânduire trece mai degrabă prin industrializare. De aceea, ea ar trebui să fie înfăptuită de către proletariat, care apare odată cu capitalul și industrializarea.

Așa a schițat-o Gheorghi Plehanov, fondatorul amintitei mișcări, care trasa astfel muncitorilor sarcina de a se „elibera" singuri. Viziunii lui Plehanov i s-au alăturat Pavel Axelrod, Vera Zasulici și Leo Deutsch (în rusă Deici), care se concepeau ca marxiști ruși. Israil Lazarevici vedea și el aici o logică, drept care a hotărât ca prin studiu și experiență practică să verifice aplicabilitatea acesteia.

Karl Marx, care nici măcar nu visase când și-a elaborat „Manifestul Comunist", apărut în 1848, ce discuții va dezlănțui cu el în Rusia, nu ajunsese la ideea aplicării tezelor sale la Rusia – stat încă agrar. Nu a mai putut să atenueze cearta prin indicații explicative: a murit în 1883, lăsându-i în voia sorții pe adepții săi ruși care se certau între ei.

Helphand avea șaisprezece ani când a murit Marx și s-a format „Liga pentru eliberarea muncii". S-a alăturat acestei mișcări. În vreme ce problemele discutate acolo îl preocupau în mod serios, în el se contura totuși o dorință care avea să-i determine acțiunile sale viitoare: voia să se îmbogățească. Avusese destul timp să ia cunoștință despre practicile de afaceri ale negustorașilor din Odessa. Avea destul de clar în fața ochilor ce însemna puterea banilor. Ca adolescent, încercase să se îmbogățească după modelul acestor negustori din comerțul cu cereale și simțise atunci o plăcere încă necunoscută.

După terminarea şcolii, Helphand a făcut şi o ucenicie ca lăcătuş, ceea ce i-a oferit prilejul de a studia situaţia şi atitudinea muncitorilor. Este evident că problemele unei transformări sociale radicale a ţării nu-l părăseau şi se părea că încă de pe acum privea viaţa mai ales din punctul de vedere din care el ar fi putut schimba social Rusia – şi apoi restul lumii – printr-o revoluţie şi ar fi putut mobiliza în acest scop masele de oameni necesare.

În acest sens, el s-a orientat după Karl Marx. Pentru el era clar că ţăranii nu reprezentau aliaţii potriviţi pentru acest scop, întrucât nu erau uşor de mobilizat. În această privinţă, Karl Marx îşi pusese speranţele cu totul în membrii proletariatului industrial, dar în Rusia acesta abia se forma. Urmând modelul marxist, Helphand a început să analizeze istoria – în mod special pe cea a Rusiei – după criterii economice. Ca şi mentorul său teoretic, el nutrea iluzia realizării egalităţii între oameni la nivel economic.

Este evident că Israil Lazarevici a reuşit cu greu să-şi îmbine entuziasmul pentru ideile lui Marx şi Engels cu dorinţa de a se îmbogăţi şi de a deveni unul dintre „capitaliştii" demonizaţi de această învăţătură. În orice caz, atacurile ambilor gânditori erau tot atât de ferme, pe cât de ireconciliabile împotriva tocmai acelei clase sociale care, de altfel, făcuse posibilă publicarea „Capitalului" şi din care Helphand însuşi dorea să facă parte: aşa-numiţii capitalişti. Ca şi mentorii săi, Helphand privea acum necruţător capitaliştii într-o opoziţie cu membrii clasei muncitoare, iar pe calea aplicării teoriilor se impunea să se declanşeze un conflict între angajatori şi angajaţi.

Aşa se face că Helphand se simţea atras de unele cerinţe, cum erau cele formulate de Marx şi Engels pentru „Liga comuniştilor": *„Impunerea intereselor proletariatului în opoziţie cu cele ale burgheziei prin desfiinţarea proprietăţii private şi înlocuirea ei cu comunitatea asupra bunurilor şi realizarea acestui scop cu ajutorul revoluţiei democrate violente."*

Aşadar, prăpastia dintre burghezie şi proletariat era insurmontabilă şi trebuia să sfârşească printr-o luptă. Reprezentarea unei societăţi fără clase ca punct final al acestei lupte dintre clase, din care ar rezulta dictatura proletariatului, părea să-l fascineze pe

tânărul Helphand. În general, își formase curând o imagine clară a ceea ce voia el să respecte la Marx și Engels. A elaborat un catalog cu puncte din principiile și revendicările pe care voia să și le însușească pentru Rusia:

- critica radicală a capitalismului;
- înlăturarea burgheziei de către proletariat ca „necesitate istorică";
- separarea bisericii de stat;
- exproprierea proprietății private și etatizarea bogățiilor solului;
- prefacerea teoriilor în violență materială;
- revoluția ca formă preferată a acțiunii politice;
- unirea internațională a unei clase – firește, numai a clasei muncitoare – într-o alianță de mișcări populare din diferite țări;
- dezlănțuirea, cu ajutorul unei asemenea alianțe, a unui război revoluționar împotriva Imperiului țarist rus.

Evreii în Imperiul țarist

Când își reconsidera cu fascinație toate aceste gânduri, Helphand se simțea atras de acel scop final, care plutise prin fața ochilor mentorilor săi teoretici Marx și Engels: lichidarea țarismului. Dar el, care nu se putea în niciun caz plânge de condiții de viață proaste, ba chiar se revendica din pătura de mijloc burgheză, a fost marcat de conștiința descendenței sale evreiești. Căci populația evreiască din Europa de Est a acelor ani era, într-adevăr, discriminată și degradată, practic, la o clasă a societății de categoria a doua.

Spre deosebire de Europa de Vest, unde evreii, asimilați sau nu, erau o componentă integrată a burgheziei și jucau un rol substanțial în viața spirituală, în știință și artă, în Europa de Est ei fuseseră împinși într-o situație de ghetou. Credincioșii iudaici, care încă de la sosirea lor în Europa de Vest, în secolul al VI-lea, fuseseră izolați de către Biserica romano-catolică, au ajuns, în secolul al VII-lea,

pe actualul teritoriu rus, unde s-au stabilit ca urmaşi ai poporului turcic al khazarilor în stepa de la Marea Neagră. Iudeii din Mesopotamia au imigrat prin Persia şi Caucaz şi, încă în secolul al VIII-lea, au populat regiunile din Crimeea până la Marea Caspică şi, în nord, până la Volga. Se ocupau cu agricultura şi creşterea vitelor, iar în oraşul Kiev au făcut negoţ.

Ţarul Ivan al IV-lea cel Groaznic a fost primul care a dus o politică net antisemită. Era un fanatic religios şi-şi înţelegea domnia sa tiranică şi ca pe o apărătoare a „adevăratei" credinţe „ortodoxe" ruse. Politica sa a fost continuată mai ales de ţarinele de după Petru cel Mare, care au expulzat o mare parte din evrei.

Înainte de pogromurile din Europa de Est şi de cruciadele din Europa de Vest, evreii găsiseră refugiu în Regatul polono-lituanian. Acolo n-au fost supuşi unor limitări profesionale, ca în Germania. Şi-au păstrat limba, care era derivată din germana medie de sus şi care a devenit limba lor populară „idiş". Teritoriul viitoarei Ucraine şi Belorusiei a devenit centrul regiunii în care se stabiliseră. În timpul răscoalelor cazacilor, al rebeliunilor împotriva nobilimii poloneze, în Ucraina s-au comis masacre şi împotriva evreilor. Comunele au fost decimate, iar cea mai mare parte a locuitorilor lor au sărăcit.

Prin împărţirea Poloniei, evreii se găsesc din nou în zona de stat rusă. Ţarina Ecaterina cea Mare a încercat să reglementeze problema prin măsuri administrative, atribuind diferitelor grupuri de populaţie şi stări anumite spaţii vitale şi domenii de activitate, care au fost stabilite prin lege. Evreii urmau să fie meseriaşi şi mici negustori. Dar refuzul unei părţi din populaţia evreiască de a se asimila a dus la sciziune, la care a contribuit şi folosirea idişului de către unii, a ebraicii culte de către alţii, or aceasta, la fel ca rusa, era uzuală doar în cercurile instruite.

Ca urmare a conflictelor dintre ei, precum şi cu cercurile ortodoxe fanatice, de la care au plecat odioasele pogromuri, mulţi evrei au emigrat.

Aceasta era situaţia în Imperiul ţarist la cumpăna secolelor – într-un moment când, în Europa de Vest, evreii erau parte

integrantă a burgheziei, a vieţii intelectuale şi culturale. În schimb, ţarul Nicolae al II-lea, marcat ca şi tatăl său de puternica atitudine naţionalist-rusă şi ortodoxă, a menţinut starea de ghetou a evreilor. La neîncrederea pe care o manifesta faţă de aceştia din considerente confesionale se mai adăuga un calcul. Întrucât în populaţia rusă analfabeţii constituiau majoritatea, ţarul credea că prin convieţuirea simplei populaţii ţărăneşti cu evreii mai instruiţi, mai citiţi şi mult mai abili în viaţa de fiecare zi, ca şi în cea comercială, s-ar fi creat un prilej de invidie, conflicte şi tulburări. De aceea, atâta vreme cât ruşii nu se arătau pe măsura evreilor, aceştia din urmă trebuiau să rămână în limitele fixate pentru alegerea locului de reşedinţă şi a profesiei, ca şi a altor drepturi. Existau excepţii într-un anumit procent pentru personalităţile marcante, care se stabiliseră în metropole în calitate de bancheri, patroni şi artişti.

Aşa a apărut pentru evreii din Rusia o situaţie de ghetou, având ca rezultat faptul că guvernul ţarist a început să perceapă această minoritate, care forma împreună cu fraţii de credinţă împrăştiaţi peste hotare un front puternic, drept un adversar mic, dar, în schimb, puternic şi foarte bine organizat.

În Anglia, prim-ministrul din timpul reginei Victoria, Benjamin Disraeli – viitorul Lord Beaconsfield –, el însuşi evreu botezat, a statuat un interesant exemplu de toleranţă. Când Lionel de Rothschild a fost ales deputat în Parlament din partea City of London, locul său în Cameră a fost periclitat din cauza regulii conform căreia un deputat trebuia să depună „Jurământul în adevărata credinţă a unui creştin". Drept urmare, liberalul Lord Russell a dispus votarea în sensul doctrinei „Tot ce se naşte în Anglia este englez." Când toţi conservatorii au votat împotrivă – cu excepţia lui Disraeli şi a prietenului său Bentinck –, primul a ţinut în faţa Camerei o pledoarie în favoarea lui Rothschild, al cărei miez era interesant din punct de vedere politic: cea mai mare greşeală a unui partid conservator este să facă agitaţie antisemită, deoarece evreii au reprezentat ei înşişi o cultură conservatoare. „Eu, un creştin, votez pentru evrei!", şi-a încheiat Disraeli discursul.

În Rusia, oamenii erau departe de asemenea recunoaşteri. Acolo, evreii treceau drept minoritate naţională, care, în interiorul

Rusiei, spre sfârşitul secolului, reprezenta, cu cele cinci milioane de locuitori, doar trei la sută din totalul populaţiei Imperiului ţarist; în pofida plecării în masă după pogromuri, cu puţin înainte şi după trecerea în noul secol numărul lor a crescut considerabil la şapte milioane. În universităţi pentru ei funcţiona un *Numerus clausus*. Erau concentraţi în Kiev, Varşovia, Lodz şi Odessa şi în jurul acestor oraşe, unde ponderea lor în populaţie s-a mărit în salturi odată cu industrializarea în creştere rapidă; în Odessa această cotă de peste 150 000 de evrei forma partea leului din populaţie.

În centrele industriale care se formau, ponderea lor în muncitorime era de trei ori mai mare decât cea a ruşilor. Dincolo de aceasta, şi în interiorul lumii muncii avea loc o separare între evrei şi neevrei în funcţie de apartenenţa etnică. Astfel, muncitorii evrei erau concentraţi mai ales în industria textilă şi de confecţii, în tăbăcării şi manufacturi de tutun sau lucrau în ateliere mai mici.

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, a apărut, dintr-un amestec de opoziţie şi afirmare de sine, o mişcare muncitorească evreiască. Industrializarea celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea a schimbat şi lumea evreiască. În cercurile asimilate s-a ajuns la o nouă ordine socială, deoarece dintre ei s-a ridicat un proletariat evreu care s-a stabilit în noile centre industriale.

Până şi conservatorul „ştetl" – forma de viaţă din târgurile specific evreieşti – a fost luat cu forţa de destrămarea tot mai mare a comunităţilor evreieşti. Religia ca fundament al vieţii tradiţionale a dispărut treptat, ceea ce a favorizat ca, şi acolo, să pătrundă teoriile marxismului de care erau influenţate organizaţiile muncitoreşti evreieşti apărute între timp.

Tocmai într-un asemenea moment, când acutizarea tensiunilor sociale ar fi reclamat prudenţă, Nicolae al II-lea a urmat o politică represivă. Bunicul său, „Eliberatorul" – şi „Reformatorul" – ţar Aleksandru al II-lea, anulase restricţiile pentru evrei. Nicolae al II-lea avea treisprezece ani când a văzut trupul bunicului său mutilat de bomba unui anarhist. Fiul lui şi urmaşul la tron, Aleksandru al III-lea, a tras concluzia că politica liberală n-ar duce la încetarea luptei violente împotriva puterii de stat, ci doar ar înviora-o, drept care a strâns iar hăţurile. Aşa a făcut şi Nicolae al II-lea. Politica s-a

îndreptat împotriva capilor opoziției și autorilor atentatelor, când aceștia au fost identificați în majoritatea intelectualilor evrei. Printr-un decret guvernamental, ponderea admiterii studenților evrei în universități a fost redusă la jumătate. Aceasta și alte măsuri au stimulat, la rândul lor, extinderea mișcărilor opoziționiste evreiești. Și peste toate au venit pogromurile, care au dezlănțuit valuri de emigrație în populația evreiască.

Fondurile de ajutorare americane din partea tovarășilor de idei înstăriți – în frunte cu Jacob Schiff – se scurgeau atât în cercurile revoluționare, cât și în cele care voiau să renunțe la existența lor în Rusia și să-și construiască una nouă în străinătate.

Cei rămași în țară au început să se organizeze din punct de vedere social sau politic – sau din ambele într-unul singur. Un asemenea bazin colector era „Țară și libertate", în care erau unite toate cercurile revoluționare în lupta împotriva țarismului absolutist. O importanță mai mare a avut prima organizație marxistă ruso-evreiască „Eliberarea muncii", deja amintită, care fusese fondată la Geneva de membrii inițiali ai unor organizații teroriste ruse, ca Pavel Axelrod, Leo Deutsch, Gheorghi Plehanov și Vera Zasulici. Uniunea a ajuns și în Imperiul rus și Helphand a făcut parte din ea. Scopul principal: lupta împotriva țarismului.

Clasa muncitoare evreiască apărută înainte de sfârșitul secolului a constituit solul social pe care a înflorit ideologia marxistă. A început cu revendicări sociale, cărora li s-au adăugat revendicări politice. Prima mișcare muncitorească evreiască a luat naștere în 1897, în zonele industriale din jurul orașelor Lodz și Bialistoc din regiunile poloneze și beloruse anexate de Rusia, având ca centru spiritual Vilnius.

Acolo, în 1897, a prins viață „Liga muncitorească evreiască generală", pe scurt „Liga". Aceasta reunea intelectualitatea evreiască și muncitorimea din Polonia până în Rusia. Fondatorul ei provenea din gubernia Minsk, unde se născuse și Helphand. Revendicările erau: siguranță socială, asigurare în caz de boală, reducerea zilei de muncă, crearea unui fond de grevă, dar și revendicări naționale ca autonomia culturală pentru evrei și altele. Cursul ei oscila între asimilare și concesii făcute ghetoului.

„Liga" a organizat activităţi meşteşugăreşti şi a creat mecanisme de apărare împotriva pogromurilor. Pe la 1905, ea număra 33 000 de membri. În problema unui teritoriu naţional pentru evrei spiritele se împărţeau între „Ligă" şi sionişti. Cea mai mare uniune a acestora „Muncitorii din Sion", de orientare marxistă, vedea scopul cel mai înalt în instalarea unui stat evreiesc-socialist autonom în Palestina. Printre cei la care marxismul domina sentimentul naţional, ceea îşi găsea expresia într-un cosmopolitism revoluţionar, se numărau Pavel Axelrod, Leo Deutsch, Lev Kamenev, alias Rosenfeld, Lev Troţki, alias Bronstein, Rosa Luxemburg şi Israil Helphand. Pe toţi îi unea o utopie roşie universală.

Chiar şi atunci când Parvus încă nu începuse să simtă el însuşi antisemitismul rus, simpla cunoaştere a existenţei lui i-a influenţat conştiinţa de sine şi i-a înflăcărat atitudinea ostilă guvernului. Pe măsură ce îşi lărgea cunoştinţele şi datorită studiilor sale social-politice, dorea tot mai hotărât să provoace el însuşi o schimbare radicală a condiţiilor.

La Odessa, Helphand a găsit din plin prilejuri de activitate. Tineri bărbaţi şi femei nu numai din cercuri muncitoreşti, ci şi din mediul burghez se adunau serile în case conspirative, discutau şi concepeau chemări la greve care curând aveau să circule în întreaga Rusie. Activităţile lor au umplut munţi de documente ale Ohranei. Doar rareori se reuşea arestarea vreunui participant sau închiderea vreunei tipografii ilegale. Corespondenţele erau deseori interceptate şi arătau că aceste grupuri erau parţial finanţate de tovarăşi de idei înstăriţi din Kiev, dar şi din Viena şi America.

La Curtea ţarului se ştia de cel mai mare finanţator al cercurilor revoluţionare, magnatul american Jacob Schiff. Chiar ţarul Aleksandru al III-lea, care a murit în 1894, încercase să intervină. Trimisese un negociator pe care îl recomandase ministrul de Finanţe Witte, care era căsătorit cu o evreică, întâi la familia Rothschild la Londra şi în continuare, la Schiff în New York. Scopul era un fel de acord de suspendare care prevedea o îmbunătăţire a situaţiei minorităţii evreieşti din Imperiul ţarist în schimbul încetării sprijinului dat cercurilor revoluţionare evreieşti. Numai că Schiff nu s-a arătat dispus să accepte propunerea: „Jamais avec les

Romanow!" (Niciodată cu Romanovii!) a bubuit acesta şi şi-a dat oaspetele afară. Acest refuz categoric i-a mai răsunat mult timp în urechi emisarului şi după ce o pornise pe drumul de întoarcere.

La început a fost cuvântul

La optsprezece ani, Helphand nu mai putea fi abătut de la hotărârea sa – ţelurile lui erau ferme: voia să distrugă Imperiul ţarist şi să devină bogat. N-avea de luptat nici cu probleme financiare, nici cu probleme politice. În Imperiul ţarist te puteai mişca liber şi puteai călători în străinătate după cum voiai – iar pentru sejururile sale în Europa de Vest sau chiar în America s-au găsit întotdeauna sponsori –, cu atât mai mult cu cât el n-a făcut niciun secret din intenţiile sale. Pentru el şi pentru tovarăşii lui de idei exista, printre altele, aşa-numitul fond Palestina, care fusese creat pentru evreii care doreau să călătorească. Dar de acesta beneficiau şi cei care voiau să studieze în străinătate sau să-şi construiască în altă parte o existenţă. Afară de aceasta, Helphand dispunea de prieteni avuţi! Pe comerciantul de arme Zaharov, al cărui agent avea să devină mai târziu în Europa de Vest, îl cunoscuse cu mult înainte.

Şi astfel Helphand a călătorit nestingherit mai întâi în Elveţia pentru a-şi căuta un loc de studii potrivit. Un an de zile s-a bucurat de viaţă acolo – şi a legat contacte cu emigranţii politici stabiliţi în Geneva, Berna şi Zürich. Apoi s-a întors la Odessa pentru a-şi lua rămas bun pentru mai multă vreme – poate pentru totdeauna – de la tatăl său, un meseriaş bine situat, şi de la prietenii săi. Referitor la mutarea lui definitivă în Europa de vest Helphand, acum în vârstă de douăzeci de ani, consemna în notele sale autobiografice:

„În 1887, când am plecat din nou în străinătate, voiam să mă ocup de analiza mişcării muncitoreşti, de dezvoltarea politică a ordinii mondiale capitaliste şi de istoria Europei de Vest. Pentru mine, în prim-plan stăteau sarcinile socialismului în Europa, dincolo de care trecea actuala luptă din Rusia pentru parlamentarism.

Căci, de când mă simţeam socialist, nu mai puteam să fiu un spectator neimplicat al luptei duse de proletariat în Europa, ci mă lăsam târât de evenimente..."

A reieşit astfel că Helphand se vedea mai ales ca luptător de clasă, care, în frontul cel mai înaintat al tovarăşilor de idei, voia să atace un sistem – capitalismul. Întrebarea despre cum şi-ar fi satisfăcut în acelaşi timp pornirea de „a deveni bogat", rămânea deocamdată deschisă pentru el.

La Zürich, Basel şi Berna Israil Lazarevici s-a înregistrat cu numele de la naştere în forma sa anglicizată – „Helphand" –, sub care a devenit apoi cunoscut în Europa. În loc de Israil Lazarevici, el şi-a spus Alexander. A optat pentru economie, fizică şi mineralogie ca obiecte de studiu şi a audiat, pe lângă acestea, prelegeri despre istoria Europei. Interesul său principal era îndreptat spre economie. În acest domeniu se interesa în special de problema monopolului de stat şi de legislaţia muncitorească. Printre profesorii săi s-a numărat Alphons Thun, autorul unei istorii a mişcării revoluţionare din Rusia.

Dar tânărul rus frecventa şi prelegerile filozofilor Jakob Burckhardt şi Friedrich Nietzsche. Nietzsche predase cu puţini ani înainte la Basel filozofie clasică; critica făcută civilizaţiei occidentale „decadente", respingerea religiei ca fundament al acesteia şi disprețuirea „mentalităţii de sclav" cu trimitere la conceptele morale tradiţionale – şi, în sfârşit, concepţia sa cu privire la dorinţa de putere au fost pentru Helphand o nouă Evanghelie.

După cum era de aşteptat, Helphand a fost puternic influenţat de Karl Bücher, profesor de economie de orientare marxistă, care tocmai preda atunci în Elveţia şi ale cărui teorii de economie naţională şi le-a însuşit. În 1890/91 Alexander Helphand a conceput o disertaţie despre „organizarea tehnică a muncii sub aspectul exploatării maselor" şi, după mai multe încercări şi un succes moderat, în vara anului 1891 a devenit doctor în filozofie.

După tot ce învăţase Helphand la universitate, concepţia sa asupra lumii cu evenimentele istorice din trecut şi proiecţiile în viitor a rămas întotdeauna captivă în reţeaua ideologică a marxismului cu a sa „eternă" luptă de clasă – şi în această privinţă nici în viitorul apropiat nimic nu avea să se schimbe.

Pentru Helphand nu se mai punea problema de a se întoarce în Rusia după terminarea studiilor. Se obişnuise prea mult cu

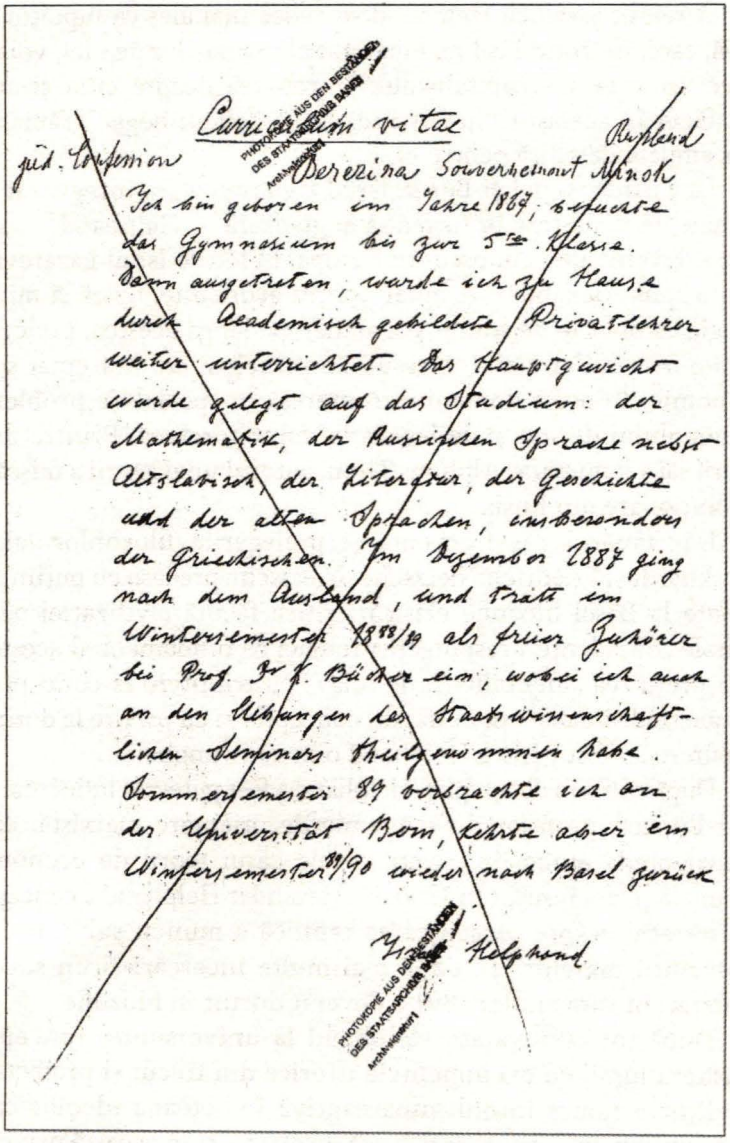

Curriculum vitae

jüd. Confession — Russland

Ich bin geboren im Jahre 1867, besuchte das Gymnasium bis zur 5te Klasse. Dann ausgetreten, wurde ich zu Hause durch academisch gebildete Privatlehrer weiter unterrichtet. Das Hauptgewicht wurde gelegt auf das Studium der Mathematik, der Russischen Sprache nebst Altslavisch, der Literatur, der Geschichte und der alten Sprachen, insbesondere der Griechischen. Im Dezember 1887 ging nach dem Ausland, und trat im Wintersemester 1888/89 als freier Zuhörer bei Prof. Dr K. Bücher ein, wobei ich auch an den Uebungen des staatswissenschaftlichen Seminars theilgenommen habe. Sommersemester 89 verbrachte ich an der Universität Bonn, kehrte aber im Wintersemester 89/90 wieder nach Basel zurück.

Helphand

Rânduri ologrefe, pe care Parvus le-a scris despre sine în limba germană, sub numele de naştere Israil Helphand, atunci când a solicitat Universităţii din Basel aprobarea lucrării sale de doctorat şi acordarea titlului academic.

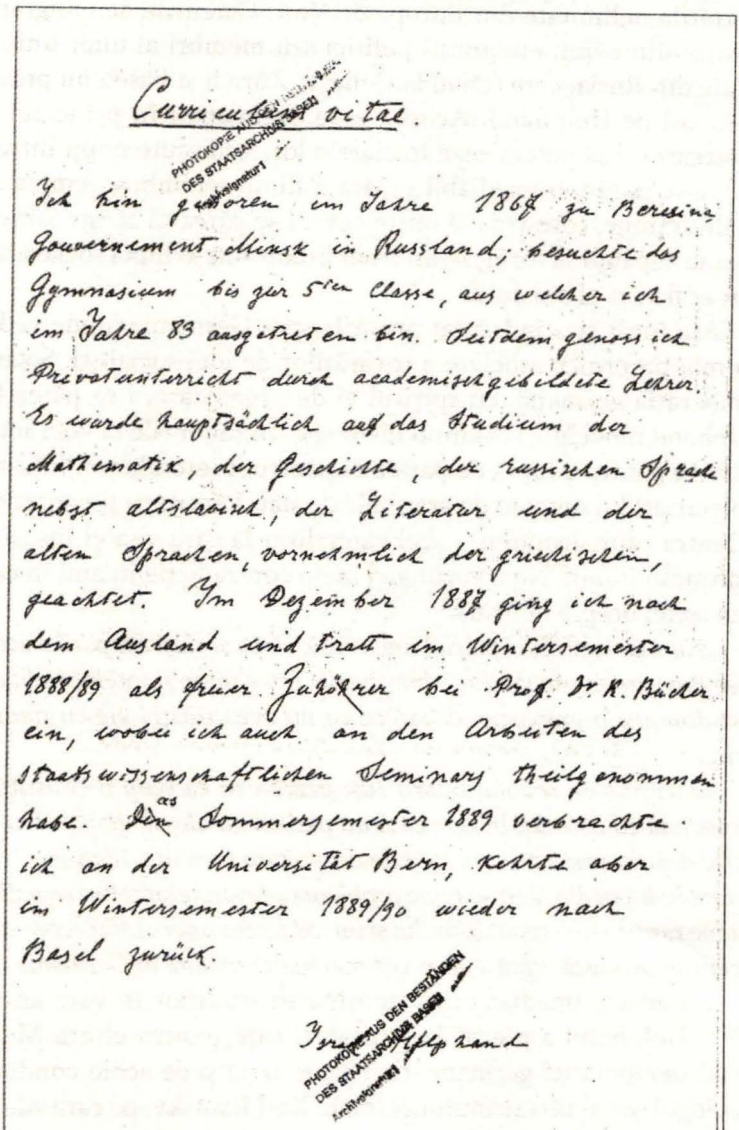

Curriculum vitae.

PHOTOKOPIE AUS DEN BESTÄNDEN DES STAATSARCHIVS BASEL
Archivsignatur

Ich bin geboren im Jahre 1867 zu Berezina Gouvernement Minsk in Russland; besuchte das Gymnasium bis zur 5ten Classe, aus welcher ich im Jahre 83 ausgetreten bin. Seitdem genoss ich Privatunterricht durch academisch gebildete Lehrer. Es wurde hauptsächlich auf das Studium der Mathematik, der Geschichte, der russischen Sprache nebst Altslavisch, der Literatur und der alten Sprachen, vornehmlich der griechischen, geachtet. Im Dezember 1887 ging ich nach dem Ausland und trat im Wintersemester 1888/89 als freier Zuhörer bei Prof. Dr K. Bücher ein, wobei ich auch an den Arbeiten des staatswissenschaftlichen Seminars theilgenommen habe. Das Sommersemester 1889 verbrachte ich an der Universität Bern, kehrte aber im Wintersemester 1889/90 wieder nach Basel zurück.

Ihr ergebener Philipp Rand

PHOTOKOPIE AUS DEN BESTÄNDEN DES STAATSARCHIVS BASEL
Archivsignatur

Varianta anulată cu câteva linii transversale se deosebește de cea definitivă, printre altele, prin omiterea confesiunii iudaice (stânga sus).

libertăţile nelimitate din Europa de Vest. Cercurile de emigranţi formate din evrei, emigranţi politici sau membri ai unor uniuni ilegale din Rusia, care trăiau la Geneva, Zürich şi Basel, nu prea îl interesau pe Helphand. Aceştia erau preocupaţi în principal să teoretizeze şi să polemizeze în ziarele lor, să discute nopţi întregi şi să se scindeze, iremediabil supăraţi. El, în schimb, se simţea un om de acţiune, care voia să mişte ceva. I se părea că aceşti oameni nu erau capabili să formeze un front unitar într-o luptă socială, aşa cum ar fi vrut el s-o ducă.

Aşa încât şi-a îndreptat privirile spre Germania, unde vedea cea mai puternică asociere a tovarăşilor de idei socialişti. Social-democraţia germană, cu spiritul ei de organizare, i se părea lui Helphand modelul şi căminul ideologic. În rândurile ei voia acum să intre, pentru a lupta de partea ei pentru interesele şi unificarea proletariatului dincolo de graniţele de stat. Pentru ce şi contra ce? – Contra capitalismului – acel capitalism la care visa el însuşi în străfundul inimii. Nu a văzut aici nicio contradicţie în anii în care nota astfel despre el însuşi:

„Nu mai sunt fidel patriei mele ruse, şi, în acelaşi timp, nici acelei clase din care m-am ridicat – burghezia. Între mine şi intelectualitatea rusă domnea o prăpastie, deoarece ea nu avea relaţia vie cu muncitorimea...

În vreme ce revoluţionarii ruşi urmăreau ca scop o constituţie democrată cu libertăţi burgheze şi un parlament ales de popor, Europa lăsase deja în urmă această fază de dezvoltare încă din 1848 sau 1871. Acum, în lupta din Vest se pune problema adevăratelor ţeluri socialiste, anume răsturnarea capitalismului şi introducerea unei ordini economice socialiste. Această luptă a atins cea mai înaltă treaptă în Germania..."

De aceea, imediat după terminarea studiilor în vara anului 1891, Helphand a plecat la Stuttgart, care pentru el era Mecca social-democraţiei germane, căci acolo trăia şi de acolo conducea ideologul-şef al marxismului german, Karl Kautsky, pe care adepţii săi îl numeau „Papa marxiştilor".

Această angajare avea s-o preţuiască mai târziu Troţki, când, dezamăgit, s-a îndepărtat de „superficialii socialişti vienezi", „de pe care ameninţa în orice clipă să se decojească lacul subţire al

social-democraţiei". În schimb, el jubila entuziasmat de „focul care se aprindea în ochii lui Kautsky şi-i atenua uneori duritatea ironiei". Bărbosul Kautsky, teoreticianul politic care, deşi încă nu împlinise patruzeci de ani, părea un bunic, era editorul şi redactorul organului de partid conducător *Die Neue Zeit* şi permanent în căutare de colaboratori talentaţi.

Helphand a apărut în nişte pantofi scâlciaţi şi cu pantaloni ponosiţi în faţa onorabilului părinte al socialismului german. Aspectul exterior neglijent era într-o oarecare contradicţie cu statura masivă a străinului nou-venit, ale cărui picioare, prea scurte sub trunchiul corpolent al unei apariţii impunătoare, parcă îi stăteau în cale.

Capul mândru în pofida bărbii neîngrijite cu o semichelie intelectuală şi o mină belicoasă i-a semnalizat imediat lui Kautsky că vizitatorul merita să fie supus unei examinări mai amănunţite. Curând Kautsky a fost impresionat de talentul şi angajarea masivului emigrant şi i-a deschis nu numai uşa redacţiei, ci şi pe cea a casei sale.

Helphand şi-a semnat primele articole din *Neue Zeit* cu pseudonimul „I. Ignatiev", misteriosul „Unus" sau numai cu iniţialele „I.H." – la urma urmelor, fără aprobare de şedere trebuia să fii cu ochii-n patru – mai ales cu declaraţii ca ale lui. Într-o serie, el a trădat cu o mândrie sfidătoare doar paternitatea articolelor, care ar proveni de la „un revoluţionar rus".

În afară de Karl Kautsky, şi o altă mărime de partid, Clara Zetkin, i-a cerut lui Helphand să scrie pentru ziarul ei de partid. Ea scotea *Gleichheit*, un ziar care, corespunzător titlului, era dedicat unor revendicări ca egalitatea femeilor cu bărbaţii şi alte probleme legate de emancipare din mişcarea muncitorească. Din punct de vedere al conţinutului, primele sale articole s-au ocupat de analiza proceselor sociale din Rusia, dar şi de certurile ideologice dintre membrii de partid sau dintre partidele-surori din diferite ţări, cum erau cele din Austro-Ungaria şi organizaţia cehă.

Unul dintre primele articole a constat în analiza unei adunări a muncitorilor evrei din Rusia, care s-a ţinut cu prilejul unei sărbătoriri a zilei de 1 mai. Parvus a arătat de ce este discriminată

populaţia evreiască din Rusia şi de ce aceasta ar trebui să devină purtătorul de cuvânt al unei lupte organizate. Cum era şi de aşteptat, problema era pusă de pe poziţiile luptei de clasă:

„Atâta timp cât evreii din Rusia au reprezentat dezvoltarea capitalismului, au fost lăsaţi în voia lor nestingheriţi; dar de îndată ce au apărut în postura de concurenţi, au început să fie urmăriţi ca fiind un pericol pentru stat. Guvernul a înţeles cât de superiori economic erau evreii faţă de toţi ceilalţi din stat; pentru a evita puternica lor concurenţă cu mica burghezie, guvernul îi reprimă. El procedează, chipurile, astfel, pentru că evreii exploatează prea mult poporul – dar, oare, cămătarii şi cârciumarii ruşi de la sate sunt mai buni sau nu sug şi ei sângele poporului?"

Helphand a tras din nou în stilul său concluzia: înseamnă că lupta de clasă ar trebui să fie principala revendicare deopotrivă pentru evrei, cât şi pentru creştini, iar barierele naţionale ar trebui să treacă pe planul al doilea:

„Dacă la noi domină acelaşi capitalism ca oriunde în altă parte, este prezent acelaşi proletariat, atunci şi lupta dintre burghezie şi proletariat ar trebui să fie la fel, de aceea, evreul nu trebuie să-şi nege naţionalitatea; el susţine, însă, un naţionalism luminat, de înfrăţire între popoare; pe de altă parte, el se separă de tovarăşii săi de credinţă, dacă sunt capitalişti, şi este solidar cu muncitorii din întreaga lume..."

Chiar dacă Helphand îşi făcea apariţia în mediul său german, el a fost mereu în legătură cu emigranţii ruşi din Elveţia şi din alte ţări ale Europei; unii dintre ei au venit de-a lungul timpului în Germania pentru a-şi face cunoscut cuvântul în influentele ziare ale social-democraţiei germane. Prin ei afla şi Helphand ce se petrecea în Rusia.

Majoritatea prietenilor pe care-i frecventa Helphand au devenit cunoscuţi, mai devreme sau mai târziu, în cadrul mişcării. Printre aceşti emigranţi ruşi se număra Pavel Axelrod, care oscila între înţelegerea de sine ca evreu şi marxismul transnaţional, care pretindea asimilarea. Potrivit originii sale de familie, el a fost mai întâi un evreu tradiţional ortodox, dar sub influenţa teoreticienilor occidentali, firește, mai ales a lui Karl Marx, a pierdut inevitabil componenta religioasă a gândirii sale, a devenit anarhist şi, în cele

din urmă, în 1883, a fondat, împreună cu Plehanov, în străinătate – la Geneva – prima sa uniune marxistă rusă.

Dintre ceilalți tovarăși de idei, cu care Helphand păstra legătura, făcea parte Vera Zasulici. Ea i s-a impus prin curajul și îndrăzneala ei – oricum, ucisese odată un general, și chiar și numai pentru aceasta se bucura de admirația tovarășilor ei. Helphand îl aprecia și pe perfidul Leon Deutsch (în rusă Lev Deici), cunoscut pentru șiretenia lui, grație căreia reușise de mai multe ori să evadeze din închisori.

Clara Zetkin l-a întâlnit și ea, cu diverse prilejuri pe Helphand, iar, ulterior, s-a exprimat despre el, după cum urmează:

„Era un bărbat de o vitalitate extremă și putea să facă o puternică impresie. Era scânteietor, arunca peste bord cu inima ușoară tot ce era vechi și exercita astfel o adevărată fascinație asupra spiritului prozaic al lui Kautsky. Își făcea cu ușurință prieteni, dar tot atât de ușor îi abandona fără regrete. Îi plăcea viața bună și avea mare succes la sexul frumos. Cu înclinația sa spre aventură își asuma fără teamă orice risc calculabil. În orice caz, patima îmbogățirii a devenit principala sa pasiune, care lăsa în umbră toate celelalte. Cred că Troțki n-a greșit când credea că Parvus a fost un extraordinar marxist – dar în el era întotdeauna ceva instabil și imprevizibil..."

Într-adevăr, femeile erau pentru Helphand o pradă ușoară, deși nici chipul, nici statura lui nu erau tocmai atrăgătoare. Dacă era vorba de devoțiunea tovarășelor de idei care-l admirau, de talentul său de a domina sau de emanația animalică de poftă de viață și dezinhibiție, care părea să-l învăluie cu o irezistibilă fascinație erotică – răspunsul la toate acestea l-ar fi putut da doar femeile care se simțeau atrase magic de el.

Dar și tovarășii bărbați se lăsau impresionați de el, chiar dacă din alte motive. Cofondatorul *RsdAP*, Aleksandr Potresov, care-l cunoscuse pe Helphand în 1896 prin intermediul lui Kautsky, a insistat în Uniunea „Eliberarea muncii", ca Helphand să meargă la Londra ca membru al delegației (delegației ruse) la Congresul Internaționalei Socialiste. De fapt, cel recomandat în maniera aceasta ar fi preferat să meargă pentru tovarășii germani.

Dar aceştia nu i-au făcut nicio ofertă. Aşa că a luat-o pe cea de la Potresov. Acesta îşi punea mari speranţe în el:

„Aveam o părere foarte bună despre talentul său teoretic şi mari aşteptări pentru viitor şi nu am abandonat niciodată speranţa de a-l aduce în mişcarea rusă..."

Încă din anii petrecuţi în Elveţia, Helphand o cunoscuse şi o preţuia pe Rosa Luxemburg, originară din Polonia, care, ca şi el, gândea în categorii ideologice de clasă transfrontaliere. De aceea, ea nici n-a luat parte la lupta pentru dreptul la autodeterminare naţională din Polonia şi îşi neglija conştiinţa identităţii ei evreieşti în favoarea angajării internaţionaliste pentru mişcarea muncitorească. Luxemburg a fost pentru Helphand nu numai o luptătoare cu aceeaşi orientare ideologică, ci şi o prietenă loială, care l-a apărat uneori împotriva diverselor atacuri şi i-a stat aproape şi în plan personal – în special când viaţa comună cu un prieten polonez s-a frânt.

Şi mai era Iuli Marh(e)levski, care se bucurase de o instruire asemănătoare cu cea a lui Helphand în Elveţia şi care îşi păstrase în ochii lui Helphand „impetuoasa conştiinţă revoluţionară". Aceasta putea însemna şi înşelăciune, furt şi atentate ucigaşe – scopul scuza mijloacele.

Însuşirile menţionate nu corespund întocmai scării convenţionale de valori, ci îi sunt chiar diametral opuse. În faţa lui Helphand şi a prietenilor săi se bucurau de respect acei tovarăşi de luptă care respingeau în cuvânt şi faptă codul de comportare burghez. Trăiau aşa cum trebuia să trăiască un revoluţionar, într-un microcosmos anticonvenţional cu vacuum moral: aici contau alte valori şi legi, iar criteriul moral de „Bine" şi „Rău" era anulat de către instanţa superioară a ideologiei lor.

Prietenii lui Helphand au găsit pentru el pseudonime care ajungeau de la „Doctor Elefant" la saxonul *„Doktor Barfuß"*. Prin aspectul său exterior sau prin fiinţa sa provocatoare şi în special prin articolele sale de ziar provocatoare, Helphand a devenit curând cunoscut în oraş. În afară de aceasta, provincia nu i se părea suficient de incitantă. Întrucât îl plictisea, el s-a mutat în metropola Berlin.

Acolo, datorită unei recomandări din partea lui Kautsky, el a reuşit să scrie pentru organul central al partidului *Vorwärts*. Ziare

de partid tot mai importante tipăreau articolele lui Helphand. Cu timpul a primit şi misiuni – de pildă pentru un articol despre foametea care lovise Rusia după o recoltă slabă în anul 1892.

La drept vorbind, Helphand însuşi făcuse demersuri pentru această misiune. Deoarece nu putea să rateze ocazia de a prezenta fenomenul din punctul lui de vedere şi de a cvasi confirma astfel justeţea teoriilor sale. Astfel, Helphand a analizat, fireşte, catastrofa nu ca pe ceva întâmplător, ci ca „urmarea necesară a dezvoltării capitalismului în Rusia" şi a diagnosticat-o ca „lunga boală cronică".

El argumenta, printre altele, că prin eliberarea de iobăgie ţăranii fuseseră aduşi în situaţia de a fi producători de mărfuri şi întreprinzători; dar producţia industrială sporită îi făcuse pe mulţi să părăsească satul, şi asta era ceea ce se observa acum; în plus, într-o bună zi ei ar constitui acel proletariat, care s-ar ridica împotriva ţarului.

Helphand n-a ratat nici ocazia de a pune pe tapet imaginea sumbră a unei crize economice ca o consecinţă; intenţia lui era ca prin asemenea prognoze privitoare la Rusia să le prezinte mediatic investitorilor străini o atmosferă de nesiguranţă pentru a lovi cu acest prilej – după cum admitea el însuşi triumfător – în guvernul ţarist.

În concluziile sale referitoare la Rusia, Helphand prevedea pe termen lung „o ţară înfloritoare în sens capitalist", care devenea un concurent al Americii pentru hegemonie pe piaţa internaţională; Europa urma să ajungă între cele două fronturi ale acestei lupte economice globale.

Avea din nou în vedere clasa muncitoare care, în opinia lui, trebuia să ia cu forţa iniţiativa, căci „nu poţi aştepta cu mâinile în poală să cadă din cer o revoluţie". De vreme ce Helphand nu se îndoia nicio clipă că reprezentanţii profilaţi ai social-democraţiei germane visau la o asemenea formă de redistribuire a puterii, el pleda tot mai direct şi mai făţiş pentru sprijinirea tovarăşilor ruşi care aşteptau acum cu nerăbdare în exilul din Elveţia. Visul lui era să vadă că acest grup, pe care îl considera avangarda unui grup conducător revoluţionar în Rusia, să fie recunoscut de germani.

Anatomia unui revoluționar

Toate acestea erau prea mult pentru autoritățile Ministerului de Interne prusian. Spiritul rebel le părea prea periculos. Au făcut o percheziție la domiciliul lui Helphand, în urma căreia a fost arestat și, în continuare, a fost expulzat din statul Prusia. Despre toate acestea i s-a adus la cunoștință Ministerului de Interne rus care, la rândul său, a transmis mai departe informațiile la posturile de poliție de la granițe și din gubernii.

Faptul că schimbul de informații a funcționat atât de bine se datora tradiției Departamentului III al Poliției politice prusiene. Încă din perioada post napoleoniană, agenții ruși au putut scotoci cuiburile suspecte de opoziționiști radicali ruși de la Berlin și au putut să pună în lumină ultimele unghere ale locurilor de întruniri studențești, unde îi adulmecau pe dușmanii politici ai țării lor. Colaborarea serviciilor secrete prusaco-ruse fusese sistematizată la mijlocul secolului al XIX-lea de către un șef de poliție pensionat forțat din cauza acțiunilor sale dure. Acesta a devenit detectiv particular și, ca atare, și-a pus în umbră fostele sale performanțe. În 1851, de exemplu, a evidențiat activitățile, pe atunci conspirative, ale lui Karl Marx și Friedrich Engels în Liga comuniștilor din Germania, Franța și Anglia și, în cele din urmă, i-a adus pe cei doi domni – chiar dacă nu cu metode absolut curate – în fața justiției. Dar momentul său de glorie l-a constituit prinderea unui șantajist al ministrului plenipotențiar țarist la Berlin. Odată cu aceasta a luat naștere un serviciu de agenți german permanent pentru poliția secretă țaristă. Misiunea oficială a autorităților prusiene era în permanență supravegherea emigranților politici.

Nu este ceva ce ar trebui să provoace mirare, după ce ambele state erau legate printr-un sistem monarhic și relațiile de rudenie ale împăraților lor – în orice caz încrederea lor reciprocă era subliniată și de prezența la Curțile lor a unui aghiotant militar din partea celeilalte țări.

Helphand a trebuit să părăsească Berlinul imediat și a început o existență de nomad între Dresda, Leipzig, Stuttgart și München. În toate aceste rătăciri l-a urmat soția sa, Tatiana, cu care trăise

înainte la Zürich şi cu care, până la urmă, s-a căsătorit. Dar aceasta părea să treacă pe un plan secundar pentru Helphand; peste tot avea relaţii cu alte femei şi părea să-şi uite situaţia matrimonială.

Pentru a preveni o arestare în viitor, Helphand s-a gândit dacă nu putea primi, mai degrabă, o autorizaţie de şedere la Viena; acolo ar fi putut scrie pentru *Wiener Arbeiterzeitung* al lui Viktor Adler, a cărui simpatie şi disponibilitate pentru emigranţii revoluţionari era cunoscută. Helphand s-a adresat lui Kautsky pentru o intermediere. Acesta a venit în întâmpinarea tovarăşului său angajat şi i-a scris lui Viktor Adler:

„Dragă Viktor!

Aici este un rus, doctor Helphand, care (...) trăieşte în Germania, un băiat foarte inteligent (...) El a urmărit cu atenţie situaţia din Germania şi are o judecată bună (...). Trăieşte la Stuttgart, pentru că a fost expulzat din Berlin. Ar prefera să se naturalizeze în Austria, pentru a putea intra deschis în mişcare. În Germania, din cauza expulzării sale, nu mai poate fi vorba de o naturalizare. Partidul ar câştiga prin el o forţă extraordinară, temeinic instruită. Crezi că ar fi posibilă o naturalizare acolo?"

Cu toate acestea, Adler n-a putut să-l ajute pe Helphand, aşa încât acesta a mai rămas un timp sub protecţia lui Kautsky, care i-a oferit în continuare forumul din *Neue Zeit* pentru atacurile sale publicistice.

Toate acestea n-au rămas ascunse autorităţilor ruse. Într-un raport al poliţiei din 4 iulie 1894 către şeful Jandarmeriei guberniei Kiev erau raportate activităţile lui Helphand şi ale cercului său:

„La şase iulie, la postul de graniţă Alexandrovo a fost reţinut, la întoarcerea sa din străinătate, Alexander Solomonovici Rosenschein, dat în căutare prin circulara din şapte aprilie 1893, despre care departamentul de poliţie deţine următoarele informaţii:

La 4/16 februarie 1893 au fost reţinuţi la Berlin de către poliţia locală 13 cetăţeni ruşi, care erau în cea mai mare parte studenţi la chimie, filozofie, agronomie, medicină şi tehnologie şi anume doctorul în economie de la Universitatea din Zürich Israil Gelfond cu soţia sa, apoi studenţii de la agronomie (...)

Motivul arestării lor a fost faptul că aceste persoane au participat la şedinţe anarhiste şi social-democrate locale, au citit organe

social-democrate ca Vorwärts şi Sozialist şi au luat cuvântul la adunări, instigând masele. La una dintre aceste manifestări, Hanon Rappoport le-a declarat social-democraţilor că sunt cu toţii nişte laşi, întrucât n-ar putea nici măcar să arunce bombe; s-a constatat că arestaţii duceau clandestin în Rusia cărţi interzise, ţineau întruniri secrete, erau în contact cu tovarăşii lor de idei din Paris, Zürich, Berna, Basel, Bruxelles şi Londra şi, în ultimul timp, aduceau şi la Vilnius materiale de agitaţie împotriva ordinii sociale şi de stat din Rusia.

Acum un an şi jumătate, acest cerc a înfiinţat la Berlin societatea «Die Wissenschaft und das Leben», care edita periodice şi ţinea adunări la Roland Saler, Elsaßenstraße şi în alte locuinţe ale unor anumite persoane. Una dintre misiunile acestei societăţi consta în atragerea de nou-veniţi ruşi la Berlin – cu precădere evrei –, care sunt nemulţumiţi de situaţia actuală din Rusia, şi legarea acestora în reţeaua lor.

Potrivit surselor demne de încredere ale poliţiei din Berlin, tipăriturile interzise erau introduse de numiţii clandestin în Rusia prin emisari, care călătoreau o dată până la de trei ori pe lună din Rusia la Berlin şi, după o zi-două de şedere la prietenii lor, se întorceau în Rusia. Aceşti emisari trăgeau de obicei la acest Samuil Peskin, care se numără printre conducătorii acestei societăţi secrete ruseşti la Berlin. El a înfiinţat la Vilnius, unde s-a născut, un cerc cu ţeluri comuniste."

În continuare, raportul descrie activităţile altora care fuseseră arestaţi cu prilejul percheziţiilor domiciliare; câţiva dintre ei fuseseră, pur şi simplu, preveniţi, dar opt – printre care şi Helphand – au fost expulzaţi; în cele din urmă, se cere arestarea celor care desfăşoară activitate revoluţionară pe teritoriul rus.

Acesta a fost momentul când Helphand a devenit atât de prudent, încât a hotărât ca atacurile sale formulate mai vehement ca oricând împotriva ordinii dominante să nu mai circule sub numele evident fantezist „Unus". Şi-a stabilit un nume care contrasta conştient cu înfăţişarea sa şi care de acum urma să devină alter ego al său: Parvus (cel mic) – Alexander Parvus. Aşa şi nu altfel voia să se numească acum.

Enfant terrible Parvus

Acum a început faza în care el – Parvus – declanşa prin polemicile sale dispute în interiorul partidului şi devenise atât atacator, cât şi atacat. În toate acestea, prilejul părea să joace un rol secundar şi să nu furnizeze altceva în afară de un pretext pentru un nou atac provocator, care trebuia să-l întreacă în violenţă pe cel precedent.

Aşa, de pildă, cu prilejul alegerilor pentru Landtagul prusian el pledase deja (încă sub numele de „Unus") pentru ca social-democraţii – aşa cum propunea creierul lor, conducătorul în exil, Eduard Bernstein – să renunţe în cele din urmă la boicotul tradiţional şi să participe la alegeri. Argumentul său: abţinerea de la vot nu este un principiu al luptei de clasă socialiste. Argumentul a provocat revoltă în partidul care gândea şi acţiona în mod tradiţional altfel. Helphand – acum Parvus – a galopat de-a dreptul în direcţia opusă ceva mai târziu când s-a pus problema de a turna gaz peste focul controversei în jurul atitudinii partidului socialist în Landtagul bavarez. Partidul fusese de acord cu bugetul guvernului – în ochii lui Helphand acest acord cu bugetul era un delict politic –, aceasta însemnând acord cu ordinea politică dominantă, deoarece ea se va menţine cu ajutorul acestor mijloace. În schimb, respingerea unui buget ar fi „cel mai puternic mijloc de luptă politic al opoziţiei..."

Toate acestea i-au atras atenţia redactorului-şef de la *Leipziger Volkszeitung* asupra lui Parvus, căruia i-a oferit o poziţie permanentă ca redactor. Parvus a acceptat. Dar temperamentul lui distructiv şi căutarea febrilă a profilării ideologice aveau să se dovedească mai puternice decât nevoia sa de un salariu lunar reglementat.

De data aceasta poziţia sa de duşman de clasă al ţărănimii a dus la conflict. În acest moment era vorba tocmai de poziţia social-democraţiei germane faţă de această stare. În orice caz, în ziarele de partid erau dezbătute probleme actuale ale politicii interne, iar argumentele bune ale publiciştilor de frunte au oferit inspiraţie pentru linia deputaţilor.

În vreme ce editorul ziarului, care-i dăduse de lucru lui Parvus, se angaja în susţinerea unui program pentru protejarea micii

țărănimi de către partidul socialist, Parvus tuna și fulgera împotriva compromisului stabilit în interiorul partidului în această privință. El echivala polemic un asemenea act cu acceptarea ordinii existente și, implicit, cu renunțarea la „lupta social-revoluționară". Partidul eșuase astfel, deoarece „nu reforma, ci revoluția socială este țelul lui", declara Parvus apodictic.

Acest fanatism neînfrânat a fost prea mult pentru redactorul-șef. Parvus a fost concediat. Dar iată că acum veneau propuneri de colaborare de la șeful lui *Sächsische Arbeiterzeitung*, care dorea un suflu nou, în stare să-i crească tirajul obosit. Parvus s-a angajat. Cum șeful de până atunci al redacției pleca din Dresda, Parvus a putut chiar să-i ia locul și să și-l atragă în munca redacțională pe prietenul său Iuli Marhlevski-Karski; în plus, mai putea să publice și articole din cercuri exterioare, ca cele ale Rosei Luxemburg, care-i era foarte apropiată.

Schimbarea de funcții și locuri nu-i făcea ușoară activitatea Serviciului secret rus, care îl urmărea cu răsuflarea tăiată pe Parvus de la depărtare, fiindu-i mereu pe urme. Următorul raport intern al Ohranei din 17.8.1897, care trece în revistă anii precedenți ai lui Helphand, șchioapătă, vizibil rămas în urmă. În dosarul deja zdravăn umflat „Gelfond" – așa cum era scris inițial – se spune:

„David Natanov Barad arestat de organele de jandarmerie ale guberniei St. Petersburg pentru suspiciune de apartenență la cercuri revoluționare din străinătate a făcut o depoziție la 2/3 iulie:

«Gelfond a trăit cu soția sa, Tatiana Berman, din ianuarie 1887 până în august același an la Zürich; apoi a plecat în Rusia și, în decembrie 1887, s-a întors la Zürich, unde a trăit până în octombrie 1888. Era adversar al narodnicilor și simpatiza cu cercul Plehanov; în plus, a organizat un fond de literatură, al cărui statut l-a elaborat.»

Afară de aceasta, el făcea parte dintr-un grup (Ganelin, Slepțova ș.a.), care pregătea chestionare și le trimiteau cercurilor rusești, pentru a identifica direcțiile care dominau în aceste cercuri. De la Zürich, Gelfond a plecat la Basel, unde a obținut doctoratul ca jurist. Acum se aude că s-ar afla la Stuttgart, unde activează în secretariatul muncitoresc..."

Iată că Serviciul secret rus era în urma actualității cu trei orașe și locuri de muncă. Parvus dirija de mult ca șef al unui ziar din Dresda.

Autonomia i-a oferit lui Parvus ocazia de a-și desfășura spiritul afacerist. Prin donații sindicale și sponsori și-a finanțat o tipografie proprie foarte binevenită pentru situația materială a ziarului. În orice caz, odată cu manifestarea instinctului său comercial, talentul jurnalistic părea să degenereze; după o scurtă înviorare a interesului public, doar mult mai puțini cititori mai puteau urmări dezbaterile teoretice supralungi și arăta interesul necesar pentru un succes durabil al ziarului.

La toate se adăuga energia agresivă, niciodată epuizată, a lui Parvus. Când au început să circule zvonuri despre o revizuire a dreptului la vot, Parvus a instigat fățiș la o revoluție printr-o „grevă de masă proletară". O asemenea grevă dezorganizatoare dirijată trebuia să ducă la blocarea mașinăriei de stat prin paralizarea transportului și comunicațiilor.

Socialismul european n-ar trebui să aștepte pasiv ca sfârșitul capitalismului să se petreacă de la sine, ci ar trebui să ia cu asalt un bastion al capitalismului după altul. În acest context, sindicatele ar trebui privite ca organizații de luptă proletare care sprijină munca politică a partidului.

Dacă până acum o asemenea grevă era socotită un mijloc de protest împotriva amenințătoarelor limitări ale participării la decizii, ca „tactică a disperării" după cum formula poetic Jean Jaurès, Parvus o voia înțeleasă ca mijloc în scopul unei revoluții. Paralizarea statului obținută astfel ar sili partidul, după cum explica el, să dea cărțile pe față – adică să treacă la luptă deschisă pentru puterea de stat.

În cadrul redacției Parvus era controversat, iar divergențele erau nu numai sonore, ci și violente. Când Parvus l-a atacat și pe marxistul Bernstein, cinstit de partidul german și aflat departe în exil, care îndrăznise să se îndoiască de iminenta prăbușire a capitalismului și care era susținut în această părere de tovarășii germani, bătălia verbală a intrat în runda finală preliminară. Și când Parvus a auzit, „asta mai lipsea, ca congresul partidului să hotărască

solemn, că el tinde la revoluția socială", a dat frâu liber întregului său potențial de agresiune. Cu aceasta și i-a făcut dușmani pe aproape toți membrii partidului.

Parvus a fost doar puțin contrazis în analiza făcută de el situației economice și în pronosticarea dedusă de aici pentru viitor – o subminare a capitalismului care, în opinia lui, aluneca spre o criză. Concepția sa era că, la sfârșitul secolului al XIX-lea, economia dinamitase granițele statului național. Doar un comerț liber în condițiile desființării granițelor naturale îi putea oferi acestuia o șansă de supraviețuire; dar marele capital i-o va refuza. De aceea era iminentă o criză a capitalismului sub forma ciocnirilor politice și militare, iar clasa muncitoare ar trebui să se folosească de aceasta.

Pe baza acestor ultime publicații, autoritățile saxone i-au expulzat pe Parvus și pe Marhlevski-Karski. O ședere în principatul Gera s-a dovedit a fi un și mai scurt joc în deplasare. Nu mai rămâneau multe de ales – Parvus mai putea încerca cu Bavaria. Cu ajutorul unui prieten a reușit, într-adevăr, să pună mâna pe o aprobare de ședere. Noul secol l-a început la München.

Mai înainte, arătase și în viața sa privată că niciun eveniment personal – fie și nașterea fiului său – nu-i putea atenua spiritul de luptă revoluționar. Parvus și-a numit fiul Lazar – sau, în germană, Lazarus – după propriul său tată, dar i-a adăugat și prenumele Evgheni, care s-a impus în cele din urmă în sânul familiei în forma scurtă „Șenia". Ulterior, când Parvus avea să-și părăsească soția și copilul, fiul a luat numele de familie al mamei sale, Gnedin; despre el vom mai vorbi. Parvus a formulat anunțul nașterii în termeni puțin sentimentali, în schimb și mai belicoși. Belicos, deoarece tocmai fusese expulzat din Saxonia și își pierduse astfel și postul său de redactor-șef al ziarului muncitoresc saxon. Urmașei sale, Rosa Luxemburg, i s-a rezervat dreptul de a publica anunțul pentru ediția din 1 decembrie 1898:

„Comunicăm tovarășilor de partid nașterea unui dușman al statului puternic și viabil. Fiul nostru a venit pe lume la 29 noiembrie la Dresda. Deși s-a născut pe pământ german, nu are nicio patrie. Este condamnat împreună cu noi la expulzare, pentru că altminteri statul saxon ar putea fi în pericol, deoarece noi suntem dușmani ai exploatatorilor capitaliști

care domină în acest stat. Dar noi ştim că suntem legaţi prin strânse legături spirituale şi politice de proletariatul exploatat din Saxonia. Copilul va fi educat ca luptător în rândurile armatei social-revoluţionare. Îşi va cuceri o patrie şi pentru sine în lupta pentru eliberarea clasei muncitoare de sub jugul capitalismului. Parvus şi soţia."

Parvus dădea puţină atenţie vieţii private, se simţea chemat spre lucruri mai înalte decât să se angajeze în familia sa. Nici nu se stingea bine din punct de vedere publicistic o ceartă internă de partid, că se şi oferea prilejul pentru o nouă altercaţie, care zguduia contextul paşnic al social-democraţiei germane şi-l provoca din nou pe Parvus să-şi lanseze atacurile şi apelurile.

La schimbarea secolului, socialiştilor din Landtagul bavarez li s-a oferit şansa de a deveni cea de a doua putere ca forţă şi de a numi vicepreşedintele. În opinia bazei de partid fidele principiilor această situaţie putea fi interpretată ca o alianţă inacceptabilă cu duşmanul de clasă. Dar, spre deosebire de anii precedenţi când el făcuse apel în sensul de a se respinge aprobarea bugetului (ca boicotare a adversarului de partid), de data aceasta Parvus tuna şi fulgera împotriva spiritului tovarăşilor care nu erau dispuşi la compromisuri – la urma urmelor, de data aceasta era vorba de participarea la decizii: „Ceea ce contează este puterea şi posibilitatea de a o exercita", argumenta el şi încingea astfel nu numai discuţia în acest caz, ci şi despre persoana sa, deoarece acum îşi pusese el însuşi sub semnul întrebării renumele de radical.

Nimeni nu mai voia să aibă de-a face cu acest „bătăuş literar", cum i se spunea. Ce bine, poate că răsuflau uşuraţi unii tovarăşi germani, că a existat mereu o rezistenţă faţă de încercarea de a ceda în problema recomandării lui pentru un mandat în partidul german. După toate incidentele şi escaladările, în anii dinainte de 1906 nici *Neue Zeit* al lui Kautsky n-a mai publicat un rând despre enfant terrible Parvus.

Dar o foamete izbucnită de curând în Rusia i-a făcut cadou lui Parvus posibilitatea de a ocoli disputele, ca şi o nouă sursă de venituri. Această temă îi promitea din nou ocazia de a face agitaţie şi campanii instigatoare antiruse. Cu ajutorul financiar al unui înstărit prieten de idei din München pentru un circuit de mai

multe luni, cu avansul unei edituri socialiste pentru reportaje de călătorie şi cu un paşaport pe nume ceh a pornit la drum în regiunile lovite de recolta proastă – desigur, nu numai în acestea, ci şi în acele locuri unde existau cercuri ale tovarăşilor de idei marxişti care funcţionau.

După cum era şi de aşteptat, pe Parvus nu-l interesa descrierea obiectivă a situaţiilor, ci în cel mai înalt grad exploatarea lor propagandistică. Din nou Parvus localiza cauzele crizei agrare, ca şi în 1892, în dezvoltarea capitalistă. Din nou folosea prilejul de a prezenta situaţia generală din Rusia ca fiind atât de îngrijorătoare, încât la scurtă vreme după mândra prezentare a Rusiei la Expoziţia internaţională de la Paris şi după vizita ţarului la Paris în 1896 investitorii francezi trebuiau să fie îngroziţi şi Bursa de la Paris să fie nesigură în privinţa Rusiei.

În felul acesta, Parvus voia să pricinuiască ţării şi guvernului ţarist, pe lângă mizerie, şi daune comerciale şi politice. În realitate, Rusia se găsea în cea mai prosperă fază a dezvoltării sale, construise în doar câţiva ani aproape zece mii de kilometri din calea ferată transsiberiană şi după înstrăinarea politică de Germania atrăsese preponderent investitori francezi.

Concomitent cu această campanie de discreditare, în cele patru luni ale circuitului său Parvus mai urmărise un ţel: în numeroasele întâlniri cu tovarăşi de idei pledase pentru un ziar care să fie produs în Germania, dar destinat Rusiei. Acesta trebuia să realizeze o legătură între revoluţionarii ruşi din străinătate şi cei din Rusia. Finanţatori a găsit Parvus în cercurile de opoziţionişti din sudul Rusiei şi Baku.

Parvus – Lenin – Troţki

Aici interesele lui Parvus şi ale partenerilor săi de discuţii s-au întâlnit cu intenţiile grupului din jurul lui Lenin – Potresov, Martov şi cu unii dintre întemeietorii PSDMR care trăiau în Elveţia, Plehanov, Axelrod şi Vera Zasulici. Lenin, care se mai afla în Siberia ca exilat politic, îl ştia pe Parvus din lectura ziarelor de partid. Ziarele în care Parvus îşi lansa tiradele sale revoluţionare îi

erau trimise chiar de mama sa în Siberia, unde el le devora lacom. Astfel, într-o scrisoare către mama sa din 11. 9. 1899 el îşi exprima dorinţa de a i se trimite numerele din *Sächsische Arbeiterzeitung* din anul 1898.

În aceste articole Parvus îl atacase pe teoreticianul Bernstein şi cercul lui ca „revizionişti" – ceea ce a devenit unul din motivele alungării sale de la foaia partidului. Seria lui Parvus despre „Piaţa mondială şi criza agriculturii" a fost recenzată entuziast de Lenin în ziarul *Nacealo* (Începutul) sub pseudonimul „Iljin". Personal încă nu se întâlniseră.

Ceea ce îşi promitea Lenin de la un ziar editat în comun cu Parvus era mai întâi un ziar popular şi nu – ca alte ziare de partid – un organ teoretic. El trebuia să contribuie la atragerea de revoluţionari profesionişti cărora, în calitatea lor de avangardă a proletariatului clasei muncitoare ruse, „să li se injecteze voinţa de răsturnare revoluţionară din afară". Deoarece „masele proletare" sunt *„în cel mai bun caz în stare să dezvolte o gândire sindicalistă, dar încă nu sunt pregătite pentru o luptă politică având va scop luarea puterii"*. Această problemă îngrijorătoare nu-l părăsea pe Lenin, care a încercat să răspundă programatic la întrebarea „Ce-i de făcut?".

Cu toată prietenia, aici Parvus era de părere opusă. El nu credea într-o mică elită revoluţionară, care ar porni odată spre fapte mari şi care ar trebui atrasă, ci într-un partid de masă; era convins că *„intelectualitatea rusă şi-a jucat rolul în mişcarea muncitorească, pentru că acum muncitorii ruşi sunt în stare să gândească ei înşişi şi să se organizeze..."* Parvus îşi exprima astfel şi opoziţia faţă de centralizarea la vârful partidului.

Ziarul a fost numit *Iskra* (Scânteia) – cu trimitere la versurile poetului Odoievski, condamnat în răscoala decembriştilor din 1825, „din scânteie s-a aprins flacăra", pe care i le-a scris lui Puşkin. Publicaţia anuală – care curând a apărut bilunar – a fost editată prima oară la cumpăna anilor 1900/1901 – la câteva luni după ce Lenin şi soţia sa, Nadejda Krupskaia, au reuşit să ajungă din Siberia, trecând prin Petersburg, în Europa şi să vină la Martov în Geneva.

Parvus a tipărit ziarul la Leipzig, redacția a instalat-o la München în locuința sa din cartierul Schwabing. Își semna articolele din prudență cu un nou pseudonim: „Molotov" (din rusă „ciocan").

Pentru eventualitatea unor percheziții domiciliare Parvus luase unele măsuri tehnice: un singur gest și matricea textelor putea fi oricând imediat distrusă. În această privință avea un al șaselea simț. Șeful Serviciului secret rus din străinătate, A. Harting, alias Heckelmann, avea să anunțe curând Ohranei că „cunoscutul agitator Parvus" era șeful redacției ziarului *Iskra*, care era editat la München. De altfel, Lenin edita în anii aceia la Stuttgart – grație relațiilor pe care le stabilise Parvus pentru el – ziarul său *Zarea*, unde colabora și Parvus, care îl și susținea.

Pentru *Iskra* scriau diferiți emigranți politici din Germania și Elveția – printre care Plehanov, Axelrod sau Vera Zasulici, care, la vremea aceea, era cunoscută ca teroristă în urma asasinatului comis de ea asupra unui general rus, sau poloneza Rosa Luxemburg. Pe lângă aceștia, mai contribuiau cu articole Potresov și fratele lui Lenin, Dmitri Ulianov, Kalinin, Babușkin, Gusev, Litvinov, Stasova și, mai târziu, Trotki.

Iskra a fost mai mult decât un oarecare ziar de partid. Devenise o oglindă a capilor lui, trebuia să fie un mijloc de comunicare pentru coordonarea acțiunilor social-revoluționarilor ruși în Europa de Vest și de Est și să servească la demascarea „revizioniștilor", cum erau numiți membrii de partid care acceptau compromisurile. Dar curând *Iskra* a ajuns nu numai motorul mișcării din Rusia pornite de emigranți, ci și al dezvoltării Partidului muncitoresc rus însuși.

Căci, așa cum era de așteptat, curând conducătorii s-au luat de păr, iar scindarea partidului în aripa moderată a menșevicilor și cea radicală a bolșevicilor la congresele de la Bruxelles și Londra din 1903 fusese deja anunțată în acest ziar de partid. Nucleul dur din jurul lui Lenin a fost primul care s-a divizat în două tabere, căci Plehanov se pronunța împotriva caracterului exclusiv al „elitei" revoluționare, ca și împotriva dictatului, așa cum îl practica Lenin în mișcare și în linia ziarului.

Parvus s-a dovedit din nou un maestru al conspirației și organizării. Ziarul era tipărit pe o hârtie deosebit de subțire cu

litere înguste, pentru a facilita trecerea clandestină peste graniţa rusă. Prin reţeaua de contacte ţesută, chiar şi numerele confiscate puteau fi rapid tipărite din nou de către vechiul om de legătură de la Odessa, Leonid Krasin, iar de acolo ajungeau la publicul ţintă. În caz că se confisca o ediţie curentă, era pregătită şi la Baku o tipografie care să o poată retipări urgent.

Sub influenţa oscilantă a diferitelor capete, redacţia ziarului peregrina dintr-un loc într-altul – din Germania (München, Stuttgart) în Elveţia, apoi mai departe la Londra (ceea ce însemna o creştere a ponderii bolşevice), după care ateriza din nou la Geneva. Totul s-a petrecut pe seama forţelor moderate şi a lui Troţki, care rămânea în afara taberei, ca şi a reprezentanţilor „Ligii", pentru care naţiunea trecea înaintea sindicatului.

În final, s-a impus Lenin. El i-a exclus din comitetul de redacţie pe Axelrod şi pe Zasulici. Troţki şi Martov au reacţionat la acest stil autoritar printr-un boicot scris. Plehanov a reuşit să-i recâştige. Atunci Lenin a părăsit ziarul. Cu aceasta, scânteia *„Iskrei"* nu *s-a* stins, dar ameninţa să licărească mai departe ca un slab foc revoluţionar în spirit socialist moderat. Parvus nu putea privi pasiv şi, din 1903 – anul sciziunii partidului în cele două aripi – a combătut, împreună cu Rosa Luxemburg, cu arme verbale dure: gata – divergenţele din interiorul partidului ar trebui să se plece în faţa scopului de a-i uni pe revoluţionari peste graniţe şi de „a aprinde creativitatea maselor".

La rândul lui, Troţki a perceput aceasta ca lipsă de principii şi şi-a formulat părerea într-o „Scrisoare deschisă către «*Iskra*»". Ca urmare, a trebuit să demisioneze, prin intermediul lui Plehanov, ca membru al redacţiei – până ce evenimentele din Rusia aveau să deschidă o nouă pagină a acestui ziar.

În anii aceia, Parvus l-a cunoscut personal pe Lenin. Acesta sosise în Europa de Vest (pe la 1900), ajunsese şi la München cu un paşaport bulgăresc şi se instalase în apropierea lui Parvus, în Schwabing. La acesta, el şi soţia sa, Nadejda Krupskaia, au întâlnit-o şi pe Rosa Luxemburg. Lenin, care era cu trei ani mai tânăr decât Parvus, îi admira spiritul educat şi preţuia temperamentul revoluţionar agresiv al acestuia.

Dar pe parcursul anilor 1900-1905 spiritele aveau să se despartă. În vreme ce Lenin nu era pregătit pentru un compromis în nicio problemă, Parvus, care nu făcuse niciodată parte din acest partid şi nu se lăsase îngrădit de niciun cadru al vreunei categorii de partid, încerca, în schimb, să depăşească sciziunea şi certurile revoluţionarilor ruşi. Problema care conta era una singură: aceea de a i se imprima mişcării o eficienţă maximă.

În acest scop, el a încercat – cu un succes moderat – să stabilească legătura între social-democraţii germani şi revoluţionarii ruşi. În orice caz, el a reuşit să primească de la tovarăşii germani şi austrieci sprijin financiar pentru ziar.

Parvus nu s-a mulţumit cu activitatea publicistică pentru atragerea unui „proletariat revoluţionar" în Rusia.

El a făcut agitaţie la Universitatea din München printre studenţii ruşi şi est-europeni, a tipărit broşuri de propagandă şi a organizat manifestări de simpatie pentru o muncitorime rusă care aspira, chipurile, la o revoluţie. Era doar o chestiune de timp ca totul să le sară în ochi autorităţilor de siguranţă de la München. Un raport al Poliţiei prezintă informaţii referitoare la Parvus:

„Helphand este în contact cu ruşii care studiază aici şi cu asociaţiile studenţeşti poloneze; strădaniile lui coincid cu tendinţele acelor asociaţii, ceea ce este foarte îngrijorător. El şi Marhlevski se bucură de mult respect şi de influenţă în aceste cercuri. Aici manifestările de simpatie publice pentru luptele revoluţionare din Rusia sunt deosebit de intense. Partea socialistă nu pierde nicio ocazie să sublinieze egalitatea de interese.

O propagandă consecventă, asemenea celei a lui Helphand, reprezintă, fără îndoială, pericolul ca, în mod absolut general, social-democraţia să fie alimentată de mişcarea anarho-socialistă şi să fie impusă de elemente social-revoluţionare străine, dar şi ca sărbătorile muncitoreşti de aici să cunoască o schimbare îngrijorătoare a caracterului lor până acum paşnic..."

Pentru Parvus toate acestea nu însemnau, totuşi, un pericol direct. Ziarul nu mai era la München, iar Lenin îşi luase din nou picioarele la spinare. După sciziunea Partidului muncitoresc rus a început polemica între Parvus şi Lenin. Adversarii conducătorului

bolşevicilor îl foloseau pe Parvus şi pana sa ascuţită pentru atacurile lor. Astfel, într-o scrisoare către Axelrod, Potresov îl incită „să-l asmută pe Parvus împotriva lui Lenin, pentru a-l bate". În „Răspuns către Lenin: Prin ce ne deosebim", Parvus îi reproşa lui Lenin că voia ca *„prin statutul de organizare al partidului să tuteleze proletariatul, în loc să lase masele să gândească şi să acţioneze ele însele".*

Când Parvus scria aceste rânduri, găsise de multă vreme un înlocuitor demn pentru pierderea lui Lenin în mediul intelectual şi redacţional: Leon Troţki – născut ca Lev Davidovici Bronstein. Acest revoluţionar era cu doisprezece ani mai tânăr decât Parvus, citit, cu un temperament mult mai agresiv şi un limbaj chiar mai cizelat decât el. Ca şi Parvus, se simţea frustrat de Congresul PSDMR din 1904, ale cărui certuri se oglindeau în *Iskra,* şi a venit de la Londra la Parvus în München.

Dar tânărul intelectual de abia douăzeci şi cinci de ani, palid, cu ochelari fără rame şi o claie de păr năvalnic avea mai multe în comun cu gazda sa în afară de angajarea revoluţionară şi punctele de pornire teoretice. Pe ambii îi unea şi un fundal autobiografic asemănător. Leon Troţki (Lev Davidovici Bronstein) s-a născut în 1879 ca fiul unui înstărit moşier evreu din gubernia Herson din sudul Ucrainei. Încă de la vârsta de nouă ani, venise la Odessa, unde a stat la o rudă, un editor liberal evreu.

După gimnaziu, a ajuns într-un cerc de socialişti evrei, s-a preocupat de scrierile lui Karl Marx şi a început să acţioneze ca agitator în sindicatele din împrejurimi, până ce a fost arestat. Tânărul de douăzeci de ani dovedeşte simţul ironiei luându-şi, cu acest prilej, ca pseudonim numele paznicului său polonez de la închisoare Troţki. Transferat la Moscova, va fi condamnat la patru ani deportare în Siberia.

După anunţarea sentinţei, Troţki a chemat un rabin care avea să-l cunune cu o tovarăşă arestată pentru agitaţie. Ajuns în Siberia, Troţki devine tatăl unei fete. Acolo – la fel ca Lenin în exilul său la Şuşenskoe – a putut să se mişte liber şi să studieze nestingherit scrieri marxiste, să citească cărţi interzise şi să elaboreze el însuşi articole pentru un ziar din Irkutsk. Curând a aflat de alţi comunişti, ca Lenin,

şi a început să corespondeze cu el, până când a preluat îndemnul acestuia de a pleca în străinătate cu ajutorul unor prieteni.

Şi-a lăsat soţia şi copilul în Siberia şi, prin 1902/1903, a ajuns la Viena unde, la fel ca alţi comunişti, a fost ajutat de social-democratul Viktor Adler. I-a fost suficientă o scurtă observare a vieţii culturale din acest oraş pentru a analiza distrugător în critici formulate acid viaţa spirituală a Vienei, pe care o considera decadentă. Cât despre viaţa politică, el dezaproba, dacă nu chiar dispreţuia social-democraţia austriacă. Obişnuia să vorbească despre un „mandarinat al conducătorilor de partid orgolioşi", care *„se manifestă doar în cuvinte mari, dar nu aduc fapte şi se unesc în spatele culiselor cu adversarii politici – burghezi sau din aristocraţie."*

În cele din urmă, Troţki a părăsit Viena cu destinaţia Zürich, unde s-a dus la Pavel Axelrod. Apoi a plecat mai departe la Paris şi Londra, unde l-a întâlnit pentru prima oară pe Lenin în casa 30 Holford Square din King's Cross. A scris un timp pentru *Iskra* şi a ţinut prelegeri marxiste în cartierul evreiesc White Chapel. În viaţa particulară, trăia cu o nouă tovarăşă de viaţă, ucraineanca Natalia I. Sedova, care i-a dăruit doi fii.

Dacă Lenin îi aprecia lui Troţki elanul revoluţionar, ca şi experienţa în subteranul revoluţionar şi cunoaşterea scenei, care puteau fi exploatate, Troţki, care-l cunoştea pe celălalt doar de la depărtare, a fost dezamăgit de Lenin. A considerat respingătoare atitudinea acestuia la Congresul partidului, ca şi firea lui rece şi raţională, care dezvăluia doar calcul, fără o scânteie de pasiune pentru cauză.

La acest „congres al sciziunii" Parvus a rămas în afara discuţiei de partid, dar Troţki a nimerit între fronturile menşevicilor şi bolşevicilor. Era de aşteptat ca el să se apropie de teoreticianul care pentru el rămăsese singurul model. Cum l-a văzut el atunci pe Parvus, a rezumat ulterior în însemnările sale autobiografice:

„Parvus era o figură remarcabilă printre marxişti, stăpânea perfect metodica marxistă şi dispunea de clarviziune, pentru că urmărea tot ce era esenţial în arena mondială; împreună cu cutezanţa gândirii sale şi stilul lui bărbătesc au făcut din el un publicist extraordinar. Lucrările lui mi-au lămurit problemele revoluţiei sociale şi au deplasat luarea

puterii de către proletariat de la un scop final astronomic la o sarcină practică a vremurilor noastre."

Când Troţki s-a mutat cu soţia sa la Parvus, acesta se bucura deja, evident, de o considerabilă bunăstare materială. În locuinţa sa spaţioasă din München-Schwabing locuiau deja, în afară de el însuşi, soţia sa, fiul său şi mama sa venită de la Odessa.

Parvus datora aceste agreabile condiţii economice unei idei electrizante pe care o plasase cu doi ani în urmă: edificarea pe baza unei licenţe editoriale pentru autori ruşi a unui sistem de difuzare exclusivă a lucrărilor acestora în Europa de Vest. La vremea aceea Rusia încă nu aderase la convenţia internaţională pentru drepturile de autor de la Berna din 1886, aşa încât scriitorii ruşi nu primeau tantieme din publicaţii sau spectacole teatrale în străinătate. În această nişă de piaţă şi-a făcut loc Parvus cu ajutorul prietenului său Iuli Marhlevski-Karski. Marhlevski a girat un credit pentru înfiinţarea editurii şi s-a implicat el însuşi în această întreprindere, pe care Parvus a numit-o „Editura pentru literatură rusă şi nordică". În afară de aceasta, Parvus edita jurnalul „Aus der Weltpolitik"[2].

Parvus nu pierduse din vedere ţelul său politic. Aşa, de pildă, el n-a ales să reprezinte primul în Vest un scriitor oarecare, ci pe primul scriitor proletar al Rusiei, Maxim Peşkov, alias Gorki, pe care-l cunoscuse la Sevastopol în timpul călătoriei sale prin regiunile lovite de foamete. A negociat cu el un contract, prin care câte douăzeci la sută din încasări reveneau editurii şi lui Gorki şi restul de şaizeci la sută urmau să meargă la puşculiţa partidului bolşevicilor.

Deja după un an, Parvus a dat o lovitură financiară cu „Azilul de noapte" al lui Gorki. Numai în Berlin piesa a avut peste cinci sute de reprezentaţii înainte de a ajunge în provincie. Parvus a avut parte de o adevărată ploaie de bani, de care s-a delectat în goana după plăceri care-l caracteriza şi care l-a făcut să uite de îndatoririle asumate în lungile călătorii prin Italia şi Franţa.

---

[2] „Din politica internaţională". *(n.t.)*

Când s-a ales praful de câştigurile dobândite cinstit, Parvus a lichidat editura. Marhlevski-Karski se afla nu numai în faţa ruinelor unei afaceri comune şi unei prietenii personale, ci şi ale unei întreprinderi ale cărei pierderi trebuia să le achite el singur, după ce girase pentru aceasta.

Dar ca şi pentru Troţki, pentru Parvus activitatea de cercetare a unei revoluţionări a Rusiei se afla pe primul plan. Ambii erau preocupaţi de problema dacă era vorba doar de răsturnarea regimului ţarist, aşadar de lupta pentru libertăţi şi drepturi burgheze, ca în Europa anului 1848, sau de mai mult – de o revoluţie socialistă, în care şi o altă clasă urma să preia guvernarea.

Lui Troţki teoriile pe care Parvus le prezenta sistematic şi le dădea forma unui concept i se păreau convingătoare. Era teza conform căreia capitalismul se dezvoltase devenind un sistem global; de aici trebuia trasă concluzia că şi lupta de clasă socialistă trebuia dusă peste hotarele naţionale. Valori ca patria şi naţiunea ar fi trebuit să figureze în spatele luptei de clasă. În ochii lui, nu erau altceva decât noţiuni sentimentale, care n-ar fi avut nimic de pierdut în mintea unui revoluţionar care voia să schimbe societatea.

Troţki a mai înţeles apoi că greva de masă a clasei muncitoare nu este numai un mijloc sindical de presiune, ci un instrument de tactică ofensivă – şi arma cea mai eficientă a proletariatului organizat.

De aici pentru el rezulta că o revoluţie ar putea fi provocată printr-o grevă de masă organizată şi că rezultatul ei ar putea facilita egalizarea proletariatului.

Parvus vedea ca prilej pentru o asemenea schimbare radicală – în mod evident potrivit principiului marxist al războiului ca „locomotivă a istoriei universale" – un „război imperialist" la orizont. Un asemenea război ar izbucni, fără îndoială, în cadrul crizelor ciclice ale pieţei mondiale şi ar aprinde butoiul cu pulbere din Europa şi Rusia. Momentele declanşatoare n-ar trebui să fie contradicţiile dintre statele naţionale, ci *„gradul de maturitate a capitalismului şi lupta demarată de acesta pentru părţi încă necapitaliste ale pieţei mondiale"*. Exemplificând prin colonialismul din Africa, India, China şi prin concurenţa pentru surse de materii prime încă

neexploatate, Parvus îi prezenta lui Troţki antagonismele care, în opinia sa, „duc necondiţionat la un război mondial".

Ca urmare, ambii revoluţionari cloceau problemele burgheziei. Întrucât burghezia liberală voia să răstoarne ţarismul – iar Parvus nu se îndoia de aceasta –, proletariatul ar trebui să se servească de ea în faza iniţială. Odată acest prim pas făcut, proletariatul ar trebui să acţioneze imediat atât împotriva burgheziei, cât şi a restului stăpânirii şi să pună mâna pe putere. În acest joc de şah, Parvus lăsa ţărănimea la o parte.

În schimb, Troţki îşi arăta îndoiala că burghezia ar trebui folosită în acest scop. Cei doi erau însă de acord că, în final, lupta ar trebui dusă împotriva absolutismului şi liberalismului fără a rămâne încremenită în faza „burgheziei eliberate" ca în Europa după 1848. Organizaţiile socialiste ar trebui să penetreze statul în toate domeniile. În sfârşit, ar trebui apoi ca mişcarea să se extindă din Rusia în întreaga lume – aşadar, ceea ce Parvus numea după Marx „revoluţia permanentă".

În timp ce Parvus era preocupat, în principal, de teorie şi tactică, iar Troţki, în schimb, de desfăşurarea practică a unei revoluţii, la începutul anului 1904 s-a petrecut un eveniment care, brusc, părea să le aducă visurile într-o proximitate tangibilă. Japonia atacase punctul de sprijin rus Port Arthur, ceea ce însemna război.

Ceea ce ţarul din îndepărtatul Petersburg lua la cunoştinţă, palid ca ceara, dintr-o telegramă, era pentru Parvus şi Troţki prilej de nestăpânită jubilare. Gândul că situaţia creată în Rusia în urma războiului cu Japonia putea fi folosită pentru aplicarea programului revoluţiei dădea aripi fanteziei revoluţionarilor.

În *Iskra* aveau la dispoziţie materialul ideal pentru a-şi răspândi apelurile în acele regiuni unde existau agitatori de încredere care se inspirau din ele. În trei numere succesive din anul 1904 Parvus şi-a expus ideile având pentru început profeţii sumbre:

„Războiul ruso-japonez reprezintă zorile însângerate ale marilor evenimente care urmează nemijlocit (...) Odată cu acest război, echilibrul european a fost definitiv pierdut, începe un nou ciclu de crize. (...) S-a trecut pragul spre o nouă epocă de război a imperialismului capitalist..."

Parvus a dat cu generozitate la o parte faptul că Japonia fusese cea care începuse în mod surprinzător acest război împotriva Rusiei, atunci când a creat atmosfera ostilă ţarului:

„Ţarismul a avut nevoie de acest război, pentru a echilibra presiunea din interiorul ţării prin victorii în afara ei (...) Dar indiferent care va fi rezultatul, istoria va lăsa sub ruine şi autocraţia, şi numai o revoluţie va putea să reînnoiască cu adevărat forţa ţării..."

La sfârşitul unei analize detaliate Parvus vede lumină la orizont: „După război, proletariatul rus va fi avangarda revoluţiei socialiste..."

Parvus încerca acum prin apeluri mişcătoare ca, în lunile următoare, să-şi strângă compatrioţii cu ajutorul *Iskrei* într-un front de acţiune al tuturor grupurilor socialiste şi nu obosea să le amintească: „Greva de masă este arma cea mai eficientă a proletariatului şi sora revoluţiei!"

În timp ce Parvus se preocupa de aspectul politic al unei revoluţii proletare, Troţki completa articolele acestuia cu reprezentările sale despre desfăşurarea practică a răsturnării şi luptei pentru putere. După o jumătate de an, el l-a părăsit pe Parvus şi Münchenul, şi şi-a scris de la Geneva articolele pentru ziar.

Marea probă generală

Războiul cu Japonia nu se desfăşura favorabil Rusiei. Slăbiciunea ei era flota îmbătrânită, căreia i se opunea cea modernă japoneză. Mai târziu, avea să iasă la iveală că cercuri americane din jurul magnatului financiar Jacob Schiff scurseseră în Japonia fonduri pentru a slăbi şi din această parte Rusia.

În spatele frontului, armata, marina şi populaţia erau demoralizate, dar bătălia nimicitoare abia urma în războiul terestru, ceea ce a oferit un teren ideal pentru agitaţie. Potrivit planului lui Parvus, partidul social-revoluţionarilor format în 1902 trimitea agitatori exact în acele centre industriale şi porturi unde puteau fi puse la cale tulburări muncitoreşti: la Baku, Rostov, Tiflis, Kiev şi Odessa; în ultimele oraşe menţionate cercurile revoluţionare de

frunte erau la ele acasă. La începutul verii 1904 a sosit la Odessa crucişătorul Potemkin cu echipajul bătut. Ţarul Nicolae scria în jurnalul său la 25 iunie 1904: *„Am primit ştirea cutremurătoare de la Odessa, că echipajul crucişătorului «Taurisch Potjomkin» care tocmai a sosit, s-a răsculat, a omorât ofiţerii şi a preluat comanda vasului; există pericolul ca tulburările să cuprindă oraşul..."*.

Nicio mirare că rezultatul muncii agitatorice care funcţiona perfect avea să fie sărbătorit mai târziu ca vestitor al unei revolte revoluţionare şi să fie obiectul filmului de propagandă realizat de Serghei Eisenstein şi purtând numele crucişătorului. Se pregăteau şi tulburări ale ţărănimii. Agitatorii nu se purtau prea delicat cu membrii sistemului ţarist care voiau să reinstaleze liniştea. Când un aghiotant al ţarului, generalul Zaharov, s-a aflat la guvernatorul oraşului Saratov din sudul Rusiei, în regiunea de tulburări, o femeie s-a prezentat la el cu o scrisoare de recomandare. El a lăsat-o să intre şi a luat scrisoarea. Când a început să citească, femeia a scos un pistol şi l-a împuşcat.

Revoluţionarii au profitat, firește, şi de revendicările sociale reale ale păturilor mai sărace ale populaţiei pentru scopurile lor – demontarea şi răsturnarea puterii de stat. Iar victimele de război căzute în zadar le-au dat apă la moară. Astfel, un general îi raporta ţarului după întoarcerea de pe teatrul de război că imediat după prima înfrângere au sosit mai mulţi agitatori şi au ţinut discursuri incitante printre soldaţi.

În anul 1905, tulburările au atins un punct culminant fără precedent. Ele au fost declanşate de o demonstraţie a muncitorilor proiectată a fi paşnică, în care aceştia se îndreptau într-o coloană liniştită spre Palatul de Iarnă pentru a-i înainta ţarului o petiţie cu revendicări sociale. Grupul era condus de un „agent de poliţie în sutană", cum a fost denumit mai târziu popa Gapon. Ţarul Nicolae al II-lea intenţionase să întâmpine o delegaţie a demonstranţilor, dar consilierii lui i-au cerut imperios să nu se afle în ziua aceea la Petersburg din cauza unei tentative de atentat săvârşită cu o zi înainte, de Bobotează. Poliţia a deschis focul şi mulţi demonstranţi au fost ucişi. Această catastrofă din 9 ianuarie 1905 a intrat în istoria Rusiei ca „duminica sângeroasă".

Pentru revoluționari această tragedie a fost un prilej binevenit pentru agitația lor și pentru organizarea de greve care s-au întins ca un val peste țară. Când, în ziua următoare, Troțki a citit la Geneva rapoartele despre demonstrația înăbușită în sânge, n-a mai rămas nici măcar o zi în străinătate. Spre Rusia! Mai întâi, s-a dus împreună cu soția sa la Parvus, la München, unde i-a prezentat acestuia eseul său „Rusia înainte de nouă ianuarie". Iată ce scria el mai târziu despre acest moment:

„Parvus a fost entuziasmat de lucrarea mea și a scris o prefață cu următorul conținut pentru această broșură: «Evenimentele ne-au confirmat prognozele. Acum nimeni nu va mai putea nega că greva generală este instrumentul principal al luptei. 9 ianuarie a fost începutul unei greve politice și nu mai trebuie adăugat decât că în Rusia revoluția poate aduce la putere un guvern muncitoresc democratic»."

Revendicările acestei demonstrații au fost într-adevăr de natură socială, iar demonstranții purtau icoane și portrete – dar cine îi putea contrazice pe Parvus și pe Troțki?

În ianuarie 1905, Troțki pleacă, prin Viena și Kiev, în Rusia și, mai târziu, își amintește:

„Fluxul de emigranți ruși a început să se scurgă înapoi spre Rusia. Viktor Adler s-a preocupat total de problemele ruseşti: a procurat bani, pașapoarte, adrese pentru emigranți (...). În locuința lui din Viena, un frizer mi-a făcut alt cap, deoarece înfățișarea mea îi era prea cunoscută Serviciului secret rus din străinătate..."

De la Adler a aflat Troțki și că acel conducător al demonstranților din 9 ianuarie, Gapon, demascat ulterior ca agent provocator, ar fi pus totul la cale cu grijă și că ar fi plecat în străinătate. Cu acel prilej, dacă e să-i dăm crezare lui Troțki, Adler a părut să manifeste o slăbiciune romantică pentru revoluționari:

„... «Tocmai am primit o telegramă de la Axelrod, cum că Gapon a venit în străinătate, unde s-a declarat social-democrat. Păcat (...), dacă ar fi dispărut cu totul, ar fi rămas o legendă frumoasă. Ca emigrant nu poate decât să fie și mai comic...» Și a mai adăugat cu acea mică licărire din privire, care atenua asprimea ironiei: «Știți, este mai bine ca asemenea oameni să intre în istorie ca martiri decât ca tovarăși de partid...»"

Troţki era prea cunoscut poliţiei pentru a-şi putea continua oficial călătoria de cealaltă parte a graniţei ruse. Despre hoteluri pe drumul spre Petersburg nici nu putea fi vorba. La Kiev a fost adăpostit de un medic oftalmolog în clinica sa. În timp ce, de formă, făcea băi medicinale, binecunoscutul membru al Comitetului Central bolşevic, Leonid Krasin, tipărea manifestele şi pancartele cu lozinci pentru revoluţie concepute de Troţki şi Parvus. Şi cu ele la Petersburg!

La scurtă vreme după Troţki a păşit şi Parvus pe scena politică din Rusia. Cu un paşaport austriac procurat de ultraocupatul Viktor Adler, el a plecat la Petersburg, nu fără a se angaja, ca întotdeauna dinainte, că va trimite relatări despre evenimente pentru un ziar – de data aceasta era vorba de *Leipziger Volkszeitung* – şi de a fi plătit pentru ele.

Soţia şi copilul fuseseră lăsaţi în urmă în ambele sensuri ale cuvântului şi abandonaţi ca o bucată de trecut. Având alături o nouă prietenă, Parvus s-a aruncat în aventura revoluţionară. Majoritatea reprezentanţilor de frunte ai partidului în străinătate, indiferent dacă erau menşevici sau bolşevici, încă mai aşteptau. Ei au îndrăznit să se întoarcă abia atunci când, în octombrie 1905, a apărut Manifestul despre „voinţa neclintită" a ţarului de a convoca un parlament – Duma –, ca şi de a acorda libertăţi civice şi amnistie politică. Astfel, în lunile din primăvara până în toamna lui 1905 iniţiativa a fost lăsată în seama lui Parvus şi Troţki, ca motoare ale mişcării. Lenin era, ca întotdeauna, mai mult decât prudent; când apoi a venit, nu mai putea juca un rol conducător în cadrul evenimentelor.

Ohrana şchiopăta iarăşi fiind puţin mai în urmă, dar era, totuşi, mai aproape de urmele lui Parvus decât credea el. La 22 noiembrie 1905, într-un raport secret către şeful Ohranei din Petersburg se scria:

„Potrivit informaţiilor intrate, Alexander Lazarev(ici), prezumtivul Israil Gelfand (Gelfont), domiciliat în ultimii ani la München, nr. 118 pe lista de dat în urmărire, cunoscut sub pseudonimul «Parvus», membru al ziarului de partid social-democrat german «Vorwärts», a sosit zilele acestea (sic!) ilegal la Petersburg cu scopul de a edita un ziar social-democrat independent şi împreună cu un grup de liberali alt ziar

în idiș. În timpul șederii sale la München, Gelfand a fost considerat unul dintre membrii de frunte ai redacției «Iskra».

Având în vedere faptul că, în virtutea Decretului Majestății-Sale din 21 octombrie acest an[3]*, Gelfand nu mai poate fi tras la răspundere pentru activitatea sa criminală din străinătate, Secția de poliție Vă roagă pe Excelența Voastră ca, în cazul apariției sale în capitală, să se constate activitatea sa și să fie urmărit, precum și să se raporteze despre toate acestea.*

Secția Ohranei consideră util să atragă atenția că, potrivit informațiilor deținute, revoluționarii sosiți ilegal la St. Petersburg au ales restaurantul «Palkina» ca loc de adunare pentru cei de aceeași orientare..."

Dar prudența părea să nu le fie dată celor doi revoluționari: n-ar fi stat curând ei înșiși în fruntea unei mișcări în care toți trebuiau să acționeze potrivit voinței lor? Au pus de îndată stăpânire pe un mijloc de comunicare, pentru ca, prin acesta, să dirijeze evenimentele ce aveau să vină și să lovească în vacuumul politic al opoziției.

Mai întâi Parvus și Trotki au crescut în câteva zile tirajul ziarului liberal *Russkaia gazeta* de la 30 000 de exemplare la un ziar de masă de 100 000 și curând la jumătate de milion de exemplare. Ei au lăsat astfel mult în urmă *Novaia jizn* (Viață nouă) până atunci bolșevică, deși aceasta era mult mai radicală decât ultima.

Publicația bilunară *Iskra* a căpătat o soră în *Nacealo* (Începutul), pe care, cel puțin la început, o administrau conducătorii aripii bolșevice împreună cu cei ai menșevicilor. Ambele publicații au devenit tot mai militante și dacă nu chiar liberale, în orice caz, cu mult mai radicale decât le-ar fi vrut gazdele moderate de la Petersburg.

În *Nacealo*, Parvus a schițat ca autor anonim „Sarcinile noastre": *„Revoluția din Rusia a intervenit cu întârziere. Fusese ținută în urmă de capitalul european, deoarece acesta aproviziona cu bani și arme autocrația țaristă și o întărea în interes propriu..."*

---

[3] Manifestul despre acordarea libertăților civice. *(n.a.)*

După cum argumenta Parvus, acest capital era răspunzător pentru situaţia socială din Rusia – contribuise la apariţia proletariatului revoluţionar şi instigase guvernul în războiul care acum zguduia statul din temelii. În concluzie – cerea Parvus – proletariatul trebuie să devină conştient de situaţia sa şi de rolul său istoric şi să se întărească împreună cu partidul său social-democrat muncitoresc, devenind o mişcare de masă capabilă de acţiune. Aceasta ar trebui să se separe de burghezii liberali şi să păşească singură la instaurarea unei democraţii muncitoreşti. Lozinca lui Parvus: „Fără ţar – cu un guvern democratic!"

Curând, împotriva acestor expuneri teoretice şi cu nuanţe utopice s-a declanşat rezistenţa tovarăşilor menşevici şi chiar a unora dintre bolşevicii din ziarul comun. Ei opuneau teoriilor abstracte ale lui Parvus cataloagele lor cu revendicări sociale concrete.

După o serie de greve organizate cu succes, în octombrie s-a format primul Consiliu muncitoresc „Rabocii soviet", urmat curând de altele. Forul lor conducător era o comisie executivă.

Prima preşedinţie i-a revenit unui avocat liberal fără partid şi apropiat de menşevici, prin care se realizase şi legătura cu opoziţia burgheză.

Pe lângă revoluţionarii moderaţi, Deutsch şi Martov, sforile publicistice le trăgeau Parvus şi Troţki, dar le-au tras dincolo de scopurile majorităţii membrilor comitetului, care, de altfel, nici nu voiau să înţeleagă de ce ţărănimea trebuia eliminată din program.

Primul consiliu a impus revendicări sociale radicale din dreptul muncitoresc ca ziua de opt ore şi altele, care nu urmau să fie limitate doar la o clasă. Cu acest prilej, şi curând şi cu altele, avea să iasă la iveală că radicalii ca Parvus şi Troţki nu aveau deloc în vedere înfăptuirea revendicărilor sociale şi nici măcar o armonizare a deosebirilor de clasă.

În octombrie 1905, a fost publicat menţionatul Manifest al ţarului care, în fond, le lua apa de la moară tuturor celorlalte revendicări ale opoziţiei burgheze, dar nu ale celei radicale. Înflăcăratul agitator Troţki pur şi simplu radia. În ziua următoare anunţării Manifestului el s-a plantat în faţa unei mulţimi de studenţi care

sărbătoreau entuziast Manifestul. Ce avea să le spună studenţilor, a fost consemnat de el ulterior: *„Vă strig de la înălţimea unui balcon: acesta este doar o jumătate de succes – şi nu suntem siguri de el, deoarece în faţa noastră stă un duşman neîmpăcat."*

În faţa lor, Troţki a rupt cu un gest teatral textul Manifestului şi a aruncat bucăţelele de hârtie în vânt. *„Numai intelectualii au fost ca anesteziaţi de conştiinţa noii lor libertăţi şi nu s-au lăsat smulşi din starea lor de beţie."*

Mai mult succes au obţinut revoluţionarii la „Consiliul muncitorilor" (Soviet), care se bucura de un puternic aflux din muncitorime. Acolo Troţki, vorbitor abil, a luat iniţiativa. Dar, spre neliniştea tovarăşilor, Parvus şi Troţki au făcut o campanie de instigare, prin care – întru totul potrivit programului lor – au vârât un ic între muncitorime şi burghezia liberală.

Era un act consecvent, căci respingeau colaborarea grupurilor de opoziţie şi voiau ca o singură clasă să preia puterea. Parvus şi Troţki au respins oferta tovarăşilor din ambele aripi de a forma un guvern provizoriu comun din reprezentanţi ai Consiliului muncitorilor şi ai opoziţiei democrate. În schimb, voiau să acţioneze în vederea unei greve, care să paralizeze întreaga ţară şi, la momentul oportun, să ajute proletariatul să ia puterea. În acest scop, la propunerea lui Lenin care venise din Elveţia, a fost adoptată o rezoluţie cu lozinca „La luptă împotriva jugului capitalismului". Ca răspuns, membrii Comitetului executiv au fost arestaţi.

Reacţia opiniei publice faţă de aceste evenimente a oscilat între indiferenţă şi batjocură. Într-o piaţă din centrul Petersburgului, un teatru imita scene ale ultimelor luni într-un colaj satiric. Parvus a cumpărat imediat cincizeci de bilete pentru a le dărui muncitorilor.

După arestarea primului Comitet executiv-Soviet a fost ales unul nou cu Troţki şi doi muncitori în frunte. Dar, încă înainte ca, în ianuarie 1906, acesta să poată trece la aplicarea hotărârilor comitetului dizolvat, Troţki, Deutsch şi alţi membri au fost arestaţi în urma unei percheziţii în redacţii şi în birourile Sovietului.

Sovietul muncitorilor a fost dizolvat, redacţiile ziarelor care instigau la răsturnare au fost închise, ziarele confiscate. Toate acestea nu l-au împiedicat pe Parvus, care până atunci scăpase de

toate raziile şi arestările, să întemeieze cel de-al treilea Soviet al muncitorilor, pentru a duce mai departe revoluţia. A şi reuşit. Dar, spre deosebire de Troţki, el nu avea capacitatea de a-şi entuziasma ascultătorii. Se dovedise teoretician, strateg şi organizator, dar, cu toată limba lui ascuţită, îi lipseau carisma şi talentul retoric al lui Troţki. Tânărul de douăzeci şi şase de ani era superior mentorului său cu doisprezece ani mai mare.

Poliţia era deja pe urmele lui Parvus şi ale altor conducători ai grevei de masă (eşuate) organizate în decembrie 1905, dar nu reuşise să-i prindă, pentru că ei schimbau permanent locul de întrunire. La 3 ianuarie 1906, a dat lovitura. Întregul nou (al treilea) Comitet executiv a căzut în cursă – în afară de Parvus. Întâmplător, lipsea şi astfel a scăpat de arestare.

Când, apoi, se părea că nu mai aveau loc urmăriri, el s-a crezut în siguranţă cu obişnuita sa încredere în sine. Dar pe baza documentelor găsite asupra celor arestaţi înainte, trebuia în mod imperios să se ajungă, totuşi, la Parvus. Dar cum el nu trăia nici sub numele lui real, nici sub pseudonimul Parvus cu care apărea în acte la Petersburg şi în plus locuia la noua sa prietenă Ecaterina Petrovna Groman pe Nevski Prospekt 132/43, nu era uşor de găsit.

În martie 1906 – Parvus era convins că fusese deja uitat – i s-a dat de urmă. Avea încă asupra sa cele cincizeci de bilete de teatru, când o voce i-a dat fiori: „Sunteţi arestat!"

„Sunteţi arestat!"

Parvus şi-a primit arestarea cu un cinism relaxat. Ştia bine că fiecare clipă pe care o trăia din acel moment o va valorifica prin scris şi o va comercializa propagandistic.

Dacă analizăm ce a scris Parvus referitor la ce se întâmpla, avem impresia că revoluţionarul Parvus acţiona după scenariul propriului alter ego, scriitorul Parvus.

„Am fost arestat în stil vechi la 21 martie 1906, – îşi începe el însemnările despre acea perioadă – şi un căpitan de poliţie de o politeţe ireproşabilă mi-a percheziţionat biroul – şi, pentru că totul era luat la grămadă, şi pe cel al prietenei mele. Ne-a scotocit toată locuinţa şi a luat

cu el orice biletel scris şi m-a adus la cea mai apropiată secţie de poliţie, firește cu escorta obişnuită.

La secţie am putut să urmăresc cam trei sferturi de oră cum doi funcţionari civili şi locotenentul de poliţie de serviciu îşi scriau lucrările. Apoi am fost predat unui funcţionar de poliţie corpolent care s-a aşezat împreună cu mine într-o birjă deschisă. Privindu-l dintr-o parte, îmi venea să-i dau un ghiont în coaste de să se rostogolească din birjă. Dar la ce ar fi folosit?"

În timp ce Parvus se juca cu gândul de a se descotorosi cu forţa de supraveghetorul său, se prefăcea că e un nevinovat care, desigur, era victima unei confuzii. L-a atras pe poliţist într-o discuţie despre pretinsa lui patrie Boemia – de unde provenea paşaportul lui falsificat –, a povestit credibil despre familia cu mulţi copii pe care i-ar fi lăsat acolo. Când i s-a părut că i-a câştigat omului de lângă el încrederea, şi-a cântărit şansa:

„Ar trebui să încerc? Dacă m-aş întoarce rapid spre dreapta aş putea să-l apuc de grumaz; cu stânga i-aş smulge revolverul, l-aş strivi sub greutatea corpului meu..."

Dar ce s-ar întâmpla dacă s-ar năpusti trecătorii şi poate că ar mai veni şi alţi gardieni? *„Totuşi – poate că termin imediat totul? Dacă apuc individul cu amândouă mâinile – aş putea să-l sugrum? – Îl priveam pe furiş pe însoţitorul meu şi măsuram în gând cât de puternic era gâtul lui cu forţa braţelor mele. Jandarmul moţăia în plata Domnului şi nici prin cap nu-i trecea că în clipa aceea eu cântăream ce şansă de viaţă şi de moarte avea..."*

Cine ştie dacă merita să riște şi dacă Parvus n-ar fi fost imediat arestat – sau dacă nu cumva exista intenţia de a-l lăsa liber chiar a doua zi? Nu putea răspunde la toate aceste întrebări, aşa că a rezistat tentaţiei şi a abandonat ideea de a încerca să evadeze prin violenţă.

Parvus a fost dus într-o închisoare. Cu privirea cercetătoare a unui deţinut răsfăţat cu experienţă internaţională şi-a expertizat noul domiciliu. La prima privire, celula din închisoarea de pe Neva cu pereţii zugrăviţi în alb şi tavanele cu stucaturi i s-a părut chiar locuibilă în comparaţie cu impresia de „furnal" pe care i-o făcuse construcţia de cărămidă a arestului din Berlin.

O listă pe perete enumera toate obiectele până la ciocolată, pe care un deținut putea să și le procure pe costul său; ulterior avea să se laude că în arest și-a făcut pe comandă costume și cravate de mătase.

De plictiseală nu trebuia să se teamă: exista un catalog care informa ce cărți ale voluminoasei biblioteci a închisorii în toate domeniile posibile și în mai multe limbi era la dispoziție.

În vreme ce se familiariza cu noul său domiciliu, Parvus a fost brusc întrerupt de intrarea unui gardian mai în vârstă, slab și în mod evident surd și purtând un aparat auditiv, care a întrebat dacă noul deținut are nevoie de ceva. Dacă ulterior Parvus a consemnat că a cerut Biblia, pentru că această carte ocazional „îl interesează și îl amuză", este doar o mostră a aroganței sale. Deoarece, de regulă, această lucrare se afla oricum în fiecare celulă, lângă icoană:

„Mi s-a adus Evanghelia. Ca întotdeauna când citesc această carte ciudată, și de data aceasta m-a fascinat. Mă interesa în special relația dintre Hristos și Ioan Botezătorul. Figura Mântuitorului pare o natură de compromis. Ioan este solid și dur, discursul lui este amar, este de neîmpăcat, este una cu sărăntocii, el însuși un biet sărăntoc, răvășit, care trăia cu miere sălbatică – este p r o t e s t u l[4] *întruchipat al săracilor. În schimb, Hristos este doar rareori dur, el caută întotdeauna să mijlocească. Nu este purtătorul de cuvânt al săracilor, este a p ă r ă t o r u l lor, stă deasupra ambelor părți. Oare nu rezida aici secretul succesului învățăturii sale – dar și tragismul ei: ea a cucerit lumea și a încremenit într-o schemă?"*

Între timp s-a întunecat. La ora opt seara Parvus a fost smuls din considerațiile sale de sunete de clopot și zgomot de voci amestecate: celulele individuale au fost deschise pentru ca toți puşcăriaşii să poată cânta împreună rugăciunea de seară. Asprele voci bărbătești ale deținuților politici și criminalilor de rând au format un cor disonant.

Așa ceva Parvus putea să trăiască doar într-o închisoare rusească. În timp ce Parvus își aștepta interogatoriul, se tot gândea

---

[4] Marcat în însemnările lui Helphand. *(n.a.)*

cum se ajunsese la el – îl trădase cineva? – şi ce se ştia despre el – numele sub care intrase în ţară, sau identitatea sa reală? Pentru fiecare din aceste posibilităţi şi-a pus la punct un comportament corespunzător, iar cunoştinţele sale juridice i-au fost în această situaţie un instrument valoros – căci ştia la ce paragrafe din lege trebuia să fie atent.

În acest timp, la circa de poliţie se şi concepea raportul care trebuia să servească drept bază pentru procesul verbal al interogatoriului:

„Şeful Direcţiei de poliţie a guberniei St. Petersburg.

Secret *Aprilie 1906, Nr. 9105.*

Referitor la al doilea Comitet executiv al Sovietului deputaţilor muncitorilor a fost reţinut ca învinuit un anume «Parvus», care s-a dat la arestarea sa drept cetăţeanul austriac Karl Wawerka; pe numele acesta figura şi paşaportul Nr. 730, pe care l-a prezentat el şi care a fost emis de Guvernul austriac.

La vizita corporală a aşa-numitului Wawerka a reieşit că este circumcis potrivit legii iudaice. În articolele găsite la el, printre care caietele social-democrate «Iskra» care se referă la poporul rus şi sunt semnate cu «Parvus», autorul vorbeşte peste tot de «poporul nostru», «soldaţii noştri» etc., ceea ce arată că autorul este cetăţean rus. Toate acestea dau temei presupunerii că arestatul Parvus poartă ilegal numele de Wawerka.

Având în vedere cele prezentate, la care ataşez două fotografii ale lui «Parvus» şi paşaportul austriac pe numele Wawerka, solicit:

– *să se stabilească cine este în realitate în fotografiile anexate şi*

– *să se stabilească dacă într-adevăr paşaportul Guvernului austriac a fost emis pe numele Wawerka şi unde se află numitul Wawerka.*

Anexă: două fotografii «Parvus» şi paşaportul Nr. 730 pe numele Wawerka.

General-maior..." (Semnătură indescifrabilă)

Scrisoarea conţine o notă de subsol scrisă de mână privitoare la întrebarea despre identitatea persoanei din fotografii:

„Cel din fotografii este originarul Israil Gelfand."

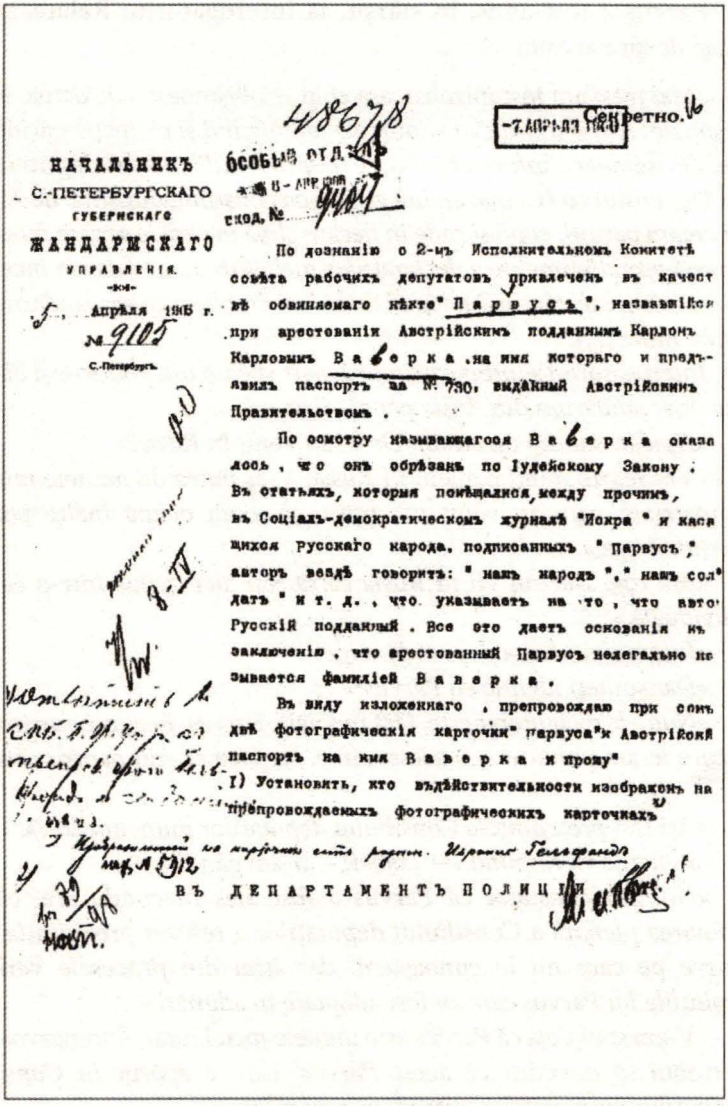

488/78

Секретно.

НАЧАЛЬНИКЪ
С.-ПЕТЕРБУРГСКАГО
ГУБЕРНСКАГО
ЖАНДАРМСКАГО
УПРАВЛЕНІЯ.

Апрѣля 1905 г.
№ 9105
С.-Петербургъ.

ОСОБЫЙ ОТДѢЛЪ
8-АПР 1905
СКОД. №

По дознанію о 2-мъ Исполнительномъ Комитетѣ совѣта рабочихъ депутатовъ привлеченъ въ качествѣ обвиняемаго нѣкто" П а р в у с ъ ", назвавшійся при арестованіи Австрійскимъ подданнымъ Карломъ Карловымъ В а в е р к а ,на имя котораго и предъявилъ паспортъ за № 730, выданный Австрійскимъ Правительствомъ .

По осмотру называющагося В а в е р к а оказалось , что онъ обрѣзанъ по Іудейскому Закону . Въ статьяхъ, которыя помѣщались, между прочимъ, въ Соціалъ-демократическомъ журналѣ "Искра " и касающихся Русскаго народа, подписанныхъ " Парвусъ " авторъ вездѣ говоритъ: " нашъ народъ "," нашъ солдатъ " и т. д. , что указываетъ на то , что авторъ Русскій подданный . Все это даетъ основанія къ заключенію , что арестованный Парвусъ нелегальнo называется фамиліей В а в е р к а .

Въ виду изложеннаго , препровождаю при семъ двѣ фотографическія карточки" Парвуса"и Австрійскій паспортъ на имя В а в е р к а и прошу"

I) Установить, кто въ дѣйствительности изображенъ на препровождаемыхъ фотографическихъ карточкахъ

ВЪ ДЕПАРТАМЕНТЪ ПОЛИЦІИ.

8-IV

№ 39/98
нояб.

În acest document secret al Departamentului special al Poliției din Petersburg se constată că Parvus a intrat în Rusia cu paşaportul unui cetățean austriac, pe nume Karl Wawerka, pentru a participa, fără a fi recunoscut, la Revoluția din 1905.

Parvus a fost adus, în sfârşit, la interogatoriu. Relatează el însuşi despre acesta:

„Mai întâi am fost întrebat, aşa cum se obişnuieşte, de datele mele personale. A trebuit să dau şi numele, domiciliul şi ocupaţia părinţilor mei, de asemenea informaţii exacte despre familia mea şi despre rude. Am făcut totul cu cea mai atentă grijă şi cu conştiinţa liniştită, deoarece îmi cream părinţi, copii şi rude în fiecare clipă în care le scriam numele. Această pseudonimitate a declaraţiilor mele sub nume fals am încercat s-o păstrez şi mai târziu. Mai întâi trebuia să stabilesc ce ştia jandarmeria despre mine (...).

Interogatoriul a fost purtat mai departe pe un ton politicos şi blând, cum doar jandarmii din Rusia pot să aibă:

«Aşadar, sunteţi un străin. De ce aţi venit în Rusia?»

«Vin foarte mulţi oameni în Rusia. V-aş putea da numele multor compatrioţi, care au venit ca străini şi acum ocupă înalte poziţii funcţionăreşti.»

«Mă rog. Dar nu vii în Rusia ca să stai aici închis într-o celulă individuală.»

«Întemniţarea n-a depins de mine.»

«Dar sunteţi identic cu Parvus?»

«Numele meu literar este, fără îndoială, Parvus. Recunosc articolele pe care le-am publicat sub acest nume. Aş vrea să ştiu pentru ce sunt învinuit.»

«Aţi fost preşedintele Consiliului deputaţilor muncitorilor?»

«Refuz să vă răspund.» – Trădat! – m-am gândit.

«Noi am constatat că Parvus a fost ales în conducere, că în Adunarea plenară a Consiliului deputaţilor a refuzat preşedinţia din motive pe care nu le cunoaştem, dar ştim din procesele verbale rezoluţiile lui Parvus care au fost adoptate în adunări.»

«V-am spus deja că Parvus este numele meu literar; dumneavoastră va trebui să dovediţi că acest Parvus, care a apărut în Consiliul deputaţilor muncitorilor, este identic cu mine.»

«După toate acestea va trebui să vă arestăm.»

«Vreţi să-mi spuneţi cum sună acuzarea?»

«Sunteţi învinuit potrivit paragrafului 101 şi 126 din Codul penal pentru participare la o asociaţie care şi-a pus ca scop cucerirea prin forţă

a formei de guvernământ şi răsturnarea ordinii sociale, a pregătit în acest scop o revoltă, a plasat provizii de arme şi explozibil. Vreţi să exprimaţi acum un punct de vedere faţă de toate acestea?»

«Refuz orice informaţie.»

Am fost luat şi dus în celula mea."

Parvus nu a fost deloc dărâmat. Acum lucrurile îi erau clare. Urma să fie implicat într-un proces politic al Sovietului muncitorilor. „Este drept că şi dintr-un proces se poate face ceva", comenta el în notele sale. În orice caz, el îşi făcea socoteala că odată cu întrunirea Dumei s-ar fi acordat încă din primăvară amnistie politică.

Toate acestea dădeau aripi dispoziţiei sale, iar el se afunda în lucrările de economie şi istorie politică, pentru a continua să construiască proiecţii şi viziuni pentru viitor. Sosise primăvara anului 1906 şi odată cu ea zilele de Paşte, care în Rusia sunt cea mai mare sărbătoare din an. Dintr-o dată întregul complex de clădiri se umplea de sunetele clopotelor bisericuţei închisorii. La miezul nopţii, punctul culminant al Nopţii de Paşte, gardianul i-a împins prin fereastră lui Parvus tradiţionala prăjitură triunghiulară de Paşte (simbolul Trinităţii) – aşa cum făcea cu fiecare alt deţinut.

În acest timp documentele lui Parvus se umflau treptat. Ministerul de Interne rus a trimis o solicitare către Austro-Ungaria la Brünn în legătură cu identitatea dubiosului Karl Wawerka. Răspunsul a sosit încă în aprilie. La Karl Wawerka era vorba de un colaborator al ziarului politic *Rovnost* (Egalitatea). În octombrie 1905 acesta plănuise o călătorie în Rusia şi solicitase un paşaport. Ministerul de Interne îi eliberase un paşaport pentru trei ani. Acum autorităţile l-au citat pe Wawerka şi l-au interogat în acest caz. El a declarat că îşi amânase călătoria din cauza tulburărilor din Rusia. Paşaportul îl păstra în locuinţa sa. Ca urmare, i s-a cerut ca, în decurs de două zile, să apară din nou cu paşaportul; după două zile, Wawerka a apărut în faţa autorităţilor şi a explicat că „în ciuda unor căutări intense" nu mai găsise paşaportul. Cum ajunsese acesta la „Israil Lazarev Gelfont (Gelfant)" nu-şi putea explica „oricât ar fi vrut". Poate că Viktor Adler ar fi putut da mai multe explicaţii?

Duma s-a întrunit pentru prima oară încă în aprilie 1906. Dar amnistia sperată nu a fost acordată de data aceasta şi Parvus nu a fost eliberat, nici măcar nu s-a ajuns la marele proces politic sperat, pe care el voia să-l transforme într-o arenă pentru propaganda sa politică. Pentru a accelera acest proces, Parvus a hotărât să ia taurul de coarne şi a scris – ceea ce este trecut sub tăcere în amintirile sale – autorităţii ierarhic superioare. În această scrisoare el îşi deconspiră identitatea reală, declară că trăia la „soţia sa civilă" Groman şi că acum era gata ca „în ideea de simplificare şi accelerare a procedurii" să furnizeze toate informaţiile.

Dar nu s-a întâmplat nimic ce să ofere indicii în privinţa vreunei hotărâri a autorităţilor pentru viitorul apropiat al lui Parvus. În schimb, Parvus a fost transferat în fortăreaţa Petru şi Pavel. Nu era tocmai un prilej de speranţă într-o eliberare apropiată cu sau fără proces – deşi în ţara aceasta nu se puteau trage concluzii valabile prin consideraţii logice, şi orice era posibil.

Nesiguranţa situaţiei sale – acum se afla deja din martie 1906, deci de trei luni, în arest – îl preocupa mult pe Parvus; după cum constată el însuşi, orice tip de clarificare a situaţiei ar fi de preferat, deoarece el ar putea astfel să ştie la ce să se aştepte. În cele din urmă, l-au lăsat nervii şi a luat iniţiativa. La 23 iunie 1906 a redactat o cerere către Direcţiunea Poliţiei, în care cerea *„având în vedere probleme de familie, eliberarea pe cauţiune şi permisiunea de a părăsi ţara".*

Două zile mai târziu, a adresat procurorului aceeaşi cerere. Ministrul de Interne Makarov, unul dintre cei mai capabili membri ai guvernului ţarist de atunci, s-a ocupat personal de caz. În cele din urmă, a ajuns la concluzia că, „având în vedere lipsa lor de temei, pentru a fi admise", această cerere şi altele asemănătoare **nu** trebuie luate în considerare.

Dar un eveniment îmbucurător s-a petrecut totuşi prin această schimbare: la una din ieşirile zilnice, Parvus s-a întâlnit din nou pe neaşteptate cu prieteni vechi: Troţki şi Deutsch erau acolo! Parvus şi Troţki şi-au căzut unul altuia în braţe şi s-au sărutat cu foc. Câteva clipe mai târziu – potrivit ritualului de mişcare

prescris cu mers şi mişcare – ei practicau, ca şi ceilalţi deţinuţi, săritura la capră. Parvus, ca întotdeauna maestru al autoînscenărilor în această situaţie, s-a fotografiat cu Troţki şi Deutsch în bucătăria închisorii şi mai târziu a atras mândru atenţia asupra gulerului scrobit al cămăşii lui.

Dacă în timpul lunilor turbulente de la Petersburg au reieşit deosebirile de personalitate dintre Parvus şi Troţki, ele îşi găsesc o expresie mai puternică în atitudinea din închisoare. Ambii au lăsat posterităţii însemnări despre perioada lor de detenţie. Chiar dacă acestea doar împreună cu documentele autorităţilor dau o imagine a comportamentului lor, caracterul celor doi se reflectă în expunerile lor.

Parvus relatează despre permanentele lui cereri pentru toate obiectele posibile pe care deţinuţii le puteau primi gratis sau contra plată sau le puteau comanda; potrivit prezentării sale, el şi-a iritat permanent respectivii comandanţi de gardă cu cereri de aprobări speciale, pe care le-a susţinut bazându-se pe cunoştinţele sale perfecte în materie de situaţie juridică. În raportul său ulterior pare să fi fost preocupat de relevarea samavolniciei paznicilor şi conducerii închisorii care, chipurile, nu ar fi manifestat „niciodată înţelegere" când Parvus voia să-şi îndeplinească îndatoririle de părinte faţă de fiul său de un an şi jumătate.

În schimb, Troţki înşiră favorurile care pentru el constau în posibilitatea de a citi aici chiar ziare în limbi străine şi literatură franceză. Spre deosebire de Parvus, el laudă bunele tratamente din închisoare, potrivit afirmaţiilor sale, în loc să-i descrie critic pe supraveghetori, lasă cu plăcere să se înţeleagă – şi aici răzbate din nou temperamentul politic al lui Troţki – că, de fapt, personalul îi simpatiza pe deţinuţii politici:

„Soţia mea putea să mă viziteze de două ori pe săptămână. Supraveghetorii de serviciu închideau un ochi când schimbam între noi scrisori şi manuscrise. Unul dintre ei, care era deja în vârstă, ne-a tratat deosebit de bine. La rugămintea lui, i-am dăruit cartea mea cu fotografia mea şi o dedicaţie."

În vreme ce Parvus a făcut mereu din gândurile, din suişurile şi coborâşurile incertitudinii şi dezamăgirii sale punctul central al

descrierilor sale, Troţki aproape că nici nu dă atenţie propriei sale situaţii. El contemplă din afară toate evenimentele din jurul lui şi cu interesul intelectual al unui gânditor politic, care analizează tot ce se întâmplă în preajmă, în cadrul unui proces social mai mare şi trage de aici concluzii.

Şi dacă Parvus era uneori bântuit de sentimentul singurătăţii, Troţki se bucura de linişte: *„În ansamblu, nu mă pot plânge de închisorile mele. Au fost o bună şcoală pentru mine. Am părăsit celula zăvorâtă din fortăreaţa Petru şi Pavel cu un anume regret: aici domnea o asemenea linişte, o astfel de tăcere uniformă, ceea ce era de-a dreptul ideal pentru o activitate intelectuală."*

În sfârşit, în timp ce Troţki bricola mereu noi teorii, Parvus se preocupa de strategii de supravieţuire personală – o tehnică de a rămâne fizic în formă cu ajutorul gimnasticii şi de a împărţi timpul, pe care-l calcula după intervalele când răsunau clopotele din turnul bisericii, pe diverse teme de preocupare.

Stilul însemnărilor lui Troţki este concis şi tranşant, cel al lui Parvus lungit şi plângăcios.

Amândoi studiau cu mult zel în celulele lor cele mai noi ziare şi trăgeau cu urechea încordaţi la larma pe care o puteau auzi din când în când dinspre oraş. Când se auzeau voci amestecate şi bubuituri de tun, însemna oare că se dădea salutul convoiului ţarist sau era o nouă manifestare de protest şi reprimarea ei? Fiecare încerca în felul său să-şi formeze părerile asupra evenimentelor politice şi să răspundă la întrebarea: acum, după deschiderea Dumei anunţate la sfârşitul lui aprilie, se va instala liniştea sau revoluţia va fi dusă mai departe de către masele de muncitori? Sau revoluţia lor – cea a proletariatului – ajungea odată cu faza de revenire burgheză a anului european 1848 într-o fundătură?

Revederea cu Troţki şi Deutsch l-a stimulat pe Parvus şi i-a ameliorat starea pe care o resimţea atât de chinuitoare – singurătatea. Mai târziu, Troţki îşi va aminti de primele plimbări comune în cerc în curtea închisorii, şi dezvăluie din nou astfel deosebirile esenţiale:

„Parvus se plimba cu bătrânul Deutsch. Deseori mă alăturăm lor şi eu. Neobositul Deutsch lucra la un plan de evadare în grup; a putut

foarte repede să-l câştige pe Parvus pentru această idee şi acum încerca insistent să mă convingă şi pe mine să mă alătur lor. Dar eu nici n-am vrut să aud de aşa ceva – însemnătatea politică a procesului care se deschisese împotriva noastră mă atrăgea cu mult mai mult decât evadarea.

De altfel, la sfârşit existau mult prea mulţi adepţi ai planului. În biblioteca închisorii a fost descoperită o ladă cu unelte de lăcătuşărie – şi aşa s-a dus totul. Sincer vorbind, administraţia închisorii a tratat cazul cu discreţie, pentru că îi suspecta pe proprii ei jandarmi de a fi provocat un precedent pentru a determina o schimbare a ordinii închisorii. Aşa că în curând Deutsch avea să-şi plănuiască cea de a patra evadare din Siberia în loc de la Petersburg..."

În orice caz, Parvus a putut să fie vizitat nu numai de către „soţia" sa „civilă", cum îşi numea el în scrierile oficiale tovarăşa de viaţă, ci şi de alţi prieteni. Chiar şi acum bătrânul Kautsky s-a ostenit să vină la Petersburg, şi devotata Rosa Luxemburg a venit şi ea să-i viziteze pe tovarăşii încarceraţi, Parvus şi Troţki.

Dar situaţia lui Parvus rămânea în continuare neclară. Deţinutul Parvus, a cărui răbdare era pusă astfel la încercare, cerceta cât ar putea primi în cel mai rău caz. Dacă judeca după primul interogatoriu, potrivit paragrafelor 101 şi 126 – participare la o societate pentru pregătirea unei răsturnări prin forţă – putea fi condamnat la opt ani în total. Rămânea deschisă posibilitatea unui proces public...

Cu toate acestea, procesul aşteptat de-a dreptul cu ardoare de Parvus, pentru care deja bricolase un discurs în apărare, mare şi de efect, împănat cu formulări acide, nu a avut loc. Mai rău: i s-a reţinut doar participarea la conducere. Parvus a fost privat de publicitatea de care a avut parte acest grup – Troţki făcea parte din el – prin acest proces.

Parvus şi-a primit sentinţa, care fusese dată într-o şedinţă specială a Ministerului de Interne în cea de a patra lună a sa de detenţie, în şapte iulie 1906, pe cale administrativă. Ea suna astfel: Trei ani deportare în Siberia – mai exact la Turuhansk în provincia Ieniseisk, nu departe de Cercul Polar.

Sentința în sine l-a cutremurat pe Parvus mai puțin decât cuantumul pedepsei. D o a r trei ani să primească i se părea în mândria lui revoluționară de-a dreptul jignitor. Însemna că guvernul nu-l considera mai periculos sau mai important din punct de vedere politic. Nici măcar un proces nu meritase.

Abia își primise sentința, că a și început să lanseze noi cereri. De data aceasta, într-o scrisoare adresată personal ministrului de Interne, el și-a exprimat temerea că, în cazul unei deportări, starea sănătății sale, diagnosticată de el însuși ca „atonie cronică a rinichilor cu gastroenterită", l-ar putea priva încă în cel de-al 39-lea an al său de viață de „capacitatea de muncă științifică sau chiar i-ar provoca o moarte prematură".

De aceea, în locul deportării, poate i s-ar permite o cură „cu tămăduitoarele ape minerale de la Karlsbad". După trei zile, Ekaterina Groman a mai venit cu o nouă cerere, în care ea îl ruga pe șeful Secției de poliție să-i permită lui Parvus să călătorească pe propriile speze de la Krasnoiarsk până la destinație, *„întrucât o călătorie în etape cu transportul deținuților s-ar fi putut repercuta extrem de periculos asupra zdruncinatei stări a sănătății sale..."*

O săptămână mai târziu – pe trei august – i-a venit o idee și mai bună. Acum i-a propus ministrului de Interne concret, ca *„având în vedere sănătatea încă dinainte puternic afectată a soțului ei, care nu i-ar permite să supraviețuiască unei asemenea călătorii, să-l trimită, pur și simplu, în circumscripția Nazim fără a mai călători mai departe pe cai"*. Așadar, într-un alt loc.

Nici această cerere n-a primit un răspuns, căci exista un bun temei să nu fie luată în serios. Revelatoare în acest sens este nota scrisă de mână de un funcționar ministerial, care a scrijelit-o ca justificare a refuzării cererii pe marginea scrisorii:

„De la Nazim poți foarte ușor s-o ștergi." Înainte de a mai putea ploua cu alte cereri, la doar fix o săptămână de la ultima încercare de eliberare, Parvus a fost expediat cu un mic grup de deținuți politici. Iată cum suna și răspunsul târziu al autorităților ruse la cererea austriacă de informații în legătură cu modul în care Parvus a ajuns în posesia pașaportului lui Karl Wawerka:

„Respectivul... cu numele real Israil Lazarev(ici) se află în deportare la Turuhansk, județul Ieniseisk, iar un răspuns grabnic cu privire la modul în care a ajuns el la pașaportul lui Karl Wawerka pare în momentul de față exclus..."

Și, totuși, când această scrisoare de răspuns a rușilor a ajuns la destinatarul ei din Ministerul austro-ungar, conținutul ei era deja depășit. Călătoria micului convoi de deținuți către locul de destinație cu trenul, vaporul, iar cu trenul, cu căruțele, cu bărcile a durat mai multe săptămâni. Călătoria a mai fost întârziată și din cauză că s-a desfășurat în acel anotimp din an când pe fluviile nordice din Siberia circulația navală era deja oprită. Așa încât micul grup a călătorit mai departe împreună cu supraveghetorii în mici bărci.

Încercând să întârzie această ultimă etapă pentru a folosi o posibilă șansă de evadare, deținuții au refuzat de fiecare dată, când au văzut asemenea bărci – majoritatea deja pline – să se urce în ele. Peste noapte ei și-au alimentat cu generozitate supraveghetorii cu băuturi din cele paisprezece sticle de alcool de 95 de grade, pe care le aduseseră cu ei. În felul acesta, câțiva deținuți au reușit să-și ia tălpășița noaptea ieșind printr-o fereastră a adăpostului lor. În schimb, Parvus a așteptat un moment mai favorabil, care s-a și ivit la urcarea într-o barcă, a profitat de vânzoleala unei mulțimi de pasageri formate din deținuți, țărani și negustorași care se îmbulzeau – și dus a fost.

Odată ajuns în cel mai apropiat oraș mai mare, Krasnoiarsk, el s-a îmbrăcat aidoma unui mujic[5] și s-a urcat într-un tren cu direcția Petersburg. A călătorit într-un vagon din ultima clasă, a mâncat și a băut cu țăranii, călători și ei, și a jucat cu ei cărți. Dar când a trebuit să împartă cu ei și puricii, a ajuns la concluzia că *„este ușor s-o faci pe mujicul, dar este considerabil mai greu să trăiești cu alți mujici..."*. În următorul oraș s-a schimbat, îmbrăcându-se ca un gentleman.

---

[5] Prototipul țăranului rus cu caftan încins cu o curea, pantaloni și cizme. *(n.a.)*

Acum arăta atât de elegant, încât n-a fost recunoscut nici de către unul din deţinuţii, cu care fusese împreună în închisoare: Leon Deutsch. L-a întâlnit pe acesta, care evadase, desigur, cu mult timp înainte – la urma urmelor era mai exersat în evadări decât Parvus – la un chioşc de ziare dintr-o staţie. Când l-a salutat discret, Deutsch l-a privit distrat şi a părut că nu-l recunoaşte – sau nu vrea să-l recunoască, pentru că era cu ochii-n patru.

Dar chiar şi la Petersburg, noul Habitus Parvus părea că se deghizează de minune. Sosit acolo, până şi jandarmii cu care făcuse cunoştinţă înainte l-au privit indiferenţi.

Astfel, Parvus se simţea relativ sigur şi s-a cazat într-un hotel. Era destul de încrezător pentru a se stabili aici şi a vedea ce ar putea face mai departe, în loc s-o pornească imediat spre Europa de vest. Dar chiar a doua zi a aflat prin persoane de contact că documentele cu care era de data aceasta pe drum erau deja cunoscute. Drept care, fără să se mai întoarcă la hotel, a căutat să se facă nevăzut.

Puţin mai târziu a reuşit să treacă graniţa şi să intre din nou în Germania. De data aceasta îşi lăsase în Rusia tovarăşa de viaţă şi fiul comun, care va mai face să se vorbească despre el ca Leon Helphand.

În ochii revoluţionarilor revoluţia fusese un eşec. Ei ignorau rezultatul – prima Constituţie din Rusia cu libertăţi cetăţeneşti consfinţite şi un parlament, Duma.

Ca să-şi atingă scopul, Parvus ar fi sărit bucuros peste faza liberalismului, potrivit mentorului său Marx premisa pentru o nouă etapă în dezvoltarea socială. Dar acum era prea târziu pentru aşa ceva. Căci chiar dacă pe parcursul anului 1906 ici şi colo pâlpâiseră greve şi tulburări – la marele incendiu nu se mai ajunsese. Treptat valurile se potoleau.

Lenin spusese mereu: „Nu cu poporul se face o revoluţie, ci cu revoluţionari de profesie!". Chiar dacă lui Parvus nu-i plăcea să audă aceste cuvinte, pentru că ele contraveneau teoriei sale cu privire la mase, trebuia, totuşi, să admită că nici cu revoluţionari nu se poate face o revoluţie, atâta vreme cât ei se află în spatele gratiilor.

În orice caz, Parvus se afirmase ca publicist, autor al manifestelor, teoretician al presei de partid, în Soviet şi în organizarea

mişcării – Troţki ca un carismatic conducător al maselor. Mai târziu, rolul celor doi a fost caracterizat prin următoarele cuvinte înaripate:

„Troţki a fost vioara întâi în primul Soviet al deputaţilor muncitorilor, iar Parvus a scris notele."

Parvus însuşi se refugiază în comparaţii cu artele frumoase: *„Noi nu am fost nimic altceva decât coardele unei harfe, pe care a cântat furtuna revoluţiei..."*

Dacă Revoluţia din 1905 în sine şi în special pentru Parvus trebuia privită ca un eşec sau nu – în orice caz, el a putut să înveţe din evenimentele petrecute. De aceea, pentru el era important să extragă foloase din ea pentru clipa când i s-ar mai ivi încă o dată o şansă. În acest sens, 1905 a fost proba generală pentru marea lovitură.

Da capo

În iarna lui 1906, Parvus a intrat din nou în Germania, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat – quasi pentru a continua cam de acolo de unde se oprise. Ce-i drept, el n-a mai mers la München, de unde plecase înainte, ci direct la prietenul său Konrad Haenisch, care edita, în calitate de reprezentant al aripii stângi a social-democraţilor germani, ziarul muncitorilor din Dortmund. De ani de zile era un vehement apărător al poziţiilor extreme ale lui Parvus, încât îl şi numea „Parvulus".

În decembrie 1906 el a primit o scrisoare:

„Dragă Haenisch!

O să vă caut în zilele următoare. Dacă vor sosi la dumneavoastră scrisori către un Peter Klein, să ştiţi că sunt pentru mine. Dar discreţie – chestiune de onoare!"

La puţin timp după aceasta, Parvus a apărut la Haenisch.

În Germania lupta electorală tocmai era în toi – Parvus a sosit la timp pentru a se amesteca în corul medial. Duse şi uitate erau acum disputele aprinse cu conducătorii partidului – el se întorcea din Rusia ca erou şi era întâmpinat de aceştia cu toată bunăvoinţa. Ca şi înainte, îi stăteau la dispoziţie *Neue Zeit, Vorwärts* şi alte

ziare. În plus, putea să-şi comercializeze amintirile legate de evenimentele din 1905/6, inclusiv detenţia şi evadarea, pe care le-a publicat sub forma unei cărţi proprii într-o editură din Dresda.

Revoluţionarul putea acum să se relaxeze fără grijă – împreună cu Rosa Luxemburg – la Lacul Garda şi să-şi privească viitorul cu un tonus bun. Campania electorală din Germania din 1906/1907 stilizase la maximum politica colonială ca temă principală. Deşi (sau tocmai pentru că) social-democraţii nu se mişcau pe un teren familiar în problemele de politică externă, Parvus s-a gândit că trebuie să intervină aici şi s-a prezentat drept critic al politicii coloniale.

În editorialele sale, el a recurs la preferata sa teorie a ciclurilor, conform căreia dezvoltarea pieţei mondiale ar fi determinată de ciclurile conjuncturale. Acesta este aspectul sub care analiza el coloniile, ajungând la concluzia că „contradicţiile capitalismului" ar ameninţa mai puţin să ducă la o ciocnire militară decât „materiile de conflict în politica externă ale politicii coloniale".

În scopul evitării unei mari crize, Parvus pleda pentru unitatea pieţei mondiale fără barierele vămilor protecţioniste, care separau doar coloniile şi puterile lor industriale de restul lumii. El avertiza în mod special guvernul Reich-ului să nu-şi atragă duşmănia Angliei şi Japoniei pătrunzând în Africa şi Asia. Cel mai aprig critica el „orientarea rusă" a Germaniei: dacă Rusia ar ieşi intempestiv din această alianţă, Anglia ar deveni cel mai periculos adversar al Germaniei.

Cum, la momentul consideraţiilor făcute de Parvus, aşa arăta realitatea politică, el a fost, practic, purtătorul de cuvânt al opoziţiei prin critica adusă guvernului. Ca „alternativă constructivă" la această „catastrofală politică, ce nu serveşte nici capitalismului, nici socialismului", el se pronunţa pentru o politică a liberului schimb la nivel mondial. Social-democraţiei îi recomanda să meargă înainte sub lozinca următoare: „Democraţie, unificarea Europei, comerţ liber în lume", cvasi program de politică externă.

Reacţia în cercurile social-democraţiei a fost mai degrabă călduţă; faptul că abia dacă vreunul din partid a reuşit să se entuziasmeze pentru teoriile sale a fost pus de Parvus pe seama

faptului că nimeni nu le înţelesese. Poate de aceea, se înscrisese din nou la cuvânt şi a avut din nou pentru el însuşi partenerul de discuţii cu care putea comunica la acelaşi nivel: Troţki îşi făcuse iar apariţia. Revederea a fost sărbătorită printr-o drumeţie comună, la care a luat parte şi soţia lui Troţki, Natalia Sedova, în Elveţia şi un sejur de mai multe săptămâni la Hirschberg în Boemia. Troţki a mai găsit timp pentru a face o analiză a social-democraţiei germane la comanda unei edituri ruse.

În acest an, Parvus i-a făcut cunoştinţă lui Troţki, la Berlin şi Stuttgart, cu membri proeminenţi ai social-democraţiei germane – cu Karl Kautsky, August Bebel şi alţi marxişti germani. Gorki, care, ca şi alţii, luase parte la congresele de la Londra şi Stuttgart, le-a fost şi el oaspete acestora. Din descrierile sale ulterioare rezultă că, făcând abstracţie de ospitalitatea lor prietenească, domestica lume de treabă a conducătorilor social-democraţi germani i se părea „mic-burgheză şi filistină".

Tot aşa gândea şi Troţki, dar în amintirile sale aduce un omagiu persoanei Karl Kautsky, care îl primise în casa sa din Friedenau – Berlin: *„...Un bătrânel cu părul alb, foarte vesel, cu ochi albaştri limpezi, o persoană foarte amabilă..." Revoluţionarul rus preţuia la Kautsky şi „firea simplă, fără a face caz de persoana sa care, după cum m-am lămurit mai târziu, era rezultatul autorităţii sale necontestate la acea vreme şi al liniştii interioare, de unde rezulta această conştiinţă..."*

Când la Congresul de la Stuttgart a venit şi Viktor Adler, Troţki i-a amintit, nu fără plăcere, de scepticismul acestuia, atunci când, în 1905, tânărul revoluţionar pleca atât de sigur de victorie în Rusia. Acum Adler a trebuit să recunoască: „Este adevărat, eraţi mai aproape de un guvern provizoriu decât credeam eu atunci."

Parvus şi Troţki erau pe deplin conştienţi cât de mult datorau tovarăşilor lor germani şi austrieci pentru sprijinul financiar şi practic dat la plecarea lor în Rusia, în 1905; singur ajutorul efectiv al lui Adler cu paşapoarte false, peruci şi măşti pentru revoluţionari fusese de nepreţuit. Şi, totuşi, aceasta nu schimba cu nimic faptul că, în fond, ei erau dezamăgiţi de pasivitatea partidului din cele două ţări. Dar, cu toate acestea, voiau să trăiască în continuare în Germania.

Troţki voia să se stabilească la Berlin. Dar, încă la sfârşitul lui 1907, a fost expulzat de poliţia prusacă, întrucât nu avea aprobare de rezidenţă. S-a mutat la Viena şi a rămas acolo până la izbucnirea războiului în 1914 împreună cu soţia sa, care-l adusese din Rusia pe fiul lor comun.

După anii revoluţionari 1905/1906, Parvus, Troţki şi Lenin s-au îndepărtat treptat unii de alţii. Mai întâi în idei, apoi şi în plan personal. În conceptul său pentru o reconstrucţie socială în Rusia, Lenin, de exemplu, rezerva viitorului stat muncitoresc-ţărănesc, aşa cum îi apărea în faţa ochilor, în prima fază un „capitalism moderat". Dar radicalul Troţki vedea în aceasta *„renunţarea la revoluţia care arunca în aer graniţele sociale şi naţionale" şi „trădarea intereselor de clasă ale proletariatului internaţional".*

După pasivitatea social-democraţilor vest-europeni în timpul evenimentelor din Rusia, Parvus îşi făcea mai puţine iluzii decât înainte că o revoluţie în Rusia ar declanşa o reacţie în lanţ în Europa; el era de părere că proletariatul ar trebui să se mulţumească cu revoluţia burgheză şi să-şi atingă ţelurile de clasă în cadrul unei democraţii liberale.

În vreme ce Troţki rămânea în interiorul său la distanţă de social-democraţii germani şi austrieci, Parvus se simţea social-democrat german şi privea evenimentele din Rusia doar ca una din mişcările din Europa.

Faptul că la revoluţie menşevicii – şi nu bolşevicii lui Lenin – avuseseră o afluenţă mai mare şi dominaseră Sovietul de deputaţi ai muncitorilor dusese la o înstrăinare firească faţă de Troţki şi Parvus. La Congresul Partidului de la Stockholm din 1906, menşevicii, acum siguri de sine, au vrut să iasă, în sfârşit, din ilegalitate şi, mai ales, să renunţe la „exproprierea" pe care o cerea Lenin tovarăşilor săi pentru finanţarea partidului. Parvus şi Troţki mai erau încă la închisoare, acesta din urmă se exprimase deja dinainte într-un articol împotriva acestei metode, deoarece simţea că onoarea revoluţionară era murdărită de sângele victimelor nevinovate ale bombelor şi împuşcăturilor, reclamate în atacurile de jaf şi spargeri de bănci. Lenin i-a luat în nume de rău acest punct de vedere. Parvus era pentru unitatea partidului şi reunificarea celor două

aripi, la care Lenin se opunea vehement – şi se prefera ca, prin ziarul partidului, să se declare război menşevicilor.

Chiar şi din punct de vedere geografic, cele trei capete conducătoare ale mişcării revoluţionare, unite până cu un an în urmă într-un front în Rusia, erau acum despărţite. Lenin călătorea între Elveţia, Finlanda şi Capri, reşedinţa de lux a lui Gorki şi centrul de instruire pentru activiştii de partid. Din Finlanda se preocupa în continuare de „exproprierea" sa, pentru a umple puşculiţa partidului şi – aşa cum avea să reiasă mai târziu – chiar şi propriile sale buzunare. După anul 1907 în Finlanda, el a petrecut câte un an la Stuttgart şi Geneva, iar în 1909 a plecat la Paris şi, împreună cu cel mai apropiat tovarăş de luptă al său, Kamenev, s-a stabilit în Austria, de prin 1911, până la izbucnirea războiului; iniţial, a colaborat la *Pravda* de la Viena, apoi din Galiţia.

La Viena, Troţki s-a concentrat asupra construirii organizaţiei de partid ruseşti, în care, nu în ultimul rând, prin instrumentul *Pravda*, pe care o edita, şi-a creat un rol şi o funcţie bine definite. Scria el însuşi, organiza contribuţiile altora şi trecea clandestin ziarul peste graniţa Galiţiei. Dacă ziarul era confiscat pe partea rusă, el îl introducea în Rusia pe Marea Neagră şi Odessa.

Faptul că Troţki era susţinut în mod evident nu numai de partea austriacă (financiar şi logistic cu transportarea ziarului ilegal în Rusia), ci, cu ajutorul lui Parvus, şi de partea germană (financiar şi publicistic), i-a unit din nou pe cei doi. Cu toate acestea, învăţătorul de odinioară Parvus şi elevul său Troţki au început încet, dar continuu, să se îndepărteze unul de celălalt. La înstrăinarea personală dintre Parvus şi Troţki a contribuit înclinaţia tot mai evidentă a celui dintâi de a acorda o importanţă crescândă intereselor de afaceri. Asta este ce i-a reproşat Troţki atunci când, cu tot respectul şi toată recunoştinţa faţă de fostul profesor, s-a exprimat astfel despre Parvus:

„În capul cărnos de buldog se amestecă gânduri de bogăţie cu altele de revoluţie socială." Parvus şi-a luat revanşa negându-i originalitatea şi declarând:

„Independenţa lui condiţionată seamănă cu mişcarea unui giroscop care se roteşte, pentru că din când în când primeşte un impuls din afară."

Ambii erau revoluţionari fanatici, ambii cinici. Dar este evident că omul de viaţă şi boemul Parvus „cu corpul unui elefant şi capul unui Socrate", care întruchipa o neînfrânată lăcomie şi goană după plăceri, contrasta, chiar şi ca aspect exterior, cu tipul ascetic-intelectual al lui Troţki. Troţki a criticat, de asemenea „firea nestatornică" şi „caracterul lipsit de credibilitate" al lui Parvus.

Parvus a dat dovadă şi în viaţa privată de aceeaşi lipsă de stabilitate. El definea căsătoria – chiar dacă încheiase de mai multe ori o căsătorie – drept „cuibul hoţilor" şi şi-a părăsit soţia şi copilul de îndată ce îl interesa o nouă tentaţie. Prima sa soţie, Tatiana Gnedin, şi fiul său Evgheni au primit la început de la el puţine mijloace de subzistenţă, iar mai apoi deloc, şi soţia lui Kautsky a fost cea care, mai bine de un deceniu, le-a trimis discret o subvenţie lunară.

În anii dintre întoarcerea din Rusia după Revoluţie şi izbucnirea Primului Război Mondial, Parvus a fost nevoit să trăiască o dramatică pierdere de imagine ca publicist, în timp ce, paralel, Troţki a urcat la statutul de publicist-star şi purtător de cuvânt politic al mişcării revoluţionare. Momentul declanşator a fost scandalul tantiemelor în jurul banilor cuveniţi lui Gorki, pe care îi subtilizase Parvus, ca director al editurii înainte de 1905. Acum scriitorul a cerut pe cale judiciară în Germania suma de 180 000 mărci-aur, din care o parte voia să-i doneze bolşevicilor.

Partidul a trebuit să se ocupe de acest caz. Tocmai primii prieteni şi promotori care îl primiseră pe Parvus în rândurile lor când sosise în Germania – Kautsky, Liebknecht şi Zetkin – au trebuit acum să se întrunească într-un tribunal de partid intern şi să pronunţe condamnarea şi excluderea sa din rândurile lor. Prejudiciul a fost acoperit fără multă vâlvă din puşculiţa partidului german. Afacerea secretă a răbufnit în afară. În faţa scandalului, Parvus a recurs la fugă.

Era în anul 1910, când Parvus a stat doar puţin timp la Viena. N-a putut sta mult aici. Troţki domina scena emigranţilor. De fapt, el tânjea după Berlin, căci îl plictisea atmosfera vieneză, superficială – după părerea sa –, cu „amestecul" ei „de sentimentalism

mic-burghez şi decadenţă aristocrată" – iar „ridicolul mandarinat al academicienilor austrieci" îl călca pe nervi, dar n-avea de ales. Parvus a pierdut din autoritate nu în ultimul rând din cauza scandalului care rămăsese atârnat de renumele său.

Dar iată un nou ţel ademenitor – Peninsula Balcanică. Cu doi ani în urmă în Turcia venise la putere regimul Junilor turci, în care Parvus credea că descoperă „elan revoluţionar". Din schimbările apărute aştepta conflicte între Turcia şi Marile Puteri europene. Iar de aici nu trebuia să lipsească.

Banii înseamnă putere

La sfârşitul anului 1910 Parvus a pornit în călătorie înarmat cu misiuni pauşale din partea unor ziare germane şi ruseşti, printre care *Kievskaia Mâsl* din Kiev, avansuri pentru rapoartele sale din Balcani şi un credit. De fapt, călătoria fusese planificată doar pentru câteva luni. Dar lunile s-au transformat în patru ani şi au marcat o cotitură în viaţa sa.

În mod evident, timpul era potrivit pentru o schimbare a locului. Căci, după cum arată comentariile prietenilor săi de partid ruşi, pe scena rusă el nu mai avea multe de spus. Aşa, de pildă, Karl Radek a găsit o explicaţie dezaprobatoare pentru plecarea tovarăşului său Parvus, după cum a scris ulterior în *Pravda:*

„Parvus a fugit din faţa social-democraţiei germane degenerate la Constantinopol, unde tocmai a învins revoluţia Junilor turci. Studiul imperialismului l-a adus, pare-se, la convingerea că urma să apară un nou impuls pentru clasa muncitoare din Est. După ce în Rusia tocmai se instalase contrarevoluţia" – aşa interpreta Radek calmarea situaţiei în Rusia după anii de tulburări 1905 şi 1907 – „Parvus a avut nevoie fie de o mare afacere, fie de noi trăiri."

Parvus a pornit la drum după vechiul obicei, sub un nume fals – de data aceasta Albrecht Dvorak, iar ca adresă le-a indicat prietenilor săi şi redacţiilor „Poste Autrichienne, Constantinopol".

Drumul lui trecea prin Sofia – şi nu întâmplător. Căci acolo voia să ia legătura cu vechiul său prieten, socialistul Hristo Rakovski,

originar din România. Rakovski devenise tovarăşul său de luptă cu aceeaşi orientare politică încă din primii ani petrecuţi în Germania, dar după expulzarea sa se stabilise în Balcani. În perioada următoare avea să fie un valoros partener pentru Parvus.

La început, aşa cum fusese planificat, Parvus raporta pentru presa germană mai ales despre evenimentele de natură socială. Curând, însă, a început să scrie pentru ziarul de partid turc *Turk Yurdu – Tânăra Turcie*. Aici el s-a remarcat nu numai ca propagandist şi teoretician al luptei de clasă, dar a strălucit şi cu cunoştinţele sale economice. Aşa, de pildă, el a explicat cum ar trebui Turcia „să se elibereze din lanţurile tratatelor de capitulare europene".

A devenit repede cunoscut. Primul articol l-a semnat arogant cu cuvintele: „Acest articol a fost scris de un marxist revoluţionar." Treptat, Parvus s-a concentrat totuşi tot mai mult asupra problemelor de comerţ şi finanţe ale Turciei. Analizele şi prognozele sale şi atitudinea sa critică faţă de „urmările imperialismului european pentru Turcia", căreia Parvus îi prescria plin de zel reţete pentru dobândirea independenţei financiare faţă de Europa, au început curând să-i intereseze pe membrii de frunte ai guvernului turc.

Faptul de a găsi aici o ureche deschisă îi întărea ambiţiile de a interveni în evoluţiile politicii interne. Astfel, el a încercat să impună în organizarea unei demonstraţii a muncitorilor portuari de 1 mai 1911 revendicări materiale deopotrivă pentru proletariatul local, cât şi pentru muncitorii străini; această iniţiativă nu a fost însă încununată de succes.

Tot aşa, ideea sa de a întări noua poziţie a Turciei printr-o federaţie balcanică cu Bulgaria nu s-a concretizat. Şi, cu toate acestea, turcii erau impresionaţi de el.

Curând Parvus era redactor comercial la *Turk Yurdu* şi a devenit consilier semioficial al ministrului de Finanţe turc. Toate acestea nu l-au împiedicat să consilieze şi afacerişti privaţi – armeni, care se afişau în mare număr la Constantinopol – sau ruşi. Curând îl va reprezenta pe comerciantul de arme şi magnatul Bazil (Vasili) Saharov. Piatra de temelie a unei averi proprii fusese pusă.

Potrivit părerii sale, că Turcia nu s-ar putea emancipa față de Europa decât apărând întărită economic, și cu preocuparea declarată de a „ajuta" Turcia „să-și recapete libertatea și demnitatea națională" el a început să se implice sistematic în construirea infrastructurii țării. Că în această ipostază el profita financiar nu numai în calitate de consilier se datora manierei lui de a trage sforile comerțului. Nu a ratat nici ocazia de a acoperi nevoile părților implicate în războaiele balcanice de bunuri de consum și arme, acționând în acest scop ca agent militar.

În sfârșit, era vorba și de slăbirea influenței Rusiei, care adulmeca deja în „omul bolnav din Bosfor" o pradă ușoară. Totodată, țarul a trebuit să vadă cum împăratul Wilhelm organiza, în 1912, o misiune militară la Constantinopol. La protestul înmânat de ambasadorul rus la Berlin, Wilhelm a întrebat cu inflexiuni ale vocii care spuneau multe: „Aceasta reprezintă o amenințare sau un ultimatum"? – și la primirea unei delegații ruse a făcut să se audă, ca și când ar fi fost destinată doar celor din preajmă, observația de rău augur: *„Lupta dintre germani și slavi este, de altfel, predestinată, și va fi prea puțin important cine a început-o..."*

Parvus importa din Odessa și din Bulgaria grâne, din Rusia arme și muniție nu numai pentru armata turcă, ci și pentru micile state balcanice, mașini de la firma Krupp din Germania pentru construirea liniilor de cale ferată, lemn și fier din Austria și din alte țări. Era interesat să facă Turcia aptă de a purta război. Pe parcursul a doi ani, Parvus, care-și avea de mult reședința pe nobilele „Insule ale Principilor" din afara Constantinopolului, a devenit mândrul posesor al unui imperiu comercial, de care ținea și câteva bănci. Acum era un om putred de bogat.

Faptul că organizase pozitiv nu numai propria sa afacere, ci și situația economică a Turciei, a promovat bunele relații cu politicieni influenți din țara sa gazdă. Iar faptul că, pe deasupra, funcționa de bunăvoie ca spion pentru guvernul turc i-a adus un plus de simpatie în aceste cercuri. Astfel, Parvus s-a bucurat de prietenia, încrederea și protecția politică a lui Enver Pașa și Talaat Pașa, ca și a ministrului de Finanțe turc. Simțea pentru prima oară sentimentul amețitor pe care ți-l dă atmosfera din sfera puterii.

Cu bani a putut să-şi cumpere – această experienţă i-a picat în braţe în special în Balcani – mai multă putere şi influenţă, iar cu putere, dacă voia, putea deveni un om şi mai bogat: un ciclu fascinant, care l-a adus pe Parvus în culmea extazului.

Ce să-l mai preocupe eseul pe care Troţki, cel de departe, dezgustat de goana lui Parvus după câştiguri prin care acesta se discreditase pentru totdeauna ca revoluţionar în ochii lui, îl elaborase sub titlul „Necrolog pentru un prieten în viaţă"! În el Troţki îl descalifica pe Parvus, care făcuse un salt de la revoluţionarul, Enfant terrible, la sufleurul politicienilor, şi îl numea „Falstaff politic" din cauza bogăţiei sale! Acum el avea tot ce-şi dorise şi nicio piatră aruncată în el nu-l mai putea atinge.

Cu toate, acestea, n-ar fi fost Parvus dacă s-ar fi mulţumit doar cu beţia banilor şi puterii. Voia să folosească această putere ca pe un motor cu care să poată mişca ceva. Nu uitase nici angajarea sa revoluţionară, nici intenţia sa de a transforma experimentul revoluţionar care eşuase în Rusia în 1905. În afară de aceasta, era prea profundă hotărârea sa de a răsturna regimul ţarist, chiar dacă pentru aceasta trebuia să se prăbuşească toată Rusia.

La vremea aceea Constantinopol i se părea punctul de plecare strategic ideal pentru ambele ţeluri: era un avanpost de unde se putea acţiona, atât în Orientul Apropiat şi Africa, cât şi în Caucaz şi Rusia.

Glonţul tras în iunie 1914 la Sarajevo, care l-a ucis pe succesorul la tronul Austro-Ungariei, a îngrozit Europa în tihna ei de vară. În schimb, pentru Parvus era glonţul bucuriei: ştia că acesta era startul care punea în mişcare evenimente, pe care, printr-o bună organizare şi cu forţe aliate, le putea dirija în direcţia dorită de el.

Încă înainte să se deschidă ostilităţile austriece în Balcani, încă înainte ca declaraţia de război germană, urmată de cea austriacă, să fie transmisă Rusiei, Parvus lansa manifest şi apel după apel. Sub titlul „De ce trebuie învinsă Rusia", el a tipărit anunţuri de câte o pagină întreagă în ziare şi a multiplicat foi volante, pe care le trecea clandestin în Rusia pe Marea Neagră. În ele Parvus chema la luptă

de partea Germaniei împotriva Rusiei ca „luptă de eliberare împotriva ţarismului" – iar revoluţionarii din clandestinitate să-şi întărească activităţile în vederea destabilizării regimului.

Izbucnirea războiului a scindat şi mai mult revoluţionarii ruşi aflaţi, de o parte şi de cealaltă a graniţelor, în diferite tabere. Chiar în Rusia, multe voci ale opoziţiei au încremenit în sentimentul de indignare faţă de neaşteptata declaraţie de război germană şi s-au cufundat în unda largă a patriotismului. Tocmai acest fenomen a fost motivul pentru care nici Troţki, aflat în exil, nu s-a alăturat entuziasmului manifestat de Parvus odată cu izbucnirea războiului în speranţa dezlănţuirii unui haos revoluţionar. La rândul său, Lenin chema neîntârziat la „transformarea războiului imperialist într-un război civil", care trebuia să unească clasele din diferite ţări.

Tovarăşii din Germania, Austria şi Elveţia şi revoluţionarii ruşi moderaţi din ambele aripi s-au declarat pacifişti şi şi-au demonstrat solidaritatea împotriva războiului: la urma urmelor, într-un asemenea război muncitorii ar trebui să tragă în muncitorii ţării duşmane, şi astfel unitatea proletariatului internaţional ar fi primejduită.

Altfel vedea lucrurile Parvus. Abstracţie făcând de faptul că războiul corespundea pe deplin aşteptărilor sale de la un conflict militar, el chiar îşi dorea un asemenea conflict: numai astfel, spera el, statul naţional burghez s-ar prăbuşi şi s-ar netezi calea spre socialism. Parvus nu simţea decât dispreţ pentru pacifismul socialist, iar pentru sentimentele naţionale şi patriotismul care cuprinsese întreaga Europă şi pe mulţi dintre compatrioţii săi din exil, dezaprobare. Faptul că Parvus nu avea nicio îndoială că Germania ar face ca, în cele din urmă, Imperiul ţarist să se năruie, îi înaripa euforia căreia îi dădea frâu liber în manifeste germanofile.

Într-un articol foarte apreciat, pe care Parvus îl plasase, la 22 iulie 1914, în ziarul turc *Tasviri Efkar* el a relevat şansele care i se ofereau Turciei exploatând războiul în avantajul ei. Aşa, de pildă, ea ar fi putut să se desprindă din înţelegerile privind datoriile, dacă s-ar fi situat clar de partea Germaniei. Sub titlul „Pentru democraţie – împotriva ţarismului" el apăra în ziarele

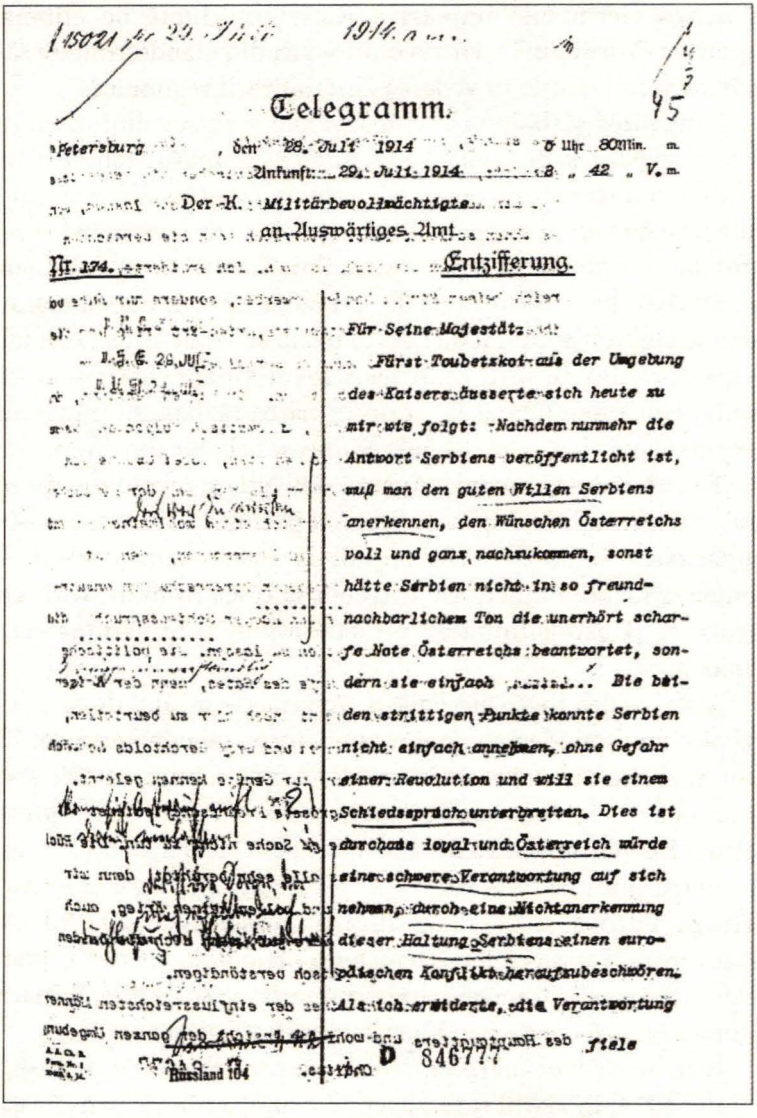

15021 29. Juli 1914.

Telegramm.

45

Petersburg, den 29. Juli 1914 5 Uhr 30 Min. m.
Ankunft: 29. Juli 1914 8 „ 42 „ V. m.

Der K. Militärbevollmächtigte

an Auswärtiges Amt

Nr. 174. Entzifferung.

Für Seine Majestät:

Fürst Toubetzkoi aus der Umgebung des Kaisers äußerte sich heute zu mir wie folgt: Nachdem nunmehr die Antwort Serbiens veröffentlicht ist, muß man den guten Willen Serbiens anerkennen, den Wünschen Österreichs voll und ganz nachzukommen, sonst hätte Serbien nicht in so freundnachbarlichem Ton die unerhört scharfe Note Österreichs beantwortet, sondern sie einfach ... Die beiden strittigen Punkte konnte Serbien nicht einfach annehmen, ohne Gefahr einer Revolution und will sie einem Schiedsspruch unterbreiten. Dies ist durchaus loyal und Österreich würde eine schwere Verantwortung auf sich nehmen, durch eine Nichtanerkennung dieser Haltung Serbiens einen europäischen Konflikt heraufzubeschwören. Als ich erwiderte, die Verantwortung fiele

Rußland 104 D 846777

Această comunicare a ataşatului militar german la St. Petersburg, din 29 iulie 1914, către Serviciul extern Berlin reflectă speranţa ţarului că nu se va ajunge la un război din cauza crizei austriaco-sârbe. În afară de aceasta, ţarul pledează pentru a implica într-o conciliere Curtea de Arbitraj de la Haga, pe care el însuşi o iniţiase în 1898.

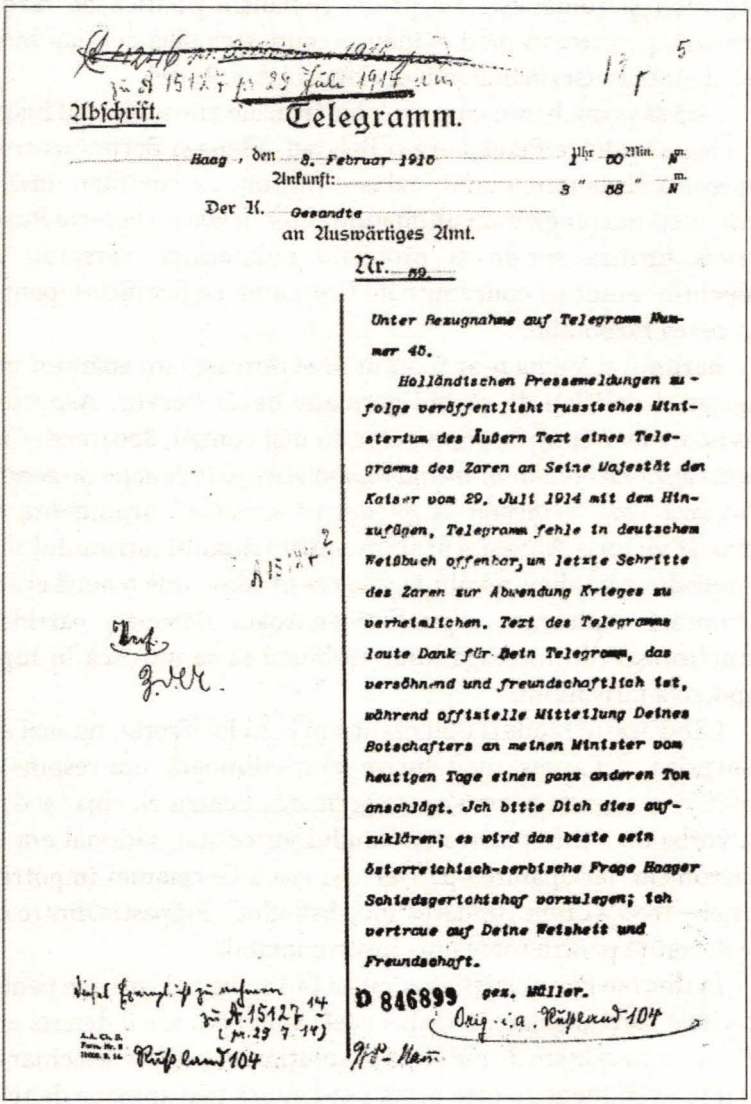

Abschrift.

Telegramm.

Haag, den 8. Februar 1915 1 Uhr 50 Min. N.
Ankunft: 3 " 58 " N.

Der K. Gesandte
an Auswärtiges Amt.

Nr. 69.

Unter Bezugnahme auf Telegramm Nummer 45.

Holländischen Pressemeldungen zufolge veröffentlicht russisches Ministerium des Äußern Text eines Telegramms des Zaren an Seine Majestät den Kaiser vom 29. Juli 1914 mit dem Hinzufügen, Telegramm fehle in deutschem Weißbuch offenbar, um letzte Schritte des Zaren zur Abwendung Krieges zu verheimlichen. Text des Telegramms lautet Dank für Dein Telegramm, das versöhnend und freundschaftlich ist, während offizielle Mitteilung Deines Botschafters an meinen Minister vom heutigen Tage einen ganz anderen Ton anschlägt. Ich bitte Dich dies aufzuklären; es wird das beste sein österreichisch-serbische Frage Haager Schiedsgerichtshof vorzulegen; ich vertraue auf Deine Weisheit und Freundschaft.

D 846899 gez. Müller.

Ausgefertigt 104

Ministrul plenipotențiar german la Haga trimite la Berlin corespondențe de ziar olandeze: conform acestora abia acum s-a aflat că, înainte de a declara război Rusiei, împăratul Wilhelm respinsese cererea țarului Nicolae de a înainta Curții de Arbitraj de la Haga cazul crizei sârbe. El a tăinuit aceasta pentru ca eforturile țarului de prevenire a unui război să nu fie cunoscute public.

bulgăreşti şi româneşti ale presei socialiste politica de război germană, pe care, în mod evident, o cunoştea deja cel mai bine, încă înainte ca Germania să fi declarat război Rusiei.

Fără să poată bănui cum avea loc în acele zile schimbul hectic de telegrame între Petersburg şi Belgrad, Viena şi Berlin pentru a împiedica declanşarea unui război – în timp ce, simultan, însă la Berlin deja era pregătit un ultimatum către Belgia şi cel către Rusia, Parvus furniza sprijin şi protecţie publicistice versiunii de prevenire minuţios concepute de Germania ca justificare pentru începerea războiului.

Berlinul şi Viena n-ar fi putut să-şi dorească un apărător mai angajat al politicii de război germane decât Parvus. Aspectele privitoare la drepturile popoarelor nu mai contau, deoarece *„Cine caută cauza războiului în intrigi diplomatice şi în funcţie de acestea apreciază vina, a încetat să gândească socialist"*, argumenta el. Întrucât victoria Antantei ar fi însemnat triumful ţarismului şi ar fi împiedicat implicit revoluţia, ceea ce ar „deschide o nouă eră de nelimitată exploatare capitalistă în toată Europa", partidele muncitoreşti din întreaga lume trebuiau să se unească în lupta împotriva ţarismului.

Când aceste rânduri i-au căzut sub ochi lui Troţki, nu mai era o surpriză că Parvus, modelul venerat odinioară, era respins ca „şovin" – şi aceasta pentru cauza germană. Pentru el, chiar şi dacă era vorba de a fi împotriva ţarismului, orice stat naţional era un anacronism, iar apărarea patriei – şi cea a Germaniei împotriva Rusiei – trecea drept „trădarea socialismului". Prăpastia dintre cei doi devenise pentru totdeauna insurmontabilă.

În timp ce Parvus câştiga zdravăn din comerţul cu arme pentru diferitele părţi angajate în război acel capital pe care îl detesta atât de violent în calitate de publicist revoluţionar, intervenea chiar cu curaj în evenimentele care urmau să-l aducă mai aproape de ţelul său mai înalt. În primul rând, a impulsionat viguros acele mişcări pe care le putea cel mai uşor influenţa din Constantinopol.

În acest sens, el s-a sprijinit mereu pe contactele sale de partid cu membri ai PSDMR din regiunile periferice ale ţarismului.

Pentru a contribui la slăbirea acestuia prin tendinţe separatiste, el a stimulat financiar şi prin campanii de presă mişcările naţionaliste de independenţă.

Mai întâi şi le-a propus pe cele din Georgia şi Armenia. Apoi i-a ajutat pe ucraineni. Aici a creat din rezervorul, atât al naţionaliştilor burghezi, cât şi al socialiştilor revoluţionari un flanc comun pentru atacul direct asupra integrităţii Imperiului ţarist. La Lemberg şi Viena socialiştii ucraineni erau deja organizaţi în „Liga pentru eliberarea Ucrainei", care activa pentru independenţa naţională a Ucrainei faţă de Rusia. A fost finanţată generos de guvernul austro-ungar, care voia şi el ca, în felul acesta, să slăbească Imperiul rus, şi chiar era subordonată Ministerului de Externe de la Viena.

Dacă la început „Liga" îşi făcea propaganda prin tipărituri, acum a apărut ideea amplasării de corpuri expediţionare, care aveau să instige pe loc la rebeliuni. Pentru conducătorii săi, Parvus, care devenise de mult cunoscut în branşă prin manifestele sale din presă, era mentorul ideal. Doi membri conducători ai „Ligii" au mers în pelerinaj la el la Constantinopol: totodată, Berchtold, ministrul de Externe austro-ungar, a telegrafiat trimisului său la Sofia şi Constantinopol „să sprijine planurile Ligii cât mai rezonabil posibil".

Ajutorul practic a venit de la Parvus. El i-a dotat pe cei doi domni cu scrisori de recomandare către ziare, pe baza cărora acestea au tipărit imediat toate proclamaţiile pe care şi le dorea „Liga". Parvus însuşi a produs un articol propriu pentru ziarul ucrainean şi l-a completat cu un rezumat. Aici el a relevat „necesitatea" luptei lor naţionale „în sensul socialismului". În primul rând, autocraţia ţaristă ar fi distrusă abia atunci când unitatea şi centralismul statului ar fi desfiinţate şi, în al doilea rând, slăbirea teritorială şi organizatorică a Rusiei ar elibera calea spre democraţie.

La Constantinopol, Parvus l-a cunoscut, printr-un conducător al „Ligii", pe agentul german Dr Max Zimmer. Bărbatul în vârstă cam de patruzeci de ani, originar din Mannheim, trăia deja de vreo cinci ani în Bosfor şi se descurca bine acolo. Acesta coordona activitatea naţionaliştilor ucraineni cu ambasada austro-ungară şi cea germană. Într-o telegramă trimisă la Viena, în 2 decembrie 1914,

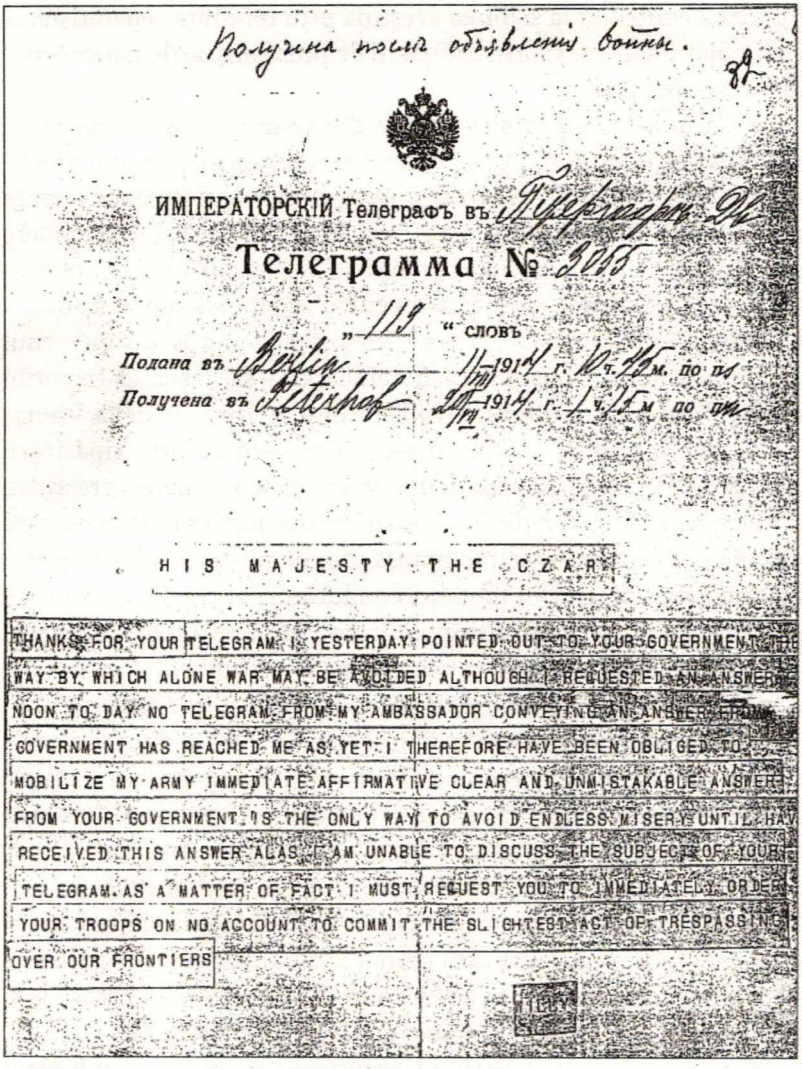

Получена после объявления войны.

ИМПЕРАТОРСКІЙ Телеграфъ въ Петербургѣ

Телеграмма № 2065

„119" слов

Подана въ Berlin 1/VIII 1914 г. 10 ч. 45 м. по п.

Получена въ Petersburg 2/VIII 1914 г. 1 ч. 15 м. по пол.

HIS MAJESTY THE CZAR

THANKS FOR YOUR TELEGRAM. I YESTERDAY POINTED OUT TO YOUR GOVERNMENT THE WAY BY WHICH ALONE WAR MAY BE AVOIDED ALTHOUGH I REQUESTED AN ANSWER BY NOON TO DAY NO TELEGRAM FROM MY AMBASSADOR CONVEYING AN ANSWER FROM GOVERNMENT HAS REACHED ME AS YET I THEREFORE HAVE BEEN OBLIGED TO MOBILIZE MY ARMY IMMEDIATE AFFIRMATIVE CLEAR AND UNMISTAKABLE ANSWER FROM YOUR GOVERNMENT IS THE ONLY WAY TO AVOID ENDLESS MISERY UNTIL I HAVE RECEIVED THIS ANSWER ALAS I AM UNABLE TO DISCUSS THE SUBJECT OF YOUR TELEGRAM AS A MATTER OF FACT I MUST REQUEST YOU TO IMMEDIATELY ORDER YOUR TROOPS ON NO ACCOUNT TO COMMIT THE SLIGHTEST ACT OF TRESPASSING OVER OUR FRONTIERS

Ultima telegramă a împăratului Wilhelm al II-lea către ţarul Nicolae al II-lea din 1.8.1914: „... Am fost silit să mobilizez (...). Doar un răspuns clar şi fără echivoc de la guvernul tău poate înlătura o suferinţă fără sfârşit..." Dar ţarul a primit aceste cuvinte abia după declaraţia de război a lui Wilhelm. De aceea, deasupra antetului se află notiţa scrisă de mână de Nicolae: „Primit după declaraţia de război."

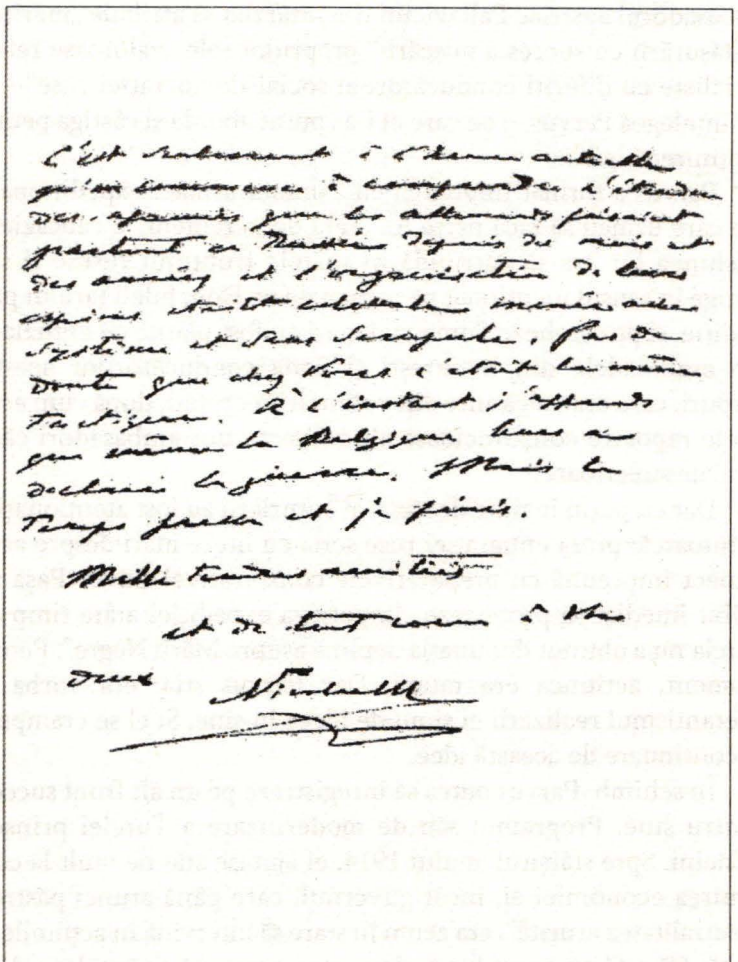

Fragment dintr-o scrisoare concepută în limba franceză, la 4 august 1914, de Marele Principe Nicolae Nicolaevici (1856-1929), unchiul ţarului Nicolae al II-lea şi comandant suprem al Armatei şi Flotei Ruse în 1914-1915, şi adresată unui prieten italian, pe nume M. Manzi. Prilejul l-a constituit declaraţia de război transmisă Rusiei, cu trei zile înainte, de Germania. În paragraful final de mai sus autorul se referă la reţeaua de agenţi organizată de Parvus: „Abia în acest ceas începem să înţelegem reţeaua extinsă de germani pretutindeni în Rusia de luni şi ani de zile, şi cât de puternică era organizaţia lor de spionaj, condusă sistematic şi fără scrupule. Fără îndoială, aceeaşi tactică a fost urmată şi la Voi..."

ambasadorul austriac Pallavicini n-a întârziat să atribuie „meritele desfăşurării cu succes a mişcării" propriilor sale „valoroase relaţii socialiste cu diferiţi conducători ai social-democraţiei ruse" – se subînţelegea Parvus –, pe care el i-a „putut aborda şi câştiga pentru sprijinirea Ligii".

Parvus a format împreună cu Zimmer armata expediţionară, din care urmau să facă parte, în afară de ucraineni, şi caucazieni. Misiunea lor era să pătrundă în spatele frontului rusesc şi să-i instige în sensul menţionat pe cazacii de pe Don, fideli ţarului prin tradiţie, şi pe cerchezi. Sume mai mari au fost plătite cu entuziasm din ambasadele din Bucureşti şi Sofia conducătorilor acestor corpuri, care erau alcătuite din voluntari recrutaţi, după cum arată unele rapoarte conştiincioase ale respectivilor ambasadori către forurile superioare.

Dar cu puţin înainte de start, aventurierii au fost atenţionaţi să se întoarcă: presa emigraţiei ruse scria cu litere mari despre acest proiect împreună cu preparativele conspirative! Enver Paşa s-a grăbit imediat să protesteze „împotriva expediţiei atâta timp cât Turcia nu a obţinut dominaţia deplină asupra Mării Negre". Pentru moment, acţiunea era ratată. Dar Parvus ştia: era vorba de diletantismul realizării ei şi nu de ideea în sine. Şi el se crampona în continuare de această idee.

În schimb, Parvus putea să înregistreze pe un alt front succese pentru sine. Programul său de modernizare a Turciei prinsese rădăcini. Spre sfârşitul anului 1914, el ajutase atât de mult la construirea economiei ei, încât guvernul, care până atunci păstrase „neutralitatea armată", era acum în stare să intervină în acţiunile de luptă. Că a făcut acest lucru de partea germană se înţelege de la sine. Căci, abstracţie făcând de poziţia Ligii, Parvus prestase suficientă activitate pregătitoare pentru a încuraja în acest sens guvernul turc şi a înlătura şi ultima urmă de îndoială.

La sfârşitul lui decembrie 1914, la două luni după ce Rusia, Franţa şi Anglia se înţeleseseră ca niciuna să nu încheie o pace separată cu Germania, în mintea lui Parvus se contura un plan. Treptat, înţelesese că, pentru distrugerea ţarismului, toţi oponenţii Rusiei, de la grupurile de opoziţie din străinătate până la cele din

Rusia însăşi, trebuiau să se unească cu adversarii războiului Rusiei. Legaţi între ei printr-o alianţă de acţiune, ei ar reprezenta acea forţă compactă care – chiar dacă din motive diferite – ar duce, din interior şi din afară, la căderea Rusiei.

Această forţă ar fi trebuit să fie dirijată de către guvernul Reich-ului german, căci acum, după ce trecuseră deja patru luni de război, acesta era cel mai interesat să pună capăt războiului pe Frontul de Est. Parvus trebuia să discute cu ambasadorul german la Constantinopol.

Pentru o asemenea solicitare Zimmer era mijlocitorul potrivit. În cuvinte emoţionante, el i-a descris diplomatului meritele pe care şi le cucerise deja Parvus ca publicist pentru cauza germană, în calitate de conspirator pentru mişcările separatiste şi ca manager al pregătirii de război a partenerului de alianţă turc. Ambasadorul von Wangenheim s-a declarat dispus să-l primească pe Parvus.

La toate aceste evenimente din lungii ani pe drumuri spre Berlin se gândea Parvus când trenul lui se poticnea zăngănind; în lunga călătorie pe calea ferată ele erau târâte în amintirea sa ca nişte instantanee îndepărtate dintr-o altă viaţă şi îl însoţiseră încoace, în Germania, în înfrigguratul februarie 1915. Este obosit, de parcă totul ar fi fost doar un vis.

Dar iată că deja apar primele suburbii ale Berlinului. Încă doar foarte puţin, şi ţelul este atins.

„Am luat asupra noastră o mare răspundere,
aducându-l pe Lenin în Rusia, dar a trebuit
să facem aceasta, pentru ca Rusia să cadă."

General Luddendorff
Şeful Statului Major German
1918

II. Lucrare magistrală şi vină magistrală

Aşa se face revoluţia

Este frig la Berlin în această zi de iarnă de la sfârşitul lui februarie 1915, când Parvus este pe drum spre acea întrevedere de la Ministerul de Externe, care va contura planul evenimentelor din anii următori. Parvus este conştient de acest lucru şi, la fel ca înainte de discuţia memorabilă cu ambasadorul german la Constantinopol în urmă cu mai bine de o lună, discuţie ce îl dusese în final la Berlin, se simte cuprins de un sentiment de nelinişte interioară. Nici nu simte frigul care parcă scârţâie.

În cele din urmă, înaintea lui se iveşte clădirea ministerului şi Parvus îşi îndreaptă grăbit paşii către portalul impozant. Câteva clipe mai târziu, uşa de stejar grea spre biroul secretarului de stat Jagow se închide în spatele lui. În afară de Parvus, la această întrevedere de la Jagow mai veniseră omul de legătură al Serviciului extern din Statul Major, Kurt Riezler, ca şi Max Zimmer, care îl introdusese pe Parvus la Ambasada germană din Constantinopol şi îl pregătise pentru discuţie. În spatele uşilor închise aceşti bărbaţi dezbăteau numai ceea ce avea Parvus de oferit ca plan pentru a scoate Germania din războiul cu Rusia.

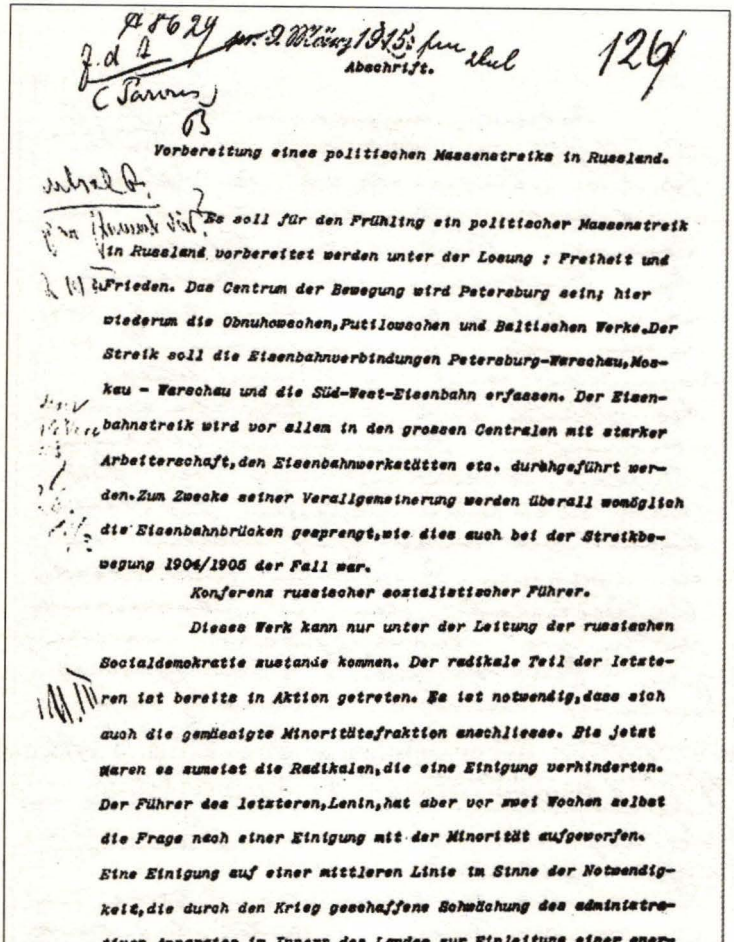

A 8624 pr. 2 März 1915 pm. abd. 126
Abschrift.

Vorbereitung eines politischen Massenstreiks in Russland.

Es soll für den Frühling ein politischer Massenstreik in Russland vorbereitet werden unter der Losung : Freiheit und Frieden. Das Centrum der Bewegung wird Petersburg sein; hier wiederum die Obnuhowschen, Putilowschen und Baltischen Werke. Der Streik soll die Eisenbahnverbindungen Petersburg-Warschau, Moskau - Warschau und die Süd-West-Eisenbahn erfassen. Der Eisenbahnstreik wird vor allem in den grossen Centralen mit starker Arbeiterschaft, den Eisenbahnwerkstätten etc. durchgeführt werden. Zum Zwecke seiner Verallgemeinerung werden überall womöglich die Eisenbahnbrücken gesprengt, wie dies auch bei der Streikbewegung 1904/1905 der Fall war.

Konferenz russischer sozialistischer Führer.

Dieses Werk kann nur unter der Leitung der russischen Socialdemokratie zustande kommen. Der radikale Teil der letzteren ist bereits in Aktion getreten. Es ist notwendig, dass sich auch die gemässigte Minoritätsfraktion anschliesse. Bis jetzt waren es zumeist die Radikalen, die eine Einigung verhinderten. Der Führer des letzteren, Lenin, hat aber vor zwei Wochen selbst die Frage nach einer Einigung mit der Minorität aufgeworfen. Eine Einigung auf einer mittleren Linie im Sinne der Notwendigkeit, die durch den Krieg geschaffene Schwächung des administrativen Apparates im Innern des Landes zur Einleitung einer energischen Aktion gegen den Absolutismus auszunützen, dürfte sich herbeiführen lassen. Es ist zu bemerken, dass der gemässigte Teil stets an stärksten unter dem Einfluss der deutschen Socialdemokratie

Kriegsarchiv 104 fol. 11 ff

Prima din douăzeci de pagini ale Programului pentru o revoluție în Rusia, prezentat de Parvus la 9 martie 1915 (vezi însemnarea din capul paginii) Serviciului extern de la Berlin pentru finanțare (textul complet în Anexe).

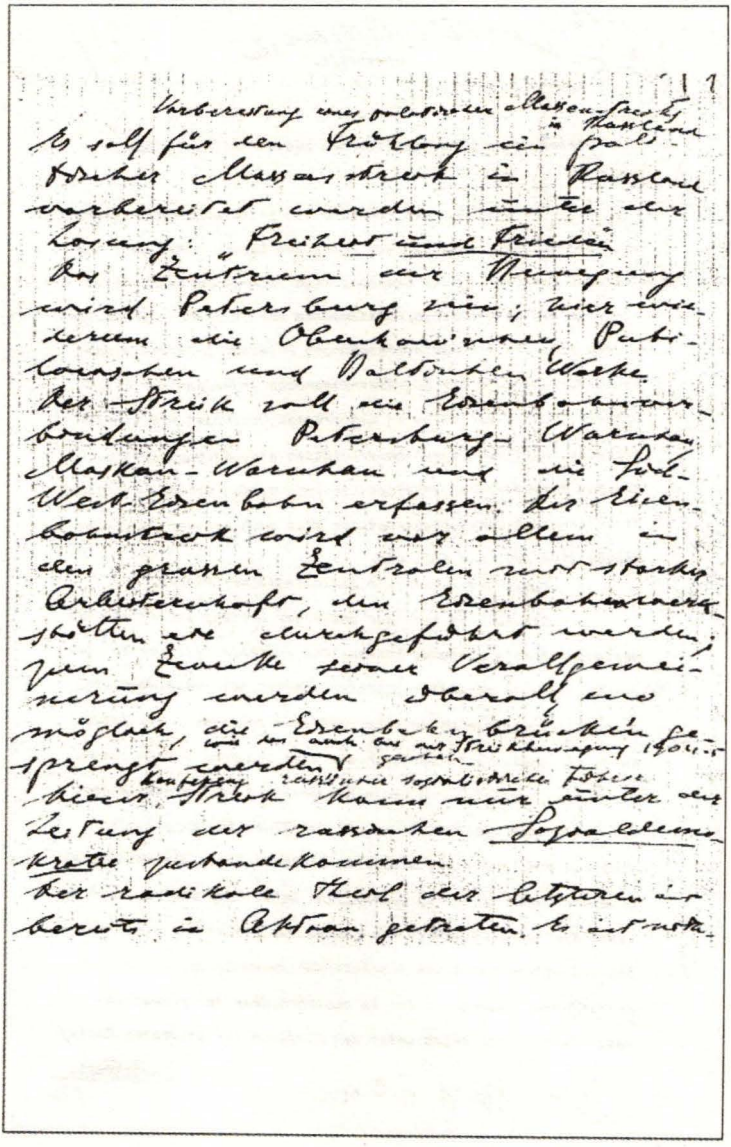

Ciorna scrisă de Parvus de mână pentru începutul Programului revoluției din martie 1915.

Cu ochii strălucind, rusul vorbeşte într-o germană aleasă de o grevă politică de masă, care, în scurt timp, ar cuprinde – şi schiţează cu o gestică ce fixează pe o hartă imaginară centrele rebeliunilor – întreaga Rusie. Căile de aprovizionare spre centrele aglomerate ar fi retezate din cauza podurilor şi arterelor de circulaţie aruncate în aer, rutele de rezervă spre liniile frontului ar fi întrerupte, ar izbucni greve. Viaţa în ţară ar fi paralizată, chiar şi mişcările de pe front ar fi sistate.

Masele de oameni, pe care Parvus le schiţează oarecum coregrafic pe planşetă în faţa ochilor uluiţi ai ascultătorilor, ar fi mişcate de agitatorii din cercurile oponenţilor, care i-ar smulge din letargie prin chemări la pace şi libertate.

Locuitorilor statelor periferice guvernul central rus le-ar promite independenţa, pentru a-i forma ca activi luptători separatişti. Membri ai muncitorimii din ţările occidentale şi-ar demonstra solidaritatea prin presa lor – Parvus va avea grijă de aceasta – şi ar întări spatele luptătorilor ruşi pentru libertate (de sub ţarism). În faţa haosului dezlănţuit, ţarul s-ar vedea silit să se retragă şi în locul lui s-ar instala un guvern dispus să încheie pace şi care s-ar forma, desigur, din revoluţionarii aflaţi la momentul respectiv în exil.

Sarcina guvernului german, interesat de rezultatul acestui proiect, ar consta în susţinerea eforturilor separatiste în Finlanda, Ucraina şi Caucaz, în finanţarea mişcării revoluţionare şi, în sfârşit, în stimularea infiltrării propagandistice a presei ruse şi internaţionale...

Ajuns în gând la ţelul planului său, vorbitorul se opreşte cu răsuflarea tăiată. Încă înainte ca partenerii de discuţie să poată reflecta la toate explicaţiile, el plusează, începe să argumenteze, să consolideze, să adauge detalii, să susţină prin cuvinte paşii ce trebuie făcuţi pentru o acţiune concentrată şi care să aflueze în marea lovitură nimicitoare – până ce un gest ferm al secretarului de stat sparge prezentarea înfierbântată.

Ar fi necesar – şi partenerii de discuţii sunt unanimi în pretenţie – un proiect pentru a supune unei verificări în tihnă, negru pe alb, tot ce auziseră.

La vreo săptămână, pe 7 martie 1915, „Memorandumul" aterizează în biroul secretarului de stat Jagow. Conține toate aspectele și toți factorii pe care Parvus îi consideră necesari pentru atingerea scopului său de a răsturna țarismul, a reduce Rusia la statul-matcă și a face muncitorimea clasa dominantă. Toate acestea se întemeiază pe experiențele sale ca publicist socialist în Europa, pe contactele sale cu oameni de aceeași orientare din Europa de Est și Balcani și redactori din presa de profil – și pe convingerea sa rezultată din propriul drum de succes al Turciei, anume că totul poate fi realizat cu ajutorul banilor.

Documentul lămuritor cuprinde în forma originală douăzeci de pagini (vezi textul complet în Anexe). Punctele esențiale din programul de organizare a unei revoluții în Rusia sunt, printre altele, următoarele:

- Greva de masă sub lozinca „Libertate și pace" de la Petersburg, respectiv Petrograd; trebuie să cuprindă fabricile de armament, căile ferate ș.a., dinamitarea podurilor de cale ferată ca în 1904/1905;
- Social-democrația rusă din ambele aripi în conducere;
- Pregătirea unui Congres al social-democraților ruși de frunte din Elveția cu participarea ambelor aripi ale PSDMR, ale Ligii evreiești, ale Spilkăi ucrainene, ale social-democraților polonezi, lituanieni și finlandezi;
- Hotărârea unanimă de a acționa împotriva țarismului;
- Tratative cu social-revoluționarii moderați și de orientare națională, întrucât în spatele lor stă țărănimea;
- Agitație în rândurile muncitorimii din orașele portuare (Odessa, Sevastopol) și de pe șantierele navale (Nicolaev), ca și în rafinăriile de petrol (Baku) până la Rostov prin introducerea de tipărituri din România și Bulgaria; organizarea de revolte cu lozinci politice și greve printre muncitorii portuari și mineri, în regiunile petroliere incendierea depozitelor de petrol;
- Siberia ca centru de acțiune – evadarea organizată a deținuților politici și mobilizarea ca agitatori revoluționari la Petrograd;
- Activitatea de presă în Rusia și în străinătate – de pildă, folosirea presei ruse și a organelor de partid locale la Paris,

pentru a influenţa poziţia ţărilor neutre în favoarea unei intrări în război de partea Germaniei; susţinere mai ales în presa scandinavă; crearea de atmosferă în general prin rapoarte de război împotriva Imperiului ţarist;

- America de Nord deosebit de receptivă la propaganda antirusă din cauza imigranţilor ruso-evrei – iradiază asupra opiniei publice generale; favorizarea vorbitorilor – invitaţi germani din cercurile social-democrate pentru stare de spirit progermană;
- Efectul invers al presei internaţionale asupra celei ruse;
- Exploatarea componentelor militare – starea de spirit după înfrângere sau lipsa succesului; cooptarea forţelor militare pentru apărarea ţintelor şi a liniilor strategice, organizarea în punctele neapărate de greve, dinamitări, rebeliuni;
- Ucraina: instigare împotriva dominaţiei ruseşti şi pentru autonomie, în special printre ţărani;
- Finlanda: realizarea desprinderii de Rusia, stabilirea unei înţelegeri între social-democraţii suedezi şi finlandezi, garantarea autoadministrării finlandeze, apoi organizarea de revolte; Finlanda ca punct de sprijin al ştirilor dintre Est şi Vest cu referire la acţiunile militare şi revoluţionare; treceri pentru curieri cu arme şi explozibili din Scandinavia peste graniţa fino-rusă;
- Caucaz: situaţia Războiului ruso-turc favorizează tendinţele separatiste; scindarea internă trebuie depăşită; relevarea a ceea ce este comun cu turcii care luptă împotriva Rusiei, „Războiul sfânt" ca lozincă; organizarea de uniuni la graniţa persană pentru sprijinirea trupelor turce împotriva Rusiei;
- La încheierea lucrărilor pregătitoare pentru mişcarea revoluţionară, exploatarea lipsei succesului militar pentru propaganda politică sau economică împotriva ţarului şi guvernului; iniţiativa PSDMR sub motoul răsturnării guvernului şi încheierii rapide a păcii;
- Tăierea căilor de transport de arme ale armatei ruse (din America prin Siberia); mobilizarea de forţe profesioniste, în special pentru spaţiul siberian (pentru dinamitări etc.);

finanţarea unor evadări în masă ale deportaţilor din Siberia în interiorul ţării ca răsculaţi;

Cele mai urgente acţiuni: realizarea contactului cu fracţiunea bolşevică din exilul elveţian; sprijin financiar; contact direct cu centrele de organizare în regiunile în care ar fi posibile greve (porturi, centre miniere, zone petroliere etc.); finanţarea literaturii revoluţionare adusă clandestin din Vest în Rusia; stabilirea legăturii cu social-democraţia finlandeză; influenţarea opiniei publice din ţările neutre împotriva ţarismului;

- Pregătiri tehnice – hărţi cu denumirea podurilor pentru dinamitări în vederea paralizării circulaţiei; indicarea locurilor depozitelor; indicaţii despre cantităţile de explozibil necesare la poduri sau clădiri; indicaţii de folosire a explozibililor; plan de organizare a revoltei şi extinderii ei, protejarea clădirilor; ieşirea cartierelor muncitoreşti şi regiunilor Ligii socialiste evreieşti...
  Parvus numeşte programul total „Pregătirea unei greve de masă politice în Rusia".

Nici Parvus însuşi n-ar fi visat ca programul său să fie atât de binevenit. Încă în urmă cu trei luni, în conducerea politică şi militară se impusese recunoaşterea faptului că imaginea lor despre războiul din Est care se va încheia rapid – adică în doar câteva luni – nu se concretizase. Planul Schlieffen, pur şi simplu, nu funcţionase.

Aşa se face că, după cum reiese dintr-un memorandum intern al subsecretarului de stat Zimmermann din 24 noiembrie 1914, Serviciul extern german s-a raliat părerii generalului Falkenhayn de la Statul Major General, potrivit căruia Frontul de Est trebuia să se dizolve cât de repede posibil în vederea unui război pe un singur front, în Vest. Ţinând seama de situaţia militară dominantă, acest lucru ar fi fost posibil numai prin ieşirea Rusiei din acţiunile de război şi, de aceea, sondarea unei păci separate trebuia să fie în această fază sarcina actuală a politicii externe a guvernului Reich-ului. Zimmermann a formulat-o astfel:

129

Städte des schwarzen Meeres durch den Seekrieg stark beunruhigt sein werden, so macht sie das besonders empfänglich für eine politische Agitation. Es muss besonders darauf hingewirkt werden, dass die revolutionären Organisationen in Odessa, gestützt auf die Arbeiter, sich, wie 1905, der Stadtverwaltung bemächtigen, um der Not der ärmeren Klassen, die unter dem Krieg furchtbar leiden, abzuhelfen. Auch dies hätte zum Zweck, der allgemeinen revolutionären Bewegung einen neuen Anstoss zu geben. Sollte es zu einem Aufstand in Odessa kommen, so könnte dieser von der türkischen Flotte unterstützt werden.

Die Aussichten für einen Aufstand der schwarzen Meer-Flotte können nur festgelegt werden, nachdem man mehr Fühlung mit Sebastopol genommen haben wird.

In Baku und der Petroleum-Gegend lässt sich ein Streik verhältnismässig ohne besondere Schwierigkeiten herbeiführen. Nicht ohne Bedeutung ist auch, dass ein grosser Teil der Arbeiter Tartaren, also Muselmanen, sind. Kommt es zum Streik, so wird versucht werden, wie 1905 die Naftaquellen und die Petroleumdepots in Brand zu setzen. Streiks sind auch möglich, im Bergbaugebiet des Donetz. Besonders günstig sind die Verhältnisse im Uralgebiet. Dort hat die sozialistische Majoritätspartei eine starke Anhängerschaft. Politische Streiks unter den Bergarbeitern lassen sich dort leicht durchführen, wenn einiges Geld zur Verfügung ist, denn die Bevölkerung ist sehr arm.

S i b i r i e n .

Eine besondere Beachtung ist Sibirien zu widmen. Man kennt es in Europa nur als das Land der Verbannung. Es lebt aber längs der grossen sibirischen Traces, an der Eisenbahn und den Flüssen ein starker Bauernstand, von stolzem, unabhängigem Sinn, der am liebsten von der

Centrel

Fragment din Programul revoluției lui Parvus-Helphand din anul 1915. Aici este vorba de organizarea de revolte și ciocniri în centrele portuare și petroliere din sudul Rusiei.

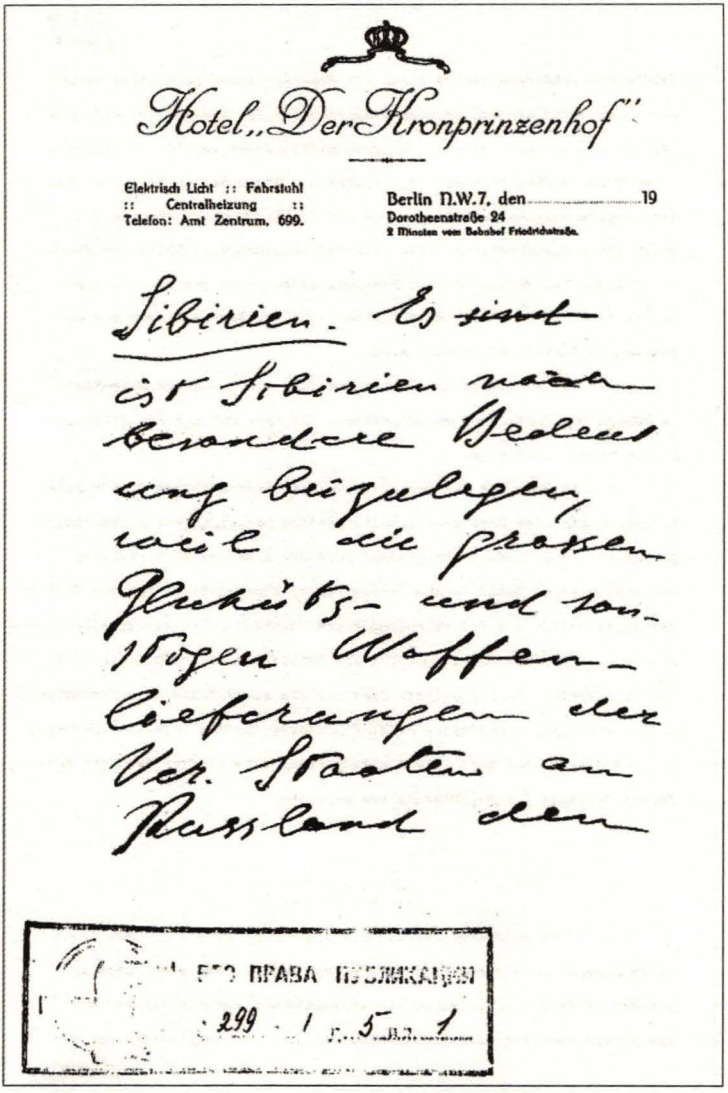

Hotel „Der Kronprinzenhof"

Elektrisch Licht :: Fahrstuhl
:: Centralheizung ::
Telefon: Amt Zentrum, 699.

Berlin N.W.7, den 19
Dorotheenstraße 24
2 Minuten vom Bahnhof Friedrichstraße.

Sibirien. Es sind
ist Sibirien nach
besonders Bedeut
ung beizulegen,
weil die großen
Getreide- und Ton-
nagen Waffen-
Lieferungen der
Ver. Staaten an
Russland den

[illegible] ЕТО ПРАВА ПУБЛИКАЦИЈЕ
299 / 5 [illegible] 1

În mod evident, această parte a fost scrisă de Parvus la Berlin, la sfârșitul lui februarie 1915, înainte ca Programul revoluției să fie prezentat Serviciului extern, în timp ce partea principală apăruse deja la Constantinopol. De aceea, el revine pentru a doua oară la punctul de greutate special al planului său, Siberia (vezi Anexe).

„Ţelul politicii noastre trebuie să fie, desigur, încheierea războiului dus în prezent cu sacrificii uriaşe printr-o pace care să fie nu numai corectă, ci şi durabilă. Pentru a stimula atingerea acestui ţel, consider că ar fi de dorit să înfigem o pană între duşmanii noştri şi să ajungem pe cât posibil mai curând la o pace separată cu un adversar sau altul. În această idee pornesc de la premisa că asemenea imbolduri în vederea unei păci separate n-ar trebui să pornească de la noi, ci ar trebui lăsate în seama adversarilor noştri. Orice încercare, chiar c e a m a i v a g ă *din partea noastră, de a lua iniţiativa în acest caz ar fi interpretată inevitabil ca recunoaşterea propriei slăbiciuni şi n-ar face decât să-i determine pe adversarii noştri să fie şi mai uniţi şi să continue şi mai energic lupta comună împotriva noastră. O pace separată ar avea avantajul incontestabil de a ne putea disponibiliza nu numai trupele noastre, ci şi pe cele austro-ungare împotriva Franţei şi ar deschide calea prin Turcia spre Egipt şi, dintr-o lovitură, am scăpa de grija Italiei şi României (...) Zimmermann"*

De la conceperea acestui memorandum intern, în noiembrie 1914, puţine s-au schimbat în situaţia militară şi orientarea politică, având ca obiectiv important dizolvarea frontului de Est. La începutul lui 1915, negociatorii germani încercaseră să tenteze Austria cu o pace separată comună (precipitată); totodată, în aer plutea pericolul ca Italia – încă nedecisă – să intre în război de partea Antantei, după cum se temea Parvus. Piedica putea consta doar în concesii teritoriale din partea Austro-Ungariei, de pildă, cedarea provinciei Trentino.

Ministrul de Externe Berchtold s-a arătat dispus în acest sens şi a fost înlăturat la 10 ianuarie 1915. După cum era de aşteptat, succesorul lui, Burian, a tratat dur problema. La mijlocul lui februarie, în Ministerul de Externe de la Berlin a început să se simtă tot mai mult resemnarea şi se evalua ipoteza de a ameninţa Austria că nu va mai fi considerată partener de alianţă. E drept că mai înainte se încercase să i se îndulcească aliatului austriac pierderea provinciei Trentino printr-o compensaţie în Polonia rusă şi, când nici această propunere n-a ajutat, printr-o cedare de teritoriu în Silezia superioară.

„Austria nu vrea" – notează, la 27 februarie 1915, în jurnalul său Kurt Riezler, colaborator şi confident al cancelarului Reichului german Bethmann-Hollweg – *„împăratul şi marea aristocraţie, a căror aroganţă politică ereditară duc Austria la pieire(...)frica Vienei de remorca Berlinului (...) Jagow crede că austriecii mai cedează".*

În martie, problema unei păci separate, pe care diplomaţii germani vor s-o lanseze ţarului rus, devine mai stringentă decât oricând din cauza situaţiei militare. La 5 martie 1915, Riezler notează în jurnal:

„Vizita cancelarului la Hindenburg (la Statul Major). După aceea situaţia va fi următoarea: o înaintare împotriva ruşilor foarte puternici pe tot frontul de la Memel până în Bucovina nu va mai fi posibilă. În consecinţă, Hindenburg doreşte pacea. Dar cum...

Riezler schiţează deja cancelarului său scenarii, în ale căror planuri include generos şi alte state afectate... *„Rusia trebuie ademenită prin favoruri financiare, reducerea lentă a poziţiei noastre turce în favoarea Rusiei. Dacă Rusia este atât de puternică cum s-a arătat, noi nu vom mai putea menţine poziţia turcă şi nu ne mai rămâne decât posibilitatea unei lichidări lente a poziţiei noastre estice, întâi a celei turce, apoi a celei austriece. Dacă Rusia sprijină pe sub mână cererile noastre către Vest, putem să-i concedem în contrapartidă conversiunea finanţelor ruse din despăgubirile de război franceze, transferarea titlurilor (acţiunilor) ruseşti către noi la un curs ieftin, o cesiune mai ieftină Rusiei..."*

În aceeaşi zi, întrucât ministrul de Externe austriac încă nu hotărâse dacă acceptă oferta germană a regiunii carbonifere sileziene contra cedării Trentino către Italia, cancelarul s-a decis să meargă el însuşi la Viena în caz că n-ar sosi urgent un răspuns de acolo.

În noaptea de şase spre şapte martie, soseşte o telegramă de la Viena. Dar, în afară de regiunea carboniferă oferită, Ministerul de Externe austriac mai cere Germaniei un împrumut de două sute milioane de mărci. În acest timp, Înaltul Comandament face noi încercări pe Frontul de Est pentru a-i respinge pe ruşi.

La 7 martie, în Wilhelmstrasse ajunge „Memorandumul" – Programul lui Parvus. În contextul schiţat, pare a fi o formulă

magică a unui Deus Ex Machina, care intră în scenă tocmai în clipa potrivită a unei situații critice.

Încă în aceeași zi, secretarul de stat Jagow telegrafiază Ministerului de Finanțe al Reich-ului:

„Pentru sprijinirea propagandei revoluționare în Rusia sunt necesare aici două milioane de mărci..."

Răspunsul pozitiv soseşte cu prima poştă.

Afacerea milioanelor

Din primele două milioane de mărci, capital de pornire pentru afacerea cu revoluția, Parvus primeşte imediat un milion. El îşi transferă suma în conturi din Copenhaga, Zürich şi Bucureşti – triunghiul geografic al câmpului său de operațiuni plănuit. În această împrejurare, se dovedeşte meschinăria lui, după cum reiese dintr-un raport de plată intern către Diego von Bergen:

„Referitor la: Doktor Alexander Helphand-Parvus. Deutsche Bank mi-a trimis confirmarea transferului de 500 000 de mărci, pe care o anexez aici. Aş vrea să vă atrag atenția asupra scrisorii mele din 20 martie, în care constatam că Helphand cere un milion, exclusiv pierderea rezultată din schimb şi că asemenea pierderi, cum au rezultat deja la Copenhaga, Zürich şi Bucureşti, trebuie suportate de noi împreună cu celelalte cheltuieli. V-aş ruga, aşadar, să dispuneți transferul necesar către Deutsche Bank, aşa încât eu să-i pot plăti lui Helphand şi diferența.

Al dv.
Fröhlich"

Dând curs cu dragă inimă acestei dorințe, silitorii funcționari ai guvernului Reich-ului german nu s-au gândit o clipă în ce aventură se lansează, pare-se că nimănui nu i-a venit, de pildă, ideea că o revoluție în Rusia ar putea acționa ca un bumerang pentru cei care o puseseră la cale din Germania.

Ideea subminării din interior a dușmanului politic şi militar deja se practica în cercurile guvernamentale şi diplomatice germane şi, într-un cadru mai mic, era susținută financiar încă

înainte ca războiul să fi început. Dar politicienii germani făcuseră abstracție de slăbirea celor două puteri, pe care Wilhelm al II-lea le vedea ca principalii săi adversari în sensul dat de el rolului articulat și urmărit consecvent al Germaniei ca mare putere europeană: puterea colonială a Angliei, pe de o parte, și uriașul imperiu multinațional Rusia.

Astfel, guvernul imperial stimula încă de multă vreme mișcările naționale din Afghanistan și India „pentru eliberarea națiunilor care sufereau" (sub stăpânii lor coloniali englezi), susținea cercurile revoluționare din lumea islamică și finanța, secondat de Austro-Ungaria, tipăriturile și activitățile separatiștilor din statele periferice ale Imperiului țarist rus.

La nici două luni de la izbucnirea războiului, emigranți ruși de orientare revoluționară, concentrați mai ales în Elveția, se ofereau ca informatori și instrument de susținere a intereselor germane. În toamna lui 1914, ministrul plenipotențiar german la Berna, baronul von Romberg, comunica la Berlin că un estonian, un anume Alexander Kesküla, ar fi oferit sprijin pentru slăbirea adversarului de război rus prin instigarea organizată a minorităților naționale baltice. Ministerul de Externe german nu voia să scape o asemenea ocazie – cu atât mai mult, cu cât Kesküla trebuia să se dovedească și ca un mijlocitor bine informat cu revoluționarii ruși strânși în jurul lui Lenin. La scurtă vreme după aceea, de la ambasada germană din Berna aveau să se scurgă sume de bani prin mijlocitorul și simpatizantul revoluționarilor, Arthur Siefeldt, către Kesküla, și o parte din aceștia mai departe către Lenin și Partidul bolșevic.

Kesküla putea să facă trimitere la o îndelungată experiență ca partener de subversiune al adversarilor politici, solizi financiar, ai Imperiului țarist. Oricum, el organizase încă în câmpul de operațiuni al Războiului ruso-japonez munca politică pentru acel legendar japonez Motohirto Akashi care, ca agent de subversiune pe lângă Ambasada japoneză din Stockholm, dotat cu 100 milioane de dolari, recrutase emigranți politici ruși în toată Europa pentru a colabora la programul său de incitare la revolte în Rusia.

Această acțiune concertată – paralel cu pregătirile japoneze, sprijinite din America prin Jacob Schiff, pentru o lovitură militară

în Rusia în 1904 – avea să fie înregistrată ca un succes în valul de tulburări care a urmat. Schiff a garantat creditele pe care Japonia le obținea pe piețele europene. În felul acesta el omora două muște dintr-o lovitură – una politică și una comercială. Căci, pe lângă dorința lui de a slăbi Rusia – în acest caz prin atacul japonezilor înarmați –, acțiunea îi aducea și câștig: primea cote-părți la Japan Steel și câștiga din înarmarea japoneză împotriva Rusiei.

Dacă atunci interesul Japoniei era să slăbească Rusia și să smulgă de sub controlul acesteia Coreea, ca și Manciuria (în schimbul disponibilității de a susține controlul Rusiei asupra Iranului), care, cu antipatia din principiu a lui Schiff față de regimul țarist în sine, se afla de partea sa, acum, ca și atunci, țelul lui Kesküla era să-și scoată patria Estonia din Imperiul țarist și să contribuie ca aceasta să devină independentă sau o parte a unei confederații cu Finlanda și Suedia. Astfel lucra involuntar pentru Parvus.

Kesküla înțelege să dea un caracter de urgență ofertei sale de a colabora pentru cauza germană printr-un memorandum înmânat ambasadorului la Berna. În această analiză, „Situația politică internă a Rusiei", estonianul prezintă potențialul puterii prospere Rusia, așa cum o făcuseră deja înaintea lui cercetători germani și francezi ai economiei – care contribuiseră astfel la a-l determina pe Wilhelm să ia, în 1914, hotărârea de a lovi înainte ca Rusia să poată domina celelalte puteri, în special Reich-ul german. Exact această grijă o alimentează Kesküla, arătând că, în viitorul apropiat, datorită considerabilei sale bogății naturale într-o formă modernizată, marele Imperiu țarist poate depăși Germania din punct de vedere economic și militar. Doar o destabilizare internă, asociată cu înfrângerea în război, ar putea contracara această dezvoltare. Pentru slăbirea moralului de luptă ar trebui create mai întâi organizații secrete în Rusia, care să facă propagandă pentru înfrângerea Rusiei.

În acest timp, la Ministerul de Externe din Berlin sosesc nu numai de la miniștrii plenipotențiari de la Zürich, ci și de la cei de la București vești foarte promițătoare în sensul strategiei germane

cu privire la activitățile grupurilor revoluționare ruse, care țesuseră acolo o rețea de agenți orientată împotriva Rusiei.

Pentru Berlin, nou în planul lui Parvus era combinația de revoltă națională și revoluționară cu scopul de a slăbi Rusia. Caracterul sistematic al cuprinzătorului său program, care conduce la concluzia că autorul său are capacitate organizatorică, le prilejuiește celor de la Berlin cele mai mari speranțe.

La Berlin se practică o strategie dublă, cu două mijloace diferite, parțial contradictorii, pentru a se ajunge la râvnita pace separată cu Rusia. Pe de o parte, prin misiuni discrete cu oferte de pace către țar și, pe de altă parte, prin jocul cu focul revoluționar, care trebuie să-l pună pe același țar sub presiune și să-l determine astfel să accepte pacea.

În același moment în care la Ministerul de Externe ajunge aprobarea Ministerului de Finanțe pentru primele milioane destinate lui Parvus „în scopul promovării mișcării revoluționare în Rusia", ministrul de Externe danez, Erik Scavenius, este informat de către ministrul plenipotențiar german la Copenhaga, Ulrich conte von Brockdorff-Rantzau, cu privire la condițiile germane în cazul în care Rusia n-ar mai fi dispusă să încheie pace separată.

În același timp, este contactat discret cel mai profilat și talentat bărbat de stat al Rusiei – ce-i drept, deja suspendat din funcție –, fostul ministru de Finanțe și prim-ministru Witte – care negociase pacea de la Portsmouth după Războiul ruso-japonez. Acesta se arată, în principiu, dispus să negocieze și, din motive de prevedere, cere părții germane să-i dezghețe creditele sale înghețate la Mendelssohn-Bank și să le transfere în Suedia, pentru ca, în rolul său de mijlocitor, să nu fie expus suspiciunilor sau să i se reproșeze interese personale. Dar nu avea să se ajungă aici.

Cancelarul Bethmann-Hollweg își întinde prin Danemarca tentaculele spre Rusia, vrând să afle dacă țarul este înclinat spre o pace separată și doar grija provocată de condițiile germane l-ar reține de la o inițiativă. După cum se va dovedi ulterior, această bănuială nu putea fi mai departe de realitate: armatorul danez Andersen, primit de țar la Petersburg prin mijlocirea regelui Danemarcei – mama țarului este născută prințesă daneză – se

întoarce dezamăgit, la 8 martie. În jurnalul său, Riezler scrie la 11.3.1915: *„Andersen s-a întors de la Petersburg. Ceea ce spune este în contradicție absolută cu tot ce am auzit până acum. Nici vorbă de pace, Witte nicio influență. Țarul și Sasonov siguri de victorie și încrezători..."*

În mod evident, nici unul dintre cei doi parteneri inegali – nici conducerea politică de la Berlin, nici Parvus – nu sunt preocupați de divergențele scopurilor și nici de cele ale opiniilor care le stau la bază. În vreme ce politicienii și diplomații germani sondează, în fond, încheierea unei păci cu țarul, – cu cine altcineva? –, ceea ce, în caz de succes, i-ar strica jocul lui Parvus, Programul parvusian al Revoluției vizează clar înlăturarea lui Nicolae.

Parvus trece chiar dincolo de aceasta, urmărind ca rezultat final un guvern proletar în fruntea Rusiei, care, cu ajutorul solidarității social-democrației germane – supraapreciată de Parvus în „gradul ei de maturitate revoluționară" – ar frânge coloana vertebrală a autocrației germane. În schimb, politicienii și diplomații germani din Ministerul de Externe – de pildă, contele Brockdorff-Rantzau – se leagănă cu convingerea că, în final, Imperiul german va ieși din război „întărit sub conducerea Hohenzollernilor și unit cu oamenii simpli".

Ambele părți se complac în aprecieri greșite, dar cea din partea germană ascunde un risc mai mare: aici se intenționează să fie folosit Parvus (în realitate se întâmplă invers), să se declanșeze o dezvoltare controlabilă a evenimentelor și ițele să fie ținute strâns în mână. La Diego von Bergen ele se contopesc.

Dacă Parvus, la rândul lui, joacă tare pocher, atunci îi are în vedere pe tovarășii pe care vrea să-i mobilizeze pentru planul lui. Poate fi atât de sigur că social-democrații germani îi vor ține partea și că acei revoluționari ruși în exil, cărora el le-a rezervat un rol major în executarea programului lui, îl vor urma? Oricum, în toți anii petrecuți la Constantinopol, el s-a îndepărtat nu numai geografic, ci și ideologic de foștii tovarăși germani și ruși: el este cel care a devenit suspect din cauza bogăției sale legendare, trece în ochii celorlalți, care nu pot da necondiționat curs angajamentului său în favoarea unei victorii germane pe seama Rusiei, ca „agent al imperialismului german".

Parvus însuşi vede deosebirea dintre un agent pentru Germania şi el însuşi, care, la urma urmelor, este plătit de Germania, în faptul că el nu lucrează pentru partea germană, ci cu ea. Dar tovarăşii lui germani nu fac o asemenea diferenţiere.

Parvus nu rămâne scutit de această experienţă, când încearcă să ia contact cu vechii săi prieteni politici din Germania. Oricum, la Ministerul de Externe s-a dat mare şi a ridicat ştacheta mult pentru sine: un proces de unificare a social-democraţiei la nivel internaţional ca bază pentru susţinerea publicistică a planului său – de a realiza propaganda pacifistă şi critica tuturor aspectelor posibile ale Imperiului ţarist.

Totuşi, de renumele lui atârnă umbra ultimului scandal dinaintea plecării, când Parvus s-a ales cu reputaţia de escroc din cauza afacerii-Gorki şi a banilor subtilizaţi. În plus, rapoartele despre bogăţia sa legendară, înainte şi chiar după izbucnirea războiului, îi agravaseră în ochii vechilor săi tovarăşi de partid profilul de traficant de arme şi speculant, agent turc – şi, în orice caz, de om care a trădat idealurile socialiste.

Actualul conducător de partid, Haase, îl consideră agent rus. Eduard David formulează ceea ce gândesc ceilalţi tovarăşi: *„... la început revoluţionar ultraradical, apoi spion rus, derbedeu şi escroc – acum agent turc şi speculant."* Un redactor de la ziarul de partid *Vorwärts* rezumă: *„... Acest aventurier cu o burtă de Falstaff şi craniul de macrocefal, cunoştinţe de om învăţat şi energie în afaceri ca un versat speculant la bursă(...) În Asia poate că un asemenea amestec de condotieri politici şi căpitani ai industriei ar fi ceva obişnuit; la Berlin, în pofida lui Helfferich*[6]*, încă n-a sosit vremea acestora..."*

În anii în care lipsise, partidul german se divizase într-o aripă reformatoare, pragmatică, şi una radicală. Se părea că Parvus nu-şi mai avea locul aici. Pentru Programul său – şi, pe deasupra, pentru

[6] Karl Helfferich are competenţa ca secretar de stat la Ministerul de Finanţe al Reich-ului de a aproba fondurile pentru Revoluţie; 1908-1915 director al Deutsche Bank. *(n.a.)*

colaborarea cu guvernul german – Parvus nu mai găseşte înţelegere decât la vechiul său tovarăş şi admirator Konrad Haenisch – şi aceasta numai pentru faptul că respectivul virase de la poziţia de oponent critic al declanşării războiului la cea de înfocat patriot german şi astfel valul mândriei naţionale ştersese barierele ideologice dintre el şi guvernul Imperiului.

În cele din urmă, şi cei mai apropiaţi prieteni din unghiul radical de stânga, pe care mizase Parvus, ca Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht şi Clara Zetkin, i-au arătat celui revenit dispreţul lor făţiş – şi uşa. Nimeni nu vrea să aibă de-a face cu un „proxenet al imperialismului", cum îl numeşte Clara Zetkin. Aici el nu poate conta pe nimeni. Acest prim amortizor al conştiinţei sale de sine nezdruncinată până acum marchează începutul fazei în care Parvus sondează poziţia tovarăşilor săi de luptă faţă de aplicarea Programului revoluţiei; neaşteptatele bariere nu promit nimic uşor.

Totuşi, puterea banilor este cea care îl linişteşte. În orice caz, Parvus dispune acum de sume, cu care pot fi recrutate persoane – şi siguranţa libertăţii de mişcare legală, pe care să şi-o caute acolo unde cunoaşte colaboratori de încredere.

Mai întâi, vechiul ordin de expulzare prin care, cu ani în urmă, Parvus fusese îndepărtat din Prusia, a fost de curând anulat cu prilejul sosirii sale la Berlin pentru discuţia de la Ministerul de Externe.

În martie 1915 – la două zile după remiterea primei sume de bani către Parvus – subsecretarul de stat de la Ministerul de Externe intervine personal pentru a determina printr-o scrisoare secretă către ministrul de Interne anularea tuturor restricţiilor la care era supus Parvus teoretic ca cetăţean al unui stat duşman – Rusia. Acum Parvus se poate mişca netulburat între statele Puterilor Centrale aflate în război şi ţările neutre şi-şi poate începe jocul său periculos.

Înainte de a porni în călătorie, Parvus mai încearcă, prin discuţii la Ministerul de Externe, să-şi declanşeze aprinderea de pornire pentru aplicarea Programului său. Întrucât Programul său de revoluţionare al Rusiei se bazează pe forţele opoziţioniste din

țară – proletariatul socialist și mișcările separatiste ale minorităților naționale –, problema este aceea de a da partenerului german puncte de sprijin concrete pentru ajutor direct și indirect, cum ar fi publicațiile și foile volante pentru mișcările din statele periferice și către revoluționarii din țară și de peste hotare, care activează în vederea căderii țarului. Manifestele ruse, care trebuiau să ajungă în Rusia, urmează să fie tipărite în Elveția. Dincolo de toate acestea, Parvus cere ca presa emigrației ruse pentru propagarea atitudinii defetiste și pregătirea de acțiune revoluționară să fie susținute financiar. În final, el le solicită sponsorilor săi germani materiale ajutătoare, ca hărți sau altfel de mijloace – de pildă, explozibil „care este ușor de utilizat..."

În plus, sfatul lui el este să se acționeze în mai multe puncte geografice. O mișcare are nevoie de agitatori înflăcărați. Așa cum se declară în Programul revoluției, Parvus își promite cel mai mult de la surghiuniții politici din Siberia. Ei ar fi din punct de vedere numeric și al motivației lor un potențial ideal, de care ar vrea să se folosească pentru a desfășura cu ajutorul lor o activitate subversivă politică și militară. De aceea, ar trebui organizată evadarea lor în partea europeană a Rusiei.

Ucraina îi oferă pentru proiectul său avantajul că, deja, în acest moment, este divizată în interior în o parte vestică și una de orientare prorusă și că în capitala Kiev, pe lângă Odessa, este concentrată intelectualitatea evreiască opoziționistă, cu care se putea lucra conspirativ cel mai bine. Acolo, Parvus poate să recurgă la cunoștințele sale în privința condițiilor, grupărilor și contactelor pe care le poate activa prin tovarășii lui polonezi.

Un alt punct de plecare este Finlanda: aici puteau fi dintr-odată omorâte două muște dintr-o lovitură. Să se folosească de disponibilitatea de revoltă existentă – după părerea sa – latent împotriva stăpânilor ruși în vederea unei stări de spirit secesioniste ușor de incitat – și de granița ușor de trecut pentru mișcarea de agenți, transportul de informații și bani, ca și contrabanda cu arme și explozibil.

De aceea, considera Parvus, guvernul german ar trebui să încerce să stimuleze contacte între membri ai guvernului suedez

şi finlandezi şi să le promită acestora sprijin în aspiraţia lor spre suveranitate. Pe căi secrete, ar trebui pregătită o colaborare politică şi militară între Berlin şi Helsinki.

La punctul următor, stimularea mişcărilor naţionale în Caucaz, Parvus vrea să pună umărul el însuşi, deoarece îl consideră cel mai dificil. În această regiune foarte variată sub aspect etnic, cu nenumărate seminţii în fiecare provincie, ar fi dificil să se orchestreze o mişcare secesionistă unitară. Parvus vrea să stabilească contactele cu potenţialii conducători ai unei asemenea mişcări prin guvernul turc la Constantinopol. El trebuie să motiveze rebelii in spe pentru un „Război sfânt" împotriva Rusiei, împreună cu prietenii lor turci, dar, în acelaşi timp, să se unească în luptă şi cu forţele naţionale din ţări creştine, ca Armenia şi Georgia – un proiect care suna utopic.

Parvus intenţionează, de asemenea, ca agitaţia s-o realizeze tot prin Turcia, din care trebuie hrănită mişcarea de eliberare ucraineană – şi anume prin aceleaşi canale, pe care Parvus deja le folosise în toamna lui 1914 la Constantinopol pentru ideea corpurilor expediţionare.

Dar Parvus mai crede şi că mişcarea socială a revoluţiei ar putea fi instigată cel mai bine din Turcia. De acolo, el poate prelua contactele cu marinarii de pe partea rusă a Mării Negre. Prin ei, Parvus nu vrea doar să pună la cale greve care să se continue ca un lanţ de incendii de-a lungul oraşelor-porturi şi până în interiorul ţării în zonele carbonifere, ci şi să organizeze acte de sabotaj, ca incendierea surselor de petrol din Baku.

Încă în martie, alte patru milioane de mărci pornesc de la Ministerul de Finanţe german către Ministerul de Externe „pentru cheltuielile de buget extraordinar", din care două pentru propaganda revoluţionară în Rusia şi două pentru scopuri vag definite; de aici suma este repartizată la diferiţi beneficiari şi băncile lor. După cum reiese din corespondenţa dintre Ministerul de Externe şi Ministerul de Finanţe, Parvus cere, în afara sumelor numite de el, şi compensarea eventualelor pierderi de curs la schimbarea în valuta altor ţări, ca România sau Elveţia, în care el are deschise conturi pentru aceste transferuri.

Astfel bine dotat, Parvus poate să părăsească Berlinul cu direcţia Constantinopol. Acolo lichidează vechea reşedinţă şi îşi reînvie contactele cu acei agenţi care urmau să activeze pentru el dinspre Turcia spre sudul Rusiei, spre Liga ucraineană şi în Caucaz. Se stabileşte o ierarhie de comandă, se creează un concept, se dezbat sisteme de contacte, moduri de a proceda şi mecanisme conspirative şi se elaborează în grabă câteva texte mobilizatoare.

Apoi, revoluţionarul ocupat peste măsură pleacă precipitat în România. Aici, el poate negocia acum sigur de sine cu ministrul plenipotenţiar german Bussche şi poate să-l iniţieze în discuţiile purtate de el la Berlin şi în planurile sale de viitor. Parvus n-a transferat întâmplător aici o parte din primul ajutor de pornire pentru aplicarea programelor de revoluţionare.

Despre discuţia cu Bussche, însuşi ambasadorul informează în telegrama trimisă la Berlin:

„...Dr. Helphand-Parvus este de părere că un sabotaj în regiunea carboniferă Doneţ n-ar trebui organizat din România, ci mai degrabă via Stockholm – Petersburg, deşi cazul este dificil. Sfatul meu este o discuţie cu el la Berlin despre acest caz. Probabil, el va pleca mâine prin Viena în Elveţia şi apoi prin Berlin la Stockholm.

Von Bussche"

Pentru Parvus, Bucureşti înseamnă un centru de contacte acţionând în sud-est pentru munca de presă revoluţionară, manipularea opiniei publice cu ajutorul mediei şi în vest; dar de aici Parvus coordonează şi activitatea agenţilor şi agitatorilor în direcţia Ucrainei şi sudului Rusiei. Starea de spirit grevistă în şantierele navale din Nicolaev şi Odessa trebuie pregătită de la Bucureşti.

Tot la Bucureşti, Parvus pune baza financiară pentru subvenţionarea acelei prese a emigranţilor de la Paris, pe care vrea s-o transforme în portavoce pentru propaganda sa în colonia emigraţiei ruse. Oricum, este vorba de a strânge acele capete revoluţionare înfierbântate, scindate în diferite grupări, într-un front în spatele programului său de acţiune şi de a-i aduna într-un angajament unit în vederea unui ţel pe acei tovarăşi care nu

adoptă în niciun caz o atitudine defetistă față de Rusia și nici nu vor să vadă „imperialismul german" triumfând.

În acest scop, își asigură colaborarea vechiului tovarăș, Hristo Rakovski. Acesta, de altfel, este deja în serviciul german – și nu numai în acesta – și se declară bucuros, gata să primească banii lui Parvus, pentru a subvenționa cu ei, printre altele, ziarul parizian al emigranților *Naşe slovo* („Cuvântul nostru").

Acolo sunt la lucru fostul prieten și învățăcelul ideologic Troțki împreună cu tovarășii săi Martov și Lunacearski. Ce-i drept, ziarul oscilează între linia menșevicilor – revoluție: da, dar nu cu prețul înfrângerii Rusiei – și cea a bolșevicilor – războiul ca punct de plecare pentru revoluție, și anume internațională –, dar Parvus socotește că îl poate folosi bine, deoarece, în opinia lui, este suficient să discreditezi prin campanii de instigare regimul rus, atât în fața propriei populații din țară și din străinătate, cât și în fața aliaților și să spargi moralul de luptă pe front și în spatele frontului printr-o permanentă propagandă.

Faptul că în februarie al acestui an 1915, la întoarcerea lui Parvus în Europa, Troțki lansase public un avertisment împotriva lui tocmai în acest ziar, ca și tot ce ajunsese la urechile emigrației ruse despre el din Turcia și acum despre contactele sale cu guvernul german, sunt trecute acum generos cu vederea de Parvus.

Chiar și înainte, când Parvus trăia încă la Constantinopol, Troțki trăsese o linie groasă peste relațiile lor și definise totodată această linie ca linie de separare între cel odinioară respectat și acum proscris: *„Parvus nu există. În Balcani umblă brambura un Falstaff politic, care-și reneagă alter ego-ul."*

Când Parvus s-a reîntors la Berlin, Troțki a găsit chiar necesar să-i avertizeze în ziarul său pe ceilalți de prezența lui Parvus. O face în „Necrolog pentru un prieten în viață". Ruptura purtând acest titlu conține, pentru dramatizarea transformării pe care, în opinia lui Troțki, o suferise Parvus, mai întâi un omagiu adus „vechiului" Parvus de dinainte de 1914, față de care Troțki se recunoaște ca fostul elev și prieten – înainte ca el „să se distanțeze de acel Falstaff, șovin și escroc politic – un exemplu hidos pentru

înfrângerea Internaţionalei a 2-a", Parvus după 1914, şi să declare: „Din punct de vedere politic, Parvus este mort."

Renumele dobândit printre emigranţi, care-l privesc pe Parvus, de la fulminanta sa ascensiune materială în Balcani, ca pe o figură suspectă – sau mai concret: ca traficant de arme – nu-l prea avantajează în strădaniile sale. Dar nu este ceva ce să-l preocupe prea mult. Important este că, printre prietenii de partid socialişti se găsesc destui jurnalişti dispuşi ca, pentru bani, să răspândească ceea ce corespundea programului său: starea de spirit ostilă Rusiei ţariste în ţările Antantei, pentru a slăbi sprijinul pentru Rusia sub presiunea opiniei publice, nicio intrare în război de partea Rusiei, ori susţinerea Germaniei şi Austro-Ungariei, sau, cel puţin, păstrarea neutralităţii...

Dincolo de toate acestea, el se străduieşte să găsească oratori talentaţi printre socialiştii austrieci şi germani dispuşi să facă propagandă în America împotriva Rusiei şi, mai mult sau mai puţin direct, pentru partea germană.

Rakovski se arată imediat zelos – poate prea zelos – de partea cauzei. Nu degeaba, de ani de zile, pretutindeni unde îşi face apariţia, activităţile lui umplu dosarele agenţilor Ohranei ruse, pentru care a devenit de multă vreme unul dintre cele mai râvnite obiecte ale lăcomiei („de cunoştinţe").

Astfel, agenţi din Bucureşti livrează permanent ştiri către Centrala din străinătate a Ohranei de la Paris, de unde actele colectate merg mai departe la Petersburg. Din documente rezultă că Rakovski şi Parvus sunt legaţi deja de multă vreme prin activităţi revoluţionare până la acţiuni de propagandă şi spionaj la Constantinopol, iar soarta i-a alungat din aproape toate ţările Europei (şi Balcanilor).

În ce priveşte activitatea actuală, agenţii se miră că Rakovski militează permanent „pentru cauza socialismului", face propagandă pacifistă şi campanii de instigare împotriva Rusiei, dar totuşi trece sub tăcere că Germania i-ar fi declarat război Rusiei şi că în Reichstag socialiştii germani ar fi votat şi creditele de război.

Rakovski trece drept germanofil; se ştie că face agitaţie printre simpatizanţi şi organizează demonstraţii. La o asemenea demon-

straţie a incitat la spargerea ferestrelor unei redacţii de ziar considerat favorabil Antantei.

Serviciul secret rus va mai afla că, împreună cu alţi socialişti români, Rakovski se lăsase mituit pentru servicii aduse cauzei germane de un alt angajator înaintea lui Parvus – în orice caz, România se situează oficial (încă) neutră de partea rusă. Deputatul social-democrat german Südekum ar fi plătit treizeci de mii de mărci pentru ca în ziarul de partid local să fie apărată atitudinea neutră.

Când, mai târziu, România a intrat totuşi în război – de partea Rusiei –, cu prilejul mobilizării, au fost cercetate conturile Băncii „de credit române" în privinţa conturilor agenţilor. Printre beneficiarii transferurilor germane de bani se află şi numele lui Rakovski. Acesta a primit în mod evident sume mai mari în scopul „subvenţionării ziarului *Lupta*". Dar chiar şi înainte de această confirmare, el este considerat, în general, agent german. Nu mai departe de în urmă cu două luni, la 18 septembrie, un ziar rusesc anunţase prin intermediul corespondentului său italian că Rakovski ar fi sosit acolo, ar fi făcut propagandă pentru o intrare în război de partea germană şi ar fi încercat să câştige „Avanti" pentru această idee.

Între timp, venind de la Bucureşti, Parvus a sosit în tranzit la Viena pentru a edifica şi aici o reţea pentru propaganda corespunzătoare în media socialiste şi pentru cercurile din clandestinitate din Rusia. După cum află de la vechiul său tovarăş, imediat după izbucnirea războiului, Liga evreiască prezentase şi ea guvernului german un program de revoluţie, ce-i drept fără un plan cuprinzător ca acela al lui Parvus sau combinaţia acestuia de revoluţie socială şi naţională.

La Viena starea de spirit este împărţită. Încrederea în partenerul de alianţă german s-a blocat în criză; în aprilie 1915, Italia aliată se retrage şi schimbă fronturile. Cu acest prilej, Italia cere şefului Statului Major General din Rusia, generalul Alekseev, printr-o telegramă secretă, să intensifice atacurile pe flancul spre Austro-Ungaria, pentru a descongestiona presiunea frontului de la Isonzo.

Spre deosebire de staţionările sale anterioare la Viena, Parvus se poate întâlni atât cu prieteni de partid socialişti, cât şi

cu diplomaţi ai Ambasadei germane şi Ministerului de Externe austriac. Şi de la Viena curg sume de bani „pentru pacifistul rus" în Elveţia. Acest lucru reiese, printre altele, dintr-o interpelare adresată Berlinului de către ministrul plenipotenţiar acreditat la Berna în care el întreabă dacă, „întrucât austriecii nu şi-au plătit suma lunară", diplomatul urmează să avanseze din statul său de plată.

La mijlocul lui mai, Parvus soseşte în Elveţia. Aici îl aşteaptă proba de foc pentru programul său – întâlnirea cu Lenin şi întrebarea despre cum se raportează acesta la Parvus şi la planurile lui, în care el urmează, în orice caz, să joace rolul principal. Parvus ceruse, de asemenea, în mod expres Ministerului de Externe de la Berlin sprijin financiar pentru Lenin şi aripa sa bolşevică de revoluţionari, „pentru ca ei să poată duce lupta împotriva guvernului ţarist prin toate mijloacele".

Problema care se pune acum este dacă planul de revoluţionare cu finanţare germană era pe placul lui Lenin. În fond, Lenin, ca şi Parvus, este de partea „defetiştilor", care nu sunt interesaţi de o victorie rusă. Altminteri, mai sunt câteva mici probleme divergente – lăsând la o parte depăşirea suspiciunii şi precauţiei lui Lenin de a se compromite cu finanţatorii săi.

Spre deosebire de Parvus, Lenin vrea să transforme războiul dintre Puteri într-un război al claselor dincolo de graniţele ţărilor lor.

Făcând abstracţie de aceasta, Lenin n-a fost niciodată de acord cu ideea, reprezentată de Parvus, că masele proletare ar fi, în orice caz, gata de revoluţie şi n-ar trebui decât să fie dirijate. În faţa ochilor lui Lenin plutea un mic partid de elită, căruia îi revenea rolul de a îndeplini această operă.

Parvus vrea ca mai întâi să-i propună lui Lenin convocarea unei conferinţe la care diferitele fracţiuni să se unească într-un larg front de acţiune. Lenin se opune categoric unei unificări şi încearcă mai degrabă să zdrobească aripa moderată a menşevicilor.

Parvus îşi pregătise cu grijă venirea în Elveţia. Prin vechea lui prietenă şi mama celui de-al doilea fiu al său, născut la Petersburg,

Ekaterina Groman, el împărţise sume mai mari emigranţilor ruşi aflaţi în nevoie, atunci când voise să demareze o campanie de alegeri. În aceste cercuri – Parvus ştie asta – el nu se bucură de un bun renume, mai cu seamă când, după faima din perioada sa turcă, zvonurile despre colaborarea sa cu guvernul german îl fac să apară acum şi mai dubios şi mai suspect.

Multe din reţeaua de zvonuri cu privire la Parvus au fost ţesute din adevăruri şi născociri de către autointitulatul revoluţionar Karl Radek. Dezertorul cetăţean al monarhiei austro-ungare a ţinut la curent cercurile de emigranţi din Elveţia în amestecul, care-i era propriu, de invidie şi cinism în ce-l privea pe Parvus.

Acum Parvus este aici. Gesturile sale de goodwill financiar îl fac să dea mai întâi impresia unui paşa oriental, care împarte binevoitor pomeni. Modul în care Parvus îşi etalează bogăţia le pare concetăţenilor săi provocator. Totul arată că la nobilul hotel din Zürich Baur' au Lac el ar goli încă la micul dejun o sticlă de şampanie şi că s-ar înconjura de un harem de blondine durdulii şi atrăgătoare.

Deloc măgulitoare este descrierea făcută lui Parvus de unul dintre tovarăşii de orientare politică, estonianul Arthur Siefeldt: „Statura sa mătăhăloasă, uriaşă (...) era acum umflată şi grasă. Sub chipul lat, masiv, cu fruntea înaltă, nasul mic şi un cioc îngrijit apărea o bărbie dublă spongioasă, din cauza căreia gâtul dispărea aproape cu totul. Ochii mici şi vioi erau înfundaţi. Picioarele scurte îi purtau corpul ca pe un sac cu făină, iar el vâslea mereu cu braţele, ca şi când ar fi trebuit să-şi menţină astfel echilibrul..."

Prietena lui, Ekaterina Groman, vede totul, desigur, altfel. Ea este cea care-l conduce pe Parvus la Lenin, în Berna, deoarece ea ştie cantina în care, de obicei, iau prânzul Lenin cu soţia lui, Nadejda Krupskaia, şi prietena lui, Inessa Armand, împreună cu un alt emigrant. Hristo Rakovski la Bucureşti şi David Riazanov la Viena îl anunţaseră pe Lenin că va fi căutat de Parvus „cu o ofertă interesantă".

Şi iată că Lenin şi Nadejda îşi iau vizitatorul în locuinţa lor din Distelweg, căci este clar că discuţia care urmează nu este destinată opiniei publice.

Un tandem bizar – revoluționarul mărunt, gesticulând de zor, cu o voce subțire și un „r" gutural, cu trăsături tătare și costumul neîngrijit, alături de corpul masiv al omului de lume mereu ocupat, într-un costum bleumarin cu vestă, în urma căruia plutea norul de fum al unei țigări groase...

Locuința modestă pare a fi culisele ideale pentru scena respectivă pe care o va desfășura acum Parvus. Momentul se arată favorabil pentru planul acestuia. Lenin văzuse și timpuri mai bune. Pe drum, Parvus nu ratează nicio ocazie de a-i aminti lui Lenin tot ce face deosebirea dintre cei doi – A avea și A Nu avea – și cum se pot planifica altfel lucrurile, din punct de vedere politic, când ai ceva în buzunar. Nu este suficient să ne amintim de vremurile dinainte?

Unde erau anii când Lenin, în afară de rentabilele sponsorizări de partid și fondurile de simpatie din faza „Ex"(proprierilor), după cea mai reușită lovitură de la Tiflis putea să se delecteze cu o sursă practic inepuizabilă de bani! Un cont la banca franceză Crédit Lyonnais, o locuință la Paris, bronzat permanent în sejururile la Nissa, altundeva pe Cote d'Azur, în munți, călătorii de la un hotel de lux la altul – și serile la concerte pentru alungarea plictiselii...

Și, mai important, exista tot ce era necesar pentru o revoluție. Conturile erau suficiente pentru arme de toate tipurile – de la revolvere, bombe, cuțite, dinamită – în a căror folosire, Lenin își inițiase tovarășii; datorită japonezilor și binevoitorilor sponsori americani, încă înainte de a înscena demonstrația pașnică din ianuarie 1905 – și înăbușirea ei în sânge – popa Gapon amenajase un depozit de arme; după lovitura de bancă de la Tiflis încununată de succes, tovarășul Litvinov putuse să pornească într-un tur de cumpărături de arme prin Europa, întorcându-se cu mii de baionete, pistoale, puști și milioane de bucăți de muniție. În final, revoluționarii au putut chiar să afreteze un cargou de șapte sute de tone britanic pentru a aduce armele pe Marea Baltică la Petersburg (ceea ce, e drept, nu s-a realizat).

Și acum? După zece ani Lenin mai poate doar să viseze la asemenea posibilități pentru revoluția „adevărată". Reprezentativă pentru cât de redusă era raza sa de acțiune rămânea camera lui, în care mirosul de supă de varză sugera sărăcie, o odaie cu bucătărie,

simbolice pentru micul spaţiu vital, încă şi mai limitat de condiţiile politice decât de cele materiale.

Cu toate acestea, nici chiar prin 1915 Lenin nu putea fi în mod cert definit ca „sărac", iar sublinierea modului de viaţă modest conta în principal pentru imaginea de slujitor al idealurilor revoluţiei, dar pentru o revoluţie şi pentru o încărcătură de arme cum era cea din 1905 nu era de ajuns.

De vreme ce nu se obişnuieşte ca un revoluţionar să-şi câştige pâinea într-un mod profan, se proiectează vizibil în afară doar ceea ce a fost asumat oficial. Până la urmă, modul de viaţă cotidian, simplu până la spartan, este parte din Corporate Identity a unui revoluţionar de profesie.

Dar din ce trăieşte un revoluţionar, care se hrăneşte de obicei din „donaţiile pentru partid", benevole sau nu, atunci când fluxul de bani încetează câteodată să se mai scurgă?

Bătrâna mamă a lui Lenin îi trimite pensia ei, pe care o primeşte de la ţar (ceea nu pare să lezeze onoarea revoluţionară); soacra, decedată cu puţin timp în urmă, a lăsat o mică moştenire; onorariile pentru conferinţe şi publicaţii reprezintă alte mici surse de venituri.

Faptul că Lenin petrece cu soţia sa un concediu de luni de zile în munţii Elveţiei şi că Nadejda Krupskaia îşi poate permite să apeleze pentru operaţia ei de tiroidă la laureatul Nobel Theodor Kocher sunt indicii pentru faptul că nu trebuie să-şi facă nimeni griji pentru Lenin nici în acest timp.

Fondurile în acest scop le primeşte, fireşte, neoficial – şi în cea mai mare parte procurate pe sub mână de Parvus: de pildă, o sumă considerabilă mascată ca „subvenţie pentru carte" de la „Liga pentru eliberarea Ucrainei" prin intermediarii acelor puteri, care erau cel mai mult interesate în această acţiune, aşadar, Austro-Ungaria şi Germania. În felul acesta îşi finanţează el şi noul său ziar *Der Sozialdemokrat*; Kesküla face şi el să-i parvină lui Lenin prin intermediari ruşi ceva fonduri pentru publicaţiile bolşevice pe linie antirusă. După cum propusese Parvus la Berlin, acestea sunt tipărite de autorităţile germane şi în cantităţi mici în Elveţia, apoi reproduse în Germania şi trecute peste front în Rusia.

Pentru toate acestea, Lenin a mai modificat câte ceva din opiniile sale reprezentate sonor şi fără compromisuri la începutul războiului. Fără a renunţa la revendicarea unei revoluţii mondiale, acum el pledează pentru o înfrângere a Rusiei „ca răul cel mai mic" (decât cea a Germaniei) – prin urmare, se angajează de la jumătatea drumului în susţinerea politicii de război germane. Cauza principală rămâne mai întâi învingerea Rusiei şi apoi revoluţionarea ei.

Este ceva ce nu corespunde pe de-a-ntregul desfăşurării cronologice a evenimentelor, aşa cum şi le imaginează Parvus, dar reprezintă, totuşi, măcar o bază de discuţii pentru planul lui.

Pentru a se atesta ca revoluţionar în faţa adepţilor săi, Lenin va mai livra puţin mai târziu ceva propriu manifestului „mult prea anemic" de la Zimmerwald. Documentul final al socialiştilor din aripa stângă din diferite ţări întruniţi în satul elveţian Zimmerwald transmite social-democraţiei moderate de orientare patriotică un refuz brusc. În schimb, sunt elogiate revendicarea luptei pentru pace şi „ţelurile sfinte ale socialismului".

La puţin timp după aceasta, Lenin, împreună cu cercul său mai apropiat – Radek, Zinoviev şi elveţianul Fritz Platten – mai adaugă un post-scriptum scris de el: *„Niciun sprijin pentru alte credite de război, condamnarea războiului în presă, organizarea de demonstraţii de stradă împotriva guvernului, greve economice şi blocaje şi chemare la înfrăţire pe front."* Totul sub lozinca: „Război civil – nu pace civilă!" Desigur, toate acestea sunt valabile doar pentru Rusia.

Aceasta este teoria. Dar practica este foarte departe de aceasta. Lenin răsfoise zilnic numeroasele ziare care-i stăteau gratis la dispoziţie în bibliotecă. O coloană de cifre după alta, care-i cuprind pe cei căzuţi şi răniţi, cei luaţi prizonieri şi dispăruţii.

La început se bucurase de fiecare număr de victime ruseşti, căci ar fi adus ţara mai aproape de acea disperare din care se formează tulburări şi haos şi, în final – Revoluţia! Dar, treptat, Lenin şi-a pierdut speranţa: nimic nu se mişca. De ce este atât de nesfârşită răbdarea ruşilor – s-ar părea că nicio situaţie nu era destul de amară pentru a ridica masele împotriva guvernului.

Şi dacă – aşa cum voiau unele ziare – ţarul avea să încheie într-adevăr o pace separată, revoluţia putea fi uitată fără probleme.

El ar mai putea să se aranjeze cu opoziţia, chiar şi cu cadeţii (democraţii constituţionali) – cine mai are nevoie de o revoluţie? – Mai rămâne doar mai mult America – are dreptate Troţki, care este acolo, toate celelalte n-au niciun sens. Nadia, mergem şi noi în America...

Toate aceste gânduri care revin zilnic îl fac pe Lenin să ofteze când, intrând în casă, îşi aruncă pe masă căciula cu un gest disperat.

Aici intervine Parvus fără prea multe introduceri – Lenin oricum ştie de ce este aici vizitatorul lui. Nu se văzuseră de un deceniu, dar fineţurile introductive erau superflue. Cu spiritul său practic deprins în afaceri, Parvus intră direct în subiect şi îi explică marele său plan.

Mai întâi îi spulberă lui Lenin rezervele zâmbindu-i ironic-amuzat, când face aluzie la subvenţiile politice pe care el, Parvus, le-a deblocat pentru el: plăteşte cumva impozit pentru anumite încasări din străinătate sau chiar este evazionist? Lenin îi întoarce zâmbetul cu viclenie: întotdeauna trebuie să fii recunoscător pentru donaţiile pentru partid.

Parvus trece la atacul frontal: cum ar fi cu un capital adevărat? – Nu e nevoie? Cu ce se gândeşte să-şi asigure puterea, odată ce a dobândit-o?

Ce vise despre revoluţie! Nu reclamă concentrarea tuturor forţelor? – Forţa forţelor sunt banii. Ei aduc oamenii de care este nevoie, armele, organizarea, asasinii care omoară duşmanul pentru bani. Cum aşa – nu-l interesează banii? Îşi scoate cumva gratis ziarele de partid?

Apoi murmură amical, cu înţelegere pentru micile slăbiciuni, şi ademeneşte – seduce ca Mefisto. La urma urmelor, este normal să vrei să fii bogat... Bogăţia înseamnă putere!

În clipa următoare, tonul devine implorator:

„Ilici, nu mai pierdeţi timp! A doua oară nu se mai oferă o asemenea şansă. Planul meu stabileşte ferm: 22 ianuarie 1916 – aniversarea «Duminicii sângeroase». Până atunci mai sunt multe de făcut. Pentru a face o revoluţie, este nevoie de mulţi bani. Ca să te menţii la putere – de şi mai mulţi..."

Apoi el îi aduce insistent în faţa ochilor – şi când gesticulează violent, butonii cu briliante de la manşete strălucesc ca pentru a

aminti de succesul său material, care pare să-i dea dreptate – ce poate să însemne unirea fondurilor şi forţelor celor doi, ale lui Lenin şi ale lui însuşi şi cu a c e s t aliat puternic. Privirea vicleană a lui Lenin exprimă neîncredere. Parvus o citeşte: grija de a nu se compromite?

„Aveţi încredere în experienţa mea, Vladimir Ilici, în lucruri mari nu eşti niciodată prins. Numai peştii mici intră în plasă..."

Lenin este dezgustat de aroganţa sigură de sine a vizitatorului său – şi mai mult de recunoaşterea că acesta are dreptate. Şi trebuie să permită întrebarea provocatoare: „Mai vreţi să permiteţi să mai eşueze o revoluţie?"

„Israil Lazarici[7], gândiţi-vă mai bine la eşecul dumneavoastră!" – ripostează el şi, făcând aluzie la arestarea, de care el a putut oricum să scape: „Petru şi Pavel, petiţii pentru eliberare – asta trebuie să fie conducătorul unei revoluţii?"

S-a declanşat cearta – cine în 1905 a greşit, cine a ratat. Dar ambii, Lenin şi Parvus, ştiu că nu s-au întâlnit pentru o ceartă, ci pentru un plan, pentru care au nevoie unul de altul – şi de guvernul Reich-ului german. Cel puţin pentru opt luni...

Da sau Nu?

Lenin ridică din umeri. Grozav i-ar plăcea să joace rolul, pe care Parvus i l-a rezervat în marele său plan, şi să se lase pradă ispitei marilor fonduri financiare – dar prudenţa sa, de a nu se expune niciunui pericol de colaborare compromiţătoare, care pentru un potenţial conducător al Rusiei ar însemna într-adevăr o optică proastă, nu-i uşurează deloc situaţia. Şi dacă Parvus însuşi...?

Niciun Da, dar nici niciun Nu. Dar pentru Parvus acest simplu fapt înseamnă că a câştigat.

Siefeldt, care rămăsese la restaurant, îl caută apoi pe Lenin, pentru a afla detalii despre întâlnirea acestuia cu Parvus. Lenin îi relatează că i-a declarat lui Parvus că îl consideră un „agent al social-şovinilor germani şi al lui Scheidemann", cu care el nu vrea

---

[7] Forma vorbită a numelui Lazarevici. *(n.a.)*

să aibă câtuşi de puţin de-a face. Şi descrie plastic cum l-a dat afară. Această scenă a relatării sale este ilustrată de Lenin în faţa prietenului său cu un gest însoţit de o expresie vulgară, care ar fi zadarnic căutată într-o biografie oficială a lui Lenin.

Publicistul elveţian Emil Ludwig îl numeşte pe Lenin un „oportunist genial" şi opinează:

„Judecând fără patimă, el este dispus spre orice compromis pe care i-l oferă ceasul, rămânând în acelaşi timp invulnerabil la orice obiecţie a ideologilor..."

Cu bombe şi magnaţi

La sfârşitul lui mai 1915, jocul putea să înceapă. Întors din călătoria sa, care-şi avusese punctul de plecare la Berlin şi-l dusese înapoi în Balcani şi apoi prin Zürich în Norvegia, Parvus soseşte la Copenhaga.

Aici îşi fixează punctul de sprijin al viitoarelor sale activităţi. Capitala daneză reprezintă centrul ideal din punct de vedere politic şi strategic pentru planurile sale şi punerea lor în practică beneficiind de situaţia favorabilă dintre Petersburg – numit de acum încolo în război Petrograd – şi Berlin: deoarece, între aceste două metropole, Parvus va ţese firele de aici înainte,

Mai întâi, Danemarca este neutră şi este condusă – în pofida trecutului istoric – de un guvern filogerman. La aceasta se mai adaugă faptul că ţara are o mişcare socialistă puternică, de care Parvus poate să se folosească având în vedere aspectul politic al acţiunii sale. Apoi, Danemarca, la fel ca neutra Suedie, care face posibile intense legături cu Rusia prin graniţa finlandeză, constituie în aceşti ani de război un teren de întâlnire pentru agenţii din ambele părţi.

Aici se face schimb de rapoarte de la cei sosiţi din Rusia, se recrutează agenţi şi se trimit clandestin bani, mărfuri şi din nou informaţii în Rusia. Această activitate febrilă se datorează, printre altele, „Biroului pentru revoluţia rusă" instalat în mod special la Berlin, care activează în triunghiul de planificare guvern, Înaltul Comandament al Statului Major General şi Ministerul de Externe.

Cauza lui Parvus este servită nu numai de statutul politicii externe a Danemarcei; rata mare a şomajului în ţările scandinave favorizează recrutarea de agenţi şi colaboratori politici.

Şi, nu în ultimul rând, încă ceva ce o recomandă pe aceasta ca locul ideal pentru combinaţia de activitate în clandestinitate şi afaceri comerciale pusă la cale de Parvus: de la începerea războiului, ţările neutre – Suedia, unde în acest moment influenţa germană încearcă să creeze în opinia publică o stare de spirit favorabilă războiului german împotriva Rusiei, şi Danemarca – au devenit scena şi placa turnantă a comerţului de război de tip legal şi ilegal, unde afacerile cu Rusia se pot desfăşura fără nicio problemă. În partea rusă, până acum, comerţul nu a fost îngrădit, iar în ce priveşte partea germană, Parvus poate să spere aprobări speciale în sensul susţinerii marilor sale planuri.

Parvus îşi are reşedinţa într-o somptuoasă vilă de trei etaje în zona nobilă a Copenhagăi, pe Vodrofsvaj 50 B. Aici el fondează două întreprinderi, dintre care una reprezintă piciorul de susţinere comercial şi totodată alibiul pentru activităţile şi fluxurile de bani ale celuilalt picior de susţinere, cel politic. Firma sa de import-export serveşte ca sursă de venituri pentru afacerile pe care acum Parvus le face în stil mare, şi, totodată, ca mască pentru scopuri revoluţionare – prin călătoriile în Rusia ale agenţilor de afaceri şi prin drumul pe care-l iau fluxurile de bani.

Colaboratorii „Institutului de cercetare a urmărilor sociale ale războiului", care funcţionează paralel, trebuie să elaboreze studii sociale şi economice, în plus să lucreze ca agenţi pentru activităţi subversive cu mijloacele Guvernului imperial german.

Această idee i-a venit lui Parvus în căutarea căii de a lega, coordona şi mobiliza centrele revoluţionare deja existente în Rusia cu ajutorul fluxurilor băneşti regularizate. Acum îşi poate trimite reprezentanţii de afaceri în Rusia, unde pot construi o reţea clandestină fără a trezi suspiciuni. De vreme ce Parvus face realmente afaceri cu Rusia, a scăpat de orice grijă ca fondurile pe care i le pune la dispoziţie Berlinul să fie spălate în Rusia – atâta vreme cât el nu le foloseşte pentru agenţi, tipărituri, bombe şi grenade, explozibili şi arme de foc în Vest. Una peste alta rămân destui bani de cheltuit.

Parvus are grijă ca imediat firma sa de comerț să-și extindă rețeaua de filiale în țările cu care el face import-export, prin urmare, și în Rusia. Astfel, dacă, de pildă, vinde în Rusia, poate lăsa imediat acolo câștigurile și să le transforme în bani politici, la care au acces persoanele corespunzătoare. Dacă mărfurile exportate în Rusia le-a cumpărat anterior cu fonduri germane, acești bani politici sunt „spălați" în felul acesta, iar câștigul se scurge înapoi ca venituri legale.

O parte a încasărilor rămâne în Rusia, dar, câteodată, abia după ce au fost transferate în Scandinavia, se scurg, pur și simplu, din nou înapoi în Rusia. Și mai simplu și mai puțin bătător la ochi este circuitul banilor, dacă Parvus și-a cumpărat mărfurile cu creditele generoase ale guvernului imperial german. De obicei, datoria se referă la un interval de timp de cinci până la zece ani „de la sfârșitul războiului". Astfel el poate repartiza cu generozitate câștigul la fața locului și să-și însușească din el atât cât dorește.

În Rusia cu sumele de bani sunt finanțați agenți și informatori, sabotori, bani de greve și mituiri.

Unele mărfuri pentru noi exporturi și contrabandă îi sunt livrate lui Parvus la Copenhaga de poșta diplomatică germană.

Astfel Parvus face cu ajutor german afaceri de export cu bunuri care, uneori, din cauza războiului, în Germania fac obiectul exportului, le importă în Danemarca și, de acolo, le exportă mai departe, în Rusia. În statistica comercială oficială rusă a anului 1915, volumul importurilor a înregistrat aproape 24 de milioane de ruble, în anul următor mai puțin, după care se fac observate limitările.

Dar chiar și acum Parvus profită inteligent de privilegiile sale pentru a procura din Germania mărfuri supuse interdicției de export: importă resurse energetice – cărbune – prețioase în acest moment pentru Danemarca, pentru a câștiga astfel sindicatele și cercuri dincolo de acestea în propriile sale scopuri politice și pentru a se servi de acestea.

Niciun singur om din populația rusă și din armată nu bănuiește că tot ce este marfă deficitară vine acum exact din țara care i-a pus în spinare acest război: instrumente chirurgicale, medicale, substanțe chimice. Cinismul și comerțul se îmbină în Parvus și

atunci când – sau tocmai atunci – importă din România cereale pentru Germania, când ţara rămasă încă neutră până la mijlocul lui 1915 intră după câteva oscilări în război de partea Rusiei împotriva Austro-Ungariei, aşadar, devine duşmanul militar şi politic al Germaniei.

Tot atât de netulburat organizează Parvus import de bumbac anatolian din Turcia şi îl duce mai departe în Rusia, când pleacă cu următorul tribut substanţial de sânge în stofa de uniforme pentru cel de-al doilea val de mobilizare.

Dar în largul evantai de oferte al comerţului lui Parvus, care treptat se dezvoltă devenind un imperiu comercial, se găsesc şi obiecte de lux.

Parvus are mare grijă să nu ţină aproape unele de altele actele comerciale şi cercurile de persoane implicate. Aici participă la

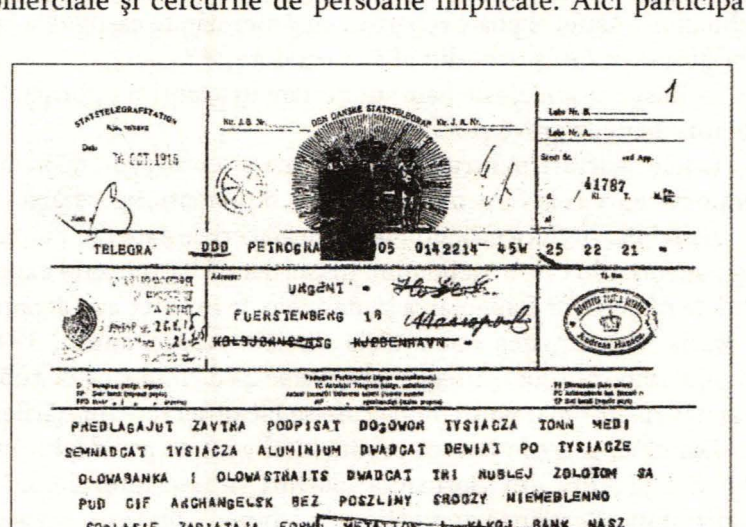

TELEGRA DDD PETROGRA 05 0142214 45W 25 22 21

URGENT

FUERSTENBERG 18

PREDLAGAJUT ZAVTRA PODPISAT DOGOWOR TYSIACZA TONN MEDI SEMNADCAT TYSIACZA ALUMINIUM DWADCAT DEWIAT PO TYSIACZE OLOWIANKA I OLOWIANNAITS DWADCAT IRI RUBLEJ ZOLOTOM ZA PUD CIF ARCHANGELSK BEZ POSZLINY SROCZY NIEMEDLENNO SOGLASIE ZAPIATAJA FORMU METALLOW I KAKOJ BANK NASZ REMBOURS WASZ ZALOG

Din hârtiile de afaceri ale lui Parvus din imperiul său comercial din Copenhaga. Telegramă din 25 octombrie 1915 de la împuternicitul său din Rusia, Koslovski, către asociatul său de la Copenhaga, Fürstenberg, alias Ganeţki, referitoare la un contract pregătit pentru semnat privitor la livrarea de aramă, aluminiu şi altele. Moneda rămâne încă rubla de aur.

câştigurile din vânarea balenelor, comerţul cu os de balenă, benzină, alimente începând de la sardele, apoi orez până la fasole şi mazăre pentru cercurile largi ale populaţiei şi icre pentru cei ceva mai fericiţi, dincolo cauciucul trece peste biroul său ca o maşină de lux după alta ale firmei Adler, de la care Parvus chiar conduce una, şi era posibil să se ajungă chiar la înfiinţarea unei proprii uzine de automobile; şi, tot dincolo, preţioase metale de război, de pildă, cositor, aramă, aluminiu sau electrometalurgie şi alte mărfuri interzise la export se trimit din Germania în Rusia, unde, odată cu începerea războiului, este interzis importul de mărfuri din Germania.

Ruta de transport duce din Suedia peste graniţa suedezo-finlandeză Harapanda, staţie poştală în timpul războiului mondial. Prin mica localitate de graniţă Torniojoki trec mărfuri de contrabandă, arme, explozibil, curieri cu bani sau scrisori secrete,

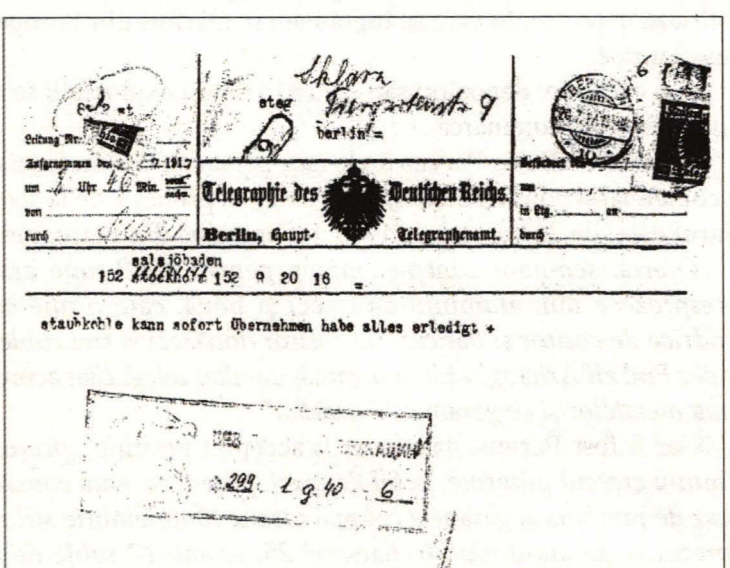
Telegraphie des Deutschen Reichs.
Berlin, Haupt- Telegraphenamt.
Sklarz
Berlin
stauŭkohle kann sofort Übernehmen habe alles erledigt +

Aici asociatul lui Parvus-Helphand, Georg Sklarz, îi comunică la 20 iulie 1917 partenerului său la sediul firmei din Copenhaga încheierea afacerii cu cărbune. Comerţul cu această marfă deficitară în timp de război ar prilejui o critică violentă la adresa lui Parvus, ca şi Ebert şi Scheidemann, care l-au susţinut în această afacere.

scrise cu cerneală invizibilă; aici, la graniță, în vechiul hotel este și punctul de întâlnire pentru întruniri conspirative.

Finlanda a fost chiar la cumpăna veacurilor acel teren pe care revoluționarii ruși se simțeau relativ siguri și puteau conta pe sprijinul simpatizanților. Dacă în țările scandinave, ca Suedia, nu s-a ajuns decât la loialitate, aici opoziționiștilor ruși li s-a acordat sprijin activ. Valul revoluționar din 1905 din Rusia a fost folosit de simpatizanții din Marele Ducat finlandez pentru a demonstra împotriva tutelei ruse. Aici au apărut centre de instruire pentru teroriști care erau inițiați în folosirea bombelor. Revoluționarii – printre care și Lenin timp de câțiva ani – găseau aici adăpost și refugiu.

Mai întâi Parvus închiriază, apoi cumpără pentru transport cargouri, pe care le asigură cu sume mari. Acestea navighează sub pavilion rus – și sunt asigurate cu garanții germane. La Londra el închiriază depozite, în care se îngrămădesc mărfuri din Europa, și transatlantice.

Cu o excepție: depozitul său pentru arme și explozibili se află la îndemână în Danemarca.

Afacerile cu Rusia Parvus nu le face personal, ci prin asociatul său comercial și politic Fürstenberg. Astfel, el primește de la acesta, în jurul datei de 26 octombrie 1915, o telegramă din Petrograd:

„Ofertă, semnare contract mâine pentru 1000 tone aramă șaptesprezece mii, aluminiu douăzeci și nouă, câte o mie cutii cilindrice de cositor și flancuri de cositor douăzeci și trei ruble de aur per Pud zif Arhanghelsk fără vamă, imediat telegrafiat acordul, forma metalelor și ce garanție bancară..."

N-ar fi fost Parvus, dacă n-ar fi acceptat prompt: *„prețul la aluminiu crescut puternic, la fel flancuri, putem accepta comanda în caz de ramburs și garanție cel mai târziu 10 noiembrie stil nou la prețurile de aluminiu 36, flancuri 25, aramă 17 ruble de aur Banca Comercială Copenhaga, condiții ramburs următoarele ne obligăm la prețurile indicate mai sus să livrăm aramă electroid, aluminiu pur cutii cilindrice și flancuri fiecare până la o mie tone englezești, livrare cu vaporul capacitate minimum patru mii tone brut în partide de cel puțin două sute tone de metal în decurs*

de două luni de la ramburs. Exclus acreditiv pentru termen de două luni returnare. Banca plăteşte la sosirea fiecărui vapor la Arhanghelsk sau Alexandrovsk."

La încheierea contractului său de afacere cu firma rusă „Pomori", Parvus omoară două muşte dintr-o lovitură. Aici se deschid două ramuri de afacere sub un singur acoperiş: pescărie şi comerţ cu produse din peşte – şi curse regulate cu vapoare.

În actul notarial elaborat în rusă la 14/27 august 1915, se spune printre altele:

„Între subsemnatul, Doctor Gelfand Al.L. şi A.M. Rabinovici, reprezentat prin Pavel Ivanovici Likoşin, s-au convenit următoarele:

1. *P.I. Likoşin a obţinut de la S.P. Glasenap potrivit actului notarial cu S.P. Glasenap şi aprobării Ministerului pentru Comerţ şi Industrie toate drepturile şi obligaţiile corespunzător societăţii pe acţiuni de pescărie Pomori (Statutele societăţii aprobate la cel mai înalt nivel la 25 aprilie 1912).*
2. *În intenţia de a obţine ca toate drepturile şi obligaţiile societăţii „Pomori" să fie trecute pe numele lui P.I. Likoşin sau al unei terţe persoane, A.I. Gelfand îl însărcinează pe reprezentantul său juridic M. Iu. Koslovski cu clarificarea tuturor datelor la faţa locului, ca şi a persoanelor în legătură cu respectiva societate – în special conduita lor şi situaţia generală a transportului naval în Rusia..."*

În statutele de fondare a societăţii din anul 1912, prin urmare cu trei ani în urmă, se spunea printre altele:

„Clarificarea problemei deschiderii activităţilor societăţii pe acţiuni de pescărie „Pomori" potrivit & 1...

Conform Statutului, societăţii „Pomori" îi revine:

1. *Pescuitul în Marea Baltică, în Marea Nordului şi în alte mări, ca şi comerţul cu produse din peşte*
2. *Exploatarea lacurilor sărate şi a depozitelor de sare gemă, ca şi comerţul cu sare, precum şi*
3. *Construirea de legături de navigaţie a vapoarelor pentru mărfuri şi pasageri între porturi ruseşti şi străine*
4. *În afara comerţului cu peşte şi sare mai trebuie adăugat şi cu alte mărfuri..."*

Apariţia pasagerilor pe liniile de navigaţie cu vapoare reprezintă, de asemenea, o bună afacere în timp de război. Numai în transportul de pasageri european pe mare pasagerii ruşi reprezintă nouă zecimi din contingent; potrivit statisticii oficiale, anual ies din ţară aproximativ două sute de mii de persoane. Prin configurarea legăturilor navale se pregăteşte totodată piaţa pentru momentul de după război. Aşa că nimeni nu trebuie să-şi facă griji pentru situaţia financiară a lui Parvus.

Pentru ţelul comun, care îl leagă pe Parvus de guvernul german, Parvus reuşeşte să obţină de la responsabilii decidenţi aprobare de export pentru cărbunele german deja raţionalizat pentru a-l vinde la preţ de cost direct sindicatelor daneze. Astfel trebuie să fie influenţată atitudinea politică a Danemarcei şi asigurată colaborarea sa pentru ţelurile politice ale lui Parvus în campania de presă.

Parvus profită de faptul că Danemarca vrea să devină independentă de livrările de până acum de cărbune englezesc, care nu sosesc cu regularitate din cauza blocadei. Cu ajutorul prietenilor săi politici, social-democraţilor germani Friedrich Ebert şi Philipp Scheidemann, Parvus reuşeşte să încheie deal-ul. Numiţii politicieni se înţeleg de minune cu tovarăşii lor danezi şi văd în acţiunea prin care cărbunele este vândut direct populaţiei un instrument de adâncire a relaţiilor cu prietenii lor de partid danezi.

Cooperarea germano-daneză îl propulsează pe Parvus mai departe. El recomandă cu succes Ministerului de Război german să angajeze forţă de muncă daneză în uzinele de maşini germane. Cu asta el omoară mai multe muşte dintr-odată: pe de o parte, obligă sindicatul danez al metalurgiştilor la mulţumiri şi contraservicii pentru rata de şomaj diminuată; pe de altă parte, le umple în plus puşculiţele prin faptul că guvernul german trebuie să ia din Danemarca produse finite – strunguri; last but not least extrage astfel forţă de muncă din acele întreprinderi daneze care produceau preponderent pentru Rusia.

În ce-i priveşte pe prietenii de partid germani, plini de solicitudine, Ebert şi Scheidemann – ambii urcând scara carierelor –, aceştia îi vin în ajutor şi în alte activităţi legate de proiectul său.

Ei se îngrijesc de tipărirea propagandei defetiste şi prorevoluţionare concepute de Parvus pentru Rusia. Subvenţionate de posturi guvernamentale, foile volante sunt realizate la Dietz în Stuttgart şi la Ladyschnikow în Berlin. Ulterior, materialul, sub forma unor calendare de Crăciun, este trecut peste graniţa rusă prin transporturi militare.

Un raport secret arată că încă de la mijlocul lui martie 1915 10 000 de foi volante în limbile rusă şi poloneză au ajuns la Tiflis, Odessa, Nikolaev şi Chişinău. Acestea conţin chemări la grevă şi totodată este promovată o polemică îndreptată împotriva guvernului în Georgia şi în Ucraina şi în favoarea desprinderii din uniunea imperiului ţarist. Iată ce poate fi citit într-o foaie volantă din mai 1915 care are rolul de a ataţa starea de spirit secesionistă în Ucraina:

„Manifestul Consiliului General Ucrainean. În acest moment critic, când războiul mondial, care va hotărî soarta comunităţii statelor, se apropie de punctul său culminant, în momentul în care se decide viitorul omenirii, Consiliul General Ucrainean – care a înlocuit şi extins Consiliul Naţional de până acum (care a reprezentat doar partea ucraineană a Galiţiei, dar nu întreaga Ucrainã) declară solemn în faţa întregii lumi în numele poporului cele ce urmează..."

Urmează observaţii la declaraţii şi manifeste anterioare din 1912-1914 înainte de a se începe expunerea: *„... Ne exprimăm convingerea că viitorul, libertatea şi independenţa Ucrainei depind în întregime de înfrângerea deplină a Imperiului ţarist. În virtutea acestei cugetări, stăm neclintiţi de partea monarhiei austro-ungare, puternicului ei aliat, Germania – ca şi Turciei, care poartă un război de apărare împotriva politicii de cuceriri ruse..."*

Puţin mai târziu circulă din nou acelaşi manifest – numai că este completat cu mai multe puncte programatice, din care primul este recunoaşterea mai sus citată a Austro-Ungariei ca duşman de război, înainte de a se trece mai departe:

„2. Dorinţa noastră în ce priveşte teritoriul ucrainean, care în prezent suferă sub jugul rusesc, este crearea unui stat ucrainean liber şi independent.

3. Programul nostru privitor la întreaga naţiune ucraineană este deplina libertate naţională..."

După alte revendicări şi declaraţii de intenţie, manifestul se încheie cu cuvintele:

„Această eliberare este categoric în interesul omenirii, al civilizaţiei, democraţiei şi libertăţii.

Pentru Comitetul Consiliului General Ucrainean: Nicolai Vasilko, Bacinski. Nicolai Gankievici. Preşedintele Ligii pentru eliberarea Ucrainei V. Skoropis-Goltuhovski."

Formularea textelor trădează scrisul lui Parvus. Acest lucru îl remarcă şi şeful Biroului pentru străinătate al Ohranei de la Paris „pentru misiuni speciale", care trece în revistă „strict secret" amplele acţiuni ale agenţilor săi de poliţie împrăştiaţi prin Europa în raportul său detaliat către preşedintele Poliţiei din 22.2.1916 privind anul scurs 1916; din el mai aflăm şi câte ceva despre cât de activ era Parvus:

„...Odată cu începerea războiului Austro-Ungariei cu Rusia, guvernul austriac a luat măsuri pentru a declanşa în Rusia tulburări revoluţionare. În acest scop, politicienii austrieci au propus unor emigranţi politici ruşi, rezidenţi în Austria, să călătorească în Rusia – după ce au fost dotaţi cu paşapoarte false – şi să facă acolo propagandă revoluţionară. Acestor persoane le-au fost oferite şi corespunzătoarele sume de bani.

În ce măsură aceste persoane au primit oferta, nu s-a dovedit, cu toate acestea, printre cei care şi-au păstrat reşedinţa în Austria – în principal în Galiţia – dintre foştii membri ai «Spilka» sunt mulţi care au început să dezlănţuie pe faţă cu fonduri de la guvernul austriac o propagandă în scopul unei revoluţii a ucrainenilor în Rusia.

Din acest grup sunt cunoscuţi: D. Donţov, M. Melenevski (numele presupus ca real Ivan Ghilka, Basok este pseudonimul lui literar[8]), V. Dorovcenko, O. Skoropis-Goltuşovski, Mikalo Troţki, A. Şuk şi un membru al Partidului Social-revoluţionarilor, fost student la Universitatea din Kiev, Mikalo Salisniak.

Toate persoanele menţionate provin din gubernia Kiev.

---

[8] Marian Melenevski-Karski promovase deja la Constantinopol mişcarea ucraineană şi „Liga" ei până în 1910, când a venit Parvus şi imediat a preluat această misiune. *(n.a.)*

Cu fonduri şi cu iniţiativa guvernului austriac, persoanele menţionate au organizat şi la Liov[9] «Liga pentru eliberarea Ucrainei». Ca urmare, aceasta s-a mutat la Viena.

Paralel cu activităţile lui Melenevski la Constantinopol, Gelfant, cunoscut ca «Parvus», care trăia în acelaşi oraş, a organizat un departament al respectivei «Ligi pentru eliberarea Ucrainei», iar la scurtă vreme apoi, acelaşi Melenevski şi Gelfant, care la vremea aceea se bucura de o importantă influenţă în cercurile guvernamentale turce, ca şi în social-democraţia germană şi austriacă, au creat tot la Constantinopol «Comitetul din străinătate al Partidului social-democrat ucrainean». Melenevski trăia în principal la Constantinopol şi era «delegat al Ligii pentru eliberarea Ucrainei», dispunea acolo de propria tipografie şi primea de la autorităţile turce dreptul de a edita nestânjenit publicaţiile «Ligii» şi altă literatură revoluţionară îndreptată împotriva Rusiei.

Principalele sarcini ale «Ligii pentru eliberarea Ucrainei» sunt următoarele: în primul rând să sensibilizeze opinia publică din toate ţările ostile Rusiei, ca şi a celor neutre; pentru aceasta «Liga» editează în limba germană la Viena «Ukrainische Nachrichten» şi la Lausanne «La Revue Uckrainenne» şi publică numeroase manifeste, broşuri şi cărţi, aproape toate tipărite în limbi străine.

În al doilea rând, sarcina «Ligii» este să creeze o mişcare revoluţionară în Rusia.

În acest scop, «Liga» va scoate în limba rusă caietul «Solul Ligii pentru eliberarea Ucrainei», şi, în plus, de asemenea, manifeste şi broşuri care să fie răspândite în Rusia, în această împrejurare «Liga» recurgând nu rareori la artificiul de a edita asemenea tipărituri aparent în numele altor organizaţii revoluţionare din Rusia, anume Partidul social-democrat ucrainean, ca şi socialiştii georgieni şi armeni.

Prima «Proclamaţie» scoasă de «Ligă» a fost destinată revoluţionarilor ruşi şi avea titlul «La luptă pentru democraţie – împotriva ţarismului». Ea consta într-un apel de a contribui la înfrângerea Rusiei, întrucât era ceva necesar pentru întreaga democraţie europeană, iar în acest scop trebuia să se instige la revolte în Rusia, pentru a ajuta

---

[9] Lemberg. *(n.a.)*

luptătorii germani şi austrieci să dea «din afară» ţarismului lovitura de moarte necesară pentru revoluţia rusă. În continuare, în Proclamaţie se arată că numai guvernul german şi cel austro-ungar ar fi pe deplin democrate şi că numai de la ele ar putea poporul rus să aştepte libertatea politică de care are nevoie.

Socialiştii ruşi din străinătate au taxat extrem de negativ această proclamaţie şi anume, în principal, din cauza venalităţii autorilor ei, care era atât de evident exprimată.

După acest manifest, «Liga» a mai scos o serie de proclamaţii către germani, austrieci şi turci cu rugămintea de a elibera o dată pentru totdeauna poporul ucrainean de sub jugul rusesc.

Activităţile «Ligii» continuă şi în prezent în această direcţie.

Cu prilejul ocupării Varşoviei[10]*, aceasta i-a exprimat lui Wilhelm al II-lea şi lui Franz Joseph sentimentele sale de bucurie şi devotament. Cu prilejul ocupării oraşului Holm de către trupele germane, «Liga» i-a trimis generalului Mackensen o telegramă cu următorul conţinut:*

«Liga pentru eliberarea Ucrainei – organizaţia ucrainenilor ruşi – are onoarea de a felicita Excelenţa Voastră şi glorioasa armată germană, care este comandată de Excelenţa Voastră şi luptă deja pe pământ ucrainean, pentru ocuparea Holmului, fosta capitală a principatului ucrainean Galizko-Wladimirs».

Mackensen a răspuns «Ligii» după cum urmează:

«Soldaţii germani mulţumesc pentru că au fost felicitaţi pentru teritoriul cucerit».

Telegrame asemănătoare sunt publicate în toate ziarele germane şi austriece, pentru a trezi în opinia publică impresia unui război de eliberare.

Activitatea corespunzătoare a «Ligii pentru eliberarea Ucrainei» de sub conducerea lui Gelfand – «Parvus» – care n-avea nimic comun cu Ucraina se manifestă absolut clar ca acţiune cumpărată din partea unui stat orientat ostil faţă de Rusia şi a provocat protestele ucrainenilor adevăraţi.

---

[10] În august 1915, a căzut capitala din partea rusă a Poloniei. *(n.a.)*

O asemenea contraacțiune este «Protestul» semnat de Alexander Werhovski, care a apărut și în nr. 424 al ziarului «Der große Ozean» din San Francisco, de unde am onoarea să vă aduc spre cunoștință anexat un exemplar.

Paris, 1/14 februarie 1916

Consilier de stat K..."

Între timp Parvus își vede de imperiul său comercial.

Fondează hectic o firmă după alta. Cu parteneri americani ia naștere „Societatea pe acțiuni americano-scandinavo-rusă" (ASRA), la care Parvus numește ca director pe americanul Carl Smith. De obicei, el preferă să tragă sforile din culise și să-și pună partenerii în frontul din față.

Lucrul acesta este valabil și în ce-i privește pe tovarășii săi din vremurile vechi, revoluționarul polonez Jakob Fürstenberg, alias Ganetzki sau Hanetzki (nume conspirativ „Kuba"). Acesta se află totodată la Parvus, pe post de observator, unde l-a trimis prietenul său, Lenin, de la Zürich. Fürstenberg este desemnat de Parvus director comercial al societății de comerț și șef al departamentului de export al uneia din întreprinderile sale.

După un an de mașinații comerciale ilegale și un scandal legat de asigurare după dispariția unui vapor de transport, Parvus trebuie, ce-i drept, să se despartă de el – cel puțin ca loc geografic, deoarece, la scurtă vreme, Fürstenberg lucrează la Stockholm în continuare pentru el.

În locul lui, la Copenhaga, vine neamțul Georg Sklarz, care mai lucrase pentru Parvus și pe care acesta îl implică, de asemenea, în activitatea sa. Este vorba de un agent militar german, care îi fusese pus la dispoziție lui Parvus de către însuși Ministerul de Externe german, pentru a-l sprijini în relațiile sale cu Berlinul, dar și pentru a-l controla.

Sklarz și cei doi frați ai săi sunt toți, într-o formă sau alta, în servicii germane. Activitatea lor și a altor membri apropiați din statul major al lui Parvus aruncă o lumină asupra obscurității mecanismelor jocului politic și a mediului actorilor lor.

Parvus folosește permanent optsprezece persoane ca agenți la Copenhaga, din care opt rezidează permanent aici, în timp ce zece

călătoresc între ţările scandinave şi Rusia. Ei introduc în reţea experienţă comercială sau conspirativă – sau şi una şi alta.

Georg Sklarz, de pildă, dispune de experienţă în sistemul de transporturi, pe care şi le-a dobândit în Societatea Internaţională de Circulaţie şi Transport din Germania. Şeful ei fusese emigrantul rus Haim Vitkin, pe care Parvus îl preia acum în Societatea sa de comerţ şi export.

Oficial, nici Parvus, nici Sklarz nu apar în conducerea întreprinderii.

Oficial, Georg Sklarz trece drept proprietarul unei firme de export berlineze la Copenhaga – şi neoficial ca şeful unei reţele de contrabandă în Scandinavia cu direcţia Rusia. De fapt, are mult mai multe de făcut decât atât: cu o misiune secretă de spionaj economic pentru Secţia de informaţii militare a Statului Major General german, el este cel mai ocupat om.

Fraţii Sklarz, Waldemar şi Heinrich, administrează o reţea de spionaj la Copenhaga. Toţi trei culeg date despre situaţia economică a Aliaţilor. Pentru aceasta, lui Georg Sklarz i se va acorda ajutor din partea Statului Major pentru transportarea de bunuri germane (majoritatea ilegale sau căzute sub incidenţa legii interzicerii în vreme de război) spre şi prin Scandinavia. După cum avea să reiasă mai târziu, Parvus – şi odată cu el angajatorii lui germani – va conta pe Sklarz şi pentru transportarea problematică a unei persoane: Lenin.

Sklarz îi este de folos lui Parvus nu numai cu valoroasele informaţii secrete, ci şi cu contactele sale comerciale. Curând întreprinderea se va extinde în Elveţia, Olanda până în Statele Unite. Din aceste ţări îşi procură grupul comercial mărfurile, de la materii prime până la alimente (acestea din urmă provin de la firma Nestlé din Elveţia), substanţe chimice şi maşini – simultan cu produse din Germania de la creioane, stofe şi îmbrăcăminte, aparate medicale, prezervative până la „metale strategice" şi grenade de la firma Krupp.

Toate acestea merg mai departe în Rusia. Profitul cel mai mare îl face Parvus cu exportul său ilegal de mărfuri care, fie erau interzise la export în ţara de proveniență, fie, prin embargoul Rusiei, cu adversarul din război. Aşa, de pildă, până la izbucnirea

războiului, Rusia a importat creioane exclusiv din Germania; din august 1914 s-a pus capăt acestui import, creioanele au devenit marfă deficitară scumpă, respectiv marfă la Piaţa neagră. Parvus umple fără probleme această lacună din momentul în care partenerul lui, Fürstenberg, activa la Stockholm, introducând creioanele din Germania în Suedia şi, de acolo, cu trenul, prin Finlanda, spre Moscova.

Cu ajutorul lui Sklarz, Parvus edifică propria sa reţea de distribuire având ca ţară-ţintă Rusia. De îndată ce mărfurile trec graniţa (fino-rusă), ele sunt preluate de un reprezentant al firmei Fabian Klingsland, al cărei director comercial la Stockholm este Fürstenberg şi distribuite mai departe negustorilor şi agenţilor comerciali. Încasările sunt transferate înapoi în Scandinavia de către angajata de la Klingsland, Evghenia Sumenson.

Această societate comercială este totodată acoperire pentru tranzacţiile financiare între organizaţia lui Parvus şi Petrograd în vederea pregătirii revoluţiei. Şeful filialei din Petrograd, reprezentantul Rusiei la Klingsland – şi tovarăşul de viaţă al amintitei contabile Sumenson – este un vechi prieten al lui Parvus, avocatul şi bolşevicul de origine poloneză Mieczyslav Koslowski (nume conspirativ Şustri).

Născut pe la 1876, activase în cercurile revoluţionare din Vilnius în 1893/94 şi pe la sfârşitul secolului intrase în Partidul social-democrat din Lituania. Devenise şi colaborator al ziarului lui Lenin *Iskra* şi apărea la toate congresele de partid ale Partidului muncitoresc rus, situându-se la scindarea acestuia de partea bolşevicilor. Din 1900 făcea parte din Comitetul bolşevic de la Petersburg.

Din vara lui 1915, el este la dispoziţia firmei Parvus-Fürstenberg în calitate de consilier juridic şi împuternicit la Petrograd. El îşi împarte cabinetul de pe strada Sergheievka, situat din considerente practice în apropierea Palatului tauric (sediul Consiliului muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd), cu un alt avocat de aceeaşi orientare din Petrograd, Nikolai D. Sokolov, care, ulterior, se va afla în fruntea Sovietului din Petrograd şi la una dintre cuvântările sale instigatoare a primit de la ascultătorii indignaţi o bătaie care l-a

băgat în spital. La distanță de două blocuri mai departe de Koslowski, locuiește Sumenson.

Koslowski gestionează cu toată seriozitatea spălarea banilor, separă cu grijă canalele financiare de afaceri de cele politice, le amestecă din nou în mod controlat și deduce conștiincios o parte din veniturile din activitatea comercială pentru pușculița partidului sau le distribuie acelor persoane care trebuie plătite pentru desfășurarea de activitate revoluționară ca agitatori, la organizarea de greve sau pentru acte de sabotaj. De altfel, chiar și greviștii înșiși costă bani: Parvus a încurajat metoda ca fiecărui grevist să i se ofere 1,50 mărci[11] pe zi de grevă. Astea se adună.

Dar și în Sumenson se poate avea încredere, misiunea ei constă doar în a ține contabilitatea și a deplasa banii dintr-un cont într-altul. Este rudă cu frații Fürstenberg-Ganețki, iar dintre ei Jakob, cel mai activ, este cel mai apropiat confident și om de încredere al lui Lenin și lucrează de partea lui Parvus.

Ca și Koslovski, Sumenson provine din Varșovia și, tot ca el, dintr-un mediu burghez. În 1915, ea devine reprezentantul afaceristului polonez Fabian Klingsland la Petrograd. Ca urmare, Parvus o angajează pentru efectuarea tranzacțiilor financiare ale societății sale de comerț și export din Copenhaga cu Rusia. Când firma poloneză Klingsland obține ea însăși aprobarea de a vinde produse farmaceutice în Rusia – și, ulterior, de la firma Nestlé din Elveția pentru vânzarea de alimente de la aceasta –, Sumenson primește misiunea de a depune încasările „într-un cont special al unei bănci din Petrograd". Intrările de la aceasta sunt transferate către Fürstenberg la Nya Banken din Stockholm.

Ruda lui Sumenson Jakob (Jakub) S. Fürstenberg, alias Ganețki (Haneţki), cu numele de partid „Kuba", este, cu siguranță, figura cea mai irizantă din jocul cu roluri al lui Alexander Parvus. Născut într-o familie înstărită din Varșovia și cu mai bine de zece ani mai tânăr decât Parvus, era activ revoluționar încă de pe când era elev. Când studia la Berlin, Heidelberg și Zürich, era deja membru al

[11] Aceasta corespunde în anul 2000 la 15 DM. *(n.a.)*

Partidului social-democrat din Polonia, iar în 1903, ca delegat al acestui partid, l-a întâlnit la un congres pe Lenin.

La scurtă vreme, Fürstenberg era membru al Comitetului Central al Partidului bolşevic şi al Biroului de partid rus. El a fost cel care a organizat în 1912 mutarea lui Lenin de la Paris la Cracovia, fapt datorită căruia Lenin putea să treacă clandestin mai uşor ziarul său de partid peste graniţa Galiţiei spre Rusia şi să beneficieze de sprijin din partea Germaniei şi Austriei.

Când, în 1914, odată cu izbucnirea războiului, Lenin şi câţiva tovarăşi de idei au fost închişi într-o închisoare din Galiţia, Fürstenberg a fost cel care a intervenit pe lângă prietenul de partid Viktor Adler, iar acesta l-a scos pe Lenin cu ajutorul prim-ministrului, contele Stürgkh. De altfel, Fürstenberg era căsătorit cu o verişoară a lui Adler, născută Gisa Adler (fiica lui Adolf Adler).

Astfel, Fürstenberg este omul lui Lenin pentru situaţii complicate. Când, din cauza agentului dublu Malinovski, Lenin şi partidul au ajuns, compromişi grav, într-o situaţie grea, din nou Fürstenberg a fost cel care l-a salvat de ce era mai rău şi în faţa partidului „din lipsă de dovezi".

Când, în mai din acest an 1915, Parvus a stat un timp la Zürich şi a recrutat colaboratori din cercurile emigranţilor revoluţionari, Lenin l-a presat pe Fürstenberg să meargă cu Parvus la Copenhaga, împiedicându-l pe Buharin să-l urmeze pe Parvus.

Lenin vedea în Fürstenberg un raportor de încredere al tuturor informaţiilor care-l interesau legat de acţiunile lui Parvus, pe care Lenin îl percepea ca pe un concurent. De altfel, şi lui Fürstenberg îi ataşează – se ştie că „este mai bine să controlezi" – pe cineva, Alexander Şleapnikov (nume conspirativ „Belenin"). Pe acesta l-a prevenit în privinţa lui Fürstenberg, care ar fi „un talent comercial şi conspirativ", dar n-ar dispune de un „caracter tocmai simpatic".

Astfel, Fürstenberg, care doar cu puţin înainte îl urmase pe Lenin la Zürich, activează mai întâi la Copenhaga ca partenerul lui Parvus. Fürstenberg are o îndelungată experienţă în contrabanda cu literatură clandestină. În noua sa misiune el îşi poate desfăşura talentul şi organizează în stil mare contrabanda de mărfuri pentru Piaţa neagră din Rusia. Dar, la un moment dat,

devine prea mult şi pentru autorităţi. Fürstenberg este arestat pentru contrabandă fără licenţă cu termometre. În mod evident, de mult el devenise un spin în ochii autorităţilor, atrăgându-le atenţia asupra sa cu ocazia unui scandal legat de asigurări în cazul unui cargou scufundat – şi, astfel, o relativă bagatelă devine o catastrofă. Ţările neutre, ca Danemarca, încearcă mereu să contracareze suspiciunea de a nu fi altceva decât un paradis al Pieţei negre, pentru a nu abuza prea tare de relaţiile cu Aliaţii.

Fürstenberg trebuie să stea la închisoare[12], unde Lenin şi unii din vechii tovarăşi de luptă, ca Moisei Uriţki (un colaborator din perioada *Pravda* de la Viena) îl vizitează şi îi aduc scrisori şi daruri. Uriţki, ulterior şef al CEKA din Petrograd, lucrează pentru Parvus, execută sau mijloceşte servicii de curierat spre Rusia.

După ce Parvus plăteşte o cauţiune, Fürstenberg este pus în libertate, dar, ca persona non grata, trebuie să părăsească Danemarca fără perspectiva reîntoarcerii – deoarece ţara nu vrea nici în vreme de război să accepte că „ceva e putred în Danemarca".

Fürstenberg se mută la Stockholm, unde, împreună cu Alexander Şleapnikov şi complicele acestuia, Bogrovski, ulterior cu Karl Radek, lucrează în continuare în plan comercial şi politic pentru Parvus – mai exact: pentru Lenin. În decursul timpului, Parvus îşi transferă şi sediul firmei sale de comerţ şi export lui Fürstenberg, la Stockholm.

La Copenhaga, Parvus rămâne cu Sklarz, iar cu Fürstenberg este într-un contact permanent, telegrafic, deseori şi personal. Când Fürstenberg părăseşte Stockholmul – pentru a călători, de pildă, la graniţa finlandeză – de biroul său se ocupă soţia sa Gisa (născută Adler). Şi în atitudinea ei se poate avea încredere. Membră de partid din tinereţe, ea a absolvit şcoala de comerţ din Cracovia şi acum lucrează pentru soţul ei şi pentru Parvus, ocupându-se de contabilitate.

---

[12] Lucrările de referinţă sovietice trec cu tact acest fapt sub tăcere, mai cu seamă că este cunoscut contactul lui Lenin cu Fürstenberg; potrivit *Bolşaia sovietskaia enţiklopedia*, el a venit în Scandinavia abia în 1916. *(n.a.)*

Fürstenberg rămâne şi la Stockholm director al firmei Fabian Klingsland din Petrograd şi şeful Evgheniei Sumenson, cu care ţine legătura zilnic prin telegrame. Întrebările legate de vânzări şi transferuri în şi din Petrograd ea le clarifică cu el, iar cele referitoare la livrarea de mărfuri alimente şi făină direct cu Nestlé, la Vevey. Nestlé are deprinderea de a lucra cu ruşii, de vreme ce la Vevey rezidează mulţi emigranţi ruşi, din care unul a devenit reprezentantul firmei în Rusia înainte ca Klingsland să preia această sarcină.

Activităţile revoluţionarului şi magnatului la un loc nu scapă ochilor atenţi ai Ohranei. În ce scop, această organizaţie dispune de 20 000 de agenţi, care n-au altceva de făcut decât să înregistreze, să urmărească, să infiltreze, să fermenteze şi să slăbească mişcarea revoluţionară în ţară şi în străinătate?

În anul 1915, un agent al Serviciului secret rus din străinătate, aflat la Copenhaga, raportează superiorului său, şeful Poliţiei din Petrograd şi ulterior ministrul de Interne, Stepan Belieţki:

„Excelenţei Sale
Stepan Petrovici,
Stimate domn,

având în vedere relaţiile prieteneşti dintre Danemarca şi Rusia, Germania preferă să înnoade legături cu Rusia prin firme daneze şi să-şi organizeze aventurile sub *mantia comerţului.*

În fruntea tuturor celor care lucrează pe pământ scandinav pentru înfrângerea Rusiei – fie în politica internă, fie în cea externă – stă Doctor Gelfand (Helphand) cu mâna sa dreaptă Fürstenberg şi împuternicitul Koslovski – şi mulţi alţii, despre care am putut să vă raportez.

Lăsând la o parte mantia comercială, Doctorul beneficiază de serviciile unei mulţimi de agenţi din toate ţările posibile, însărcinaţi, chipurile, cu misiuni de cercetare a măsurilor financiare în război – dar, în realitate, urmărind scăderea cursului rublei ruseşti pentru ca astfel să împiedice furnizarea la timp a mărfurilor necesare în război din ţările neutre.

În ultima vreme, Doctor Gelfand a elaborat numeroase broşuri; sunt circulare cu chemări la declanşarea unei revoluţii în Rusia.

La sosirea lui, i s-au predat lui Koslovski mai bine de 200 de pagini scrise la maşina de scris, care, probabil, se află în momentul de faţă în locuinţa lui Fürstenberg (Martins 9-B).

Dar cu aceasta nu s-au epuizat în niciun caz activităţile Doctorului Gelfand spre binele Germaniei: în hotelul «Kong Frederik», Numărul 41, locuieşte o agentă sau concubină a Doctorului Gelfand – Radegonde Kaprovski Laurencean. Această doamnă întreţine o relaţie cu un locotenent danez, care o vizitează punctual de mai multe ori pe zi, uneori (...)[13] *în prezenţa altor ofiţeri (...), în majoritatea cazurilor ei apar din nou altfel costumaţi: întrebând portarul hotelului, se poate uşor afla numele locotenentului şi ale celorlalţi implicaţi. Pentru un contact mai bun cu această doamnă, secretarul Doctorului (Helphand) Fürstenberg s-a cazat la «Kong Frederik» timp de o lună şi a fost curierul acestei organizaţii. Felix Nelken, directorul unei bănci din Lodz a avut de-a face cu el şi a locuit la numărul 3 de la «Kong Frederik».*

Precauţiile luate şi caracterul conspirativ al activităţilor lor reies din următorul fapt: după sosirea sa de la Petrograd, la sfârşitul lui iulie 1915, Koslovski a locuit cu Fürstenberg mai întâi în «Hotel Calbiorensgade» 18, s-a mutat după câteva zile la «Skatsborg Sabad Hotel»; la mijlocul lui august Koslovski a plecat în Rusia şi Fürstenberg a trecut în «Hotel Klopenberg Fensila Hansen», camera 82; acolo a rămas scurt timp şi, după câteva întâlniri conspirative cu figuri sumbre din Rusia şi din alte ţări, s-a instalat în hotelul «Monopol», după puţin timp se afla, în sfârşit, din nou la «Kong Frederik Hotel».

Activităţile acestor organizaţii pot fi paralizate numai prin măsuri represive, atât împotriva celor enumeraţi în prima mea prezentare, cât şi împotriva celor care locuiesc aici – în caz contrar ne putem aştepta la multe neplăceri de la ei.

Cu tot respectul şi gata la datorie,

Al dumneavoastră devotat

1. Burştein

PS. Koslovski s-a întors la 2.12 cu Gelfand de la Stockholm şi Berlin."

---

[13] Omisiune în original. *(n.a.)*

Același agent al Ohranei raportează la sfârșitul anului atât de bogat în evenimente pentru Parvus.

„Grand Hotel Reval, Stockholm

12 decembrie 1915

Excelenței Sale Stepan Petrovici,

La sfârșitul lui noiembrie 1913, am avut onoarea de a transmite personal Excelenței Voastre notițele despre activitățile ilegale ale societăților de navigație din Rusia, care efectuează traversarea pasagerilor în America, în fruntea cărora erau Masoiedov, Freiberg, Falk&Co, care acum sunt închiși (...).

Atunci când am stat la Copenhaga cu probleme comerciale, am identificat capul revoluționarilor, Doctor A(lexander) L(azarevici) Helphand (Gelfand), împuternicit și destinatar al unor mari sume de bani de la guvernul german pentru a declanșa tulburări în Rusia.

Nu sunt decât câteva luni de când amintitul Doctor Gelfand (cetățean rus, bine cunoscut Secției de poliție), care înainte a organizat, din însărcinarea guvernului german al Reich-ului, împrumuturi pentru Turcia, s-a mutat la Copenhaga; aici a desfășurat o activitate pe scară largă pentru o revoluție în Rusia. Face aceasta prin reprezentantul său juridic Mzislaw Iulievici Koslovski, care locuiește la Petrograd, în Sergheievskaia 81 și este, de asemenea, cunoscut poliției – pentru activitățile din 1905 și aparițiile sale la Vilnius împreună cu Vrublevski și alții..."

În continuare urmează o enumerare exactă când a fost luat Koslovski de Parvus la Copenhaga, când s-ar fi întors – în jur de 14 august 1915 – în Rusia, de acolo a plecat la Berlin, acolo l-a întâlnit pe Parvus și a plecat iarăși cu noi indicații în Rusia. Mai departe raportul continuă:

„... De o lună, domnul Koslovski a fost din nou chemat, se află tot timpul aici, primește mari sume de bani și dă călătoriilor sale un caracter de afaceri.

Este metoda preferată a germanilor să le dea agenților lor politici o coloratură comercială.

Pentru mascarea activităților sale, Doctor Gelfand a deschis mai multe birouri care efectuează un pretins export de mărfuri în Rusia, altele pretind că servesc unor sarcini științifice. Un birou se găsește în

Ostergard 58 şi este condus de Jakob Fürstenberg, cunoscutul agitator revoluţionar din Varşovia.

Datorită lui Koslovski, el a scăpat de închisoare şi s-a stabilit în Austria. Acolo s-a bucurat de protecţia austriecilor şi a germanilor şi, cu toată cetăţenia lui rusă, a putut să se mişte liber oricând între ţări..."

Mai departe este vorba de activităţile pseudocomerciale, care le-au lăsat, totuşi, destul timp lui Fürstenberg şi Parvus pentru editarea ziarelor revoluţionare care apăreau peste hotare, despre întâlnirile lui Fürstenberg cu alte persoane din Rusia – cu fratele său, apoi cu un oarecare Stoianov, şi despre hotelurile de lux (Palace, Kong Frederik), în care obişnuiau să descindă. Mai departe, raportul acesta care nu este în întregime corect, sună astfel:

„Pe baza activităţilor lui Koslovski şi ale celorlalţi, despre care voi raporta în următoarele însemnări, rezultă tabloul real al activităţilor cu Rusia, despre care voi relata verbal.

În interesul siguranţei statului, propun reţinerea neîntârziată a domnului Koslovski la sosirea sa în Rusia şi închiderea biroului său conspirativ, pe care îl conduce pe lângă biroul său oficial de pe Sergheievskaia 81.

În afară de aceasta, să i se ceară copiile tuturor telegramelor intrate pe numele Koslovski din străinătate, ca şi cele trimise de el în ultimele luni cu sau fără semnătură (Meocislav). În mod special către Fürstenberg la două adrese: Kolbiorensade 18 sau Ostergade 58 – sau pe numele Gelfand..."

Urmează o nouă recomandare de măsuri împotriva unui negustor pe nume Rosaler, care frecventează cu alţi revoluţionari din Rusia o anumită cafenea din Petersburg. Apoi, raportorul începe din nou să vorbească despre asociatul lui Parvus, Fürstenberg:

„Câtă încredere au nemţii în Fürstenberg şi cum îl folosesc se poate vedea din faptul că, doar cu două luni jumătate în urmă, soţia acestuia a putut să vină de la Berlin, deşi este cetăţean rus şi suspectă de spionaj – la fel ca alţi prieteni ai ei din Polonia, care sunt în mod evident agreaţi de Doctor Gelfand.

Despre alte fapte din acest caz voi avea onoarea să raportez personal Excelenţei Voastre la întâlnirea noastră.

(...) S.I. Burştein

Dacă Parvus avea cunoştinţă de situaţia informaţională a Serviciului secret rus în privinţa lui sau dacă doar se străduieşte să evite indiscreţii inutile, fapt este că, în fiecare caz, el încearcă să solicite servicii, pe cât posibil, în acele cercuri, care simpatizau cu ţelurile sale. La fel şi în relaţiile financiare.

Faptul că dintre numeroasele bănci prin care Parvus îşi derulează afacerile, el îşi alege, în mod special, Nya Banken, cu sediul la Stockholm, pentru a-şi încredinţa banii săi comercial-politici, trebuie pus tot atât de puţin pe seama întâmplării, cât a alegerii băncii de contact din Rusia – Banca de comerţ ruso-asiatică, cu tovarăşul Krasin în prezidiu. În directorul şi fondatorul Nya Banken din Stockholm, Olaf Aschberg, Parvus cunoaşte un simpatizant al mişcării revoluţionare ruse. Chiar dacă, ulterior, la interogatorii, va nega, este dovedit că Aschberg sprijină cu mărinimie mişcarea bolşevică şi sub aspect financiar.

Aschberg fondase în 1912 Nya Banken (Noua bancă) cu scopul de a oferi şi celor din rândurile muncitorilor acces la serviciile unei bănci. Ca urmare, tot mai mulţi emigranţi şi oameni de afaceri ruşi au devenit clienţii săi.

Dar simpatia lui Aschberg pentru revoluţia rusă nu stă în calea practicii sale de afaceri, când, în 1915, negociază pentru guvernul rus în SUA un credit pentru finanţarea bunurilor de război; în acelaşi timp, el lasă să curgă banii întreprinderii Parvus-Fürstenberg de la şi spre Petrograd. El îi ajută pe bolşevici la cumpărarea ilegală de valută străină şi le adăposteşte banii de partid. Iar în cazul în care creditul american este destinat şi cumpărării de muniţie, ea trebuie distrusă – în cel mai adevărat sens al cuvântului: la livrarea încărcăturii de muniţie pregătită pentru a fi îmbarcată în portul din New York, se comite un atentat cu explozibil şi totul sare în aer.

Onorabilul director de bancă Aschberg colaborează tocmai cu acel duo al complicilor reţelei Parvus, care se distinseseră în abrupta lor carieră de partid prin executarea cu succes a jafurilor bancare pentru puşculiţa partidului – Leonid Krasin şi Wacław Worowski. Krasin avea să călătorească după cinci ani, din însărcinarea lui Lenin,

la Londra, oficial pentru a negocia soldul creditor în străinătate al vechiului guvern țarist raportat la datoria externă – în realitate, însă, pentru a vinde bijuteriile coroanei din proprietatea țarului și a subvenționa din câștig Partidul comunist britanic și ziarul *Daily Herald*.

Leonid Krasin este un bolșevic cu vechi merite. În această calitate, a făcut o carieră remarcabilă. Pentru un mai bun control al îmbinărilor activității revoluționare cu cea comercială pe partea rusă a Programului, Krasin se pomenește catapultat direct în Directoriumul Băncii comerciale ruso-asiatice din Petrograd. În fruntea ei este proprietarul celei mai mari fabrici ruseşti de armament, uzinele Putilov din Petrograd. Acest institut ce ține de cele mai mari bănci ruseşti este banca de legătură rusă a Nya Banken din Stockholm pentru revenirea banilor lui Parvus de la Petrograd în Scandinavia. Aici depune de obicei Sumenson banii care se scurg înapoi în Scandinavia.

Că un fost jefuitor de bănci poate să se afle acum în Consiliul de supraveghere a unei bănci mari mai poate surprinde doar pe cel care se abate de la linia dreaptă a logicii revoluționare. Litvinov, diplomatul de mai târziu, și fratele lui fuseseră împreună cu tânărul revoluționar georgian Djugaşvili, alias Stalin, implicați odată cu Krasin în marele jaf bancar de la Tiflis, soldat cu mai multe victime; fusese arestat la Paris, când încerca să schimbe o parte din sumă – și va fi regăsit după nişte ani ca ministru de Externe și delegat la ONU.

Ca perfect agent dublu, Krasin se califică excelent pentru serviciile lui Parvus. În anii în care Lenin se mai afla în Finlanda, el îndeplinise, ca membru al rețelei revoluționare din Petersburgul dinainte de război, diferite operațiuni. Inginer tehnic, se dovedise un agent multilateral. Agitator, producător și distribuitor de tipărituri și foi volante ilegale, colector de fonduri pentru puşculița partidului de la simpatizanți liberali, planificator pentru deplasarea agenților în ambele direcții ale graniței ruse – și constructor de bombe pentru acte teroriste. În anii 1906/1907 era în mod special nevoie de această din urmă calificare: în acest interval de timp în Rusia au căzut victime atentatelor în jur de patru mii de persoane. După Congresul partidului din 1906 de la Stockholm, când

menşevicii s-au dezis o dată pentru totdeauna de această formă de procurare a banilor şi, implicit, de bolşevici, Krasin a fost preluat de Lenin în cercul restrâns al „Bandei celor trei", cum era numit în cadrul partidului grupul de operaţiuni secrete. În acesta el a continuat să conducă atacuri asupra persoanelor, băncilor şi trenurilor, pentru care au fost, desigur, angajaţi tineri simpatizanţi.

În toamna lui 1915, Leonid Krasin împreună cu alt bolşevic proeminent, Wacław W. Worowski (şi Orlowski şi Borowski) devin parteneri ai lui Parvus şi, astfel, parteneri de afaceri direcţi ai lui Olaf Aschberg. Parvus îl face pe Krasin director general al filialei din Petrograd a firmei Siemens – Schuckert – ceea ce nu contravine locului său în Directoriumul Băncii ruso-asiatice –, iar pe Worowski, şef de departament.

Acesta din urmă deschide un Birou de import-export pentru Siemens-Schuckert la Stockholm şi, până la sosirea lui Fürstenberg, reprezintă acolo şi Firma de comerţ şi export a lui Parvus. De la el, Worowski primeşte mărfuri în special de stringentă necesitate, ca medicamente, pe care Fürstenberg le cumpărase de la comercianţi internaţionali, şi le vinde o parte la Crucea Roşie rusă.

Cealaltă parte, Worowski o introduce la Firma Siemens-Schuckert din Petrograd ca mărfuri de import în Rusia. Cel mai important în expedierile cataloagelor de mărfuri ale firmei Siemens-Schuckert, care merg cu regularitate din Scandinavia la Petrograd, sunt comunicările secrete ale revoluţionarilor (câteodată sunt şi comunicări de la Lenin din Zürich), care sunt scrise cu cerneală invizibilă.

Ulterior, Fürstenberg şi Worowski aveau să fie răsplătiţi de Lenin pentru valoroasa lor activitate cu Reprezentanţa Partidului bolşevic la Stockholm – ca să nu mai vorbim de deal-ul cu diamante de la Londra.

Prin biroul firmei sale (respectiv al grupului de firme), Parvus deviază ocazional acei bani pe care-i primeşte din Germania pentru puşculiţa de partid a bolşevicilor. Asemenea sume trec rareori prin bănci, ci mai ales prin persoane – sau, aşa cum s-a menţionat mai devreme, drept credite aparente care, practic, nu sunt scadente.

În afara așa-numitului cerc restrâns din jurul lui Parvus sunt, desigur, mobilizați numeroși agenți și complici în serviciul activităților comerciale și politice de sub comanda lui Parvus. Unii își arată caracterul lor jalnic chiar și față de angajatorul lor. Se întâmplă ca un spion să lucreze pentru două sau trei țări diferite. Și nu întotdeauna plătitorul banilor livrează încărcătura așa cum fusese convenit.

De asemenea, nu întotdeauna agenții sunt realmente loiali angajatorilor lor. Șleapnikov, colaboratorul lui Fürstenberg, știe și el un cântec pe tema asta; complicele lui, Bogrowski, angajat curier pentru literatura de propagandă și câteodată pentru bani în Rusia, deturnează, de pildă, bani, lucrează pentru două părți și, la sfârșit, le înșală pe amândouă.

Tovarășii menționați lucrează și pentru estonianul Alexander Kesküla, care este, de asemenea, în serviciu german. Acesta acționează paralel cu Parvus, fără să-l întâlnească oficial – numai unii intermediari încrucișează căile celor doi și constituie astfel o legătură. Kesküla este nu numai în pretențiile sale financiare, ci și în pronosticuri mai puțin arogant decât Parvus – în schimb, mai sigur. Ca și el, câinele lui dovedește un bun instinct: acesta – deși de obicei, bucuros de oaspeți – mârâie dezaprobator când se apropie agentul Bogrovski.

Agenții care lucrează pentru și împotriva lui Parvus se pot orienta după modele celebre. Cel mai proeminent a fost Ewno Asew. A trecut mai bine de un deceniu de când, în anul 1904, s-a contopit atât de mult ca agent al Ohranei cu celula revoluționară în care fusese introdus pe ascuns, încât l-a asasinat „ca anarhist" pe ministrul de Interne Plewe – propriul său șef. Bineînțeles – în calitate de agent al Ohranei – n-a fost condamnat și a lucrat mai departe pentru Ohrana și pentru revoluție, ambele plătindu-l deopotrivă și ambele fiind înșelate de el.

Încă și mai talentat ca intelectual și actor era doar Roman Malinovski – de asemenea activ în Scandinavia în problema revoluției –, dar al cărui nume n-a găsit prea mult ecou în urechile lui Lenin. Avea să deschidă încă o dată rana pe care o provocase conducătorului revoluției. Îl întâlnise pe Lenin în 1912, când,

trimis de Ohrana la o întâlnire de partid la Praga, se prefăcuse a fi reprezentantul sindicatelor din metalurgie de la Moscova.

Jocul lui a fost atât de perfect, încât Lenin s-a arătat impresionat de Malinovski. Bineînțeles, lui Lenin nu i-au impus doar respect apariția elegantă, comportamentul său abil, talentul retoric și forța de convingere: Malinovski respingea brutal orice idee de reunificare cu menșevicii și împărtășea astfel fără compromisuri – mult mai abil decât alții – opinia lui Lenin. Lenin a făcut totul pentru a asigura alegerea acestui „proletar cultivat" în Dumă.

Și, într-adevăr, în cele din urmă, agentul Ohranei și-a făcut intrarea în Duma alături de cei zece deputați – muncitori ai Partidului. Ca urmare, renumele lui a crescut, iar el a continuat să urce pe scara carierei Ohranei, deoarece acum putea raporta încă și mai mult despre tot ce se petrecea interesant.

Dublu promovat, Malinovski se bucură din plin de o viață dublă și de un venit dublu. La urma urmelor, avea și o muncă dublă de prestat – când trebuia să-și trimită Comitetului de partid discursurile sale în Duma **ș i** când trebuia să le trimită Ohranei. Sau atunci când, pentru articolele sale din ziarul de partid, asupra lui ploua cu sancțiuni din partea angajatorului său, de care se scutea mai mult sau mai puțin el însuși. Ajuns în maniera aceasta la o bunăstare meritată, a putut să-și permită să verse în pușculița partidului bolșevic generoase sponsorizări provenite din veniturile lui.

În cele din urmă, el a fost considerat, totuși, suspect de către primii săi angajatori și disponibilizat cu o compensație corespunzătoare. Ieșirea sa din Duma li s-a părut ciudată tovarășilor săi. În 1914, el a plecat în Galiția, unde s-a pus sub protecția mentorului său. Ce-i drept, Lenin n-a putut să împiedice ancheta introdusă de către Partid împotriva lui Malinovski și nici ca aceasta să ajungă încet la necruțătoarea lumină a zilei, așa cum trimisese el mulți tovarăși de partid drept în satârul patronului lui de fapt. Dar, întrucât, potrivit imperativului partidului, nu putea să fie, ceea ce n-avea voie să fie, Malinovski a scăpat de verdictul de vinovăție „din lipsă de dovezi".

Lenin a alocat multă vreme dezmințirilor publice privindu-l pe adversarul politic incriminat. Un agent provocator în mijlocul nostru? Nicicând și niciodată! Cine îndrăznește să-l discrediteze pe cel mai bun om al nostru...După niște ani, Malinovski își va face din nou apariția pentru a se apăra într-o cuvântare de mai multe ore și să pună capăt aparenței atât de „evidente" interpretând-o ca o „înțelegere greșită" – până când un glonț a încheiat scurt cazul. Nu, în anii războiului curentul revoluționarilor nu mai era de multă vreme curat și nici înainte de a fi sunat ceasul revoluției propriu-zise.

Ca și în întreprinderea sa de comerț, nici în „Institutul pentru studierea consecințelor sociale ale războiului", baza de acțiune pentru agenții săi, Parvus nu apare în afară ca șef. În pozițiile de conducere, el pune persoane care nu trezesc suspiciuni; astfel, l-a numit director pe socialistul danez Sven Trier.

Comitetul colaboratorilor se compune în cea mai mare parte din revoluționari din ambele tabere, bolșevici și menșevici, aduși de Parvus din Elveția. Printre ei se află prietena sa de mulți ani Ekaterina P. Groman (mama fiului său Lev) care este folosită pentru misiuni deosebit de dificile – de exemplu, traficul de arme în Rusia.

În țările de operațiuni se găsesc destui simpatizanți ai revoluționarilor, care îi ajută cu vorba și cu fapta, uneori și financiar – sau îi prind de mână când, dansând neîncetat pe sârmă, unul sau altul se prăbușește în prăpastia ilegalității.

Ei prestează și servicii de ajutorare: de exemplu, jurnalistul socialist norvegian Alfred Kruse. După expulzarea sa din Norvegia la Stockholm, el s-a alăturat bolșevicilor ca simpatizant, și-a luat numele de Nikolai Gordon și a făcut servicii de curierat (mai ales bani) în Rusia. A lucrat deosebit de strâns cu Bogrovski (colaboratorul lui Șleapnikov la firma lui Parvus), Uritki, Buharin și ca așa-zis „cel de-al doilea patron", cu Kesküla.

Printre alți simpatizanți ne-ruși ai revoluționarilor ruși se numără suedezul H. G. Ström și Hjatmar Branting, care le-a făcut emigranților multe servicii, în special când unii dintre ei ajungeau la închisoare; apoi social-democratul suedez Gustav Möller care făcea curierat de știri de la și la Petrograd. Sau social-democratul și

jurnalistul elveţian de la *Berner Tagwacht,* Karl Moor – agent dublu. Ei sunt fie în serviciul lui Parvus, direct al Ministerului de Externe german sau în cel al lui Kesküla.

Ohrana este mereu la curent nu numai prin agenţii ei, care sunt infiltraţi la diverse niveluri de comandă ale revoluţionarilor. Chiar dacă ocazional cineva – ca Worovski, pe care l-am menţionat – cade în plasă la trecerea graniţei în Rusia, ei se pot informa la zi prin obiectele confiscate sau urmărirea persoanelor de contact. După punerea în libertate, cel ce a fost odată reţinut poate lua în calcul că nu va mai fi niciodată singur, ci va avea mereu o umbră – indiferent cât de multe şi de bine falsificate paşapoarte va folosi în viitor.

Parvus rămâne prompt conectat la evenimentele actuale şi la situaţia din Rusia datorită unei vechi cunoştinţe de încredere, care nu făcea parte din niciun partid şi de aceea nu era subiectiv. Wladislaw Schatenstein, cetăţean polonez. Acesta se poate mişca liber în Rusia şi prezintă suficientă încredere, încât Parvus să-i poată da în grijă fondurile băneşti pentru cercurile revoluţionare ruse. Lui i se datorează majoritatea evaluărilor situaţiei, pe care Parvus le trimite mai departe patronilor săi germani – chiar şi principiile planului său pentru revoluţia de la începutul lui 1915, cu care începuse totul.

Lăsând la o parte angajatorul pentru aplicarea programului revoluţiei, guvernul Reich-ului german, Parvus îi vizează şi pe magnaţii care-i susţin direct sau indirect planurile. Sunt, în fapt, aceiaşi simpatizanţi, ca ai menşevicilor, prin urmare, persoane din cercuri liberale, uneori patroni care n-ar susţine în niciun caz programul radical al conducătorului bolşevicilor, Lenin (nu în ultimul rând cu privire la programul său de exproprieri) – care cred că este vorba numai de sfârşitul războiului şi democratizarea Rusiei.

Aşa, de pildă, în Rusia, patronul Căilor ferate, Sava Morozov, sau industriaşul M.I. Tereşcenko, milionarul cunoscut ca „baronul zahărului" care alocă fonduri băneşti pentru partid, ultimul dintre cei enumeraţi fiind răsplătit mai târziu cu un post ministerial. Toţi se numără printre cei care visează ca, pe lângă puterea economică, să exercite şi puterea politică. Câte un bogătaş cu vederi liberale

asupra lumii – şi fără cunoştinţe aprofundate privitor la căile şi ţelurile Revoluţiei – sponsorizează partidul cel mai târziu în testament cu o danie financiară.

Chiar şi membri ai aristocraţiei se arată dispuşi să doneze pentru sprijinirea PSDMR sau direct a revoluţionarilor. Principalul este să ai o orientare opoziţionistă, indiferent dacă dintr-o atitudine critică faţă de guvern sau dinastie sau pentru că este şic să fii „progresist" sau „revoluţionar". Sub această constrângere socială se află mai ales artiştii. Într-un moment când Rusia deja depăşise primul punct culminant al artei avangardiste din pictură (Malevici, Kandinski, Goncearova), teatru (Meyerhold, Tairov) şi muzică (Scriabin, Prokofiev), intelectualitatea trebuie să gândească şi politic „în pas cu timpul".

Admiţând că: reprimarea brutală a demonstraţiei paşnice din 1905 a trezit la viaţă numeroase iniţiative, se ştie deja că aici a fost vorba de o înscenare cinică, în care Gapon, un agent de poliţie deghizat în popă a preluat regia şi rolul principal într-un copleşitor spectacol provocator şi a transformat în figuranţi atât demonstranţi nevinovaţi, cât şi „idioţi utili" ca poliţiştii pe care i-a pus să-i împuşte. Puţini ştiu că el s-a instalat în străinătate şi că acolo şi-a dezvăluit adevăratul caracter. Scopul fusese atins: să-l discrediteze pe ţar care, fiind absent, aflase doar mai târziu de toate şi să-l stigmatizeze o dată pentru totdeauna din cauza „duminicii sângeroase"; acum mişcarea revoluţionară nu mai avea nevoie de nicio justificare, putea să iasă din clandestinitatea ilegalităţii şi să pledeze deschis pentru sprijinire: niciun sponsor nu mai trebuia să se ruşineze din cauza ei.

Aşa că, de atunci, şi pentru artişti a devenit o chestiune de onoare ca la aniversarea zilei de 9 ianuarie să se pună, prin lucrările lor din teatru şi literatură până la artele plastice, „în slujba libertăţii", în favoarea urmaşilor victimelor sau să dea prin acţiuni „un semnal pentru democraţie".

Un proeminent intermediar între partid – în special pentru fracţiunea bolşevicilor – şi Mecena este Maxim Gorki. De altfel, soţia sa înstărită face parte din sponsorii privaţi ai partidului. Gorki însuşi publică acum într-o editură din Moscova, care este finanţată

prin intermediari ruşi de guvernul Reich-ului german. El le vine în întâmpinare: lucrările lui au menirea de a influenţa opinia publică rusă în sensul intereselor germane.

Este vorba despre descrierile mediului în care trăia pătura de jos, proletară a populaţiei – realmente dezavantajată social –, care, potrivit conceptului, trebuia să fie grupul-ţintă pentru revoluţionari; apoi, atitudinea pacifistă a lui Gorki şi protestul său împotriva războiului erau binevenite pentru guvernul Reich-ului german, după cum, la fel de plăcută, îi este şi atitudinea critică faţă de guvernul ţarist. Nu numai populaţia, ci şi soldaţii din tranşee sunt influenţaţi de lucrările tendenţioase de tipul acesta; în orice caz, soldaţii de partea germană care ar fi chemat la părăsirea luptei, ar fi fost împuşcaţi.

„Banii adevăraţi" vin, în afară de guvernul Reich-ului german, din America şi chiar din Anglia.

Din Anglia, Troţki a primit de la un bancher, care făcea parte din Partidul muncitoresc britanic, un credit „în valoare de milioane", după cum s-a exprimat el, pentru revoluţia rusă. „Revoluţia a înapoiat mai târziu cu conştiinciozitate banii", notează Troţki în amintirile sale.

Un an mai târziu, se deschide pentru revoluţionari chiar trezoreria guvernului britanic. Aliat cu Rusia, regele înrudit cu ţarul? Toate astea nu mai contează atunci când e vorba de interese strategice: la 5 septembrie 1916, Anglia avea să-şi dea acordul pentru controlul Rusiei asupra Bosforului.

Iată că s-a ajuns la reflecţia matură, după care Rusia trebuie împiedicată „din interior" – aşadar, prin haos organizat în ţară – să ajungă la ţelul visat. De acum încolo, duşmanii de moarte, Anglia şi Germania, îşi unesc forţele pentru o revoluţie în Rusia. Potrivit unui raport al Serviciului secret britanic, Lloyd George şi Lord Milner au cheltuit în acest scop 21 milioane de ruble.

În SUA, cercurile evreieşti fac colecte pentru revoluţionari „pentru eliberarea din regimul ţarist represiv". Cea mai mare sumă individuală, douăsprezece milioane de dolari, vine de la magnatul Jacob Schiff din New York. Încă dinainte de revoluţia din 1905, care fusese provocată de înfrângerea suferită de ruşi în războiul cu

Japonia, acesta finanţase înarmarea japoneză, pentru a susţine forţa de luptă a Japoniei împotriva Rusiei, „duşmanul omenirii", cum obişnuia Schiff să spună. Schiff îşi exprimase şi faţă de revoluţionarii din 1905 simpatia în bani peşin.

În vreme ce interzice băncilor sale şi partenerilor săi Kuhn, Loeb&Co, ca şi lui Morgan să dea curs unei cereri de credit engleze şi franceze – de vreme ce era vorba de aliaţi ai Rusiei, Schiff varsă sume mai mari prin Kuhn, Loeb&Co în fluxul finanţării revoluţionarilor ruşi. Printre finanţatorii revoluţionarilor la New York se numără: Jacob Schiff personal, Kuhn, Loeb&Co. (cu directorii Jacob Schiff, Felix Warburg – fratele lui Max, Otto Kahn, Mortimer Schiff şi Jerome Hanauer), apoi Guggenheim şi Max Breitung.

Aşa cum va relata ulterior Bahmetiev, ambasadorul rus din anii războiului în SUA, între 1918 şi 1922 urmau să se scurgă înapoi în America livrări în aur în valoare de 600 milioane de dolari ca rambursare de la conducătorii bolşevici către Kuhn, Loeb&Co.

În schimb, Schiff se îngrijeşte ca bancherul german Max Warburg, căsătorit cu fiica lui Schiff şi anexat imperiului său financiar, să disponibilizeze pentru Germania un credit mai mare din Statele Unite – deoarece, când este vorba de a acţiona împotriva Rusiei, se impun eforturile comune ale tuturor.

De altfel, guvernul rus este de multă vreme conştient de starea de spirit antirusească din America, teoretic aliatul natural al Rusiei. Însărcinatul cu afaceri al Ambasadei Austro-Ungariei la Washington, Ludwig, conte Ambrozy, reţinuse, încă din 1910, în Jurnalul său conţinutul unei convorbiri cu ambasadorul rus von Rosen:

„15 martie 1910.

Ambasadorul rus mi s-a plâns de mai multe ori că activitatea sa de serviciu în această funcţie, ca şi, în general, politica internă şi externă a Rusiei au de suferit considerabil din cauza ostilităţii permanente a evreimii internaţionale.

(...) Judecata sa în ce priveşte înarmările japoneze şi şansele unui război a fost ratificată de către evenimente.

(...) Şi în aprecierea problemelor americane găsesc că decizia lui nu dă greş aproape niciodată şi pronosticurile sale se adeveresc în cea mai

mare parte. Punctul de plecare al conversaţiei noastre l-a constituit un articol apărut de curând în ziarul «New York Times» care este al unui evreu american pe nume Ochs.

În acest articol sunt redate opiniile lui Mr. Jacob Schiff, a cărui însemnătate în viaţa politică şi economică a Americii rezidă în faptul că el este unul dintre cei mai mari bancheri din Statele Unite şi, totodată, cel mai agresiv exponent al evreimii din New York..."

Urmează dovada că guvernul american, prin comportamentul său în timpul Războiului ruso-japonez şi al tratativelor de pace, s-ar fi pus „în slujba intereselor israelite internaţionale". Astfel, preşedintele Roosevelt ar fi intervenit şi le-ar fi impus celor două părţi în război încheierea păcii de la Portsmouth numai pentru că „a acţionat ca instrument al cercurilor evreieşti de pe Wall Street care se temeau pentru creditele lor" şi care înainte i-ar fi procurat Japoniei bani de înarmare sau i-ar fi împrumutat.

Ambasadorul rus, după cum relatează în final colegul său austriac, s-ar simţi descurajat de starea de spirit antirusă din Uniune; el ar şti că aceasta „este dirijată de anumite cercuri", care ar fi ameninţat chiar un ziar californian cu retragerea afacerii cu publicitatea, dacă va continua să manifeste simpatii proruse.

Cea mai interesantă împletire de mare finanţă şi proletari, guverne, revoluţionari şi magnaţi cu finanţarea revoluţiei se află, ascunsă discret, acolo unde interesele politice se întâlnesc într-un mod deosebit de armonios cu interesele comerciale. Astfel, Parvus deţine acţiuni la firma britanică de armament Vickers, care, la rândul ei, cooperează (încă dinainte de 1905, când Schiff finanţase înarmarea japoneză pentru un război împotriva Rusiei) cu Japan Steel&Co.

Schiff este, astfel, asociat într-un concern care este controlat, printre altele, de bancherul britanic Cassel. Aceleaşi cercuri din aripa liberală a guvernului britanic au cote la Vickers, dar şi Parvus este asociat la firmă şi funcţionează ca reprezentant al fabricantului de armament Zaharov care, printre altele, cumpără de la Vickers, posedă el însuşi o fabrică la Ţariţin şi este asociat la uzinele Putilov din Petrograd.

Bancherul Dmitri („Mitea") Rubinstein din Petrograd joacă şi el în acest joc periculos în mod special pe teren rusesc şi se

dovedeşte a fi partener pentru maşinaţiile financiare ale duşmanului din război; membru el însuşi în directoratul Băncii de comerţ ruso-franceze, el este asociat la Banca ruso-asiatică, unde colaboratorul Krasin trage sforile între imperiul Parvus şi Rusia.

Lui Parvus toate acestea i se par în regulă. El are parte de câştig şi din comenzile de război, din livrările de arme (vezi mai sus) şi din banii sponsorizaţi pentru revoluţie. Şi, împreună cu bancherii, trage la celălalt capăt al sforii.

Pentru Parvus, cel mai important client este şi rămâne, desigur, guvernul Reich-ului german. Reprezentantul guvernului la Copenhaga şi, implicit, partenerul de discuţii permanent pentru Parvus este ambasadorul german Ulrich, conte Brockdorff-Rantzau. Reprezentanţa sa diplomatică constituie o piatră unghiulară a pentagonului de ambasade din cele cinci ţări neutre, în care se ţes iţele pentru agenţi şi informatori.

Aceştia sunt de la nord la sud ambasadorul german la Stockholm, baron Helmut Lucius von der Strödten, secondat de şeful contraspionajului, Steinwachs, contele Brockdorff-Rantzau la Copenhaga, ambasadorul baron Gisbert von Romberg la Berna, baronul von dem Bussche-Haddenhausen la Ambasada din Bucureşti şi baronul von Wangenheim la Ambasada din Constantinopol.

Punctul central al tuturor iţelor împletite este Berlinul, unde consilierul de Legaţie Diego von Bergen încearcă să păstreze pentru secretarul de stat Jagow (mai degrabă sceptic în privinţa Programului lui Parvus) şi subsecretarul de stat Zimmermann o privire de ansamblu asupra informaţiilor şi evaluărilor, uneori contradictorii, şi a revoluţionarilor care se certau între ei. El este susţinut de Matthias Erzberger, de la Serviciul de informaţii, Ernst Jäckh, orientalistul de la Ministerul de Externe, şi Kurt Riezler, omul de legătură de la Ministerul de Externe în Statul Major. Să nu uităm de consilierul de Legaţie, Otto-Günther von Wesendonck, referent de specialitate, ca să spunem aşa, pentru „insurecţia naţionalităţilor ruse" în Departamentul politic al Ministerului de Externe.

Ar mai fi Rudolf Nadolny, de fapt, ofiţer în rezervă, dar care activa în Ministerul de Externe în calitate de consilier de Legaţie. În virtutea liniei urmate mai sus, el candidează pentru un post în

Ministerul de Război, pentru a putea colabora în Departamentul „Probleme ruseşti" la acţiunea Revoluţia. Cum nu se dovedise calificat ca agitator în lagărele de prizonieri de război ruşi, aterizează în cele din urmă în Departamentul IIIb, „Secţia P(olitică)" a Statului Major General. Jobul lui: organizarea de sabotaje şi revolte în Rusia.

În felul acesta, reţeaua colaborării uneşte ca puncte de acţiune Ministerul de Externe, Statul Major General, Serviciul secret, Comandamentul Est, Ministerul de Finanţe, Banca Reich-ului, Deutsche Bank, Banca de Comerţ şi ambasadele ţărilor neutre.

Implementarea politicii trasate de cancelarul Theobald Bethmann-Hollweg sub egida împăratului Wilhelm îi revine secretarului de stat Gottlieb von Jagow; în 1916, el se retrage, Zimmermann devine succesorul său, iar Kühlmann subsecretar de stat. Aceştia din urmă sunt cei care poartă răspunderea deciziilor, Bergen partener de discuţii pentru Brockdorff-Rantzau sau chiar Parvus la vizitele sale la Berlin – ,iar acest nivel raportează direct cancelarului. Deasupra tuturor se află voinţa împăratului.

Potrivit convingerii lui Wilhelm, strategia de slăbire combinată a adversarului este singura cale de ieşire din dublul front de război german. Varianta simplă dăduse greş chiar şi în vremuri de pace: atunci, încă înainte de izbucnirea războiului, în iulie 1914, austriecii trecuseră arme prin contrabandă în Ucraina, pentru a declanşa acolo, prin flota de la Marea Neagră, o revoltă cu scopul de a slăbi potenţialul adversar rus înainte de războiul deja hotărât. Oricum, acţiunea a fost executată doar parţial, întrucât austriecii n-au vrut să cheltuiască mulţi bani pentru ea; când şi proiectul, împreună cu planul de atac, au fost trădate ruşilor de către unul dintre arhitecţii săi militari, colonelul Alfred Redl, totul a devenit zadarnic. Aşa că nu numai că n-a avut loc nicio revoltă, ci ruşii – şi nu austriecii – au înaintat când s-a ajuns la război.

De când, în toamna lui 1914, începând de la cercurile Statului Major General, continuând cu diplomaţii Ministerului de Externe şi până la împăratul sigur de sine s-a impus convingerea – respectiv recunoaşterea – că războiul împotriva Rusiei nu va fi câştigat atât de uşor şi, mai ales, nu atât de rapid pe cât se aştepta, nimic nu s-a

schimbat în concluzia trasă din toate acestea. Acum este binevenit orice mijloc nemilitar.

Aşa, de pildă, ofiţerul de informaţii al Armatei a opta şi, ulterior, şeful Statului Major General al Serviciului de informaţii de război Est, generalul-maior Gempp, consemnează în însemnările Serviciului de informaţii secrete al Armatei, că partea germană a încercat să-l corupă pe generalul rus Grigoriev, oferindu-i un milion de mărci pentru a ceda fortăreaţa Kovno, la nord de Varşovia. Primul mesager al banilor a dispărut fără urmă (cu cecul), un altul măcar a ajuns şi Grigoriev părea, chipurile, dispus la această trădare; a fost însă obstrucţionat şi adus în faţa Tribunalului de Război. Era deja a doua tentativă de corupere de acest gen după Osowietz.

Că germanii nu se lăsau în seama lui Parvus şi a reţelei sale de agenţi o arată activităţile puse în mişcare de diferitele compartimente ale Statului Major General în spatele frontului. Serviciul de informaţii, căruia îi revenea planificarea actelor de sabotaj la faţa locului, a avut dificultăţi, deoarece şeful Statului Major General, Ludendorff, considera că, având în vedere marile succese din domeniul spionajului radiofonic, putea să renunţe la informaţiile Serviciului său de agenţi. În plus, linia de front rusă din Galiţia până în Prusia orientală se redusese atât de mult, devenind impenetrabilă, încât nici nu se mai putea pune problema unei străpunge directe a poziţiilor ei cu agenţi.

În cele din urmă, s-a produs o breşă a frontului la nord de Memel, unde partea rusă se asigurase neglijent. Aici e locul unde Gempp strecoară noaptea un grup de agenţi, alcătuit, din motive conspirative, din evrei ruşi şi polonezi. Aceşti oameni de legătură vor trebui apoi să-şi croiască drum prin zona rusă până la următoarea staţie de cale ferată cu direcţia Nord.

Acolo vor fi recrutaţi dintre naţionaliştii polonezi şi lituanieni, pe care îi motivează dorinţa de a obţine autonomia faţă de Imperiul ţarist, colaboratori pentru acţiuni de sabotaj. Tot aşa, în prima toamnă de război, polonezul Tomaşevski îl trimisese, din însărcinare germană, pe compatriotul său Malinovski să arunce-n aer poduri de cale ferată între Bialystok şi Varşovia contra o sută de mii de mărci.

Paralel cu acestea, există tentative de corupere a comandanților de fortificații ca cea a generalului Grigoriev. Oricum, o fortificație luată în stăpânire intactă valorează mai mult decât una distrusă și, în plus, se scutesc forță și material de luptă. Astfel, un alt important obiectiv strategic râvnit valorează într-o ofertă jumătate de milion de ruble – doar unul dintr-o serie de pietre de luat ca pradă.

Ca și Parvus, Gempp își recrutează agenți și din Scandinavia, având grijă să nu-i lase pe cei mai importanți expuși unei breșe a frontului. Ei circulă oficial ca agenți de turism din Suedia în Rusia. Pe coasta răsăriteană rusă pot fi cu ușurință recrutați naționaliști baltici, susținuți pentru planuri distructive de industriași avuți din aceste țări care-și caută autonomia.

Astfel, Serviciului de informații german îi stau la dispoziție de la fabricanți de hârtie la pădurari și, mai departe, la surori medicale, negustori și chelneri – pentru a numi doar câteva grupe profesionale –, care comunică persoanelor de contact germane informații despre situația producției de armament sau a transporturilor de trupe, spionează ca îngrijitori/îngrijitoare în spitalele rusești din zona Statului Major General rus, aflând date valoroase și transmit, ca telegrafiști, direct în Germania ordinele date de Cartierul General al țarului. Ca să nu mai vorbim de prețioasele informații la prima mână pe care le raportează un negustor de cherestea prieten cu un cumnat al țarului, demn în mod evident de toată încrederea. Așa află Gempp și, odată cu el, conducerea armatei germane pierderile rusești, intențiile conducerii armatei, închiderea unor linii de cale ferată pentru circulația civilă, planurile de desfășurare a marșurilor, decizia puterilor nehotărâte până acum (cum ar fi intrarea Italiei în război) și planul rus de a evita Prusia orientală în marșul asupra Berlinului în favoarea Cracoviei și Breslaului – încoronare a perfectei logistici și organizări germane.

În ce privește acum politica de revoluționare potrivit planului lui Alexander Parvus, împăratul Wilhelm dispune prin ambasadorul său, Brockdorff-Rantzau, de la Copenhaga nu numai de un slujitor serviabil al patronului său, ci și unul inspirat și angajat din convingere interioară. Și aceasta, deși sau pentru că acesta este

relativ tânăr, nu este impregnat de mediocra mentalitate prusiană, şi nici de o gândire rigid conservatoare.

Diplomatului provenit dintr-o veche nobilime germană (Holstein) cu rădăcini daneze, i se încredinţase cu vreo trei ani în urmă când abia trecuse de patruzeci de ani, aşadar în 1912, consulatul din Copenhaga, după ce, la cumpăna secolelor, servise la Curtea ţarului şi la Viena.

Brockdorff-Rantzau este un patriot german. Cu toate acestea, potrivit poziţiei sale liberal-conservatoare, aşa cum se raportează la proiectul lui Parvus, într-un stat naţional puternic ar trebui să se integreze armonios toate clasele şi păturile unei populaţii. Deoarece Rantzau, cu perspicacitatea sa politică deosebit de pregnantă pentru un diplomat, ajunsese la recunoaşterea faptului că muncitorimea apărută din industrializarea rapidă, văzându-şi nesocotite trebuinţele, poate deveni o forţă periculoasă care, cu toate acestea, dacă este condusă cu înţelepciune reprezintă tocmai în vremuri de război un potenţial pozitiv.

Din această perspectivă au rezultat înţelegerea şi simpatiile diplomatului pentru revendicările social-democraţilor germani şi, mai departe, pentru Parvus.

Ca supus loial, ambasadorul german este, desigur, un înfocat apărător al ideii unei victorioase puteri de război, ba chiar mondiale, Germania, care se întemeiază pe distrugerea Rusiei. Putere mondială – căci în faţa ochilor lui Rantzau pluteşte ca ţel îndepărtat o Rusie „eliberată" de dinastia Romanov şi micşorată teritorial, care, ducându-şi viaţa ca un stat modest redus fără putere „la mărimea dinaintea lui Petru" şi dependent de marele său vecin german, s-ar lăsa de bunăvoie secătuit economic şi ar ajuta astfel Germania să ţină piept imperiului colonial britanic şi să-i distrugă poziţia de superputere.

Dacă stabilitatea socială în interior şi puterea Germaniei în afară împreună cu destabilizarea organizată a Rusiei şi zdrobirea mărimii acesteia pot fi cumpărate, înseamnă că Rantzau are dreptate.

Aici – urmând calea unuia şi ţelul celuilalt – se întâlnesc interesele ambilor parteneri de discuţii Brockdorff-Rantzau şi Parvus, care, altminteri, nici n-ar fi putut să fie mai diferiţi.

Când Parvus ajunge acum, în iulie 1915, în Ambasada germană pentru o primă discuţie personală, succesul său la interlocutor a fost deja programat.

Masivul om renascentist apare în faţa diplomatului intelectual, o fire retrasă. Agentul german Zimmer, rămas special pentru a supraveghea acţiunile lui Parvus şi a pregăti prima întâlnire a acestuia cu reprezentantul diplomatic al Reich-ului german la Copenhaga, descrie astfel contrastul dintre cei doi bărbaţi:

„Parvus era evreu, emigrant, teoretician, boem şi un Bonvivant corpolent şi vital, socialist, pe deasupra şi capitalist. Brockdorff-Rantzau, dimpotrivă, întruchipa aristocratul sensibil, sigur de el şi tradiţionalist, care nici ca aparenţă nu vădea nimic comun cu partenerul socialist. Pe corpul de o slăbiciune ascetică era aşezat un cap de vultur cioplit în linii dure cu părul lins. Înfăţişarea consulului era cea a unui mare senior cultivat, a cărui politeţe ceremonioasă se îmbina cu o doză de ironie frivolă..."

Medicul de casă al familiei Brockdorff-Rantzau, Janos Plesch, care simţea pulsul exclusiv al celor mai înalte cercuri ale nobilimii politice ereditare şi financiare, i-a cunoscut pe ambii protagonişti, independent unul de celălalt, şi în descrierile sale a dezvăluit involuntar misterul forţei de atracţie exercitate de Parvus asupra lui Rantzau şi al aurei care-l învăluia pe milionarul revoluţionar:

„Am fost adus la Zürich la patul bancherului bolnav Leopold Koppel, proprietarul firmei Auer und Osram, care suferea de aprindere de plămâni. Acolo am făcut cunoştinţă cu omul care, probabil, a jucat cel mai mare rol în relaţia dintre Rusia şi restul Europei în Primul Război Mondial. Numele lui era Helphand şi era cunoscut, în general, ca Parvus. Rolul lui era interesant, chiar dacă, de la un cap la altul, dubios. Era un spion-maestru – sau, mai bine, un maestru al spionajului. El ţesea firele emigraţiei revoluţionare ruse. Era un sforar de o viclenie şi neruşinare ieşite din comun; un mare farsor – dar, totuşi, foarte bine informat. Omul avea şi principii foarte stricte; cu cât acestea erau mai stricte, cu atât mai mulţi bani lua el, ca să le arunce peste bord.

Pe mine m-a cucerit ca interlocutor foarte vioi şi prietenos, ca om spiritual şi inteligent. Şi asta, deşi înfăţişarea lui era oricum, numai

atrăgătoare nu. Avea o faţă de buldog cu o bărbie dublă, bărbos, cu ochii săi mici şi inteligenţi înfundaţi adânc în grăsime. Picioarele scurte trebuiau să poarte un corp masiv, şi, când mergea, întindea braţele în lături, ca şi când ar fi vrut să-şi păstreze astfel echilibrul. Fuma ţigări mari, scumpe şi bea şampanie, cu care îşi începea întotdeauna ziua.

Despre el circulau poveşti extraordinare. Punctul său de sprijin era pe atunci Zürich, de unde conducea o organizaţie de spionaj şi contraspionaj. Drept acoperire, lucra ca agent elveţian al comerciantului de arme grec Basil Zaharov[14].

Nu ştiu dacă Parvus era un seducător, dar, în orice caz, era mereu înconjurat de un harem de patru până la şase femei – toate blonde şi masive, aşa cum îi plăceau lui. – Una peste alta, o personalitate neobişnuită şi când l-am văzut pe Brockdorff-Rantzau, i-am relatat despre Parvus şi cred că s-a folosit de datele mele.

În orice caz – à propos de plătit masiv – urma ca un contract de peste treizeci de milioane mărci pentru furnizări de cărbune să ajungă în Danemarca la Hugo Stinnes – dar spre consternarea generală a neiniţiaţilor el a ajuns la Helphand..."

Doctorului Janos Plesch îi făcea plăcere să invite la reşedinţa sa din Berlin pe cei mai interesanţi dintre pacienţii săi pentru a participa la „Serile domnilor", la care, în prim plan, se află conversaţiile şi discuţiile spirituale. El reuşeşte să reunească la o asemenea seară de club personalităţi ca laureaţii premiului Nobel Albert, Einstein şi Fritz Haber, muzicienii Fritz Kreisler şi Arthur Schnabel şi alţi artişti. Ca punte spre diplomaţie pe „bolşevicul nobil" (astfel considerat de Plesch) Josef Gruenberg – şi chiar pe diplomatul cunoscut în mediul profesional ca inaccesibil şi deloc dornic de contacte, mai târziu ministru de Externe, Brockdorff-Rantzau.

„Contele era o personalitate extraordinară. Unea doi poli – cel apolinic şi cel dionisiac. Rantzau părea să fie apolinic ziua şi dionisiac

---

[14] Ca şi referirea la Zürich ca punct de sprijin, şi această indicaţie este incorectă. Vasili Zaharov era emigrant rus la Constantinopol. *(n.a.)*

noaptea. Cu cât era mai târzie ora, cu atât mai mult se însufleţea el, cu atât mai activ îi devenea spiritul, cu atât mai multe poante îi colorau conversaţia. Ziua nu era decât o umbră a celui cunoscut seara. Era un mare cunoscător de vin şi cu fiecare înghiţitură din „regele regilor", cum îl numea el pe cel adus la palatul Johannisberg de pe domeniile Metternich, vorba îi devenea şi mai spumoasă şi mai virtuoasă..."

Se poate ca această ambivalenţă a firii acestui bărbat să fie explicaţia pentru faptul că diplomatul distins, corect şi inteligent a fost cucerit nu numai de programul, ci şi de personalitatea lui Alexander Parvus. Oare goana după plăceri înscrisă pe chipul lui Parvus să fi întruchipat nostalgia sublimată în disciplinatul ambasador german şi, implicit, o completare faţă de el însuşi?

Oricum ar fi – ambasadorul dobândeşte spontan încredere şi simpatie faţă de inegalul său interlocutor şi, după discuţia cu Parvus la 1 august 1915, trimite imediat o telegramă la Berlin. În ea Brockdorff relevă în mod deosebit „atitudinea filogermană a lui Helphand" şi „impresia de remarcabilă inteligenţă", pe care i-a făcut-o acesta.

De asemenea, în primele zile din august agentul german Max Zimmer, care stabilise la Constantinopol primul contact între Parvus şi Ambasada germană, îşi expediază raportul. Ministerul de Externe de la Berlin îl trimisese la Copenhaga pentru a verifica activităţile lui Parvus.

În telegrama sa trimisă la Berlin, Zimmer vorbeşte de o „excelentă realizare conspirativă" şi de „modul genial" în care Parvus îşi pune în aplicare planul. În continuare, Zimmer descrie cum îmbină Parvus afacerile cu politica, interconectarea canalelor sale de bani greu de ignorat, cu care Parvus transformă veniturile comerciale în bani politici şi foloseşte firma sa de export ca instrument de subversiune.

„Din centrala de la Copenhaga se susţine corespondenţa permanentă cu legăturile create prin agenţi", – explică printre altele Zimmer – „domnul Dr Parvus a pus la dispoziţia organizaţiei o sumă pentru cheltuieli administrative, cu care se va opera foarte gospodăreşte. Până acum s-a reuşit ca toată acţiunea să se desfăşoare atât de discret, încât

nici măcar domnii care lucrează în organizaţia de mai sus n-au remarcat că în spatele tuturor stă guvernul nostru.

Frapează totuşi că Parvus cheltuieşte sume atât de mari pentru ţelurile partidului. Situaţia asta ar putea deveni mai puţin evidentă, dacă unele afaceri s-ar desfăşura prin firme de export în legătură cu biroul.

După două zile de discuţii, am putut să mă conving, conchide Zimmer, că Parvus îşi foloseşte întreaga forţă în direcţia discutată la Constantinopol şi Berlin şi că este de sperat ca lucrările să conducă la rezultatul intenţionat."

La scurt timp după prima întâlnire dintre Parvus şi Brockdorff-Rantzau de la începutul lui august 1915 a urmat o alta. Acum ambasadorul are o încredere de nezdruncinat în acest revoluţionar şi, la 10 august, scrie Ministerului de Externe:

„Pe Helphand nu-l consider doar un experimentat cunoscător al Rusiei şi al întregului Balcan, ci şi un politician sigur de sine şi generos, de al cărui sfat ne putem servi fără riscuri, atâta timp cât îl avem, ca şi acum, în mână şi de partea noastră..."

După alte trei zile el telegrafiază din nou:

„L-am cunoscut acum mai îndeaproape pe Dr Helphand şi îl consider (...) un om important, de a cărui excepţională putere – indiferent dacă ne armonizăm întotdeauna cu convingerile lui sau nu – putem să profităm, după părerea mea, pe durata războiului ***necondiţionat*** *– şi chiar şi mai târziu..."*

Aici diplomatul se înşală. Se întâmplă mai degrabă invers: Parvus foloseşte guvernul german şi interesele lui şi se ambalează doar foarte condiţionat pentru interesele de război reale ale acestuia. Mai mult, guvernul Reich-ului german este interesat de încheierea păcii, nu de revoluţia în sine şi, dacă s-ar întâmpla altfel, o evoluţie revoluţionară ar fi, după cum se arată în notele convorbirilor germane, chiar „de nedorit".

Apoi mai este o deosebire de opinii care, desigur, rămâne neexprimată. După părerea diplomatului, victoria germană ar consolida Coroana şi ar îndigui, astfel, mişcarea revoluţionară, în timp ce Parvus porneşte de la ideea că victoria Germaniei asupra Rusiei l-ar costa pe ţar Coroana şi, implicit, ar face să se clatine şi Imperiul german.

Ca să nu mai vorbim de ultima consecinţă, aşa cum aspiră Parvus şi Lenin: extinderea revoluţiei din Rusia asupra Germaniei şi altor ţări – o consecinţă pe care Rantzau o exclude din convingerile sale.

Cea mai recentă evoluţie îi dă certitudini diplomatului şi-l scapă de ultimele îndoieli: un nou demers în direcţia păcii separate cu ţarul, prin intermediarul danez Andersen, eşuase la începutul lui august. Ca şi înainte, ţarul respectă cuvântul, pe care-l dăduse Aliaţilor abia după începerea războiului, de a nu încheia pace separată cu Germania. În afară de aceasta, având în vedere modul de a proceda – după părerea sa – „perfid" al împăratului Germaniei, care declarase război Rusiei în mijlocul tentativelor de mediere ale ţarului Rusiei, o asemenea soluţie ar fi contravenit spiritului său de onoare.

Parvus poate respira uşurat. Încheierea unei păci separate acum, când programul său este abia în prima fază de aplicare, i-ar fi distrus toate planurile. În schimb, Brockdorff-Rantzau, după eşecul celui mai recent asalt, poate să disipeze cu toată convingerea acele ezitări care, spre insatisfacţia sa, se anunţă din partea împăratului german: pe neaşteptate, Wilhelm este torturat de scrupule, dacă ar fi corect să lucreze în vederea înlăturării vărului său – sau dacă n-ar trebui pus sub semnul întrebării sistemul monarhic în sine?

„Ţarul a pierdut orice sentiment de empatie", sună sentinţa dată de conte în scrisoarea sa către Berlin. La rândul lui, cancelarul Bethmann-Hollweg formulează în raportul către împărat din 11 august 1915 avantajul acţiunii de „respingere a imperiului moscovit spre est în condiţiile fărâmiţării provinciilor sale vestice". Apoi, el poate urmări abil acele ţinte pe care împăratul Wilhelm le stabilise cu un an înainte. La 8 august 1914, el îşi aruncase în balanţă propria autoritate atunci când îi dăduse ambasadorului său la Constantinopol, Wangenheim, dispoziţia de a folosi Turcia filogermană ca bază pentru o revoluţie în Ucraina, pe care o susţinea cu mari fonduri şi de a promova acţiunea „fără scrupule şi fără milă".

Dar nu numai încercarea de a încheia o pace separată, aşa cum tocmai eşuase, ar fi făcut ca Programul lui Parvus să se prăbuşească

aidoma unei case din cărți de joc, întrucât revoluția urmărită de el ar fi devenit superfluă pentru Germania. Pericolul îi amenință planul și dinspre frontul de război: la începutul toamnei 1915, Statul Major General german ia în considerare ideea de a-și trimite în marș un flanc al armatei din est spre Petrograd.

O ocupare a capitalei ar torpila revoluționarea: populația s-ar aduna, probabil, ca și la izbucnirea războiului, unită din patriotism, în spatele conducătorilor țării și, în afară de aceasta, practic, planul de a face din Petrograd, din cauza fabricilor sale, punctul de pornire al mișcării greviste, ar eșua și nici marile tabere de instruire pentru recruți n-ar mai putea să servească drept centre de agitație, pentru că în prim plan ar sta apărarea.

Pentru a nu se contrazice pe sine și a-și păstra credibilitatea și dovedita sa forță de convingere, Parvus trebuia să-și cântărească bine argumentele cu care să-l influențeze pe ambasadorul Brockdorff-Rantzau în discuția convocată insistent în grabă pentru 7 septembrie 1915. Încă cu câteva zile în urmă, când prinsese de veste despre o recentă misiune de pace, Parvus vorbise despre „inevitabilitatea revoluției" – deci, chiar și în cazul inițierii păcii –, despre faptul că în cercurile populației, ca și în cele ale armatei, „ar fierbe" și că țarul n-ar mai dispune de autoritatea necesară pentru o pace separată cu Germania. Ambasadorul a trimis cuvânt cu cuvânt această „evaluare" la Berlin.

Acum Parvus își întoarce spada în altă direcție. Fără a menționa măcar un cuvânt despre planurile de atac asupra Petrogradului, care pentru el echivalează cu o viziune horror, el subliniază marea importanță politică și economică pe care ar avea-o un atac german asupra sudului Rusiei cu bogăția sa agrară și industrială (pe care Parvus o zugrăvește în cele mai luminoase culori).

În felul acesta, Germania ar împlini, totodată, dorințele privind prada de război formulate de căpitanii economiei și industriei la puțin timp după începerea războiului, ar lovi prin cucerirea acestor regiuni nervul vital al Rusiei, ar cruța forțele dușmanului istoric al Rusiei, Turcia, și i-ar răpi guvernului țarist șansa de a-și atinge țelul

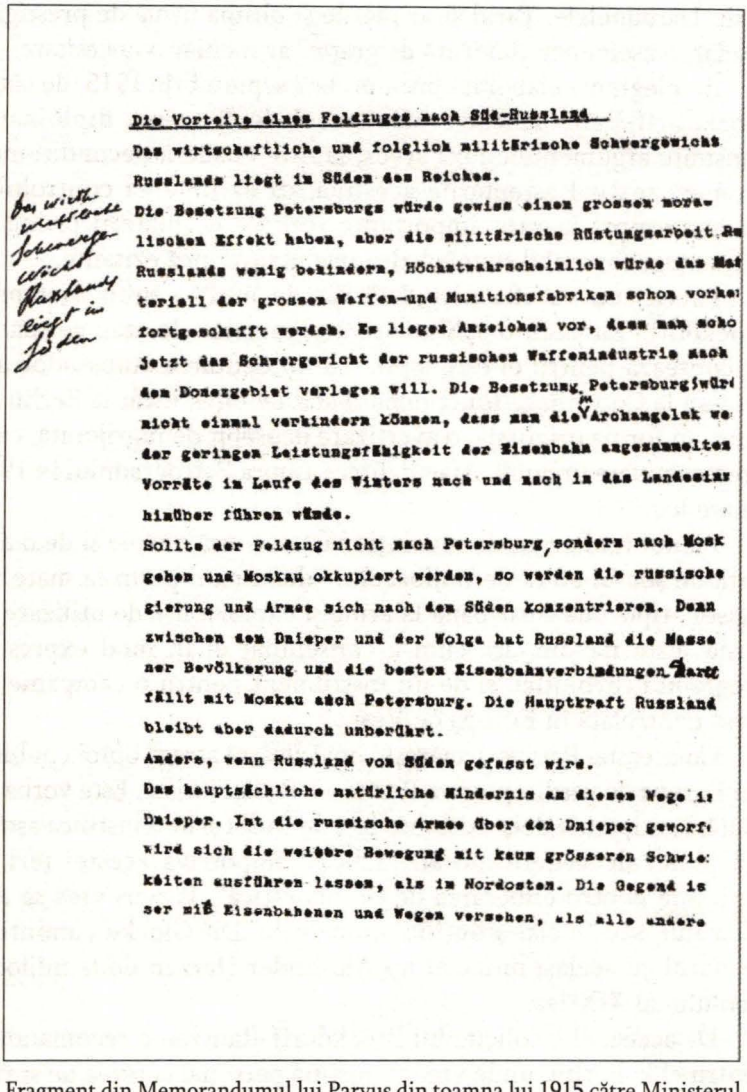

Die Vorteile eines Feldzuges nach Süd-Russland.

Das wirtschaftliche und folglich militärische Schwergewicht Russlands liegt im Süden des Reiches.

Das wirtschaftliche Schwergewicht Russlands liegt im Süden

Die Besetzung Petersburgs würde gewiss einen grossen moralischen Effekt haben, aber die militärische Rüstungsarbeit Russlands wenig behindern. Höchstwahrscheinlich würde das Material der grossen Waffen- und Munitionsfabriken schon vorher fortgeschafft werden. Es liegen Anzeichen vor, dass man schon jetzt das Schwergewicht der russischen Waffenindustrie nach dem Donezgebiet verlegen will. Die Besetzung Petersburgs würde nicht einmal verhindern können, dass man die Archangelsk wegen der geringen Leistungsfähigkeit der Eisenbahn angesammelten Vorräte im Laufe des Winters nach und nach in das Landesinnere hinüber führen würde.

Sollte der Feldzug nicht nach Petersburg, sondern nach Moskau gehen und Moskau okkupiert werden, so werden die russische Regierung und Armee sich nach dem Süden konzentrieren. Denn zwischen dem Dnieper und der Wolga hat Russland die Masse seiner Bevölkerung und die besten Eisenbahnverbindungen. Mit Moskau fällt mit Moskau auch Petersburg. Die Hauptkraft Russlands bleibt aber dadurch unberührt.

Anders, wenn Russland von Süden gefasst wird.

Das hauptsächliche natürliche Hindernis an diesem Wege ist der Dnieper. Ist die russische Armee über den Dnieper geworfen, wird sich die weitere Bewegung mit kaum grösseren Schwierigkeiten ausführen lassen, als im Nordosten. Die Gegend ist aber mit Eisenbahnen und Wegen versehen, als alle andere

Fragment din Memorandumul lui Parvus din toamna lui 1915 către Ministerul de Externe german, în care el recomandă atacarea Rusiei în sud (notițe scrise de mână la marginea stângă a paginii: „Punctul de greutate economic al Rusiei se află în sud"). Ocazia: aflase că Statul Major General german plănuia să nu se mai lase în nădejdea izbucnirii unei revoluții și să pornească direct marșul spre Petrograd. Dar astfel s-ar fi lovit în revoluție și planurile lui Parvus ar fi fost distruse.

dorit, Dardanelele. Ţarul şi-ar pierde şi ultima urmă de prestigiu. Aşadar, o asemenea „lovitură de graţie" ar fi chiar o necesitate.

În telegrama elaborată prompt, la 7 septembrie 1915, de către Brockdorff-Rantzau către Ministerul de Externe, diplomatul transmite argumentele lui Parvus, la care el aderă necondiţionat; el repetă textual aşteptările acestuia, ca extinderea controlului german asupra acestor importante rezerve de materii prime să influenţeze favorabil statele balcanice neutre încă ezitante.

Parvus nu va afla niciodată cât de mult a influenţat prin Brockdorff-Rantzau o schimbare a planurilor de atac germane. Ce contează pentru el este faptul că influenţarea ambasadorului german la Copenhaga funcţionează atât de bine, încât la Berlin au ajuns, în forma originală, o avertizare deosebit de îngrijorată, ca şi o recomandare urgentă. Atacul direct asupra Petrogradului în 1915 nu are loc.

Planul lui Parvus de revoluţionare are însă nevoie şi de o altă forţă de şoc în afară de mijloacele – de la bani peşin la material logistic, tipuri de tipar până la arme şi explozibil – de utilizare în Rusia. Este nevoie, aşa cum a consemnat el în mod expres în Programul revoluţiei, şi de un instrument pentru o campanie de presă controlată în Europa de Vest.

Cu aceasta, Parvus urmăreşte, mai ales, să atragă opinia publică din Europa de vest împotriva Rusiei – a Rusiei ţariste. Este vorba de a întări antipatiile deja existente faţă de Rusia şi de a justifica astfel, din punct de vedere moral, războiul împotriva acestei ţări ca „cruciadă pentru eliberarea de tirania estică". Parvus vrea să dea „Ziarului" său „social-ştiinţific" numele de „Die Glocke", amintind de ziarul cu acelaşi nume al lui Alexander Herzen de la mijlocul secolului al XIX-lea.

De aceea, el îi solicită lui Brockdorff-Rantzau o recomandare pentru el la Berlin, unde vrea să susţină personal cererea de sprijinire a ziarului ca mijloc de agitaţie. O portavoce pentru Parvus cu tendinţă socialistă, care reprezintă atitudinea fracţiunii majoritare social-democrate în Reichstag şi face propagandă pentru revoluţie – promovată cu mijloacele unui guvern imperial? Cel puţin, nu este de la sine înţeles – pentru aceasta este nevoie de argumente solide,

pentru a putea respinge obiecţiile ca fiind „mioape" şi „unilaterale". Şi aceasta, nici mai mult, nici mai puţin, tocmai în momentul când împăratul Wilhelm are, aşa cum am menţionat, pentru prima dată serioase ezitări cu privire la avalanşa pe care ar declanşa-o, dacă ar fi deci potrivit ca el, ca împărat, să acţioneze pentru doborârea altuia – pe deasupra propriul său văr – sau dacă, mai degrabă, ar trebui pus sub semnul întrebării principiul monarhic în sine? Wilhelm preia aproape uşurat argumentul diplomaţilor săi, cum că, după repetatele încercări eşuate de încheiere a unei păci separate (de altfel, un spin în ochii lui Parvus, ca şi ai lui Lenin), ţarul nu ar mai avea niciun scrupul.

Inspirat de puterea de convingere a lui Parvus, în scrisoarea sa trimisă la Berlin Brockdorff-Rantzau nu se arată bulversat. Mai întâi, disipează îngrijorarea că aceasta ar da apă la moară unei opoziţii socialiste în ţară. El argumentează cu ideea fundamentală a lui Parvus de continuare a războiului prin Germania (cu scopul de a înfrânge Rusia), pe care unii tovarăşi ca, de pildă, Karl Kautsky, care este în fruntea adversarilor războiului în partidul său, ar sublinia-o în vederile lor.

Dimpotrivă, întrucât Parvus nu ar reprezenta „direcţia sentimentală" a unei Rosa Luxemburg sau unui Karl Liebknecht, pentru care războiul este, practic, câştigat şi mai este continuat mai mult din dorinţa de cuceriri, el ar slăbi mai degrabă aripa stângă a partidului socialiştilor germani. De aceea, conform lui Rantzau, „Helphand ar trebui folosit pentru a paraliza influenţa acestor defetişti."

De aceea, ca ziar de mase, *Die Glocke* ar oferi posibilitatea de a vinde cu largă eficienţă scopurile de război germane şi politica legată de ele şi de a câştiga populaţia de partea lor.

În cele din urmă, diplomatul atacă tonuri patriotic-patetice, atunci când, în ultima sa telegramă către subsecretarul de stat Zimmermann, din 14 august 1915, căruia îi prezintă călduros o convorbire cu Parvus, argumentează astfel:

„Altminteri nu vom atinge niciodată marele ţel care pluteşte în faţa ochilor mei. Sper să ieşim din acest război nu numai victorioşi în afară ca prima putere a lumii, ci după strălucita probă pe care a

trecut-o muncitorimea germană (...), să putem încerca plini de încredere să antrenăm la colaborare şi să le adunăm în jurul tronului a c e l e elemente, care, înainte de război, au stat deoparte şi nu păreau demne de încredere."

Încă în aceeaşi zi, Parvus este primit la Ministerul de Externe din Berlin. Imediat după aceasta, el poate să-i comunice protectorului său la Copenhaga: Ministerul de Externe şi Statul Major General şi-au dat aprobarea în pofida obiecţiilor Ministerului de Interne privind sprijinirea de către guvern a unui ziar socialist.

Acum Parvus are tot ce-şi doreşte nu numai pentru a porni revoluţionarea Rusiei, ci şi pentru a pregăti în acest sens cu grijă, prin media, opinia publică vest-europeană, pentru a o convinge de necesitatea acesteia şi de a o educa în vederea susţinerii ei morale. Direcţia de marş este: mobilizarea social-democraţiei împotriva ţarismului şi pregătirea psihologică şi simpatizarea cu acele greve de masă pe care vrea să le declanşeze în Rusia şi să le facă să afluieze într-un haos revoluţionar organizat.

Data dorită: ianuarie 1916 – moment pe care el îl face deja cunoscut ca „termen" Ministerului de Externe german.

Parvus poate să răsufle uşurat. Pregătirile pentru fondarea ziarului *Die Glocke,* cu sediul editurii la München, le începuse optimist încă din iulie, înainte de a fi sigur de lumina verde de la Ministerul de Externe pentru susţinerea acestora. Îl făcuse pe credinciosul său tovarăş Konrad Haenisch redactor-şef, pe simpatizantul german Adolf Müller îl câştigase drept colaborator şi-l desemnase pe Louis Cohn directorul editurii, în care majoritatea aspectelor economice le rezolva Parvus. În plus, se înţelege, atragerea unor proeminenţi autori-invitaţi pentru aceasta şi pentru ziarul oficial de partid *Sozialistische Monatshefte.*

Însuşi Parvus îşi trimite articolele de la Copenhaga, de unde sunt expediate cu poşta diplomatică la München. La început, el biciuieşte „pasivitatea revoluţionară" a social-democraţiei germane. Faptul că nu este obstrucţionat de cenzura Statului Major General german ţine de punctul de greutate al concluziei lui, în care el include sprijinirea deplină a politicii de război germane şi, faţă de Rusia, pictarea adevăratului diavol pe perete:

„Pentru democrație – împotriva țarismului!" – repetă Parvus în primul număr lozincile sale publicate programatic încă în urmă cu un an la Constantinopol.

„Timpul lucrează pentru Rusia, care în viitorul apropiat va fi o mare putere mondială – mai mult, un pericol mondial, dacă nu va fi descentralizată și democratizată.

De aceea, cea mai sigură soluție este transformarea Imperiului țarist într-o federație după modelul american. Dar dacă nu se reușește descentralizarea Rusiei" – prin care Parvus înțelege clar zdrobirea Imperiului țarist prin mișcări secesioniste încununate de succes – *„în anii următori se va ajunge la cel mai rău militarism pe care l-a văzut lumea vreodată..."*

Pentru a lămuri neîntârziat încotro se îndreaptă corabia, Parvus nu face economie de atacuri împotriva vechii gărzi a social-democrației germane, care trebuie smulsă din letargia ei. Elementul său este polemica. Nu este cruțat de critică nici bătrânul patriarh al partidului, Karl Kautsky, în fața căruia amuțise plin de respect chiar și Troțki – nu se situa pe linia necesară. Parvus îl învinuiește pe acest „savant de cabinet și vulgarizator" pentru faptul că *„învățătura revoluționară a lui Marx a fost diluată în Germania, întrucât el credea că o îmbunătățește rescriind-o. De la Marx ideile, de la Kautsky stilul și totul redus (...) Fără sare și piper a făcut din plămădeala marxistă o mața*[15]*."*

Modul în care Parvus, ca publicist rus, explică îmbinarea neobișnuită de sprijinire a politicii de război germane cu angajamentul social-politic în Rusia – țelul unei revoluții rămânând, firește, nepronunțat – sună cam așa:

Purtarea germană a războiului servește interesele proletare, ceea ce adversarii războiului din aripa stângă a partidului nu înțeleg; partidul german este bastionul socialismului european și ar trebui să se afirme, altminteri s-ar prăbuși socialismul, în general. Dar, în prezent, acest lucru ar fi posibil numai prin afirmarea

---

[15] Mața – în mozaism, pâine nedospită consumată în sărbătoarea Paștelui. *(n.t.)*

militară a Germaniei; numai astfel proletariatul ar putea fi apărat de pericolul ţarismului (şi cel rus, s-ar putea spune, eliberat de acesta).

Din fericire pentru Parvus, a fost scutit de întrebarea, de ce o victorie germană ar însemna o victorie a proletariatului, dar una rusă ar însemna o înfrângere a acestuia. De ce, într-un caz, Coroana şi muncitorimea, într-altul doar Coroana ar ieşi întărită dintr-o victorie?

Mai rămân însă destule terenuri de atac.

Imediat după apariţia primului număr, Parvus se vede confruntat cu atacuri din taberele social-democraţilor germani şi ruşi: „portavoce a imperialismului german", aşa îl numesc tovarăşii germani din aripa stângă. „O cloacă a şovinismului german" este Parvus pentru Lenin, care descalifică ziarul ca „organ al renegării şi murdarei atitudini de lacheu".

Pe Lenin îl interesa, firește, o distanţare grijulie faţă de Parvus. Tocmai ştiind că acesta nu lucra numai pentru guvernul Reich-ului german, ci şi pentru sine însuşi, era necesar ca Lenin, ca politician, să nu fie identificat oficial cu acesta. Pentru a nu o rupe cu el, Lenin evită, totuşi, să-l denumească pe Parvus drept ceea ce era – agent al Germaniei. La nevoie, Lenin se va putea scuza doar invocând relaţia sa cu Fürstenberg, dar declarând că „habar n-avea" că acesta lucra cu Parvus pentru Lenin.

Preocupat mereu şi pretutindeni de a nu fi identificat cu scopurile lui Parvus şi de a nu se compromite astfel, el numeşte „bufonerii" încercările lui Parvus de a se justifica. Cel atacat iese la bătaie. Acum dă cărţile pe faţă. Îşi haşurează patetic revoluţia cu o pretinsă „misiune":

„Misiunea mea este să realizez o legătură ideală între proletariatul german înarmat şi cel rus revoluţionar (...)

Războiul şi situaţia politică creată de el trebuie exploatate pentru a întări poziţia politică a proletariatului. Social-democraţia trebuie să iasă din acest război mai solidară şi mai hotărâtă decât înainte..."

Dar Parvus nu poate să conteze nici pe solidaritatea de această parte, nici pe cea de dincolo de graniţe. Căci până şi vechea sa prietenă de partid, Rosa Luxemburg, care, ca şi el, visează la o revoluţie în Rusia, îl respinge brutal. Sentimentele ei sunt prea

dominate de aversiunea faţă de statul prusian, încât să poată împărtăşi loialitatea evidentă faţă de Parvus cu interesele acestuia. În afară de aceasta, aşa cum declară ea la Berlin, în Rusia revoluţia ar fi mai degrabă frânată de război decât stimulată. Luxemburg nu crede nici în „misiunea" lui Parvus: „A îndeplini o misiune în legătura dintre proletariatul german şi cel rus şi a strânge milioane în sigura Danemarca" – pentru aşa ceva ea nu are „nicio înţelegere".

Respins astfel de tovarăşii de stânga, Parvus îi curtează cu atât mai mult pe cei din aripa dreaptă a social-democraţilor germani. La petrecerile exclusiviste şi în conversaţiile spirituale din vila închiriată la Berlin, el ştie să-şi întreţină şi să-şi impresioneze oaspeţii, în jurul cărora, la mesele nesfârşite, foieşte o armată întreagă de servitori în livrea.

Cu succes. Printre autorii-invitaţi ai ziarului său se numără politicieni de renume ca Philipp Scheidemann şi alţii, cu care va fi curând legat printr-o prietenie personală.

Deşi prin acest organ care apare curând ca săptămânal la Berlin Parvus plonjează într-un vacuum al spectrului stâng al presei de partid, el nu realizează difuzarea sperată. Desigur, unii iau în serios scopul urmărit de ziar şi declarat în primul număr: discutarea problemelor politice şi sociale apărute odată cu războiul, căutarea unor căi de remodelare a erei postbelice, dar şi trezirea interesului spiritual şi integrarea muncitorimii în viaţa culturală – aşadar, împlinirea unei misiuni culturale. Iar despre aceasta se discută realmente.

Dar Parvus se ocupă de multă vreme la Copenhaga de latura practică a revoluţiei. Doar câteva luni îl mai despart de momentul din ianuarie 1916, când, la aniversarea „duminicii sângeroase" din 1905, vrea să aprindă printr-o grevă de 100 000 de muncitori scânteia unei revoluţii care să se extindă de la Petrograd asupra întregii ţări.

Parvus consideră că cele mai mari obstacole pe această cale spre ţelul suprem sunt depăşite: eşuarea misiunii de pace periculoasă pentru proiectul său, împiedicarea unui atac militar direct asupra Petrogradului şi aprobarea unui organ de presă care să monteze opinia publică în Vest împotriva Rusiei.

La începutul lui august a căzut Varşovia. Alarmat, câteva zile mai târziu ţarul nu numai că a preluat el însuşi, cum s-a menţionat, comanda supremă asupra armatei şi flotei, ci şi a transferat aur şi comori importante de la Petrograd la Moscova; este ceea ce comunică imediat la Berlin o telegramă a ambasadorului german la Stockholm, Lucius. Nicio îndoială, ţelul a ajuns într-o proximitate palpabilă.

În diferite puncte ale Rusiei se fac deja planuri de sabotaje şi Berlinului i se comunică explozii reuşite, sunt difuzate manifeste cu chemări în diferite centre de potenţiale greve şi demonstraţii şi se lucrează în vederea momentului magic al revoltei planificate pentru ianuarie 1916.

În acelaşi timp, Parvus îl asaltează pe ambasadorul Brockdorff-Rantzau cu rapoarte permanente, care să-l întărească în aşteptarea unei declanşări apropiate a revoluţiei. Cu acest prilej, Parvus dă frâu liber fanteziei sale debordante şi raportează ceva de genul că, odată cu preluarea comenzii supreme de către ţar după marea înfrângere în partea rusă a Poloniei, moralul de luptă al ruşilor ar fi scăzut şi starea de spirit favorabilă răsturnării regimului ar fi deja pregătită.

Adevărat este însă contrariul: odată cu comanda supremă şi o organizare mai riguroasă a situaţiei aprovizionării în special pe front în acest moment – toamna anului 1915 – şi cel puţin pentru câtva timp atât situaţia în armată, cât şi starea de spirit a populaţiei s-au îmbunătăţit; luptătorii de pe front se simt – spre deosebire de reprezentările lui Parvus – mai motivaţi, de când pe front se arată permanent ţarul şi fiul său.

O conferinţă convocată de ţar cu reprezentanţi din industrie şi economie a prilejuit o injecţie financiară pentru asigurarea situaţiei aprovizionării generale. Nicolae şi-a plasat el însuşi întreaga avere în această iniţiativă financiară. Pentru fabricile de muniţii şi producţia de război au fost angajaţi suplimentar muncitori din Coreea şi China.

De această dată ambasadorul are, pe bună dreptate, îndoieli privitoare la explicaţiile lui Parvus, deoarece lui îi ajung la urechi altfel de rapoarte.

Aşa sunt cele ale baronului Uexkuell, un fost colaborator al ministrului de Finanţe rus, care, după război, s-a mutat în Scandinavia şi a declarat că lucrează pentru partea germană. După părerea lui, la momentul respectiv nu prea ar exista şanse ca o grevă, în cazul că ar izbucni vreuna, să se extindă dincolo de Petrograd.

Lui Parvus nu-i mai rămâne decât să organizeze ceva.

În pofida mai multor milioane de mărci – două în martie, apoi patru, în final, în iulie, cinci – pe care Ministerul de Externe le-a tot pus la dispoziţie începând din primăvara anului acesta pentru revoluţionarea Rusiei, spre sfârşitul toamnei 1915 Parvus solicită o sumă mai mare – 20 de milioane de ruble.

Brockdorff-Rantzau îi îndeplineşte şi această dorinţă – cel puţin sub forma unei asigurări de la Berlin, deoarece suma nici măcar nu-i este plătită în întregime. Diplomatul este cel mai bun avocat pentru interesele lui Parvus, deoarece ele se întâlnesc cu cele ale sale într-un punct: înfrângerea Rusiei. Ceea ce componenta militară nu este în stare să obţină, trebuie să realizeze cea diplomatic-politică prin destrămarea Imperiului ţarist.

După ce Brockdorff-Rantzau se vede aproape de scopul urmărit, pledează insistent pentru această – cum crede el – ultimă injecţie financiară în raportul său către Berlin. Vorbeşte de demoralizarea (conform lui Parvus) care se instalează, de fierberea din toată ţara, de neputinţa guvernului rus, de mişcarea grevistă – în creştere – pe scurt, de tot ce se concentrează în gândirea iluzorie a lui Parvus (ce-i drept, departe de realitate).

Orientându-se exclusiv după Parvus, ambasadorul conchide că, având în vedere mişcarea revoluţionară într-o pretinsă creştere, ţarul nu şi-ar mai putea permite să se gândească la o pace separată. De aceea – conchide raportul – numai anarhia organizată ar deschide calea spre succes pentru a sili guvernul rus să accepte pacea şi să-i mai şi smulgă concesii teritoriale – Polonia.

Toate acestea sună atât de convingător în urechile cancelarului Reich-ului, încât Bethmann-Hollweg, la rândul său, repetă imediat textual împăratului într-un raport cele relatate de

ambasadorul său. Iată ce se spune în scrisoarea cancelarului către împărat la 11 august 1915:

„Dacă evoluția evenimentelor militare și a proceselor petrecute în Rusia însăși ar facilita o respingere a imperiului moscovit spre est în condițiile fărâmițării regiunilor sale vestice, eliberarea de acest coșmar în Est ne-ar oferi cu siguranță un țel demn de a fi dorit, pe care l-ar merita marile jertfe și extraordinarele eforturi făcute în acest război..."

Puțin mai târziu, diplomatul știe să-și convingă cancelarul și cu alte argumente de – cum vede el – clarviziunea și – cum crede el – înțelepciunea politică a interlocutorului său rus, atunci când începe să vorbească de sarcinile în Germania postbelică. Aici, după cum vede Parvus, social-democrației germane i-ar reveni rolul de a apăra țara de extremism și anarhie și de a o ține astfel unită în interior. Recomandarea de a lăsa totul în seama lui Parvus și de a-i susține după puteri (financiare) Programul atinge punctul culminant într-un patos patriotic:

„Victoria și primul loc în lume îi revin Germaniei, dacă reușește să revoluționeze la timp Rusia și să arunce astfel în aer coaliția", jubilează Brockdorff-Rantzau în scrisoarea sa către cancelarul Bethmann-Hollweg.

Se mai păstrează chitanța lui Parvus pentru primul milion din cele douăzeci de milioane de ruble stabilite de el.

Dar disponibilitatea Berlinului de a plăti o sumă și mai mare, în pofida anumitor îndoieli, nu rezidă, totuși, numai în talentul retoric al lui Alexander Parvus. Mai degrabă Lenin, pe care el îl plasase în fruntea Programului său privind revoluția, a lăsat indirect să se înțeleagă că era dispus să colaboreze cu guvernul Reich-ului. Prin estonianul Aleksander Kesküla (nume conspirativ „Stein"), care încă în septembrie 1914 fusese primul care atrăsese atenția ambasadorului german la Berna, Romberg, asupra lui Lenin, în septembrie 1915 Lenin face să ajungă la partea germană un program de intenții pentru cazul în care el ar prelua puterea. Acum iată ce se poate citi la Berlin:

„1. Instaurarea unei republici
2. Confiscarea marilor proprietăți
3. Introducerea prin lege a zilei de muncă de opt ore

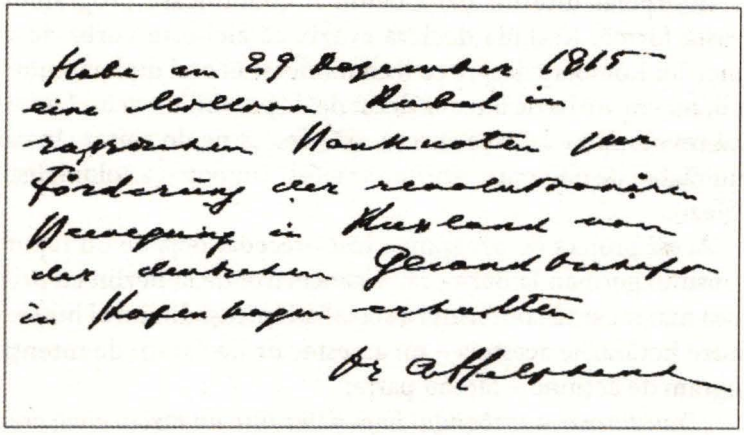

Confirmare scrisă de mână chiar de Parvus-Helphand, „primit la 29 decembrie 1915 un milion de ruble în (...) pentru stimularea mişcării revoluţionare în Rusia de la Consulatul german din Copenhaga". Această sumă corespunde dublului în dolari SUA.

4. *Ofertă de pace (către Germania) fără a ţine seama de Franţa*
5. *Renunţarea din partea Germaniei la anexiuni şi contribuţii de război*
6. *Renunţarea din partea Rusiei la Constantinopol şi Dardanele*
7. *Intrarea armatei ruse în India."*

În special ultimele puncte sunt mai mult decât se putea visa în Wilhelmstrasse din Berlin. În primele momente de euforie Berlinul uită să ţină seama că Lenin putea interpreta punctul 7 doar ca momeală. Sau poate să fi fost în serios?

În scrisoarea sa din 30 septembrie 1915 trimisă de la Berna Ministerului de Externe, ambasadorul Romberg recomandă cu tot zelul ca acest program să fie cumva strecurat opoziţiei din Franţa, cu scopul ca aceasta să exercite o presiune asupra guvernului francez, pentru ca, având în vedere o posibilă pace separată între Germania şi Rusia, să fie şi ea favorabilă încheierii unei păci. Dar, speriat de riscul discreţiei, Berlinul dă înapoi.

Interpelat ulterior dacă Lenin îi comunicase programul în această formă, Kesküla declară evaziv că aici este vorba de versiunea lui Romberg despre ce îi comunicase el oral diplomatului. În fond, nu era vorba de altceva decât de disponibilitatea lui Lenin ca, dacă revoluţia sa va avea succes, „să vrea să fie de ajutor" în cazul unui război de eliberare „antiimperialist" (împotriva colonialiştilor englezi).

Acest proiect de program a fost precedat deja de un raport al trimisului german la Berna către cancelarul de la Berlin cu privire la cea mai recentă conferinţă a socialiştilor ruşi din jurul lui Lenin. Dintre hotărârile acesteia – un amestec de declaraţii de intenţie şi program de acţiune – făceau parte:

„Transformarea războiului imperialist într-un război civil; crearea de organizaţii secrete ilegale acolo unde guvernul şi burghezia au proclamat stare de război şi au anulat libertăţile constituţionale; susţinerea soldaţilor pe front şi a maselor proletare; salutarea înfrângerii monarhiei ţariste..."

Asta se întâmplase în primăvara lui 1915. În mod evident, Kesküla reuşise în acţiunea sa de convingere, pe care o susţinuse financiar, să modifice prudent punctul de vedere al lui Lenin fără ca acesta să-şi piardă lozinca revoluţiei (şi obrazul său). Dacă, iniţial, „dezgustat" de patriotismul „apărătorilor patriei" şi vorbind numai de o „revoluţie mondială", acum Lenin se vrea interpretat în sensul că „din partea mea mai întâi învingerea Rusiei" (aşadar, susţinerea indirectă a necesităţii unei victorii germane), înainte de a ne putea gândi la revoluţie.

Astfel, Lenin s-a declarat într-un mod dublu: pe de o parte, ca disponibil pentru dialog – deci pentru colaborare cu guvernul Reich-ului –, pe de altă parte, pentru răsplata, în care îl lasă să spere pe acesta.

Conceptul lui Parvus era acum clar.

De altfel, această aparentă cotitură în gândirea lui Lenin convine de minune nu numai guvernului Reich-ului, lui Parvus şi tuturor celor care sunt de aceeaşi parte a baricadei. Chiar şi Lenin însuşi şi tovarăşii din fracţiunea sa bolşevică pot să se folosească foarte bine de stimulentul moral şi financiar.

Lenin primise deja înainte o sumă de la „Liga de eliberare a Ucrainei" (susţinută de Germania şi Austro-Ungaria), cu care-şi finanţează noul ziar *Social-democratul.* Acum, mulţumită lui Kesküla, dispune de o sumă înzecită şi, în afară de aceasta, nu trebuie să se preocupe de detaliile tehnice: ziarul bolşevic este realizat într-o tipografie a guvernului Reich-ului în Elveţia şi apoi multiplicat în Germania. De acolo, ziarul ia calea peste front în diferite regiuni ale Rusiei.

Lenin se arată dispus făţiş la compromis pentru ca propaganda sa să fie promovată – la urma urmelor, este cunoscut pentru „compromisurile pragmatice".

Cu toate sforile trase împreună cu Parvus şi în pofida tuturor împrejurărilor în care i-a venit acestuia în întâmpinare, estonianul se deosebeşte fundamental de Parvus. Milionarului revoluţionar, căruia îi sunt înscrise pe chip spiritul afacerist şi lipsa de scrupule, i se opune un intelectual ascetic, înalt, elegant, căruia cu greu i s-ar putea presupune orientarea revoluţionară şi care poate să numere printre oaspeţii şi interlocutorii săi din vila sa suedeză pe arhiepiscopul de Uppsala.

Pentru Kesküla ţelul este independenţa patriei sale Estonia, căreia îi slujeşte ca idealist. El recunoscuse partea germană ca aliat logic şi i-l recomandase pe Lenin ca „forţă distructivă şi politician fără scrupule", de care merită să te foloseşti. Dar banii pe care Kesküla îi primeşte de la Germania, nu-i solicită pentru sine, ci pentru finanţarea ţelului său – şi anume ca credit, pe care intenţionează să-l restituie.

În sfârşit, mai există o mică deosebire între cei doi: la Parvus este vorba întotdeauna numai de milioane, cu sume mai mici nu se încurcă – în timp ce Kesküla se mişcă în cadrul unor solicitări financiare modeste însumând mii, nu milioane de mărci – aur, ca să nu mai spunem că pentru guvernul Reich-ului este categoric mai ieftin, dar mai serios şi nu mai puţin productiv; în total, trebuie să fi fost mai puţin de o jumătate de milion de mărci, pe care Kesküla le-a „împrumutat" de la guvernul Reich-ului – şi pe care, după terminarea războiului, i le va restitui spre surprinderea acestuia.

Pentru partea germană însă fiecare din cei doi bărbaţi este, în felul lui, de mare preţ.

În fond, ceea ce simte Kesküla pentru Parvus este dispreţ. În ochii lui, el nu este „un politician", ci doar un tip „ahtiat după bani". Când aude că Parvus promite germanilor curând o revoluţie în Rusia, nu-l mai tratează decât ca „şarlatan".

La rândul lui, Kesküla adresează Ministerului de Externe de la Berlin un raport mai amplu despre situaţia actuală şi respectiva stare de spirit a diferitelor grupări politice din Rusia în privinţa unei revoluţii şi rezumă totul într-un program de revendicări în trei puncte:

Sprijinirea prioritară a minorităţilor naţionale, edificarea unei mişcări în Rusia independent de revoluţionarii din exil – şi eforturi concertate pentru a-i lega pe revoluţionarii din exil de linia germană.

La Berlin ambii se bucură de încredere – atât Kesküla, cât şi Parvus. Primul primeşte un paşaport pentru călătoriile sale din Elveţia în Germania şi Scandinavia, eliberat pe numele Alexander Stein. În ansamblu, activităţile lui Kesküla – în final transmiterea declaraţiei de intenţii a lui Lenin în cazul în care ar prelua puterea – se repercutează favorabil asupra lui Parvus. Berlinul îl consideră catalizator pentru doritele evenimente din Rusia şi, la fel ca înainte, vrea să-i acorde sprijin. Şi aceasta independent de cât de dezbinaţi sunt revoluţionarii în exil sau cât de mult se ceartă între ei.

Căci, aşa cum se ştie în Ministerul de Externe german de la ambasadorii dintre Stockholm şi Berna, social-revoluţionarii ruşi, cum se autodenumesc ei, nu alcătuiesc în niciun caz un front unit: gruparea din jurul lui Plehanov vede ca ţel prioritar distrugerea militarismului german; în schimb, pentru cea din jurul lui Lenin lupta împotriva ţarismului este mai importantă decât războiul împotriva Germaniei; între ele este un centru în jurul lui Axelrod. Dar există şi o contradicţie între vederile lui Kesküla şi cele ale lui Parvus.

În raportul său către Berlin, Kesküla afirmă că în niciun caz revoluţionarii şi separatiştii n-ar putea fi aduşi pe aceeaşi linie: în vreme ce revoluţionarii sunt interesaţi de o centralizare a statului în vederea unui control mai bun, separatiştii se pronunţă în sensul

mişcării lor naţionale pentru descentralizare. De asemenea, bolşevicii şi menşevicii sunt uniţi în aşteptarea lor de a începe o revoluţie, dar nu ar vrea s-o înfăptuiască înainte de vreme în timpul războiului. În afară de aceasta, menşevicii adoptă un punct de vedere patriotic şi se opun unei victorii germane.

Parvus are toate motivele să propulseze evenimentele în Rusia. Pentru a imprima revoluţiei sale mai multă forţă motrice şi a o accelera, el îi prezintă ambasadorului german cu puţin înainte de sfârşitul anului 1915 un plan în patru puncte:

„1. Arena războiului: Din punct de vedere psihologic ar fi util pentru demoralizarea stării de spirit să se dea un atac reuşit, de pildă, asupra Rigăi; ar distruge speranţele, ar prăbuşi complet voinţa de luptă pe front şi spiritul de sacrificiu în populaţie.

2. Influenţarea armatei: ea ar trebui influenţată propagandistic într-o formă directă – în orice caz, nu ca până acum prin foi volante anonime, ci în forma unei agitaţii directe desfăşurate de social-democraţi şi sindicate germane, care ar trebui să cheme la luptă şi la fraternizare.

3. Starea de spirit revoluţionară ar trebui stimulată acum energic, pentru ca la aniversarea zilei de 9/22 ianuarie să se poată concentra evenimentele plănuite.

4. Ca mijloc suplimentar pentru crearea panicii să se ia măsuri pe piaţa de capital rusă: trebuie lăsate să circule bancnote cu acelaşi număr de serie – în felul acesta, prăbuşirea cursului rublei, pierderea încrederii populaţiei în rublă şi în guvern, însoţite de panica financiară – în plus prejudicierea solvabilităţii ruse în străinătate."

La ultimul punct, Parvus trece sub tăcere că avea în vedere şi o falsificare a rublelor-bancnote, aşa cum procedase deja Lenin cu mai mulţi ani în urmă din Finlanda. Oricum, cancelarului german această măsură i se pare prea riscantă şi refuză s-o sprijine. De altfel, Parvus nutreşte speranţe că în curând vor izbucni tulburări în aşteptarea unei pretinse foamete.

În orice caz, Brockdorff-Rantzau realizase primirea lui Parvus cu Programul său la Berlin – chiar dacă nu aşa cum dorise

el, de către însuşi cancelarul Reich-ului („oameni ca Parvus n-ar trebui să fie lăsaţi să ajungă la cele mai înalte funcţii", aşa i se dăduse de înţeles). Ambasadorul îşi încheie prezentarea şi susţinerea actualelor planuri ale lui Parvus în cuvintele deja citate şi pe un ton patetic:

„Victoria şi, ca premiu, primul loc în lume este al nostru, dacă se reuşeşte să se revoluţioneze la timp Rusia şi să se arunce astfel în aer coaliţia.

(...) Că Dr Helphand nu este nici sfânt, nici un spirit comod este în afara oricărei îndoieli; dar el crede în misiunea lui şi a dat o probă de capacitate în timpul revoluţiei după Războiul ruso-japonez..."

Parvus este primit, între 16 şi 20 decembrie 1915, la Berlin la Ministerul de Externe şi la Ministerul de Finanţe al Reich-ului şi pleacă cu promisiunea unui alt milion (de această dată ruble) de la secretarul de stat Helfferich.

După întoarcerea la Copenhaga, Parvus se grăbeşte să-i raporteze bucuros şi mândru ambasadorului german câte întâlniri a putut avea la ministerele din Berlin şi cât de „bine" şi „plin de înţelegere" a fost tratat cu privire la planurile sale. Brockdorff-Rantzau transmite toate acestea cu prima poştă la Berlin, nu fără să atragă atenţia asupra faptului că „pentru a organiza complet revoluţia rusă", Parvus a solicitat o sumă de 20 de milioane ruble, din care, e drept, doar un milion ar fi necesar imediat.

Când i-a vorbit trimisului de această sumă, Parvus adăugase, într-adevăr, că ar fi prea periculos ca întreaga sumă să fie imediat disponibilă: după ce suma ar fi repartizată în Rusia, ar fi prea mare riscul ca, undeva, un loc permeabil să poată trăda ştirea despre proveniența ei.

La 29 decembrie Parvus primeşte la Copenhaga în Ambasada germană suma oferită la Berlin de un milion ruble (vezi reproducerea de la p. 215).

El vrea s-o repartizeze în următoarele zile la Stockholm agenţilor, care în săptămânile viitoare urmau să declanşeze aprinderea de iniţiere a marelui val de greve de la Petersburg.

Parvus poate să facă un prim rezumat al rezultatelor anului 1915 scurs – şi, după cum se pare, acesta vădeşte un succes.

Colaborarea cu guvernul german al Reich-ului s-a instituționalizat și au fost dispuse plăți în valoare de milioane – în mărci și ruble.

După un prim acont/respectiv vărsământ în martie, într-o decontare a Ministerului de Finanțe al Reich-ului din aprilie se arată:

„la Capitolul 6 cheltuieli ale Bugetului extraordinar Ministerului de Externe (...) puse la dispoziție alte patru milioane M,

două milioane pentru propaganda în Rusia

două milioane în scopuri speciale de presă..."

Banii și materialele pentru revoluție ajungeau în Rusia fie prin el, fie direct de la Berlin.

Iunie. Telegrama la Berlin a ambasadorului german în Suedia cu anunțul despre plata pentru peste patru mii de puști, săbii și cartușe.

Iulie. Telegramă de la Departamentul politic al Statului Major General către Ministerul de Externe privind transferarea a 73 376 mărci prin Deutsche Bank drept compensație pentru pierderea la căderea cursului. Suma restantă din buget pentru *„costuri de tipărire și transport ale manifestelor ruseşti", ca* și pentru depozitarea *„explozibilului necesitat de Helphand."*...

Apoi în vară aprobarea altor cinci milioane de mărci „în scopuri de propagandă în Rusia";

călătoria tovarășului de idei suedez Kruse la Petrograd și drumul conspirativ al lui Gustav Möller, al scrisorilor din Suedia prin locul de graniță finlandez Tornio (Torneä) spre Rusia prin contrabandă în ambele direcții, au decurs cu succes, simpatizantul aducând drept acoperire o comandă mare de prezervative;

apoi în toamnă startul cu succes și subvenționat de la Berlin al *Die Glocke*;

octombrie: fondarea societății pe acțiuni în părți egale cu Georg Sklarz, chiria localului firmei Ostergade 58.

Încheierea afacerilor cu tone de cupru, cositor, aluminiu, plumb, nichel, cauciuc; garanția guvernului Reich-ului pentru cargoul necesar;

recrutarea lui Georg Sklarz în serviciul militar pe timp de război anulată cu succes prin intervenţie la Berlin;

de asemenea, în octombrie: comunicarea din partea unui agent maritim din România către Ministerul de Externe de la Berlin, cum că „aruncarea în aer a căii ferate ruse de sud-vest a reuşit".

Şi de pe frontul politic vine o veste favorabilă pentru Germania; ministrul de Externe rus Sazonov, angajat, ca şi ţarul Nicolae, în politica de alianţă şi, implicit, adversar al unei păci separate „neonorabile", a demisionat. El va fi înlocuit de ministrul Stürmer, filogerman şi originar german – o dezastruoasă decizie de politică internă.

Noiembrie – raportul trimis la Berlin de către ambasadorul german la Stockholm la 21 noiembrie cu privire la un contract cu agentul Lwow: aruncarea în aer a podului de cale ferată al transsiberianului peste Volga în decurs de o lună pentru un onorariu de zece mii de ruble; la două săptămâni de la aruncarea în aer (de anunţat prin telegramă îndeplinirea) livrarea de pistoale şi revolvere germane cu 375 000 cartuşe.

Dacă Lwow (transcris în actele Ministerului de Externe german „Lboff") a început agitaţia revoluţionară în centre industriale, în special în Bazinul Donetkului şi a mobilizat cu succes la greve, primeşte o nouă livrare de pistoale (3500) şi cartuşe (875 000), 2 000 de puşti cu 500 000 de cartuşe.

Pentru încetarea lucrului în regiunile carbonifere sau răscoale într-un judeţ, Lwow primeşte noi arme şi o jumătate de milion de mărci, dacă reuşeşte într-o gubernie întreagă – două milioane.

Încă în noiembrie, soseşte anunţul cu privire la răspândirea prin intermediul lui Kesküla (dar ce importanţă are asta?) în spatele frontului de scrieri propagandistice.

Decembrie: confirmarea contrabandei reuşite de arme şi bani din Scandinavia la Petrograd, printre altele, prin intermediul Ekaterinei Groman şi Perasici, activ în principal ca deputat în Duma rusă.

Tot în decembrie în Japonia se stabileşte într-un memorandum secret că, în cazul încheierii unei păci separate cu Germania, ea va ataca Rusia dinspre est.

1. Alexander Parvus – pseudonimul lui Israel Lazarevici Helphand.

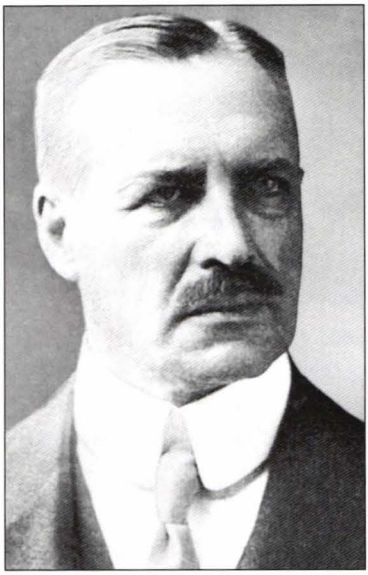

2. Konrad Freiherr von Wangenheim, ambasadorul german la Constantinopol în 1915, când Parvus l-a vizitat prima oară cu oferta de revoluționare a Rusiei.

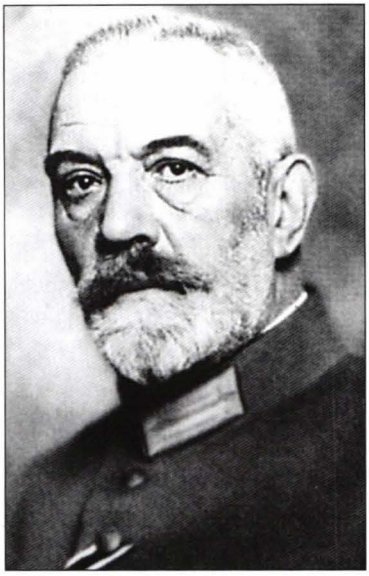

3. Cancelarul Reich-ului Theobald von Bethmann-Hollweg, care în Primul Război Mondial până în iulie 1917 a trasat linia politică a Reich-ului german.

4. Clădirea Ambasadei imperiale germane de la Constantinopol în secolul al XIX-lea. Aici și-a prezentat Parvus în 1915 oferta sa de revoluționare a Rusiei. Astăzi palatul adăpostește Consulatul Republicii Federale.

5. Țarul Nicolae al II-lea (1868-1918).

6. Uniți în conspirația împotriva Rusiei (stânga) cancelarul Reich-ului Bethmann-Hollweg, subsecretar de stat, ulterior secretar de stat Gottlieb von Jagow și Karl Helfferich, secretar de stat în Ministerul de Finanțe al Reich-ului.

7. Vladimir Ilici Lenin, alias Ulianov.

8. Jakob Fürstenberg, alias Ganețki, bolșevic polonez și omul de legătură al lui Lenin cu Parvus, acționând ca asociat al acestuia la Copenhaga și Stockholm.

9. Lev Davidovici Troțki, alias Bronstein, inițial discipolul lui Parvus, apoi adversarul acestuia.

10. Viktor Adler (1852-1918) – conducător de partid social-democrat de la Viena.

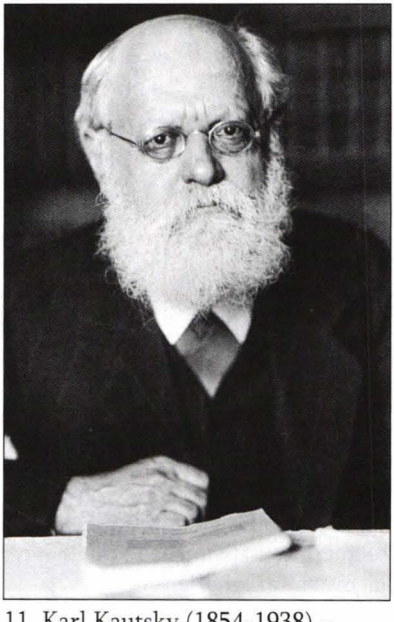

11. Karl Kautsky (1854-1938) – social-democrat german de frunte.

12. Parvus pe la 1905, în vârstă de treizeci şi opt de ani.

13. Generalul Erich Ludendorff, şeful Statului Major General în Primul Război Mondial, a salutat politica germană de revoluționare conform Programului lui Parvus ca sprijinire a operațiunilor militare în Est.

14. Generalul Paul von Hindenburg (st.), comandant suprem al Armatei a 8-a în Primul Război Mondial începând din 1916 şi şef al Statului Major General al Forțelor Terestre cu generalul Erich Ludendorff.

15. Ulrich, conte Brockdorff-Rantzau (1869 –1928), în timpul Primului Război Mondial ambasador german la Copenhaga şi, pentru Parvus, cel mai important reprezentant al Ministerului de Externe în punerea în practică a Programului său de revoluţie din 1915-1917.

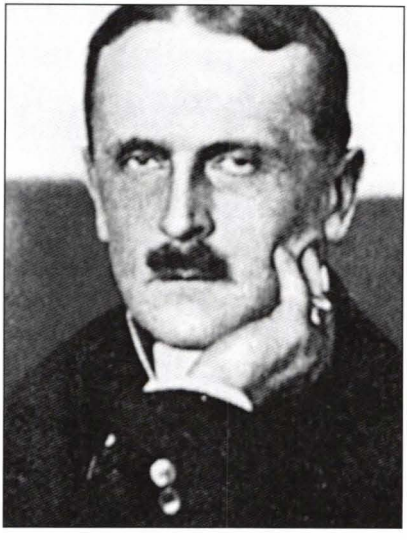

16. Arthur Zimmermann, secretar de stat în Ministerul de Externe german până în 1917.

17. Richard von Kühlmann, succesorul lui Zimmermann ca secretar de stat german începând din 1917.

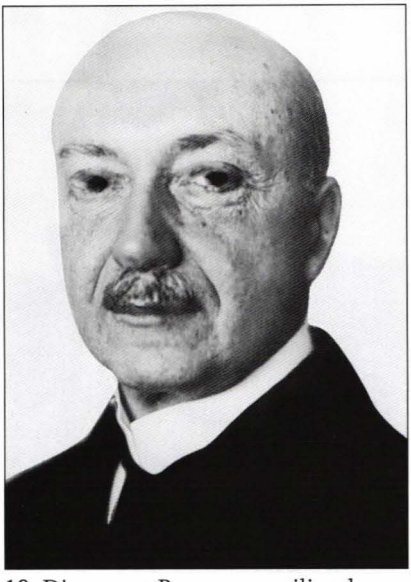

18. Diego von Bergen, consilier de Legație în Ministerul de Externe de la Berlin: la el se adunau firele contactelor și informațiilor referitoare la revoluționari din ambasadele germane din țările neutre.

19. Vladimir Burțev, revoluționar, ulterior jurnalist, după tentativa de puci a lui Lenin din iulie 1917 a demascat legătura lui Lenin prin intermediul lui Parvus cu Berlinul.

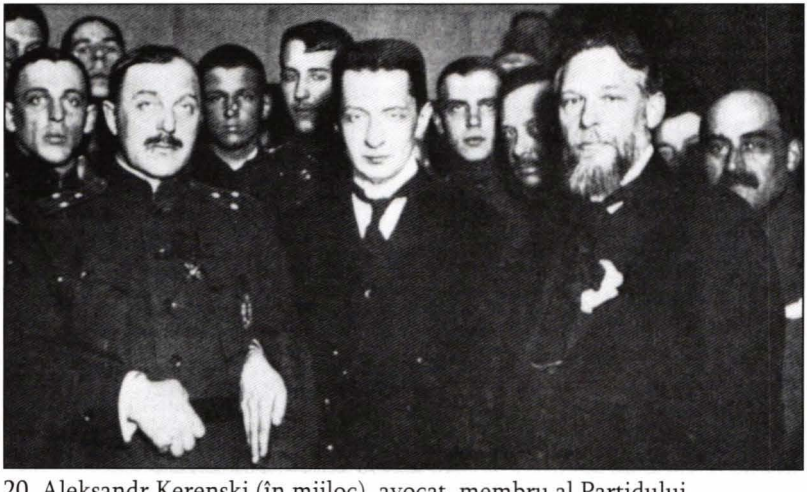

20. Aleksandr Kerenski (în mijloc), avocat, membru al Partidului muncitoresc, în Guvernul Provizoriu în 1917 ministru al Justiției, apoi al Războiului și Marinei și în cele din urmă Prim-ministru, până la lovitura de stat a lui Lenin. A crezut în puterea majorității partidelor moderate.

La sfârşitul anului 1915, planul de a tăia importante căi de aprovizionare pentru armată pe front şi populaţie în spatele frontului şi de a produce situaţii deficitare pentru a le folosi agitatoric şi a le putea dirija spre o revoltă armată este în plină desfăşurare. Tot aşa, agitaţia în aşa-numitele regiuni periferice împotriva centrului, respectiv a statului în ansamblu, chiar dacă nu peste tot cu succes.

În total, un bilanţ mândru. La câteva nimicuri ar mai trebui lucrat mai serios, după cum reiese din rapoartele Ohranei care reflectă situaţia:

Astfel, în raportul secret al Ministerului de Interne, din 15 decembrie 1915, către şeful Poliţiei secrete se spune:

„În urma misiunii din 8 iulie nr. 171142 am onoarea să comunic Excelenţei Voastre că, potrivit informaţiilor primite de la Agenţie (Ohrana), Comitetul judeţean caucazian, care cuprinde toate organizaţiile caucaziene aparţinând fracţiunii de orientare menşevică, înregistrează în prezent o puternică criză internă, care trebuie pusă pe seama părerilor divergente ale membrilor acestor organizaţii cu privire la război.

Chiar la începutul războiului, cunoscutul social-democrat german Parvus – numele lui real este Gelfand – voia să pună la cale o mişcare antirusă printre georgienii din Caucaz. El a trăit multă vreme la Constantinopol şi un timp a fost activ în Partidul Social-Democrat al Muncii din Rusia. Printre altele, avusese un rol şi în «Liga pentru eliberarea Ucrainei». În scopul acţiunii de mai sus el a trimis mai mulţi emisari din Georgia în Caucaz, care trebuiau să convingă diferiţi social-democraţi de proiectul său, dar nicio organizaţie georgiană nu a aderat majoritar la vederile şi intenţiile lui Parvus.

Parvus s-a lovit de o rezistenţă puternică în mişcarea armeană, întrucât aceasta vedea rezolvarea problemei ei naţionale în înfrângerea Turciei. Dar chiar şi printre armeni atitudinea faţă de Rusia este diferită la nivel individual. În timp ce unii vor anexarea Armeniei la Rusia sub forma unui teritoriu autonom, alţii văd o asemenea soluţie ca o catastrofă şi cer independenţă totală.

Leniniştii bolşevici din Caucaz, mai ales cei din Baku, unde ei sunt puternici, voiau să cheme la o mişcare «pentru pace», dar

în organizaţiile caucaziene este mai puternică influenţa deputatului «Kostrov» Georgeania din Duma I de Stat şi fostului membru al Comitetului Central al PSDMR, care se declară adept al social-patriotismului (deci al apărării ţării).

Acest aşa-numit «Kostrov»-Georgeania se afla la Viena când a izbucnit războiul, de acolo a plecat în Elveţia şi a încercat să se întoarcă ilegal în Caucaz. Sub influenţa lui, atitudinea social-patriotică s-a consolidat în Georgia şi Armenia..."

Dacă toate acestea s-au petrecut în „regiunile periferice" aşa cum se dorise sau nu – nimic nu mai poate fi schimbat. La sfârşitul anului 1915, Parvus poate privi în urmă la succesele obţinute pe arii largi prin eforturile sale concertate. Şi poate păşi cu încredere în noul an. Se conturează – se pregăteşte să apară un nou val de tulburări – el crede că simte liniştea dinaintea furtunii.

Pentru a se apropia chiar şi geografic de evenimentele anunţate, la începutul anului 1916 Parvus pleacă la Stockholm. De acolo, îi trimite la 3 ianuarie – cu numai trei săptămâni înainte de semnalul de start pentru revoluţia „sa" – ambasadorului Brockdorff-Rantzau la Copenhaga o telegramă:

„Totul după dorinţă. Aştept aici veşti de la Petrograd."

Grevă sau puci – toate drumurile duc la Parvus

22 ianuarie 1916 se apropie; după calendarul ţinut în Rusia este a 9-a zi din noul an. Ca în fiecare an, trebuie menţinută trează amintirea demonstraţiei din 9 ianuarie 1905 înăbuşită-n sânge şi, cu acest prilej, potrivit planului lui Parvus, emoţiile trebuie descătuşate într-un val de greve şi revolte în toată ţara.

Când s-a făcut ziuă, în capitala St. Petersburg 45 000 de muncitori au intrat în grevă în amintirea „duminicii sângeroase". În oraşul Nicolaev, din sudul Rusiei, 10 000 de salariaţi ai şantierelor navale încetează lucrul. Cauza: revendicări salariale. Cum acestea sunt atât de mari şi de nesatisfăcut, încât şi-au pierdut credibilitatea, poliţia bănuieşte că „această grevă politică este organizată de partidele de stânga sau de agenţii Germaniei, pentru a destabiliza orânduirea existentă".

Faptul că greviştii ar putea să reziste săptămâni de-a rândul poate să pară unui neiniţiat problematic. Dar, potrivit planului său, Parvus a depus pentru muncitorii greviști la comitetele lor câte o marcă şi jumătate de persoană şi pentru o zi. Dar ce se întâmplă dacă peste o lună de grevă se închide fabrica?

De aceea, în această zi de 9/22 ianuarie 1916, în toată Rusia sunt mai puţin de 100 000 de oameni în grevă. Mai rău pentru Parvus: nicio scânteie nu sare asupra altor fabrici sau regiuni. Revoluţia anunţată nu are loc.

Parvus îşi supraevaluase posibilităţile. Devine conştient de faptul că s-a încrezut prea mult în ce i-au transmis agenţii şi curierii săi despre previziunile sumbre cu privire la situaţia din ţară, starea de spirit, pretinsa fierbere din armată – într-un cuvânt despre toate ingredientele unei situaţii chipurile coaptă pentru revoluţie; să nu mai vorbim despre organizarea, poate doar imaginară, care ar fi făcut toate pregătirile pentru a transforma o acţiune de încetare a lucrului într-o grevă de masă pe tot cuprinsul ţării.

În realitate, anul 1916 începuse cu mari speranţe pentru Rusia – pentru guvern, armată şi populaţie. Din toamna anului precedent, ţarul devenise comandantul suprem şi supraveghea situaţia militară de la Statul Major General. Luase măsuri energice pentru îmbunătăţirea aprovizionării pe front şi în spatele frontului pentru populaţie. Înaintarea duşmanului fusese stopată, frontul încremenise. După eliberarea din funcţie a ministrului Războiului Suhomlinov, răspunzător pentru lipsuri devastatoare, noua conducere riguroasă părea să se răsfrângă pozitiv şi asupra soldaţilor din tranşee.

În plus, ţarul Nicolae convocase o adunare cu industriaşi de frunte pentru a-i mobiliza într-o susţinere mai serioasă a eforturilor de război şi-şi depusese, pentru a da un exemplu, întreaga sa avere privată. Graţie rezervelor de aur – înainte de izbucnirea războiului cele mai mari din lume –, el a putut să comande nou material de război din Anglia, iar pentru a nu consuma aceste rezerve de aur, ministrul de Finanţe Bark nu plătise în aur, ci ipotecase. Posturile ministeriale Nicolae al II-lea le ocupase numai cu persoane loiale şi favorabile continuării războiului. Prezenţa ţarului de la preluarea comenzii supreme la Cartierul General şi în diferite segmente ale

frontului, unde se arăta mereu cu succesorul la tron Aleksei, care era deosebit de îndrăgit, a îmbunătățit și moralul de luptă, ceea ce i-a smuls propagandei revoluționare terenul de sub picioare.

Parvus primește știrile despre grevele doar sporadice fiind încă la Stockholm. Dar el nu se dă în niciun caz bătut. Ce-i drept, trebuie să-i vină vreo idee pentru a-i explica lui Brockdorff-Rantzau și, prin el, angajatorilor săi de la Berlin, de ce n-a avut loc revoluția. Versat, se concentrează asupra unei explicații plauzibile și pe asigurarea că revoluția n-a fost în niciun caz anulată, ci doar amânată. Conținutul argumentației poate fi dedus aproape textual din raportul pe care ambasadorul îl trimite fără întârziere la Berlin – de data aceasta la cancelarul Reich-ului Bethmann-Hollweg personal.

„Legația imperială germană

Copenhaga, 23 ianuarie 1916

Prin caseta cu telegrame.

Dr Helphand, care după trei săptămâni petrecute la Stockholm, unde s-a sfătuit cu revoluționari ruși, s-a întors la Copenhaga, mi-a comunicat confidențial cele ce urmează:

Suma de un milion de ruble, ce i-a fost pusă la dispoziție, a fost imediat trimisă mai departe, a ajuns deja la St. Petersburg și repartizată destinației ei. Helphand a insistat ca acțiunea să înceapă la 22 ianuarie, dar oamenii lui de încredere l-au deconsiliat categoric, considerând că o acțiune imediată ar fi precipitată și au schițat următorul tablou al întregii situații:

În organizații hotărârea de a se trece la o acțiune revoluționară a rămas neschimbată; dar pe parcursul ultimelor două luni situația politică s-a modificat într-un mod care ridică semne de întrebare în privința declanșării ei imediate.

Rezistența opusă de partidele burgheze față de o rebeliune revoluționară a crescut și denotă o hotărâre pe cât posibil mai mare decât înainte. Nici guvernul n-a rămas pasiv între timp și a procedat, fără îndoială, abil, pentru a contracara mișcarea revoluționară; el a numit în funcții de conducere câțiva domni, care, înainte de război, erau purtătorii de cuvânt ai revoluționarilor, și a slăbit astfel considerabil mișcarea. Apoi a luat măsuri pentru a remedia lipsa de alimente, care

A 1293 pr. 26. Januar 1916. a. m.

Kaiserlich Deutsche Gesandtschaft.

Kopenhagen, den 23. Januar 1916.

Nr. 19.

Durch Depeschenkasten.

Geheim !

I. B. 27. JAN.

Dr. Helphand, der nach dreiwöchigem Aufenthalt in Stockholm, wo er mit russischen Revolutionären beraten hat, nach Kopenhagen zurückgekehrt ist, teilte mir vertraulich Nachstehendes mit:

Die ihm zur Verfügung gestellte Summe von einer Million Rubel ist sofort weitergesandt, bereits in St. Petersburg eingetroffen und ihrer Bestimmung zugeführt. Helphand hat darauf bestanden, mit der Aktion am 22. Januar zu beginnen, seine Vertrauensleute haben aber mit aller Entschiedenheit davon abgeraten, ein sofortiges Vorgehen als verfrüht bezeichnet und folgendes Bild von der gegenwärtigen Lage entworfen:

In den Organisationen steht der Entschluss, zu einer revolutionären Aktion zu schreiten, unverändert fest

Seiner Exzellenz

den Reichskanzler

Herrn von Bethmann Hollweg.

Ambasadorul german la Copenhaga, Brockdorff-Rantzau, raportează, la 23 ianuarie 1916, la Berlin despre banii trimiși de Ministerul de Externe prin Parvus și despre informațiile acestuia; acesta vizase încă ianuarie 1916 ca început al acțiunii, prin care urma să se declanșeze o revoluție.

ameninţa să devină acută la Petrograd. Printre altele, transportul de pasageri între Petrograd şi Moscova a fost întrerupt un timp pentru a facilita transportul rapid de alimente la Petrograd.

Dar cele mai mari obstacole sunt puse de atitudinea celor de dreapta, care ar vrea să exploateze în scopurile lor o rebeliune (...). Încă nu există certitudinea că masele sunt suficient ţinute în mână pentru a menţine sub control mişcarea (...). De asemenea, propaganda pentru pace a reacţionarilor compromite o revoltă, care este iniţiată în scopuri revoluţionare. Toate aceste momente sunt considerate a nu fi suficient de puternice pentru a împiedica o revoltă revoluţionară, dar ca suficient de importante pentru a evita o acţiune prematură..."

Ca urmare, la Berlin se hotărăşte ca deocamdată acţiunea revoluţionarea să fie îngheţată şi să se finanţeze doar acţiuni mai mici, ca lucrări de propagandă care pledează pentru încheierea unei păci separate sau pentru eforturi secesioniste. Secretarul de stat de atunci Jagow îşi simte dubiile confirmate: n-a avut niciodată o părere prea bună nici despre Parvus, nici despre planul său. Mai serios i se păruse estonianul Kesküla; nu numai pe el l-a cucerit estonianul instruit, care, spre deosebire de Parvus, nu-şi propusese ca ţel nici bogăţie personală, nici planuri prea ambiţioase, ci voia să se mulţumească doar cu autonomia Estoniei.

Kesküla a convins prin propuneri echilibrate, asociate cu solicitări financiare relativ modeste şi evaluări prudente, care, spre deosebire de cele ale lui Parvus, s-au adeverit.

Astfel, înainte de ianuarie 1916, Kesküla a avertizat într-un raport din Stockholm de la sfârşitul lui 1915, că, la momentul respectiv, în Rusia nu domnea o stare de spirit revoluţionară. Mai mult: între social-democraţi şi revoluţionari, aripa moderată a menşevicilor ar avea mai mulţi adepţi şi chiar ar dispune de mai mulţi bani prin sprijinul mai mare din partea cercurilor evreieşti înstărite; în opoziţie cu bolşevicii din jurul lui Lenin, ei n-ar avea o orientare „defetistă", ci s-ar pronunţa majoritar pentru apărarea patriei.

De aceea, o răsturnare provocată prematur ar conveni revoluţionarilor moderaţi, care s-ar alia, probabil, cu „cadeţii" (democraţii constituţionali) – cei mai puternici patrioţi ai ţării. Terminarea războiului cu o pace separată dorită de Germania nu ar intra în

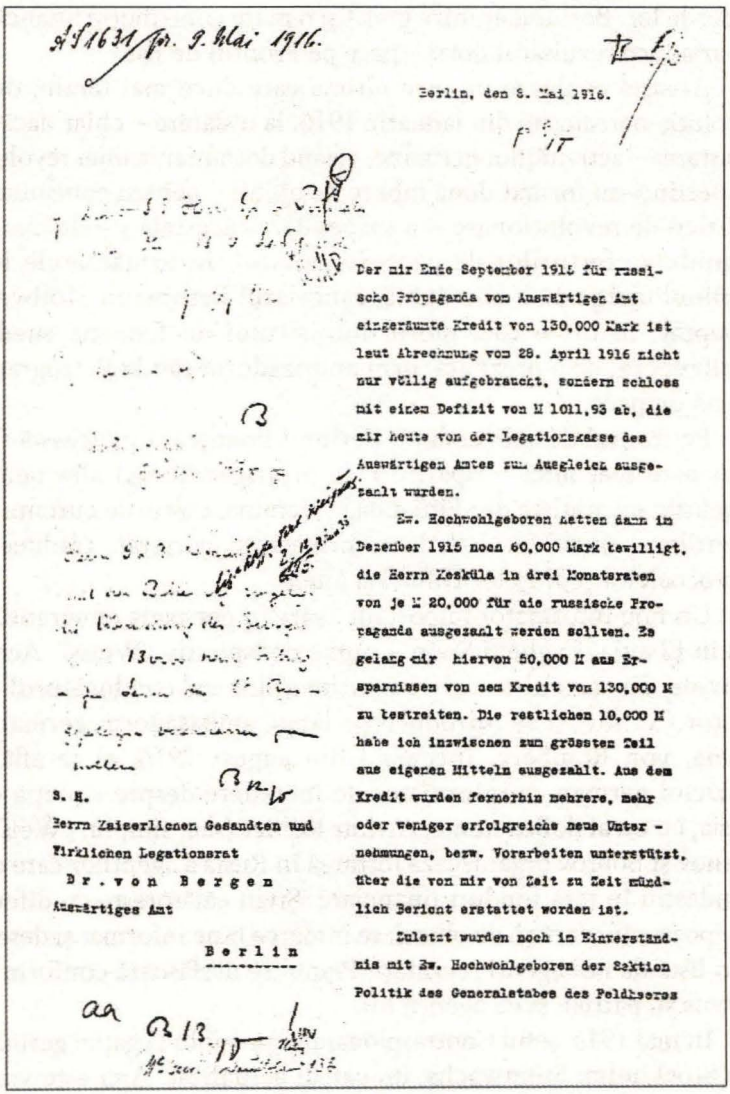

A 11631 pol. 9. Mai 1916.

Berlin, den 8. Mai 1916.

Der mir Ende September 1915 für russische Propaganda vom Auswärtigen Amt eingeräumte Kredit von 130,000 Mark ist laut Abrechnung vom 28. April 1916 nicht nur völlig aufgebraucht, sondern schloss mit einem Defizit von M 1011,93 ab, die mir heute von der Legationskasse des Auswärtigen Amtes zum Ausgleich ausgezahlt wurden.

Ew. Hochwohlgeboren hatten dann im Dezember 1915 noch 60,000 Mark bewilligt, die Herrn Kesküla in drei Monatsraten von je M 20,000 für die russische Propaganda ausgezahlt werden sollten. Es gelang mir hiervon 50,000 M aus Ersparnissen von dem Kredit von 130,000 M zu bestreiten. Die restlichen 10,000 M habe ich inzwischen zum grössten Teil aus eigenen Mitteln ausgezahlt. Aus dem Kredit wurden fernerhin mehrere, mehr oder weniger erfolgreiche neue Unternehmungen, bezw. Vorarbeiten unterstützt, über die von mir von Zeit zu Zeit mündlich Bericht erstattet worden ist.

Zuletzt wurden noch in Einverständnis mit Ew. Hochwohlgeboren der Sektion Politik des Generalstabes des Feldheeres

S. H.
Herrn Kaiserlichen Gesandten und
Wirklichen Legationsrat
Dr. von Bergen
Auswärtiges Amt

Berlin

„Creditul (...) a fost cheltuit... (...)", raportează, la 8 mai 1916, la Berlin ambasadorul german Romberg din Berna, scena secundară a întâlnirilor diplomaților germani cu revoluționari ruși. Estonianul Kesküla, prin intermediul căruia se scurg aici spre Rusia bani pentru propagandă, este vizibil mai modest decât Parvus.

vederile lor. Berlinul ar miza greşit şi o mare contribuţie financiară nu ar aduce rezultatul dorit – pace pe Frontul de Est.

Această evaluare nu este ultima care duce mai târziu, după revoluţia nerealizată din ianuarie 1916, la o slăbire – chiar dacă nu la sistarea – activităţilor germane, vizând declanşarea unei revoluţii. La Berlin s-au format două tabere de opinii – pentru continuarea politicii de revoluţionare sau suspendarea acesteia şi reluarea, în schimb, a eforturilor de pace. Rezultatul: în următoarele luni Berlinul merge pe o cale dublă; cancelarul Bethmann-Hollweg a acceptat, în orice caz, oferta ministrului de Externe suedez, Wallenberg, de a prezenta, prin ambasadorul său la Petrograd, o ofertă de pace.

Pe frontul de subversiuni, Berlinul finanţează în această fază doar acte mai mici – tipărituri de propagandă mai ales pentru mişcările separatiste din Finlanda şi Ucraina, costurile curente ale agenţilor pentru servicii de informaţii şi curierat, traducerea protocoalelor şedinţelor Dumei şi altele.

Un nou informator important apare în persoana emigrantului rus în Elveţia, Evgheni Şivin – nume conspirativ „Weiss". Acesta provine din cercul social-revoluţionarilor cu conducătorul lor Victor Cernov, şi se introduce pe lângă ambasadorul german la Berna, von Romberg. Începând din august 1916, el se află în serviciul german ca informator de încredere despre situaţia din Rusia, cu un al doilea nume, Arthur Köhler (sau, simplu, „Weiss"). Cernov şi Bobrov organizează intrarea în Rusia a agenţilor care duc clandestin în ţară fonduri financiare. Şivin călătoreşte cu diferite paşapoarte în afară şi, de obicei, se întoarce bine informat şi deseori cu o listă de noi agenţi recrutaţi. Planul se desfăşoară conform lui Parvus şi, parţial, şi cu agenţii lui.

În mai 1916, şeful Contraspionajului prezintă Legaţiei germane din Stockholm, Steinwachs, un calcul actualizat. Aici este vorba doar de mărunţişuri:

„Creditul de 130 000 de mărci acordat de Ministerul de Externe la sfârşitul lui septembrie 1915 pentru propaganda rusă nu numai că este complet consumat, potrivit calculului din 28 aprilie 1916, ci s-a încheiat chiar cu un deficit (...)

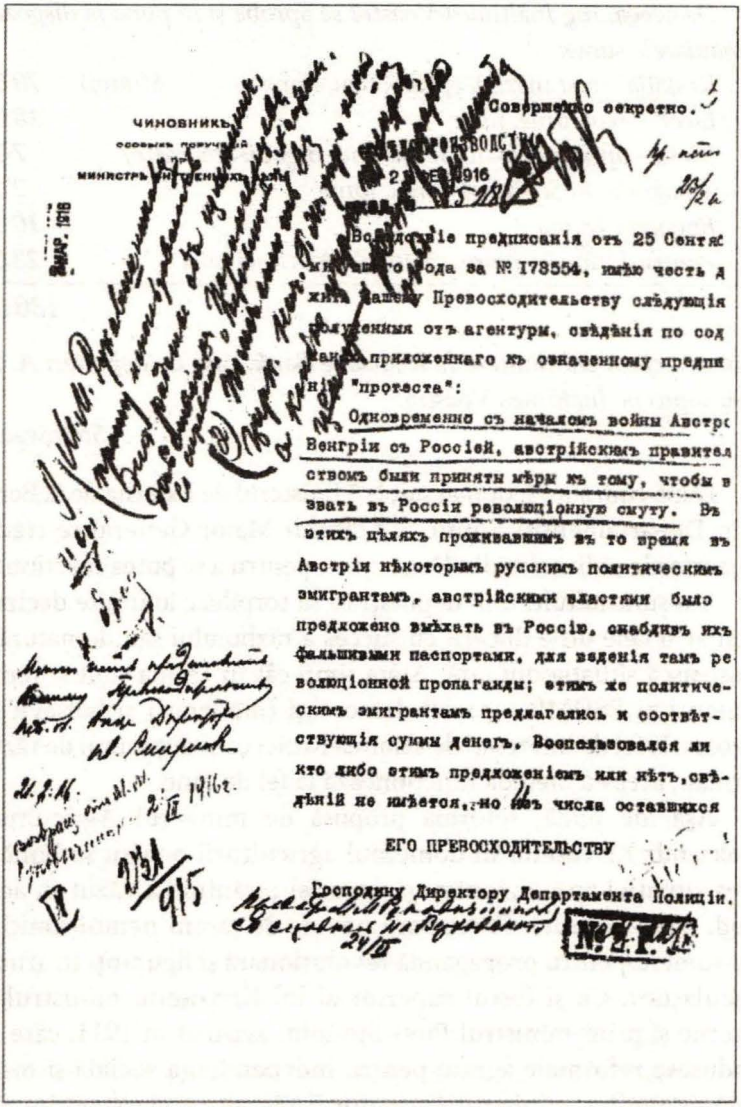

Совершенно секретно.

ЧИНОВНИКЪ
особыхъ порученій
МИНИСТРЪ ИНОСТРАННЫХЪ ДѢЛЪ

Департаментъ Полиціи
2 1 МАР 1916
№ 5212

Вслѣдствіе предписанія отъ 25 Сентяб
минувшаго года за № 178554, имѣю честь д
жить Вашему Превосходительству слѣдующія
полученныхъ отъ агентуры, свѣдѣнія по сод
ванію приложеннаго къ означенному предпи
нію "протеста":

Одновременно съ началомъ войны Австро
Венгріи съ Россіей, австрійскимъ правител
ствомъ были приняты мѣры къ тому, чтобы в
звать въ Россіи революціонную смуту. Въ
этихъ цѣляхъ проживавшимъ въ то время въ
Австріи нѣкоторымъ русскимъ политическимъ
эмигрантамъ, австрійскими властями было
предложено выѣхать въ Россію, снабдивъ ихъ
фальшивыми паспортами, для веденія тамъ ре
волюціонной пропаганды; этимъ же политиче-
скимъ эмигрантамъ предлагались и соотвѣт-
ствующія суммы денегъ. Воспользовался ли
кто либо этимъ предложеніемъ или нѣтъ, свѣ-
дѣній не имѣется, но изъ числа оставшихся

ЕГО ПРЕВОСХОДИТЕЛЬСТВУ

Господину Директору Департамента Полиціи.

№ 2 1 5

În acest raport al unui agent rus din străinătate către superiorul rus la Petrograd în martie 1916 este vorba despre faptul că, de la începutul războiului, guvernul Austro-Ungariei a sprijinit cu bani şi paşapoarte falsificate emigranţi ruşi, pentru ca aceştia să desfăşoare în Rusia propagandă revoluţionară în vederea destabilizării Imperiului ţarist.

De aceea, rog Înălţimea Voastră să aprobe şi să pună la dispoziţie următoarele sume:

1.	*Kesküla – rest martie, aprilie, mai, iunie*	*M(ărci)*	*70 000*
2.	*Licef – mai, iunie, iulie*		*18 000*
3.	*Klein – aprilie, mai, iunie (salariu, organizare, carte)*		*7 000*
4.	*Tipografie în Stockholm mai, iunie*		*2 000*
5.	*Rapoarte Duma*		*10 000*
6.	*Pentru acţiuni minore, călătorii, tipărituri mici*		*23 000*
			130 000

pentru a căror transmitere la Deutsche Bank, casa de depuneri A, rog prea supus pe Înălţimea Voastră.

Steinwachs"

După cum s-a văzut mai sus, la Ministerul de Externe de la Berlin şi în Departamentul Politic al Statului Major General se traduc rapoarte ale şedinţelor din Duma rusă, pentru a se putea reacţiona la ele. Aşa sunt mituiţi unii deputaţi ca să torpileze anumite decizii – cum ar fi cele utile ducerii cu succes a războiului sau de natură să liniştească situaţia din ţară. Atâta timp cât în Duma sunt şi reprezentanţi ai PSDMR – social-democraţi (moderaţi) şi bolşevici –, aproape la fel de interesaţi de slăbirea Rusiei ca şi duşmanul de război german, această metodă funcţionează la fel de bine.

Aşa, de pildă, reforma propusă de ministrul Agriculturii, Aleksandr Krivoşein, în domeniul agriculturii pentru îmbunătăţirea situaţiei aprovizionării şi situaţiei ţărănimii a căzut în acest mod. Până la urmă, Parvus are nevoie de ţărani nemulţumiţi ca instrument pentru propagandă revoluţionară şi figuranţi în armata răsculaţilor. Ca şi fostul superior al lui Krivoşein, ministrul de Interne şi prim-ministrul Piotr Stolîpin, asasinat în 1911, care introdusese reformele agrare pentru independenţa socială şi materială a ţăranilor, ministrul Agriculturii a înţeles şi el că continuarea reformelor sociale ar fi cel mai bun mijloc de consolidare a situaţiei din ţară şi ar lipsi de temei o revoluţie pusă la cale.

Paralel cu toate acestea, se intensifică recrutarea de agenţi în Scandinavia.

Din punct de vedere financiar, guvernul Reich-ului își pregătește completări. Cu ajutorul bancherului Max Warburg – înrudit prin alianță cu Jacob Schiff – împrumută bani din SUA.

Realizarea revoluționării Rusiei trece treptat din competența Ministerului de Externe în cea a Departamentului Politic al Statului Major General. Pe lângă propriile strategii, acesta le îndeplinește și pe cele pe care Parvus le-a propus sau încă le mai propune. Așa, de pildă, se recrutează finlandezi, care sunt trecuți clandestin prin Suedia în Germania, pentru a fi instruiți. Apoi ei sunt fie recrutați în regimentul de vânători german, fie sunt antrenați ca spioni sau experți în aruncarea în aer a podurilor; alții sunt pregătiți să captureze și să recruteze dezertori din Rusia sau să activeze ca agitatori în lagărele germane cu prizonieri de război ruși.

Dar și fără aceste contacte recomandate, Parvus se îngrijește într-o manieră originală de relațiile sale cu Berlinul. La 11 februarie 1916, el cere cetățenie germană – o raritate în istoria revoluționarilor ruși.

Încă în 1914, întrebat într-un interviu dacă se simte un socialist rus sau unul german, el confirmase varianta din urmă și declarase că ar fi „adept al culturii germane" și că soarta sa „se leagă indestructibil de partidul german". Potrivit Curriculum vitae al său atașat la cerere, el aparținea *„de aproape o viață de om Germaniei prin educație, spirit și activitate"*.

Această solicitare o mai abordase odată într-o întâlnire cu subsecretarul de stat Zimmermann la Berlin. Acum Parvus își reînnoiește cererea prin cel mai bun prieten al său, ambasadorul Brockdorff-Rantzau și cere „o reglementare accelerată". Drept temei invocă „perspectiva unei mai mari libertăți de acțiune", cu care ar putea presta „servicii mai mari". În încheiere se spune:

„...Dacă acum reînnoiesc cererea de acordare a cetățeniei germane, o fac (...), pentru că îmi doresc ca legătura mea spirituală cu poporul german să fie recunoscută, atât formal, cât și, în mod special, din motive politice..."

În această problemă, Parvus are grijă să facă o deosebire între cetățenia prusiană și cea germană. La cea din urmă râvnește, în vreme ce pe prima chiar o detestă.

Dar la râvnita cetățenie germană nu se ajunge, așa că Parvus trebuie să se mulțumească cu un pașaport prusian. Pentru nevoile sale practice este însă suficient – principalul este că nu mai poate fi livrat Ohranei, când întinde prea mult coarda, iar, la urma urmelor, existența sa are o bază legală – *„să scape de aura mizerabilă a emigrantului și de mirosul dezgustător al trecutului său politic"*, după cum se exprimă observatorul critic Maximilian Harden.

Parvus încearcă să se dovedească și în exterior demn de noul său statut. Ține, în afara rezidenței sale din Copenhaga, o elegantă locuință și la Berlin, în Tiergartenstraße; cu toate acestea, ocazional, se cazează la fel ca înainte pentru scurt timp la hotelul „Kaiserhof", unde și primește. În afară de aceasta, Parvus duce o viață burgheză. Se limitează la o singură tovarășă de viață, Maria Schillinger, de la care, peste un an, va avea un alt fiu, căruia îi dă numele de familie al mamei și propriul lui prenume, Alexander.

Dacă lasă timpul să lucreze pentru sine și pentru revoluție, Parvus se concentrează asupra extinderii imperiului său comercial. În această primăvară a anului 1916, afacerea sa din Copenhaga continuă să înflorească. El mai posedă și o firmă de publicitate, o întreprindere de transport, magazii, depozite de arme, vapoare. Atunci când, odată cu începerea războiului submarinelor, se ajunge la blocade, din cauza cărora au de suferit și livrările din Anglia, Parvus demarează activitatea afacerii cu cărbune (chiar în condițiile interzicerii exportului) negociată cu Germania încă în urmă cu un an.

În aprilie, el împarte partea sa din afacere cu partenerul Georg Sklarz – care, în același timp, lucrează pentru serviciul de informații militare din Statul Major General german – și care este plantat în apropierea lui Parvus de același serviciu. Waldemar, fratele lui Georg, activează pentru el la Stockholm, celălalt frate, Heinrich, face spionaj economic la Copenhaga, folosind, printre alții, și agenți ruși sub nume conspirative. Parvus valorifică informațiile.

Pentru comerțul cu numeroase materii prime, metale și mărfuri de la medicamente și icre până la bretele de pantaloni și prezervative, întreprinderea lui Parvus deține un fel de poziție de

monopol; pentru unele el operează cu licențe de export – pentru altele face contrabandă.

Când asociatul său inițial și tovarășul său de idei, Fürstenberg, este arestat la Stockholm, Parvus îi are de partea lui pe acei tovarăși de partid Moise Urițki[16] și Buharin, cărora Lenin nu le permisese să lucreze (direct) pentru Parvus, atunci când acesta recruta agenți dintre emigranții în Elveția. Asta pentru că Lenin voia să-l controleze pe Parvus prin tovarășii săi și lăsa această sarcină numai în seama persoanelor pe care se putea bizui.

Aici se vădește că Lenin colabora foarte bine cu Parvus – dar făcea acest lucru prin intermediul lui Fürstenberg și cercul restrâns al colaboratorilor –, ca și la Berna și Zürich, unde își are reședința, de la Parvus primind doar printr-un lanț de interpuși știri, scrisori sau altele. Lenin folosește persoanele în funcție de abilitățile lor.

Un exemplu de personalitate a unui teoretician revoluționar rus este Buharin. În el Lenin apreciază intelectul și loialitatea acestuia, dar personalitatea lui, ce-i drept, nu pare prea stabilă – cu firea lui exaltată, mai degrabă face să se vorbească despre el. Scrierile lui sunt atât de complicate, încât socialistul suedez Gustav Möller a mărturisit, după ce i-a finanțat o tipărire, că nu a înțeles nimic din aceasta. Inițial, Buharin a fost atât de emoționat de știrea că s-a găsit cineva care să se intereseze de cartea sa – în acest caz Ministerul de Externe german, care a finanțat-o ca scriere de propagandă – încât n-a dormit toată noaptea.

Dar Buharin cucerește și prin spiritul său senin. Când simpatizantul Kruse s-a declarat de acord să facă o călătorie de sondare la Petrograd pentru activitatea de propagandă revoluționară, Buharin a dansat de bucurie. Și când, în cele din urmă, a aterizat în închisoare la Stockholm – chipurile la un congres al partidului muncitorilor și-ar fi inițiat tovarășii în metode științifice de a arunca în aer poduri – și un tovarăș de idei a intrat furtunos în celula lui, Buharin l-a salutat cu bucurie înălțând oala de noapte și strigând „Skol!".

---

[16] Viitorul șef al CEKA din Petrograd. *(n.a.)*

Aşa încât nici Lenin nu se poate hotărî să intervină pentru tovarăşul Buharin (nume conspirativ Dolgopolski) aflat în închisoare – fiind mereu preocupat să nu se compromită sau măcar să se facă de râs. După unele ezitări, îi îngăduie lui Zinoviev să se ocupe de caz, să scrie o scrisoare socialistului suedez Branting şi să pună alături nişte bani pentru Buharin.

Şi în asemenea cazuri, Parvus rămâne întotdeauna în fundal – ca, de altfel, şi în viaţa de afaceri. Aceasta înfloreşte deosebit în faza de expectativă politică. Parvus investeşte o parte din câştigurile sale comerciale în întreprinderile agricole reorganizate de el în Bulgaria – acum de partea germană în război – şi Turcia, pentru a le ajuta pe ambele să-şi asigure aprovizionarea în război. Câştigurile realizate în Rusia sunt deja raportate în diferite locuri, transmise parţial printr-un cont special la Petrograd prin doamna Sumenson către diferite centre bolşevice din Rusia sau înaintate mai departe personal. Veniturile private Parvus le investeşte în pachete de acţiuni, pe care le ţine împreună cu lichidităţile sale în ţări neutre.

Dar încă în toamna anului 1916 Parvus şi partenerii săi de la Berlin se concentrează din nou asupra Rusiei. Asta deoarece înrăutăţirea dramatică a situaţiei din Rusia face ca Programul său revoluţionar să devină din nou actual.

Rusia începe să primească veşti proaste de pe front. Ofensiva Brusilov între iunie şi septembrie eşuase, întrucât nu toţi generalii de pe linia frontuluiau conlucrat. Şi deja se anunţă o catastrofă în România – în iarnă situaţia pentru acest aliat rus este definitiv pierdută. Ca urmare, moralul scade în armată şi în populaţie.

Din septembrie 1916, eforturile revoluţionarilor germani sunt secondate dintr-o parte neaşteptată. Când Anglia trebuie să confirme Rusiei cedarea Bosforului, la Londra se ia hotărârea de a face totul, „pentru ca vechiul vis rusesc despre Constantinopol să nu se împlinească". Lloyd George şi Lord Milner cheltuie 21 de milioane de ruble pentru aceasta. La aceste sume, care sunt distribuite către instigatori notorii din Petrograd, se mai adaugă peste două milioane de dolari din suma de trei ori mai mare pe care Comitetul american de ajutorare a refugiaţilor evrei o adunase la o întrunire de mase la New York şi care a ajuns în casele de bani ale revoluţionarilor ruşi.

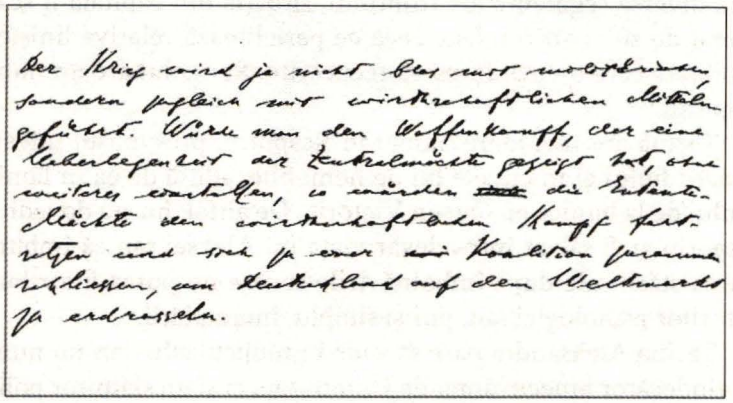

Din ciorna scrisă de mână a unui memorandum, pe care Parvus l-a adresat Ministerului de Externe de la Berlin și care se referea la revoluția planificată de el pentru 1916 în Rusia; trebuia să existe siguranța că nu se va ajunge la tratative pentru încheierea unei păci separate, întrucât acestea ar fi făcut inutil Programul său privitor la revoluție; necesitatea continuării războiului a argumentat-o, printre altele, astfel:
„Războiul nu este purtat numai prin mijloace militare, ci, în același timp, și prin cele economice. Dacă lupta armată, care a demonstrat o superioritate a Puterilor Centrale, ar înceta fără multă vorbă, Puterile Antantei ar continua lupta economică și s-ar concentra într-o coaliție, pentru a sugruma Germania pe piața mondială..."

Dar, așa cum a arătat calculul lui Parvus, în ianuarie 1916, mijloacele financiare singure nu pot aprinde dintr-o scânteie de grevă sau ici-colo niște tulburări organizate abia pâlpâind un incendiu revoluționar de proporții. Doar factorii relevanți într-un cadru mai mare creează premisa pentru a zgudui structura socială în ansamblul ei. Nici situația războiului singură n-ar fi putut s-o facă; pentru aceasta este nevoie de condiții corespunzătoare pe plan intern, atunci când ar trebui să atace planul lui Parvus.

Spre deosebire de începutul anului 1916, în cea de a doua jumătate a anului împrejurările din Rusia dau apă la moară dușmanului extern. De când țarul nu mai petrece aproape deloc timpul în capitală, ci se află mai mult la Statul Major General (la o zi depărtare)

şi pe diverse segmente ale frontului, situaţia din capitală îi scapă treptat de sub control. Este ceea ce periclitează relativa linişte şi stabilitate care tocmai fuseseră recucerite. Pericolul are un nume: Rasputin.

Ţarina are încredere numai în Rasputin, presupusul salvator al vieţii fiului ei în crizele lui de hemofilie, adusă de ea în familia ţarului de la bunica ei, Queen Victoria. De altfel, nu s-a dovedit că Rasputin ar fi salvat într-adevăr viaţa lui Aleksei sau că îmbunătăţirea stării sale după îmbolnăvirile severe nu putea fi atribuită factorilor psihologici sau, pur şi simplu, întâmplării.

Ţarina Aleksandra pare să vadă în mujicul siberian nu numai un vindecător binecuvântat de Dumnezeu, ci şi un sfătuitor politic competent, înzestrat cu daruri profetice. Ea nu bănuieşte că acestea au corupt de multă vreme caracterul fiului de ţăran siberian Rasputin, la început pios, apoi tot mai prefăcut. El a făcut din puterea sa, prin intermediul ei o afacere lucrativă.

Indiferent dacă era vorba de bărbaţi ahtiaţi de carieră, care-l întâlneau la un mijlocitor sau îşi trimiteau soţiile la el – deal-ul se încheia cu suma corespunzătoare. În ziua următoare, Rasputin se prezenta în grabă ţarinei, pentru a-i raporta „viziunea" sa „nocturnă", în care Dumnezeu însuşi arătase cu degetul său sfânt candidatul X sau Y pentru postul de ministru sau – ca în cazul avansării militare – pe un anumit general pentru comanda unui segment de front. Aleksandra transmitea neîntârziat şi insistent în scrisoarea ei către Nicolae această „recomandare". Cel care stăpânea peste mai mult de o sută cincizeci de mii de supuşi este neputincios faţă de amestecul soţiei sale în politică, deşi o mustrase în repetate rânduri.

De cele mai multe ori, Rasputin se descurcă şi fără autorizaţia ţarinei să-l înlocuiască pe ţarul absent. Analfabetul siberian zgârie, de pildă, câteva cuvinte abia lizibile pe un bilet şi îl dă respectivului petiţionar pentru ministerul de resort. Pe bilet se poate citi (cu greu): „Fă asta pentru el/ea!" Şi vai de cel care nu respectă intervenţia lui Rasputin...

Climatul corupt a produs de mult pagube considerabile. Miniştrii competenţi, care îndrăzneau să se pronunţe pentru îndepărtarea

lui Rasputin din oraş, puteau să fie siguri că cel proscris îi va calomnia în faţa ţarinei şi consecinţele corespunzătoare vor putea ajunge până la destituirea din funcţie. Rasputin nu este o personalitate ieşită din comun – ceea ce ţarina nu ştie, pentru că nu cunoaşte ţara şi literatura ei –, ci este un prototip, aşa cum a existat în Rusia întotdeauna şi încă mai există şi pe care l-a eternizat, de pildă, Dostoievski; nu mai este cunoscut niciun alt caz de pelerin şi vindecător naturist de asemenea tip, care să fi dat, ca Rasputin, peste asemenea naivitate şi credulitate în cercuri mai înalte şi să fi încercat astfel să abuzeze de neaşteptatele sale posibilităţi în mediul puterii. Şi chiar dacă: în niciun fel de vremuri acest lucru n-ar fi făcut să se clatine un guvern ca în acea perioadă, întrucât războiul deja zgâlţâise fundamentele structurii sociale şi-şi alcătuise un grup hotărât de forţe radicale bine organizate, pentru a folosi această situaţie. Nimeni n-ar fi putut cuprinde mai potrivit într-un cuvânt efectul fenomenului Rasputin decât l-a formulat o contemporană a sa:

„Doar timpul şi locul l-au făcut să fie fatal."

Prim-ministrul Trepov, pe care Nicolae îl însărcinase să aducă situaţia sub control, încearcă să smulgă răul de la rădăcină şi-i oferă lui Rasputin o avere şi o rentă viageră, dacă se retrage din Petrograd şi din intervenţiile politice în locul lui natal Pokrovskoe. Rasputin răspunde râzând batjocoritor: el dispune de mai mulţi bani decât poate număra, ca să nu mai vorbim de cât poate cheltui. Ceea ce îl fascinează ca pe un copil este puterea.

Şi unde rămâne cuvântul autoritar al ţarului? El i-a explicat unui apropiat cum îl trimisese pe Rasputin de mai multe ori în Siberia în satul lui de baştină, după care, însă, fusese iar nevoit să-l lase să se întoarcă, iar exprimarea de mai jos face turul Ministerului de Externe de la Berlin, unde este reţinută într-un raport:

„Dacă aţi fi văzut crizele isterice ale ţarinei, v-aţi fi dorit să aveţi trei Rasputin decât să mai vreţi să mai trăiţi odată prin asemenea crize..."

Noul ministru de Interne, Hvostov, mobilizat de ţar să calmeze situaţia, plănuieşte asasinarea lui Rasputin; mai încercaseră şi alţii înaintea lui s-o facă, dar Rasputin a scăpat de fiecare dată de

moarte, trecând la distanţă de un fir de păr de ea; în popor se spune „fuge şi moartea de el..."

Planul lui Hvostov eşuează şi el – complotul este cunoscut din timp şi Rasputin este prevenit. Cariera lui Hvostov nu durează mult.

Urmează Protopopov, pe care ţarul l-a ales ca om al Dumei pentru depăşirea prăpastiei dintre parlament şi guvern, dar el se dovedeşte a fi nu numai antipatizat, ci şi incapabil să domine situaţia dificilă, care se tot înăsprea. Nicio mirare că avocatul şi deputatul liberal de stânga, Aleksandr Kerenski, aflat la sfârşitul carierei sale pe care o datorează nu în ultimul rând situaţiei care escalada, va rezuma mai târziu atmosfera:

„Fără Rasputin – nici Lenin."

Cât de bine informaţi sunt Ministerul de Externe german şi Statul Major General despre situaţia din Petersburg, se poate vedea dintr-un raport intern secret al Ministerului de Externe din mai 1916:

„Că Grigori Rasputin tocmai este omul cel mai puternic din Rusia, am şi menţionat. Pe de o parte se numără printre cei mai detestaţi oameni, pe de alta are o mare şi fidelă suită de persoane mai mult decât dubioase, care îi datorează funcţiile, însărcinări guvernamentale şi contracte de furnizări, scutirea de pedepse sau orice altceva. Atât societatea de la Curte, cât şi partidele politice se străduiesc aproape exclusiv să-l înlăture, dar până acum fără succes (...). Poliţia secretă şi agenţii ei îl supraveghează cu aceeaşi grijă ca pe împărat. Dragostea nelimitată a cuplului imperial faţă de debilul succesor la tron îi serveşte lui Rasputin ca mijloc pentru întărirea şi păstrarea puterii sale (...). Influenţa lui constă în primul rând în ficţiunea abil întreţinută de el de a acţiona eficient asupra stării de sănătate a succesorului la tron. Puterea lui se extinde asupra tuturor autorităţilor civile, asupra celor militare, desigur, numai în chestiunile economice, poate chiar în cazul avansărilor personale (...). În special persoanele care aveau în vedere numiri în Ministerul de Război căutau protecţia lui Rasputin, plătindu-l..."

Este subînţeles aici ministrul de Război Suhomlinov, care a fost demis şi arestat nu numai din cauza lipsurilor în aprovizionarea armatei, ci şi din cauza corupţiei. Ar mai fi bancherul Dmitri

Rubinstein. „Mitea", cum este numit în general, era jurist, directorul a două întreprinderi miniere, al unei societăți de asigurări, al Băncii ruso-franceze, broker și încă ceva. Cu ajutorul lui Rasputin el își plasează candidatul „său" pentru un post ministerial. Prin pachetele sale de acțiuni el exercită o influență asupra presei. La mijlocul anului 1916, este arestat: suspiciune de afaceri ilegale cu Germania, printre altele, comerț cu acțiuni prin țări scandinave neutre cu Germania, speculații cu devize...

Rasputin are motive să se angajeze pentru Rubinstein: acesta îi finanțează nu numai stilul de viață risipitor, ci și plasează averea lui Rasputin în domeniile lui de afaceri: astfel Rasputin primește – posibil, fără să știe el însuși – prin acesta acțiuni în cauciuc și metale de la firmele cu ale căror mărfuri făcea comerț Parvus și din ale căror încasări contribuia la finanțarea mișcării revoluționare.

Rubinstein nu rămâne multă vreme în arest. Bancherul face să-i parvină discret 300 000 de ruble lui Rasputin, ca să-i inspire un argument valabil pentru o intervenție la țarină. „Trimite-l pe Rubinstein fără multă vâlvă pur și simplu în exil în Siberia!", recomandă țarina după puțin timp în scrisoarea ei către Nicolae. Țarul detestă intervențiile, mai ales dacă persoana este suspectă de trădarea țării. Și, cu toate acestea, la un moment dat, Rubinstein este pus în libertate contra unei cauțiuni, dar trebuie, ce-i drept, să părăsească imediat capitala (chiar dacă nu în direcția Siberia, ci doar în provincie). De altfel, el reușește, să-și „impună" prin Rasputin încă o numire a unui nou ministru al Justiției la alegerea sa, a lui Rubinstein. Acesta este Nikolai Dobrovolski. În momentul numirii acestuia, Rasputin nu mai e în viață.

Nicio îndoială: Serviciul secret german a descoperit de mult valoarea coruptului fiu de țăran și a strecurat niște agenți în preajma acestuia. Acești „prieteni" sunt și cei care, în timpul chefurilor dezlănțuite, îi prezintă bărbatului petrecăreț numele celor care, chipurile, ar fi potrivite pentru o carieră militară, sau îi pun întrebări al căror răspuns Rasputin va ști să-l smulgă țarinei cu prilejul următor. Unii agenți sunt în contact, prin intermediari, și cu Parvus.

Contactul dintre agenţii plătiţi de Germania şi Rasputin ca informator şi intrigant se realizează şi prin femei. Aşa, de pildă, baroana Uexküll este un timp oaspetele lui Rasputin şi participă la legendarele lui ceaiuri. Soţul ei, Edgar Uexküll, călătoreşte direct din însărcinarea Ministerului de Externe de la Berlin între Suedia şi Petrograd. Tot el este cel care aduce ocazional în Rusia bani de mită pentru deputaţi din Duma şi pentru ministrul de Interne Protopopov, pentru a accelera evoluţiile revoluţionare sau a influenţa persoane cu funcţii oficiale să fie favorabile tratativelor pentru o pace separată.

Rasputin însuşi este doar puţin folosit în solda germană – lipsa lui de discreţie şi disciplină l-ar fi descalificat de mult ca agent. În afară de acestea, după cum se ştia, până la mijlocul lui 1916, el polemizase vehement împotriva războiului; dar brusc – cam din momentul recentelor iniţieri de pace de către Germania – el i-a vorbit favorabil ţarinei despre continuarea războiului „cu orice preţ". „Probabil a fost cumpărat de englezi", se presupune la Ministerul de Externe de la Berlin potrivit unui memorandum intern.

Dar şi fără a fi cumpărat, Rasputin are de câştigat din continuarea războiului: el primeşte acţiuni ale Deutsche Kriegsmetall-AG., de la care Parvus, ocolind interdicţia de export (şi restricţiile comerciale ruso-germane pe perioada războiului) procură materiale şi le transportă în Rusia prin Scandinavia. Şi, cu toate acestea, Parvus nu şi-ar fi putut dori un catalizator mai util pentru relaţiile haotice, care creează terenul fertil pentru agitaţia revoluţionară şi pentru activităţile revoluţionare. Rasputin are o valoare de nepreţuit pentru guvernul Reich-ului şi pentru Parvus. De aceea nici nu este de mirare că în şoaptă se spunea că siberianul nu numai că era supravegheat la Petrograd, pentru a i se controla acţiunile, ci era şi protejat – şi încă din două părţi diferite, care erau interesate de menţinerea sa în viaţă şi într-o stare bună.

În iarna anului 1916/17 se conturează situaţia în care criza politică din capitală, accentuată şi mai mult de una materială, va escalada. În orice caz, ţarina Aleksandra are grijă ca Duma convocată pentru decembrie să fie ţinută în frâu de ministrul de Interne – protejatul lui Rasputin. Aleksandra este cea care obţine

cu greu de la țar să nu acorde Parlamentului puterea de decizie nelimitată pe care o ceruse și să respingă cererea acestuia de guvern răspunzător în fața Dumei. Dar în felul acesta Aleksandra este în pericol de a pierde complet Coroana pe care vrea s-o păstreze „intactă" pentru succesorul la tron, Aleksei.

Acum s-a creat o prăpastie de netrecut între un guvern alcătuit în funcție de buna purtare față de țarină și Rasputin (alți membri fie că au renunțat, fie că au fost înlăturați prin intrigi) și Duma, incapabilă să pună capăt scandalosului joc de putere al lui Rasputin cu o țarină care-i urmează sugestiile și și-a pierdut, în mod evident, mințile.

În ianuarie 1917, o misiune a Aliaților, Franța, Anglia și Italia, vizitează Petrogradul pentru a-și face o imagine despre situația – mai exact despre capacitatea de a purta războiul – aliatului lor rus. În pofida banchetelor grandioase, așa cum numai Petrogradul poate oferi, și a primirilor strălucite, ei se arată neliniștiți de felul cum se prezintă lucrurile. Dacă însemnările Misiunii militare franceze sunt corecte, în ciuda Acordului Antantei, Lordul Milner în fruntea delegației britanice l-a însărcinat cu acest prilej pe Lordul Buchanan să sprijine răsculații în cazul unor tulburări, așa cum fusese hotărât, în septembrie, din anul precedent la Londra.

Președintele Parlamentului i se adresează țarului și încearcă să-l avertizeze. Sfatul său pentru a reteza cel mai periculos vârf al crizei: să numească fără întârziere un nou guvern răspunzător în fața Parlamentului. Țarul pare zguduit de raportul nefardat al funcționarului. După câteva clipe de tăcere, își acoperă fața cu mâinile și spune încet:

„Douăzeci și doi de ani m-am străduit să vreau ce este mai bine; să mă fi înșelat, oare, timp de douăzeci și doi de ani?"

Apoi se reculege și promite ca după terminarea războiului să se ocupe intens „de tot ce este necesar" – de la remanierea guvernului până la modificarea de facto – chiar dacă prin existența Dumei nu și de jure – a sistemului autocratic. „Numai nu acum, în timpul războiului", adaugă el aproape implorând – „să nu arătăm slăbiciune în fața dușmanului german".

În cele din urmă, Nicolae va fi prevenit şi de o rudă, care i-a stat întotdeauna aproape: Alexandru Mihailovici. „Sandro". Dacă el, ţarul, nu-şi va ţine imediat la distanţă soţia de treburile guvernului, în scurt timp catastrofa va deveni o problemă pentru toţi – familia ţarului, dinastia şi toată ţara. Dar Aleksandra, care nu s-a lăsat convinsă să nu asiste la întrevedere, a rămas neclintită şi a cerut revoltată ca „Sandro" să fie condus afară.

În acelaşi timp, sunt puse în mişcare toate mijloacele pentru a exploata situaţia. Este urgent. Un grup numeros de mari industriaşi germani s-au prezentat la Berlin pentru a purta tratative cu reprezentanţi ai guvernului Reich-ului. Ei amintesc de ţelurile de război stabilite în comun în 1914/15 şi-şi arată nerăbdarea de a le vedea împlinite. Unde au rămas succesele pentru eforturile pe care ei le-au susţinut masiv? Când vor fi văzute uriaşele exploatări de cărbune ale Ucrainei, rezervele de petrol din regiunea Baku? Secretarul de stat von Kühlmann, succesorul lui Jagow, este presat să iniţieze cu generalul von Hindenburg un stil militar mai dur pe frontul de război din Est. Dar în clipa de faţă, frontul subversiv pare să promită mai multe succese.

Astfel se încheie un raport secret detaliat al Consiliului politic de încredere de la Berlin către Ministerul de Externe cu prognoza care corespunde planului lui Parvus:

„Mijlocul partidului republican (revoluţionar), care-şi aşteaptă clipa, nu va fi revolta armată, ci greva generală a căilor ferate, legată de sabotaje, care, pornind de la lipsa rezervelor de hrană în oraşele mai mari, trebuie să ducă la o îngrozitoare foamete..."

Astfel pregătirile se desfăşoară după Programul prezentat de Parvus, în 1915, Ministerului de Externe. Ar trebui ca în curând să se desfăşoare întocmai? De data aceasta mai multe pledează în acest sens decât la începutul lui 1916, deoarece situaţia în ţară oferă premisele ideale şi ar fi de-a dreptul stupid să nu se folosească acest moment favorabil. Parvus însuşi ceruse întotdeauna în scrierile sale despre revoluţie ca în timpuri de crize sociale sau economice să se încerce zgâlţâirea din temelii a guvernului:

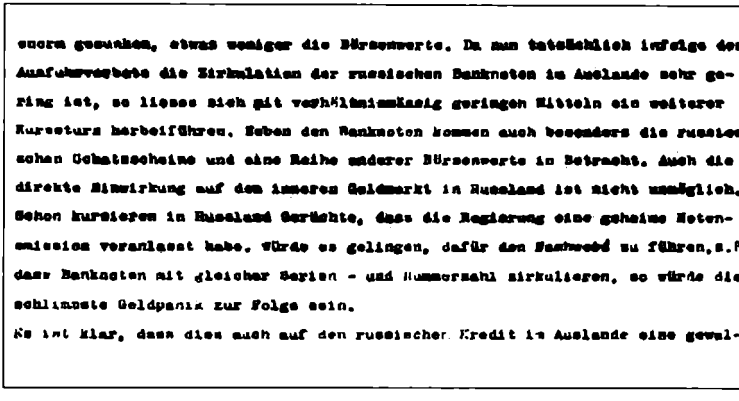

Fragment din catalogul de măsuri al lui Parvus privind declanşarea unor tulburări în 1916: manipulări vizând prăbuşirea cursului rublei, care să provoace incertitudini în rândurile populaţiei şi s-o instige împotriva guvernului.

„...Ţelul hotărâtor al strategiei revoluţionare este deconectarea unui guvern slăbit prin distrugerea încrederii economice în stat şi o propagandă corespunzătoare..."

La 23 februarie 1917, consulul german Lucius von Stoedten raportează de la Stockholm la Berlin:

„Aud de la un bărbat important din tabăra Antantei, care tocmai a sosit aici de la St. Petersburg, că acolo este iminentă o puternică răsturnare politică internă. Încă în această lună sunt de aşteptat evenimente de cea mai mare anvergură."

Aşa cum a arătat prezenţa lui Parvus în aşteptarea revoluţiei, încă la începutul anului 1916, Stockholmul serveşte ca avanpost pentru controlul evenimentelor de la Petrograd şi ca un centru pentru informaţii şi agenţi în ambele direcţii.

La o zi după telegrama de mai sus, pe 24 februarie 1917, iată ce se citeşte la Berlin:

„Mişcarea revoluţionară face progrese îmbucurătoare. Se plănuieşte ca în primăvară guvernul să fie declarat incapabil şi din uniunile revoluţionare să se creeze un guvern provizoriu..."

Raportul se încheie cu rugămintea „de a nu sista subvenţiile".

Ceea ce guvernul chiar pare să şi facă. La 2 martie 1917, următoarele instrucţiuni cu nr. 7443 ale Deutsche Reichsbank ajung la reprezentanţa ei din Stockholm:

„Prin prezenta vi se aduce la cunoştinţă că veţi primi din Finlanda cereri de plată pentru propaganda pacifistă din Rusia. Cererile vă vor fi adresate de una dintre următoarele persoane: Lenin, Zinoviev, Kamenev, Troţki, Sumenson, Koslovski, Kollontai, Sievers sau Merkalin. Pentru aceste persoane birourile băncilor private germane din Suedia, Norvegia şi Elveţia au deschis, corespunzător instrucţiunii noastre, conturile nr. 2754. Aceste cereri trebuie să poarte una din următoarele semnături sau ambele: Dirshau sau Milkenberg. Cererile vor fi contrasemnate de către persoanele de mai sus şi aplicate fără întârziere."

Nicio mirare că, înainte de izbucnirea tulburărilor aşteptate, la Berlin existau informaţii precise despre desfăşurarea în timp şi se făceau preparative pentru persoanele care, la momentul respectiv, se mai aflau în exilul elveţian sau – ca în cazul lui Troţki – în exilul american. Motivul rezidă în lanţul informaţional dintre Berlin şi Petrograd prin Copenhaga şi Stockholm – raza de acţiune a lui Parvus –, ca şi în coordonarea activităţilor revoluţionare cu evenimentele militare. Această comunicare este secondată de telegrafie şi spionaj militar, care identifică anticipat ofensivele de front ale adversarului.

Încă de la mijlocul anului precedent, 1916, când eşecul ofensivei Brusilov a marcat începutul insuccesele militare ruse şi totodată instalarea fierberii politice interioare, industriaşul şi fabricantul de arme Aleksandr Putilov i-a prezis, între două fumuri din ţigara sa groasă, ambasadorului francez: „Va veni o revoluţie."

Cine a fost martor la furtunoasa şedinţă a Parlamentului, care a avut loc spre sfârşitul anului 1916 şi în care tulburarea de mult coaptă atinsese punctul culminant, nu se va mira de aceste preziceri. Atacurile împotriva guvernului cad ca grindina din toate părţile. Guvernul şi ţarul se văd expuşi acum în faţa a trei grupe de opoziţionişti: revoluţionarii, liberalii şi chiar şi fidelii dinastiei. Toţi înfierează situaţia din ţară şi copleşesc guvernul cu reproşuri

pentru incapacitatea sa. Discursurile despre forţele sumbre care guvernează ţara şi pun în lanţuri voinţa suveranului... trec formal în strigăte de „Bravo, bravo!".

Ocolind interdicţia de a ataca nominal membri ai familiei ţarului, preşedintele democraţilor constituţionali, Miliukov, a adus, pentru a descrie situaţia din ţară, un ziar apărut în străinătate – *Freie Presse* din Viena. Aici sunt enumerate numele „camarilei de care este condusă ţarina – Rasputin ..." şi toţi ceilalţi. La sfârşitul analizei din străinătate, care i-a dat posibilitatea de a spune lucrurilor pe nume, oratorul aruncă furibund în sală întrebarea: „Aceasta este prostie sau trădare?" Aplauze furtunoase. Discursul nu primeşte permisiunea de a fi tipărit, dar circulă în nenumărate copii.

Atunci vine rândul unui bileţel, în care Rasputin îşi bate joc de Dumă şi în care a mâzgălit numele ultimului său protejat: „În vreme ce Duma se gândeşte" – în rusă joc de cuvinte „Duma dumaet" – Dumnezeu a şi făcut semn: „Dobrovolski va fi ministru de Justiţie!"

Asta a pus vârf la toate. Auditoriul nu mai poate fi stăpânit. Aplauze, apeluri, strigăte umplu sala. Înscrierea la cuvânt a unui deputat care a anunţat fără ocolişuri că „răul trebuie smuls din rădăcini", se preface curând în ovaţionări puternice.

Când ţarina aude de tumultul şi de critica la adresa guvernului şi casei domnitoare, dispune cu de la sine putere – ţarul se afla ca de obicei la îndepărtatul Stat Major General – prin intermediul ministrului de Interne să închidă şedinţa.

Duma îşi mută celelalte şedinţe la Moscova. Dar şi acolo poliţia trebuie să închidă adunarea. Acum diferite fracţiuni politice făuresc comploturi, în care se implică chiar regalişti din rândurile deputaţilor. Se pune problema răpirii ţarinei şi închiderea ei într-o mănăstire până la detronarea ţarului şi înlocuirea lui cu un regent până la majoratul succesorului la tron – numai că toate acestea eşuează din cauza nesfârşitelor discuţii, lipsei de unitate, nehotărârii până la lipsa discreţiei.

În februarie anul următor, 1917, urma ca Duma să se întrunească din nou într-o şedinţă. Sigur este un lucru: vor fi aduşi oameni în stradă şi se va spori astfel presiunea asupra ţarului. Dar

mai înainte trebuie ca „răul să fie smuls din rădăcină": în noaptea de 16/17 decembrie 1916 Rasputin este asasinat. Prea târziu pentru a mai putea împiedica urmările acțiunilor sale.

Niciodată opinia publică nu mai reacționase atât de entuziast la un asasinat și nu s-a vădit mai clar prăpastia dintre un țar – și mai mult dintre țarină și populație. În timp ce Aleksandra îi cere lui Nicolae cea mai mare pedeapsă posibilă pentru ucigașii lui Rasputin, credincioșii aprind în biserică lumânări în fața icoanelor sfinților patroni și se roagă pentru bărbații care au scăpat țara de Rasputin. În starea de spirit sumbră de la sfârșitul anului 1916 – începutul anului 1917 te întrebai: ce va aduce noul an?

Cât de departe – în sensul dublu al cuvântului – se găseau revoluționarii ruși din ambele aripi din exilul elvețian de evenimentele de la Petrograd și cât de mult aveau în fața ochilor viitorul apropiat se poate vedea dintr-un raport al Serviciului secret rus din străinătate cu data de 23 decembrie 1916. Aici agentul își informează superiorul de o conferință pe care o ținuse unul dintre revoluționarii radicali ruși pe 3 noiembrie la Geneva. Tema nu era consacrată situației din Rusia și eventualului mod de a acționa al emigranților, ci suna astfel: „Cazul Adler și criza socialismului – Adler și Liebknecht".

În conferință, oratorul, Radomîlski (alias Zinoviev), se arată îngrijorat că în ultima vreme majoritatea social-democraților germani a virat în organul lor *Vorwärts* spre linia „social-șovină" a guvernului german – pentru apărarea războiului –, ceea ce ar fi în dezavantajul clasei muncitoare. În continuare, el acuza o „criză a socialismului" la nivel internațional, de vreme ce luptătorii de până acum pentru cauza socialismului acceptă funcții guvernamentale burgheze (este citat un caz din Danemarca).

Cel de-al treilea punct: Asasinarea prim-ministrului austriac Karl conte Stürgkh tocmai de către Fritz Adler, fiul conducătorului vienez al social-democrației. Acest act a fost „o nouă și nedorită metodă de luptă împotriva guvernului burghez". Vorbitorul a interpretat asasinatul comis de pacifistul Fritz Adler „ca protest împotriva unui inițiator al războiului" (Stürgkh a fost semnatarul Ultimatumului către Serbia) ca „încercare de a zgudui opinia

publică somnolentă"; el a comparat motivația lui Adler cu cea a „narodnicilor" ruși „care, în lupta împotriva guvernului rus reacționar, au devenit teroriști". Asasinatul Stürgkh va fi instrumentat de prietenii și dușmanii Puterilor Centrale.

Cu toată înțelegerea pentru încercările de a salva onoarea lui Viktor Adler, declarând că fiul lui era dement, fapta trebuie totuși privită ca act politic. După cum menționează raportul Ohranei, Zinoviev a încheiat programatic:

„Și noi, social-democrați revoluționari, avem înțelegere pentru acest om, acest caracter, îi împărtășim sentimentele și gândurile – și, cu toate acestea, trebuie să respingem acest asasinat ca mijloc de luptă. Susținem violența masei ca răspuns la jugul guvernului, pentru revoluție, pentru greva generală, pentru teroarea de masă. Protestăm împotriva formulei socialiștilor elvețieni care au salutat asasinatul lui Adler ca metodă a luptei politice. Nu susținem teroarea individuală, ci teroarea de masă, pentru care pledează și Engels, și pe care și Liebknecht este gata de a o reîncadra. Așadar, la întrebarea dacă vom merge pe calea lui Adler sau pe cea a lui Liebknecht, trebuie să răspundem: «Calea noastră este calea lui Liebknecht!»"

Prilejul de a-și pune în practică intențiile s-a ivit mai devreme decât s-ar fi așteptat emigranții elvețieni. Momentul ca factor declanșator coincide o dată mai mult cu acțiunile de pe front. Plecarea țarului la Statul Major din Moghilev pentru a supraveghea ofensiva de primăvară trebuia să fie semnalul de pornire pentru iminentele evenimente de politică internă.

La 21 februarie, 6 martie după calendarul occidental, Nicolae încă mai primește miniștri și prim-ministrul. Spre surprinderea acestora, el le declară că vrea ca în ziua următoare să meargă în Duma și, în acord cu revendicările, să anunțe desemnarea unui guvern răspunzător în fața acesteia.

Dar chiar în aceeași seară el retractează această intenție și îi comunică prim-ministrului său consternat, că a doua zi va pleca, așa cum plănuise. Dar că ar vrea ca în loc de patru să se întoarcă în trei săptămâni – și când observă expresia îngrozită a feței prim-ministrului, se corectează rapid – „sau, dacă va fi posibil, chiar într-o săptămână".

Chiar dacă, după cum se ştia, pentru ţar prioritară în faţa problemelor politicii interne, care i se păreau insuportabile din cauza permanentelor intrigi, era terminarea cu succes a războiului, pe care încercase cu toate mijloacele să-l evite, în această clipă decisivă se conturează clar vacuumul informaţional şi pierderea realităţii, care cu greu ar fi putut fi mai drastice şi cu consecinţe mai grave.

Când, la 22.2/7.3. ţarul se afla în trenul spre Moghilev, Statul Major General german, căruia acum îi incumbă supravegherea evenimentelor proiectate de Parvus, ţine deja în mână ştirea potrivit căreia chiar deputaţii din Dumă (printre care, după cum se ştie, se găseau şi revoluţionari) iniţiau tulburări şi o revoltă. De cinci zile sunt pregătite alte noi fonduri băneşti în conturile scandinave ale revoluţionarilor şi agenţilor lor.

La minus treizeci de grade orice lipsă atârnă greu în balanţă. Oamenii tremură de frig, pentru că lipseşte combustibilul; alimentele sunt insuficiente, pentru că n-au ajuns în capitală. Trenurile se opresc înţepenite, cazanele locomotivelor crapă din cauza frigului. Chiar dacă în capitală circulă zvonuri, cum că aceste stări sunt „dirijate", adică sunt provocate artificial de o mână invizibilă prin retezarea căilor de aprovizionare, sabotaje şi împiedicarea livrărilor de mărfuri (să ne amintim de Programul revoluţiei, aşa cum l-a conceput Parvus), situaţia nu se ameliorează astfel.

Poliţiei secrete din Petrograd i-au parvenit zvonuri despre iminente tulburări. Cineva trebuie să fi planificat perfect totul, orientând situaţia în scopuri proprii. Poliţia n-are niciun dubiu că există un complot –, dar, cu toate acestea, se vede neputincioasă în a-l anihila. Din cartierele cu fabrici se anunţă că la alegeri au ieşit învingători adepţii grevelor. Aşadar, în spate lucrează o organizaţie. Forţele de ordine nu pot face mare lucru, deoarece elita militară a garnizoanei Petrograd, care apără de obicei oraşul, este pe front – garnizoana este completată doar cu rezervişti de la ţară slab instruiţi şi încă şi mai puţin motivaţi...

Aici şi dincolo, în locurile unde oamenii stau la coadă, mocneşte nemulţumirea. Imediat la faţa locului apar agitatorii, pentru a aţâţa starea de spirit. „Jos guvernul! Jos războiul!" Un om de la coada din faţa unei brutării sparge o fereastră. Scânteia s-a

aprins şi trece mai departe. Brusc o întreagă hoardă se năpusteşte asupra prăvăliei şi începe jaful.

În ziua următoare, pe 23 februarie, încep grevele organizate. 87 000 de muncitori încetează lucrul. După o zi sunt 97 000, curând 240 000 – mai mult decât s-ar fi aşteptat Parvus. Trec cu toţii în marş pe străzi, purtând pancarte, ale căror lozinci le scandează în cor: „Pâine! Pace! Jos guvernul!"

Ministrul de Interne mobilizează armata. Telegrafiază la Statul Major General. În acelaşi timp, ţarina îi telegrafiază şi ea ţarului, explicându-i că nu e vorba decât de opera instigatorilor şi că nu este foamete – lipsurile ar fi fost provocate doar de hârciogii care-şi fac provizii.

Ţarul ordonă, printr-o telegramă, „să se lichideze imediat" tulburările, întrucât acestea n-ar putea fi „tolerate având în vedere războiul cu Germania şi Austro-Ungaria". Prin decret, suspendă şedinţa Dumei care se întrunea din nou.

La 27 februarie – 12 martie tulburările ating punctul lor culminant. Pe străzi trec valuri de oameni, uniţi într-un protest comun. Răsculaţii au pus mâna pe armele depozitate în arsenal şi acum ocupă puncte strategice din oraş. Asta nu mai este disperarea cetăţenilor, ci desfăşurarea perfectă a unui Coup d'etat înscenat.

În acest timp, sunt mobilizate unităţi ale regimentului Volînia şi Pavlov pentru reinstaurarea liniştii şi ordinii. Dar chiar şi aceste unităţi de elită se înfrăţesc cu demonstranţii, pe care ar fi trebuit să-i ţină în şah. Cu câteva ore înainte, un necunoscut neidentificat a împărţit bancnote de 25 ruble soldaţilor din regimentul Pavlov, pentru ca aceştia să treacă mai departe, în loc să zăgăzuiască răscoala. Acest fapt a fost observat de cineva, care apoi l-a raportat generalului francez Janin, care l-a notat în jurnalul său. Se dovedeşte că este vorba de un agent britanic; după cum am mai menţionat mai înainte, de la hotărârea lui Lord Milner şi Lloyd George în septembrie 1916, englezii încearcă într-un mod remarcabil, aproape umăr la umăr, să instige la tulburări în Rusia, pentru a o ţine departe de ţelul ei visat, la Bosfor.

Când ţarul înţelege gravitatea situaţiei şi porneşte în direcţia Petrograd, trenul său este oprit pe drum. Pierduse deja un timp preţios când s-a hotărât pentru o rută ocolitoare, pentru a nu

sta în drumul trenurilor cu trupe de întărire şi provizii pentru front. Pe acest drum secundar trenul său se opreşte în Pskov. Răsculaţii au blocat deja legătura dintre Pskov şi Petrograd. Există, cumva, un interes ca el să vină „prea târziu"?

Între timp s-a format un Comitet de conducere provizoriu din Consiliul executiv al Consiliului muncitorilor şi soldaţilor şi Blocul parlamentar cetăţenesc al Dumei. Miniştrii ţarişti sunt siliţi să demisioneze. Preşedintele de până atunci al Dumei îl rugase insistent într-un schimb de telegrame hectic pe ţar să vină neîntârziat, să numească imediat un nou guvern şi – ţarul a fost de acord cu aceasta din gara Pskov – aproape imediat a şi anunţat:

„Este prea târziu. Acum nu mai rămâne decât abdicarea..."

Aflat încă în tren, ţarul semnează actul la 2 (15) martie 1917. În prima variantă, el abdică în favoarea fiului său, în varianta definitivă, elaborată după consultări cu medicul şi în numele fiului său, în favoarea fratelui său Mihail – care face preluarea Coroanei dependentă de hotărârea unei Adunări Constituante – şi confirmă guvernul provizoriu în funcţie.

Berlinul este la curent cu situaţia din capitala Rusiei.

Dar diplomaţilor şi politicienilor le este în mod evident clar că faza decisivă a planului abia urmează să se concretizeze şi va mai costa ceva.

La câteva zile de la telegrama de mai sus, ambasadorul german Brockdorff-Rantzau dezbate situaţia cu Parvus şi comunică la Berlin conţinutul convorbirii în telegrama sa din 21 martie 1917:

„Helphand, cu care am discutat evenimentele din Rusia, a explicat că acum conflictul ar fi între liberalii moderaţi şi aripa socialistă. El nu se îndoieşte că aceasta din urmă va fi câştigătoarea. Victoria social-democraţilor ar însemna pace. Miliukov şi Gucikov ar vrea să continue războiul şi de aceea încearcă să tot amâne Adunarea Constituantă, pentru că atunci nu s-ar mai pune problema continuării războiului.[17]

---

[17] Într-adevăr, această Adunare consacrată hotărârii cu privire la forma de stat viitoare va fi fixată abia pentru septembrie, dar la sfârşitul verii a fost amânată chiar pentru noiembrie 1917. *(n.a.)*

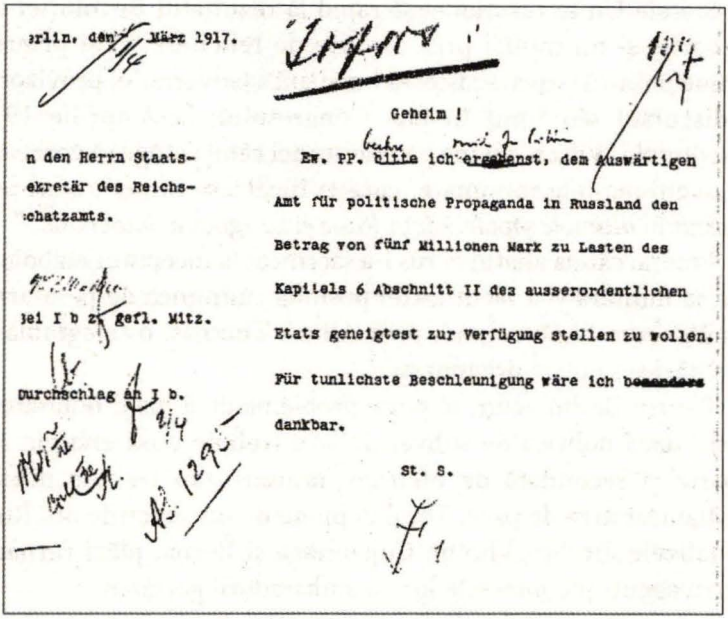

erlin, den März 1917.

n den Herrn Staats-
ekretär des Reichs-
chatzamts.

bei I b z. gefl. Mitz.

Durchschlag an I b.

Geheim !

Ew. PP. bitte ich ergebenst, dem Auswärtigen Amt für politische Propaganda in Russland den Betrag von fünf Millionen Mark zu Lasten des Kapitels 6 Abschnitt II des ausserordentlichen Etats geneigtest zur Verfügung stellen zu wollen.

Für tunlichste Beschleunigung wäre ich besonders dankbar.

St. S.

Telegramă secretă de la Ministerul de Externe de la Berlin către Ministerul de Finanțe din 14 martie 1917. Este vorba de cinci milioane de mărci „pentru propagandă politică în Rusia".

Interpelat în privința atitudinii armatei, Helphand a răspuns că dorința dominantă printre ofițeri este de a continua războiul, mai ales gradele superioare au această poziție, dar masa gradelor inferioare ar vrea pace, şi este simptomatic faptul că soldații se înfrățesc cu muncitorii.

De îndată ce se va decreta amnistia politică, va exista prilejul de a se ajunge prin contacte directe la o acțiune comună cu socialiştii împotriva lui Gucikov şi Miliukov[18]."

[18] Aleksandr I. Gucikov – preşedintele Dumei a III-a, în primul Guvern provizoriu, ministru de Război şi al Marinei; Pavel N. Miliukov, ministru de Externe, conducătorul Partidului cadeților (cadeți – democrații constituționali), ambii susțineau continuarea războiului. *(n.a.)*

Statele Unite reacţionează rapid la rezultatul Revoluţiei din februarie, şi nu numai prin cuvinte de felicitare, ci şi printr-o acţiune politică – recunoaşterea imediată a Guvernului provizoriu. În discursul său ţinut în faţa Congresului, la 2 aprilie 1917, preşedintele Wilson devine patetic atunci când ajunge să vorbească de „evenimentele minunate, care-ţi încălzesc inima", *„care s-au petrecut în ultimele săptămâni în Rusia şi au zguduit autocraţia..."*

Franţa, căreia aliatul ei rus i-a sacrificat la începutul războiului elita sa militară şi a făcut astfel posibilă „minunea de pe Marna" trimite acum la Petrograd, prin Albert Thomas, o telegramă cu „felicitări şi salutări prieteneşti".

Pentru Berlin acum se pune problema de a lua o hotărâre în sensul dacă politica de subvenţionare trebuie dusă energic mai departe şi secondată de ofensive militare sau trebuie iniţiate imediat tratative de pace. Totul depinde de informaţiile din Rusia şi analizele din Stockholm, Copenhaga şi Berna, plăci turnante pentru agenţi şi contactele lor cu ambasadorii germani.

Interesele comune ale guvernului Reich-ului german şi cele ale bolşevicilor cu greu ar putea fi puse în evidenţă mai clar decât în scrisoarea de şaisprezece pagini, marcată de recomandări insistente, adresată, la 29 martie 1917, de către consulul de la Copenhaga secretarului de stat din Ministerul de Externe la Berlin. Aici se spune, printre altele, referitor la urmările Revoluţiei din februarie şi ale abdicării ţarului:

„... Chiar dacă, ceea ce eu contest, ţarismul ar fi o binecuvântare pentru Rusia, noi nu avem într-adevăr niciun motiv să binecuvântăm şi să-i învăţăm ce li se potriveşte mai bine. Pe noi nu ne interesează decât să facem ca acolo să crească în aşa măsură anarhia şi haosul, încât Rusia să nu mai fie luată în considerare pentru război(...).

Nu mai este nevoie să semnalez în faţa Excelenţei Voastre că eu însumi sunt până în măduva oaselor regalist şi că, din punct de vedere emoţional, îmi pare rău pentru soarta familiei ţarului (...). Dar toate acestea se retrag în faţa sentimentului că astăzi este vorba de Germania şi de existenţa ei, şi că săvârşim o crimă gravă dacă acţionăm altminteri(...).

Ceea ce am de raportat acum este un extras din lungi convorbiri cu socialişti ruşi, chiar şi deputaţi în Duma (...) am avut prilejul de a vorbi îndelung cu Dr Helphand, profund introdus în realitatea rusă, care tocmai se pregăteşte să ne facă foarte mari servicii printr-o acţiune ţintită în Rusia (...).

Este o eroare să presupunem că Anglia ar fi înscenat revoluţia pentru a împiedica o încheiere precipitată a păcii de către ţar. Anglia a vrut, desigur, să facă să domine în Rusia capitalismul liberalist, care-i este cel mai supus servitor, dar nu s-a gândit niciodată la o revoluţie cu adevărat mare şi la o răsturnare a ţarismului (...).

Acum sunt de părere că, potrivit legilor evoluţiei istorice, foarte curând republica socială din Rusia se va descompune şi, după câţiva ani, va trebui să lase locul unei conduceri liberalizatoare. Dar acum nu trebuie să ţinem seama de aceasta, ci mai întâi să exploatăm cum se cuvine situaţia, care este cu atât mai bună pentru noi, cu cât astăzi toate naţionalităţile din Rusia cer deja o anume administraţie autonomă, ucrainenii, armenii, ba chiar şi siberienii se agită (...). Dr Helphand a expediat în Rusia o serie de agitatori până acum exilaţi, printre care se găsesc bărbaţi care vor juca curând un rol conducător. Programul acestei revoluţii este următorul:

1. *Înarmarea muncitorilor şi a maselor populare în principal ca Gardă naţională*
2. *Acuzarea Casei Romanov şi a guvernului rus de până acum*
3. *Constituirea unui tribunal special, care să dezbată public, pentru ca toată porcăria să fie cunoscută în întreaga lume*
4. *Convocarea imediată a Adunării Naţionale*
5. *Ziua de lucru de opt ore pentru muncitorime*
6. *Împărţirea agrară a fondului Coroanei în rândurile ţărănimii*
7. *Anularea datoriei de stat (lovitură mortală pentru Anglia şi Franţa)*
8. *Iniţierea negocierilor de pace (...).*

Dar, în sfârşit, este neapărat necesar să se ia legătura cu elementele reacţionare din Rusia. Bineînţeles, foarte curând vor începe să reacţioneze clerul, partizanii vechiului regim (...). Noi trebuie să sprijinim şi această mişcare reacţionară, dar nu de dragul ei, ci pentru

a spori confuzia, aşa cum trebuie să sprijinim din acelaşi motiv orice partid. Cred că la Viena şi Lemberg putem găsi cei mai potriviţi bărbaţi (...).

În modul descris putem să contribuim la slăbirea Rusiei şi să obţinem rezultatul pe care l-am prezentat ca dezirabil la începutul expunerilor mele: Rusia trebuie să rămână să fiarbă trei luni în propria grăsime, până se va muia sau va fi o victimă uşoară într-o ofensivă a noastră; astăzi o ofensivă ar avea ca efect contrariul. Antanta ştie foarte bine de ce telegrafiază în toată lumea zvonul despre ofensiva Hindenburg. Vrea ca astfel Rusia care se destramă să rămână coagulată..."

Această evaluare cu recomandarea este scrisă de mână de Parvus şi se referă mai ales la pasivitatea militară, care împlineşte mai mult decât un scop: evitarea schimbării stării de spirit patriotice şi sporirea haosului.

Parvus este interesat să conducă revoluţia din faza burghezo-liberală la cea bolşevică şi să realizeze programul complet prin fărâmiţarea Imperiului ţarist rus.

Pentru el, Revoluţia din februarie a fost continuarea celei din 1905 şi, ca şi atunci, de data aceasta înfrângerile militare şi pierderile au jucat un rol în ceea ce priveşte starea de spirit. Parvus exclamă în *Die Glocke*, ziarul său de propagandă:

„Victoria voastră este victoria noastră! Germania democrată trebuie să întindă mâna Rusiei democrate pentru pace şi pentru colaborare în bună înţelegere în domeniul progresului social şi cultural..."

El pregăteşte astfel atmosfera pentru ţelul luptei de clasă, pe care şi l-a fixat cu privire la Rusia şi, ca întotdeauna, sugerează implicarea muncitorimii germane, pentru a sublinia caracterul internaţionalist al revoluţiei.

Parvus este şi mai clar în scrisorile adresate prietenilor de partid. Dacă aici trădează care sunt următoarele sale proiecte în Rusia, aceasta aminteşte de textul scrierii de mai sus, în care consulul la Copenhaga a schiţat Berlinului Programul revoluţionarilor. Sunt propriile puncte ale Programului lui Parvus, pe care acesta le suflase consulului ca fiind cele ale revoluţionarilor:

înarmarea proletariatului, împărţirea marii proprietăţi funciare, introducerea zilei de muncă de opt ore, punerea sub acuzare a ţarului, încheierea păcii şi instalarea unei Adunări constituante. Într-un cuvânt – pregătirea terenului pentru preluarea puterii de către Lenin.

Atunci când a declarat în *Die Glocke* că Rusia are nevoie acum de pace, Parvus se referea în mod evident numai la pacea din afară, de pe front. Într-adevăr, concepţia sa prevede în interior contrariul: el vrea să acutizeze problemele sociale şi naţionale prin propagandă, să adâncească prăpastiile şi să spargă forţa de apărare a armatei.

În convorbirea avută cu ambasadorul german la Copenhaga, care a consemnat întrevederea şi a transmis-o aproape textual la 1 aprilie 1917 la Berlin, Parvus îşi doreşte următoarele din partea Berlinului:

„Două până la trei luni pauză de tras sufletul pentru armată, pentru a lăsa situaţia să se coacă până să ajungă la stări anarhice – şi apoi o clară ofensivă militară, care să dea lovitura de graţie Imperiului rus."

Prin „lovitură de graţie" Parvus înţelege o serie de măsuri concertate. Prin urmare, ofensiva militară ar trebui să pornească dinspre sudul Rusiei *„în vreo trei luni"*, în punctul culminant al anarhiei aşteptate *„şi să lase Rusia fără apărare":*

„Aici se înscriu dezarmarea armatei ruse, dărâmarea fortăreţelor, distrugerea flotei şi interdicţia de producere a armelor şi muniţiilor; în acelaşi timp, o amplă ocupare a Rusiei. Dacă toate acestea nu vor avea succes, după un timp imperiul uriaş se va transforma cu siguranţă într-o nouă şi puternică forţă militară, a cărei duşmănie faţă de Germania va fi cu atât mai periculoasă, cu cât rănile ce i se vor provoca acum vor fi mai adânci..."

Cu acest prilej, Parvus opinează faţă de ambasadorul german că tratativele de pace cu Guvernul provizoriu rus, dominat de revoluţionari, ar fi influenţate optic favorabil înlocuind sistemul electoral pe trei colegii din Prusia cu un sistem electoral democrat general: aceasta i-ar lua guvernului caracterul reacţionar, ceea ce ar uşura tratativele de pace cu un guvern de coaliţie revoluţionar-burghez.

Parvus se ocupă acum să întărească aripa radicală din interiorul Guvernului provizoriu şi s-o deconecteze treptat pe cea burgheză. Nu numai pentru a înfăptui starea revoluţionară, ci şi pentru a evita ca membrii moderaţi să se impună în Soviet, odată ce s-au angajat, şi cu sprijin francez şi englez, în continuarea războiului. La urma urmelor, Antanta este interesată de război până ce Germania va fi învinsă, iar Parvus nu ţine la asta. Apoi, SUA au intrat în război împotriva Germaniei şi, pentru a-l menţine, se gândesc (nu în ultimul rând la dorinţa britanică) să trimită la Petrograd sindicalişti cu agitaţia corespunzătoare.

La rândul său, Guvernul provizoriu, în forma sa dualistă cu două elemente atât de diferite, nu poate avea parte de o viaţă lungă. Revoluţionarii au nevoie stringentă de o personalitate conducătoare hotărâtă, pentru a prelua iniţiativa şi a decide o dată pentru totdeauna ponderea forţelor şi susţinerea populaţiei în favoarea aripii radicale. Lenin trebuie să vină.

În acest timp, electrizat de evenimentele de la Petrograd, Lenin însuşi a făcut încercări febrile pentru a ajunge cumva în Rusia. Este iritat în mod deosebit de întoarcerea din Siberia la Petrograd a tovarăşului moderat Martov. Din rezidenţa sa mutată între timp în Spiegelgasse din Zürich, Lenin îi scrie lui Veaceslav Karpinski, prietenul rămas la Berna, să-i procure, odată cu documentele lui, documente de călătorie pentru Franţa şi Anglia – prin ţările Antantei ar ajunge mai uşor în Rusia (în pofida războiului submarinelor) decât ar fi posibil prin Germania inamică. Respectivul ar trebui, în orice caz, să se dea la fund – „cel mai bine în munţi şi preiau eu costurile pentru asta" – până când Lenin ar da un semn de la Petrograd.

În acelaşi timp, îi scrie în Suedia lui Ganeţki, intermediarul cu Parvus: „Fă-mi rost de paşaportul unui suedez care seamănă cu mine..." Ganeţki îi trimite cu prima poştă o bancnotă ca bani de călătorie simbolici – fără a putea să propună o soluţie concretă pentru modalitatea acestei călătorii. – Acum Lenin regretă că în 1915 a ignorat propunerea lui Parvus de a emigra în Scandinavia. De acolo acum era doar un salt până în Rusia.

Dar Parvus se agită de multă vreme. Mai întâi s-a prezentat la ambasadorul german şi i-a explicat cât de importantă este călătoria neîntârziată a lui Lenin în Rusia, pentru a împinge lucrurile mai departe. Oricum, el este figura emblematică din Programul Revoluţiei şi şi-a înscris încheierea păcii pe steagul său. Odată cu Lenin, Parvus vrea să-l scoată şi pe Zinoviev din Zürich.

Apoi el pleacă la Ganeţki (Fürstenberg), la Stockholm. La puţin timp după întrevedere, Parvus îl trimite pe asociatul său Sklarz la Lenin, la Zürich. Din cauza grabei, acesta nu foloseşte ca de obicei una dintre persoanele intermediare din lanţul de contacte dintre Lenin şi Parvus, ci apare – neanunţat – în persoană la locuinţa lui Lenin. După ce mai întâi protestează împotriva faptului că Sklarz a venit personal – Lenin se simte mereu urmărit –, el ascultă ceea ce i-a propus Sklarz, mai exact Parvus. La început refuză, apoi amână.

În cele din urmă, pune condiţii. Aşa, de pildă, vrea ca această călătorie să nu fie plătită de membri ai guvernului Reich-ului. Iniţial, Parvus plănuise, evident, contrar tuturor regulilor conspiraţiei, ca asociatul său în afaceri Sklarz să-i ia el însuşi pe Lenin şi pe Zinoviev şi să-i însoţească până la graniţa rusă.

Când Lenin se declară, în principiu, de acord să ia în considerare ajutorul Berlinului, se pune problema de a-i convinge pe tovarăşii săi din cercul cel mai apropiat, să călătorească împreună cu el. Dar aici el se loveşte de o neaşteptată opoziţie. Ei suspectează o mutare de şah germană în scopul discreditării socialiştilor ruşi. În cele din urmă, după cum îşi aminteşte Anatoli Lunacearski, Lenin găseşte, în tonul lui caracteristic, argumentul potrivit:

„Atunci când Revoluţia este în primejdie, nu mai putem să ne gândim la nişte prejudecăţi burgheze. Dacă capitaliştii germani sunt atât de proşti să ne ducă în Rusia, îşi sapă astfel singuri groapa. Eu primesc oferta – plec."

La 23 martie, ambasadorul german la Berna, von Romberg, telegrafiază Berlinului că Lenin şi alţi revoluţionari sunt gata să se întoarcă în Rusia trecând prin teritoriul german. După trei zile soseşte răspunsul de la Berlin. Guvernul Reich-ului a obţinut de

la Comandamentul Suprem al Armatei acoperirea spatelui şi escortă pe călătoria de întoarcere a revoluţionarilor. Ludendorff nu are nimic de obiectat în ce priveşte călătoria lui Lenin prin Germania – nici măcar nu-l cunoaşte pe acesta; ulterior i se va imputa că a organizat călătoria de întoarcere a lui Lenin.

Ministerul de Externe vrea un transport colectiv, aşadar, în niciun caz, Lenin singur sau în doi (cum ar fi dorit Parvus), cu aproximativ patruzeci de persoane, care să reprezinte orientări politice diferite; nu trebuie să fie prea bătător la ochi că Germania importă acum în Rusia tocmai acei revoluţionari de care ea are nevoie pentru ţelurile ei politice. Oricum, abia cu câteva luni înainte – şi chiar şi din acest singur fapt se poate deduce ambivalenţa acestei acţiuni şi din perspectivă germană – mai bine de treizeci de soldaţi germani fuseseră executaţi pentru că difuzaseră printre camarazii de pe front manifestul de la Kiental cu lozinca de pace a lui Lenin („Război civil în loc de război imperialist").

Biletele de călătorie le plăteşte Parvus, şi lui, care este somat la Copenhaga chiar şi pentru achitarea impozitului pe câini, rar i-a mai făcut atât de multă plăcere o asemenea cheltuială.

Pregătirile şi tratativele cu Ambasada germană privind detalii, Lenin i le încredinţează lui Robert Grimm, preşedintele social-democraţilor elveţieni, şi socialistului Fritz Platten. Dintre cei aproximativ cinci sute de emigranţi ruşi din Elveţia, care-şi înfiinţaseră propriul Comitet de întoarcere, până la urmă doar 32 călătoresc cu trenul lui Lenin.

La 9 aprilie, transportul revoluţionarilor porneşte în protestele violente ale altor ruşi: „Trădători! Wilhelm vă plăteşte călătoria!" le strigă aceştia. Nu este, în realitate, trenul un simbol al trădării, şi anume în dublu sens? Lenin este, oricum, gata, ca potenţial conducător al Rusiei, să accepte ajutorul bărbatului care i-a făcut cadou poporului rus războiul şi al cărui sistem se angajase să-l distrugă. Pentru aceasta ofiţeri prusieni vor trebui să însoţească, pentru protecţie, trenul revoluţionarilor.

Deşi întoarcerea în patrie se face într-un vagon clasa a treia, acesta trece drept „Tren diplomatic". Călătorii ruşi nu au voie să

Traseul călătoriei lui Lenin şi al revoluţionarilor care mergeau cu el în „vagonul plumbuit" din Elveţia prin Germania şi Suedia la Petrograd.

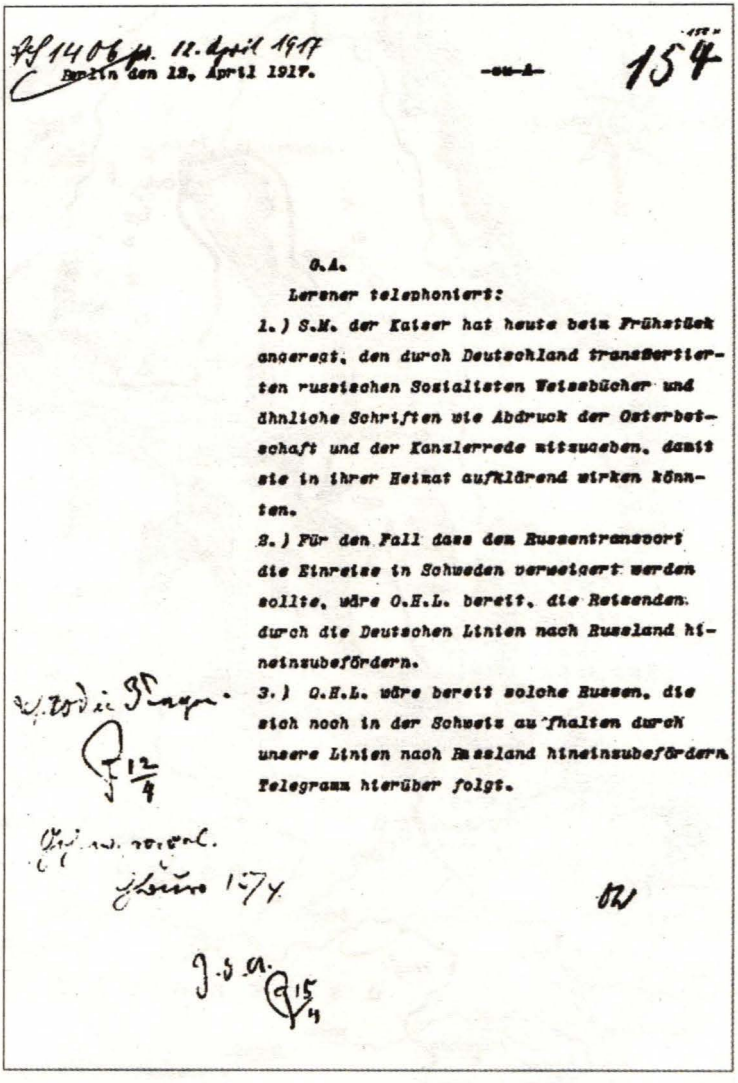

Pol 1406 g. 12. April 1917
Berlin den 12. April 1917. -ss-A- 154

G.A.

Lersner telephoniert:

1.) S.M. der Kaiser hat heute beim Frühstück angeregt, den durch Deutschland transitierten russischen Sozialisten Weissbücher und ähnliche Schriften wie Abdruck der Osterbotschaft und der Kanzlerrede mitzugeben, damit sie in ihrer Heimat aufklärend wirken könnten.

2.) Für den Fall dass dem Russentransport die Einreise in Schweden verweigert werden sollte, wäre O.H.L. bereit, die Reisenden durch die Deutschen Linien nach Russland hineinzubefördern.

3.) O.H.L. wäre bereit solche Russen, die sich noch in der Schweiz aufhalten durch unsere Linien nach Russland hineinzubefördern. Telegramm hierüber folgt.

Comunicare a omului de legătură al Ministerului de Externe din Statul Major General către Ministerul de Externe la Berlin la 12 aprilie 1917, când Lenin şi alţi revoluţionari tocmai erau în tranzit prin Berlin şi Scandinavia în drum spre Rusia. Suedezii au reţinut multă vreme aprobarea de tranzit pentru acest grup; împăratul Wilhelm ia în considerare transportarea acestora peste liniile de front.

părăsească intrările şi ieşirile. Perdelele ferestrelor trebuie să fie trase. Mai târziu se vor face multe comparaţii referitoare la caracterul simbolic al „vagonului plumbuit". Scriitorul austriac Stefan Zweig vorbeşte de „transportul revoluţiei, mai periculos decât orice bombă..."; Winston Churchill formulează: „Lenin este transportat în Rusia ca un bacil al ciumei..."

Pe drum, conducătorul sindical germano-danez Wilhelm Janssen urcă în tren pentru a aduce un mesaj de salut. Şi acesta fusese pus la cale de Parvus, care a dorit întotdeauna să-i repartizeze social-democraţiei germane o participare la evenimentele din Rusia: prin acest gest se sugera o dovadă de simpatie „a oamenilor muncii germani cu cei ruşi" şi aproximativ „la acelaşi nivel" se sondau trăsăturile fundamentale ale reprezentărilor despre pace. Dar Lenin refuză brusc să-l primească în compartimentul său pe Janssen şi-l goneşte „să se ducă la dracu'!" Pentru ca Janssen să nu poată furniza niciun motiv de a se revanşa pentru jignire printr-o critică întemeiată la adresa revoluţionarilor, Lenin îl ascunde în grabă pe Radek în vagonul de bagaje, deoarece Janssen îl cunoştea pe Radek din perioada când acesta era la închisoare nu ca deţinut politic, ci ca un criminal ordinar.

În Germania, trenul lui Lenin se bucură peste tot de prioritate – chiar faţă de trenul special al principelui moştenitor prusian, care trebuie să aştepte două ore în gara Halle.

La Berlin trenul rămâne aproape douăzeci şi patru de ore pe o linie moartă. Spre seară, când s-a întunecat, în tren urcă reprezentanţi ai guvernului Reich-ului german. Probabil aceasta este explicaţia pentru faptul că de la început Lenin a stat în compartiment doar cu soţia sa şi, în afară de aceasta, ajuns la Petrograd, îşi anunţă lozincile, pe care le predicase până la plecarea sa din Elveţia, într-o formă modificată masiv.

La Stockholm, revoluţionarii sunt întâmpinaţi festiv într-un hotel de către primarul oraşului, membru al aripii stângi a social-democraţilor. Acesta îi ridică-n slăvi euforic ca pe cei care „ex oriente lux" – lumina care vine din Orient – ar aduce-o în Vest.

Parvus i-a aşteptat cu nerăbdare în Suedia pe revoluţionari. Imediat după începerea Revoluţiei din februarie el preluase iniţiativa pentru începerea negocierilor de pace între Guvernul german şi Guvernul provizoriu rus. Voia să omoare astfel două muşte dintr-o lovitură: să asocieze social-democraţia germană şi să stabilească un parteneriat între ea şi guvernul revoluţionar; de aceea, el recomandă, de asemenea, adoptarea formulei propagate de revoluţionari „pace fără anexiuni şi contribuţii". Pe de altă parte, convorbirile de pace trebuiau să asigure liniştea în afară în favoarea activităţilor propagandistice ale revoluţionarilor, pentru a stimula descompunerea din interior.

Parvus încercase înainte să-şi prezinte ideile secretarului de stat Arthur Zimmermann, care preluase cu un an înainte funcţia lui Jagow şi se arăta mai deschis faţă de politica de subminare a Rusiei decât predecesorul său. Ambasadorul Brockdorff-Rantzau îl recomandase superiorului său cu rezerve şi în cuvinte bine cântărite:

„...Ştiu că unii contemporani nu cad de acord în privinţa caracterului său (al lui Parvus)(...). Eu pot doar să consemnez că Helphand a făcut lucruri foarte pozitive din punct de vedere politic, iar în Rusia a fost unul dintre primii care au acţionat pentru succesul pe care-l vedem astăzi; desigur, unele lucruri ar fi putut merge mai bine, dacă acum doi ani Jagow nu i-ar fi nesocotit propunerile (ale lui Parvus)(...).

Rog să fie ascultat, pentru că sunt convins că, dacă este corect dirijat, poate fi de mare folos – nu numai în probleme internaţionale, ci şi în politica internă a Reich-ului..."

Dar întâlnirea aşteptată nu a avut loc. Invitaţia adresată de Zimmermann lui Parvus în timpul şederii acestuia la Berlin este făcută abia când el părăsise deja oraşul.

În schimb, el reuşeşte să-i câştige pe conducătorii de partid Philipp Scheidemann şi Friedrich Ebert pentru a împinge lucrurile mai departe. Îi convinge şi să dea un mesaj de salut către „învingătorii" Revoluţiei din februarie, deşi nu erau câtuşi de puţin adepţi ai metodelor radicale ale revoluţionarilor; Parvus părea să considere această dovadă de solidaritate importantă pentru a întări spatele forţelor revoluţionare.

În cele din urmă, în înțelegere cu secretarul de stat Zimmermann, ei îl trimit la Petrograd pe Frederik Borgbjerg, deputat social-democrat danez în Reichstag și filogerman, cu oferta unei „păci în înțelegere fără anexiuni", așa cum o propagase Parvus în *Die Glocke* și cu mențiunea „că în privința rectificărilor de frontieră s-ar ajunge ușor la o înțelegere". Când Ebert, Scheidemann și sindicalistul Gustav Bauer pleacă la Copenhaga, pentru a-l pregăti pe danez de călătorie, sunt răsfățați de Parvus cu bilete rezervate la clasa întâi, cu camere la hoteluri de lux reținute din timp și o primire sărbătorească în vila sa.

În acest timp, revoluționarii ruși ajung în capitala suedeză.

Bineînțeles, Parvus este la fața locului. Inițial vrusese să-i determine pe conducătorii de partid germani să aibă o întâlnire cu Lenin, dar aceștia refuzaseră „din motive de timp". În schimb, îl însărcinaseră pe Parvus, ca trimis al socialiștilor majoritari germani, să se întâlnească cu Lenin și să-i sondeze planurile.

Parvus încearcă să obțină prin Fürstenberg o discuție cu Lenin. Dar acesta este prea prudent ca să creeze suprafața de atac a unei întâlniri cu Parvus, socotit cel mai important om de legătură cu guvernul Reich-ului german și cu revoluționarii: riscul – dacă nu chiar certitudinea de a se compromite – este prea mare. Ca jurist, îl pune, pentru orice eventualitate, și pe Radek să-și fixeze în scris refuzul de a se întâlni cu Parvus.

Lenin îl numise pe Radek reprezentantul său la Stockholm, unde își instalase un „Birou din străinătate al Partidului bolșevic" ca post în străinătate, placa turnantă pentru livrările de bani și de alt tip, schimb de informații și, totodată, ca organ de propagandă. Pe lângă Karl Radek, aici mai funcționează încă alți doi bolșevici de origine poloneză – Jacob Fürstenberg-Ganețki și Wacław Worowski-Orlowski; toți trei sunt vechi prieteni ai lui Parvus; acesta din urmă, așa cum s-a menționat mai înainte, reprezentant al Siemens-Schuckert, acționând între Centrala germană și Filiala de la Moscova. Prin biroul de la Stockholm, trioul strecoară discret ajutoare germane la Petrograd.

Parvus resimte refuzul lui Lenin de a-l întâlni ca pe o lezare a onoarei sale. Chiar dacă Lenin arată clar că tot ce a obținut până acum Revoluția și faptul că revoluționarii sunt transportați acum înapoi a fost realizat mai ales de Parvus – sau, poate, tocmai de aceea – el nu se poate vedea cu acesta. Parvus vrea să fie creatorul de rege pentru tronul revoluționar al lui Lenin și, totodată, să-și demonstreze rolul său de inspirator al Programului revoluției și apărător al intereselor de pace germane. Acum îl întreabă pe Lenin, prin intermediul lui Fürstenberg, despre planurile sale. Lenin răspunde tranșant: El nu se ocupă cu diplomația, misiunea lui este agitația social-revoluționară.

Răspunsul lui Parvus:

„Să facă doar agitație; dar dacă politica de stat nu există pentru el, el va deveni o unealtă în mâinile mele..."

Parvus se înțelege cu Radek în privința următorilor pași care sunt necesari pentru continuarea și finanțarea revoluției, desigur și asupra condițiilor de pace. El aleargă repede la Berlin cu informațiile dobândite, care privesc evident și nevoia de bani, și se întoarce la fel de repede la Stockholm, unde Biroul din străinătate al bolșevicilor are acum acces direct, prin reprezentantul lor, la fluxurile de bani.

În acest timp, problema aprobării tranzitului rușilor prin Suedia atârnă de un fir subțire. Problema îi preocupă și pe diplomații germani de la Stockholm. Autoritățile suedeze ezită la început să-și dea acordul. Pentru cazul în care situația nu s-ar rezolva la timp, la Berlin se ia în considerare o altă alternativă, mai aventuroasă. Aceasta reiese dintr-o telegramă a consilierului de Legație imperială în Statul Major General către Ministerul de Externe și Ambasada germană de la Stockholm:

„Lersner telefonează:

1. *M.S. Împăratul a dispus astăzi la micul dejun ca socialiștilor ruși transportați prin Germania să li se dea cu ei Cărți albe și scrieri asemănătoare cum este Copia Mesajului de Paște și a discursului Cancelarului, pentru a putea servi lămuritor în patria lor.*

2. *Pentru cazul în care ar urma ca transportului rus să i se refuze intrarea în Suedia, O.H.L.*[19] *este gata să trimită călătorii peste liniile germane în Rusia.*
1. *O.H.L. ar fi gata să trimită asemenea ruşi, care încă se mai află în Elveţia, prin liniile noastre în Rusia. Urmează telegramă în acest sens."*

Dar această măsură se dovedeşte a nu mai fi necesară, pentru că, până la urmă, Suedia se declară de acord cu tranzitarea revoluţionarilor. Totodată, împăratul Wilhelm primeşte o telegramă din Austria de la împăratul Karl, care, după moartea împăratului Franz Joseph, a devenit, în noiembrie 1916, succesorul acestuia:

„Noi luptăm împotriva unui nou duşman, care este mai periculos decât Antanta – revoluţia internaţională (...) Vă conjur să nu pierdeţi din vedere această latură fatală a problemei..."

La puţin timp după plecarea revoluţionarilor din Zürich, un agent al Serviciilor secrete de pe lângă Ambasada britanică la Berna, căruia nu i-a scăpat activitatea hectică dinaintea plecării, a încercat cel puţin să împiedice sosirea emigranţilor la Petrograd. A transmis la Londra tot ce ştia.

S-a convocat imediat o conferinţă a ţărilor Antantei la Stockholm şi s-a dezbătut ce se putea face. Rezultatul a fost: nimic. Londra a prevenit, firește, printr-o telegramă, Guvernul provizoriu şi în special pe ministrul de Externe Miliukov că în drum spre Rusia se află un transport cu revoluţionari ruşi organizat de Guvernul german, cu scopul declarat de a răsturna Guvernul provizoriu. Totuşi, Miliukov a răspuns detaşat: „Când va deveni cunoscut cu al cui sprijin vin, vor fi atât de discreditaţi, încât nu vor mai reprezenta niciun pericol!"

Britanicii şi francezii, care voiau deopotrivă să împiedice Rusia să ajungă în starea revoluţionară care ar face-o incapabilă să poarte

---

[19] Die Oberste Heeresleitung. *(n.a.)*

războiul şi, în plus, nici nu erau interesaţi de propaganda de pace a lui Lenin, se îndreaptă în cele din urmă spre şeful Serviciului secret rus la Petrograd, Boris Nikitin. Cum, odată cu răsturnarea guvernului ţarist, Ohrana ar fi şi ea desfiinţată, el nu poate face altceva decât să ceară ajutorul comandantului Circumscripţiei militare Petrograd, Lavrenti Kornilov. Dar şi acesta ridică neputincios din umeri.

Miliukov încearcă în ultimul moment să determine Guvernul provizoriu să emită o interdicţie de intrare pentru grupul respectiv. Dar, după cum era de aşteptat, aripa radicală, Comitetul executiv al „Sovietului de muncitori şi soldaţi", respinge restricţiile burgheze. Nicio mirare, în Comitetul executiv se află cel mai bun prieten, partener şi avocat al lui Parvus: Koslovski.

La 14 aprilie, Lenin şi cei care l-au însoţit în călătorie intră în Petrograd. Chiar primul său discurs arată că a aruncat peste bord ceea ce promisese înainte de plecarea din Elveţia. Nimic despre promisa colaborare a tuturor forţelor. N-a mai rămas decât lozinca despre pace.

Aşa că, Statul Major General german, care a fost informat despre toate via radio, poate comunica satisfăcut Ministerului de Externe:

„Marele Cartier General, 21 aprilie 1917.

K. Consilier de Legaţie către Ministerul de Externe. nr. 551

Comandamentul Suprem al Armatei transmite următoarea comunicare a Secţiei politice a Statului Major General Berlin:

Steinwachs telegrafiază din Stockholm la 17 aprilie 1917:

«Intrarea lui Lenin în Rusia reuşită. Lucrează complet după dorinţă. De aceea, urletele de furie ale social-democraţilor Antantei de la Stockholm.

Platten respins de englezi de la graniţă, ceea ce aici face mare vâlvă.»

Platten este un conducător socialist elveţian stimat, care a însoţit revoluţionarii ruşi din Elveţia prin Germania la Stockholm şi voia să vină el însuşi de acolo la Petrograd.

Semnat Grünau."

Abschrift. pr. 21. April 1917 p. m.

Telegramm.

Großes Hauptquartier, den 21. April 1917 5 Uhr 35 Min. nachm.
Ankunft: 6 " 35 " "

Der K. Legationsrat an Auswärtiges Amt.

No. 551.

Oberste Heeresleitung übergibt folgende Meldung der Sektion Politik des Generalstabes Berlin:

"Steinwachs drahtet aus Stockholm am 17. April 1917:

"Lenin Eintritt in Rußland gelückt. Er arbeitet völlig nach Wunsch. Daher Wutgeheul Stockholmer Entente - Sozialdemokraten. Platten von Engländern an Grenze zurückgewiesen, was hier großes Aufsehen macht."

Platten ist angesehener schweizer sozialistischer Führer, welcher die russischen Revolutionäre aus der Schweiz durch Deutschland nach Stockholm geleitet hat und selbst von dort nach Petersburg gehen wollte."

gez. Grünau.

D 963859

Comunicarea succesului din 21 aprilie 1917 de la Statul Major General la Ministerul de Externe de la Berlin: „... Intrarea lui Lenin în Rusia reuşită. Lucrează complet după dorinţă...."

Lenin nu pierde deloc timpul. Mai întâi îi bruschează pe menşevici, adepţii aripii moderate a partidului, respingând orice colaborare. Nicio mirare că nici nu se realizează o asemenea colaborare: Lenin vrea să acapareze singur puterea. În plus, ţelul maximalist al bolşevicilor se deosebeşte de cel al menşevicilor – şi nu în ultimul rând prin mijloacele de realizare. Iar Lenin vrea încheierea păcii chiar în condiţiile germane, care au fost precizate la întâlnirea secretă de la Berlin. Nici unul dintre conducătorii de partid moderaţi, care face parte din aripa patriotă, nu s-ar lansa în această formulă.

Eforturile de pace ale călătoriei daneze în Rusia iniţiate de Parvus în scopul medierilor cu oferta germană a unei păci generale, deci nu separate, n-au adus rezultate. Guvernul provizoriu le-a respins – în special bolşevicii nu voiau să se arate deschişi „unui reprezentant al social-şovinului Scheidemann". Dar iată că în mai se organizează la Stockholm o conferinţă preliminară pentru pace a socialiştilor majoritari; reprezentanţii partidelor din Antantă nu iau parte – nu primesc paşapoarte pentru aceasta. Aceasta se arată mai puţin interesată de o pace, ci mai mult de o înfrângere a Germaniei, şi deloc de faptul că un partid, cel al social-democraţilor, lipseşte Ministerul de Externe de iniţiativă şi-i scapă din mâini rezultatul controlului guvernelor. Această prăpastie dintre Ministerul de Externe şi iniţiativele partidului se face observată şi la delegaţia germană şi la cea austriacă. Ministrul de Externe Czernin recunoaşte, într-o telegramă din Viena, către unul dintre ambasadorii săi, contele Pallavicini, că pe el

„...îl interesează să lase Conferinţa de la Stockholm să treacă fără rezultate, pentru că problema e ca la Conferinţa socialiştilor să fie trecute în prim-plan acele revendicări, despre care credem că mai târziu le putem impune foarte bine noi înşine, dar nu socialiştii..."

Ca urmare, publicistul rus Jaroslaw I. Kolişko, aflat în serviciul Germaniei, care din 1915 trăieşte în Scandinavia şi are în Rusia o editură finanţată de Guvernul Reich-ului cu presă filogermană, îi propune funcţionarului Matthias Erzberger să „cumpere" totuşi Consiliul muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd, pentru ca şi

vocile patriotice din Guvernul provizoriu să cânte în corul păcii şi să faciliteze guvernelor statelor beligerante purtarea tratativelor.

Dar în iulie, soseşte pe neaşteptate la Stockholm o delegaţie a Sovietului din Petrograd şi dezbate într-un cadru de încredere cu Parvus reprezentările lor despre convorbirile pe tema păcii. Acesta le redă imediat conducerii partidului la Berlin, care, în ziua următoare, publică rezoluţia păcii.

Cu aceasta, Parvus este reabilitat în poziţia sa şi va fi primit pentru prima oară de Zimmermann. Ministerul de Externe nu se grăbeşte cu ofertele sale de pace. Pare să fie mai promiţător ca mai întâi bolşevicii să intre în guvern şi până atunci forţa de luptă pe front să fie frântă prin propagandă.

De la Revoluţia din februarie sursele de bani germane curg şi mai generos pentru revoluţionarii radicali din jurul lui Lenin. La 14 martie 1917, secretarul de stat din Ministerul de Finanţe a primit următoarea telegramă de la Ministerul de Externe:

„Secret!

Ex.PP. Am onoarea de a vă ruga să binevoiţi să puneţi la dispoziţia Ministerului de Externe pentru propagandă politică în Rusia suma de cinci milioane de mărci în baza capitolului 6 paragraf II din Bugetul extraordinar. V-aş rămâne îndatorat dacă aţi accelera pe cât posibil demersul.

St. S."

Lenin îşi construieşte astfel o uriaşă maşinărie de propagandă menită să-i asigure o mai bună abordare în populaţie şi armată. Cea mai importantă lozincă a sa pentru clasa muncitoare şi soldaţii de pe front este pacea. Ediţia unui ziar pentru soldaţi o catapultează cât ai clipi din ochi în o sută de mii de exemplare şi, la scurt timp după aceea, în de patru ori pe atât. Militează mai departe pentru „Puterea Sovietelor" (Consiliile), pe care vrea, desigur, să le ocupe cu bolşevici, pentru ca, treptat, să înlăture forţele burgheze. Trebuie zădărnicită formarea unei republici parlamentare. În schimb, ar trebui să se extindă acel haos, în care el să se pregătească să dea lovitura.

Lenin face pasul următor în mai 1917. Supravieţuise demonstraţiilor adversarilor încă de la sosirea sa cu trenul în aprilie. Acum

pune la cale provocarea unei revolte a forţelor bolşevice împotriva celor moderate. Majoritatea rezerviştilor din garnizoanele din Petrograd sunt receptivi la propaganda de pace a lui Lenin şi sunt gata să-l susţină. În timpul tulburărilor, Lenin cere ca, pentru a le pune capăt, în guvern să fie mai mulţi membri ai aripii extreme. Cu acest prilej, chiar şi ministrul de Război şi Marină, Aleksandr Gucikov, părăseşte terenul şi, nu întâmplător, acesta se exprimase deosebit de vehement împotriva exproprierii marilor proprietăţi funciare propagate de Lenin, pentru că vedea aici un mare pericol pentru pacea socială în ţară. Şi mai important: făcuse parte din acele voci care susţineau continuarea războiului „până la victorie".

Cu atât mai urgent apare acum ca Lenin să câştige curând supremaţia. În această a doua fază a Guvernului provizoriu, de la mijlocul lui mai, forţele radicale sunt predominante faţă de cele liberale de stânga. Acum trei protagonişti îşi dispută o nouă rundă în lupta dintre revoluţia burghezo-socială şi cea bolşevică: juristul şi oratorul sigur de sine Kerenski de partea guvernului şi Lenin, revoluţionarul adversar al compromisului, de cealaltă parte, secundaţi de talentul organizatoric Troţki, întors abia în mai din America şi care, ca şi primul, doreşte să preia puterea.

Parvus comentează euforic evenimentele din depărtare la Ministerul de Externe de la Berlin: lucrurile evoluează bine, bolşevicii îşi vor desăvârşi curând lucrarea lor de distrugere.

În iunie, aliaţii presează din nou Rusia să treacă la o ofensivă, pentru a-i despovăra pe francezii hărţuiţi de armata imperială germană şi pentru a jugula creşterea numerică a adepţilor bolşevicilor. Potrivit interpretării date de Parvus, aceasta s-ar produce, desigur, numai pentru că americanii şi englezii ar fi revendicat-o ca o condiţie pentru noi livrări băneşti şi materiale.

Aleksandr Kerenski, acum în locul lui Gucikov la Ministerul Războiului şi Marinei, speră, în orice caz, să poată consolida starea de spirit pacifistă şi să tragă terenul de sub picioare propagandei bolşevice. Îmbracă o uniformă fantezistă şi pleacă pe front, pentru a-i motiva pe soldaţi prin discursurile sale zguduitoare. Dacă lozincile de pace ale lui Lenin şi tovarăşilor săi nu vor paraliza

complet moralul de luptă, în curând în armată şi în populaţia epuizată de război va avea loc o schimbare a stării de spirit.

Ofensiva începe încă în iunie. Generalul Brusilov pătrunde imediat în forţă la o sută de kilometri depărtare în Galiţia. Cu toate acestea, pe segmentele nordice ale frontului rus de vest, trupele germane provoacă armatei o înfrângere cu pierderi uriaşe. Ofensiva devine un insucces.

Secretul nu rezidă numai în deosebirea de dotare militară. Mai degrabă Guvernul imperial a avut un avans fiind informat prin legătura Lenin-Koslovski-Ganeţki-Parvus-Ambasada germană de la Copenhaga despre momentul iminentei ofensive, ceea ce i-a permis să planifice contraofensiva. De partea rusă, catastrofa care era de aşteptat trebuia exploatată pentru un puci al bolşevicilor, urmat de preluarea puterii Guvernului unic.

Planul a fost coordonat cu grijă:

6/19 iunie începerea ofensivei ruse

1/14 iulie angajarea contraofensivei germane

3/16 iulie începerea unei răscoale armate la Petrograd.

Momentul este favorabil, întrucât garnizoana din Petrograd era completată cu rezervişti, care nu dispuneau nici de instruire, nici de motivaţie pentru lupta împotriva duşmanilor interni sau externi ai statului şi pledau în cea mai mare parte pentru încheierea păcii, prin urmare susţineau lozincile lui Lenin.

Dar nu decurge totul conform planului. Din cauza vremii proaste, contraofensiva germană începe abia la 6/19 iulie. În acest moment, revolta de la Petrograd este în plină desfăşurare. Când Lenin constată că este prea devreme pentru aceasta, încearcă, printre altele, prin apeluri în ziarul „Pravda" condus de Stalin, să-i frâneze pe răsculaţi, dar nu toţi sunt pregătiţi pentru o asemenea mişcare. Apelurile contradictorii răbufnesc în opinia publică. În acelaşi timp, guvernul a luat contramăsuri. În puţinele zile ale puciului numeroşi demonstranţi sunt împuşcaţi, de ambele părţi sunt reclamate numeroase victime. După câteva zile, forţele de securitate stăpânesc tulburările.

La mijlocul acestor zile de iulie o ştire explodează ca o bombă: Lenin şi tovarăşii săi ar fi fost cumpăraţi de guvernul Reich-ului

german şi au acţionat din însărcinarea acestuia. Ministrul Justiţiei a strâns documentele corespunzătoare şi şi-a făcut publice concluziile.

Începutul fusese făcut în primele zile ale lui iunie. Albert Thomas, membru socialist al guvernului în Franţa aliată, îl informase în vizita sa la Petrograd pe ministrul Războiului şi Marinei, Kerenski, şi pe ministrul de Externe Tereşcenko despre bănuiala sa privind relaţia lui Lenin cu germanii. Înainte de a părăsi Petrogradul la începutul lui iunie, el l-a însărcinat pe un agent al Misiunii militare franceze la Petrograd, Pierre Laurent, să-l ţină la curent pe ministrul de Externe rus.

La scurtă vreme, Laurent a raportat despre telegramele – capturate de contraspionajul francez – dintre Lenin şi Stockholm cu referiri la legături cu Germania. Ministrul de Externe a transmis ştirea ministrului Justiţiei, Pereversev, care a luat legătura cu şeful contraspionajului de la Petrograd, Boris Nikitin.

La 21 iunie, paisprezece telegrame capturate zăceau pe biroul lui Nikitin. Numele implicaţilor, care erau în legătură regulată, spuneau ele singure totul, după cum consemnează el însuşi:

„Lenin comunica aproape zilnic cu Ganeţki, un agent german şi om de încredere al lui Alexander Parvus."

Laurent a fost invitat la o şedinţă a guvernului pentru o audiere. Dar nu mică i-a fost mirarea, când şi-a dat seama că majoritatea membrilor guvernului au considerat, spre deosebire de Nikitin, Pereversev şi Tereşcenko, că materialul „nu era destul de incriminator pentru acuzaţiile aduse bolşevicilor". Erau de părere că ar trebui să se aştepte „un moment mai favorabil" pentru publicarea documentelor. Pereversev s-a văzut astfel nevoit să acţioneze de unul singur.

El însuşi membru al „Socialiştilor populari", unul dintre multele partide de stânga, şi fost avocat apărător al deţinuţilor politici, el dispunea de suficiente contacte cu cercuri socialiste şi bolşevice; mulţi bolşevici o rupseseră cu Lenin, pentru că, fie că nu erau de acord cu linia sa de înfrângere a Rusiei, fie că el le devenise suspect cu revenirea lui în Rusia, în mod evident „cel puţin aprobată" de inamicul german. Astfel, fostul revoluţionar Vladimir Burţev şi

juristul şi fostul deputat în Duma bolşevică, acum moderată şi critică faţă de stângiştii extremişti, Grigori Aleksinski, au fost cei care l-au aprovizionat pe ministrul Justiţiei cu cele mai multe informaţii despre legătura lui Lenin, prin intermediul lui Parvus, cu Guvernul imperial german.

În plus, Pereversev s-a asigurat de colaborarea cu contraspionajul, apoi Centrala de spionaj a Statului Major General şi Cenzura militară. Erau urmărite persoanele suspecte din Petrograd, se solicitau de la spionajul străin informaţii despre persoane de contact din Scandinavia.

La 1 iulie, Pereversev dispunea de aproape şaptezeci de telegrame, pe care le putea folosi în cazul său împotriva bolşevicilor. Faptul că, în dubla lui funcţie de ministru al Justiţiei şi procuror general, voia să facă publică chiar în zilele rebeliunii şi ale încercării de puci al bolşevicilor comunicarea cu privire la legăturile lui Lenin cu germanii avea ca scop să zădărnicească victoria bolşevicilor sub Lenin şi să salveze Guvernul provizoriu.

În dimineaţa de 4 iulie situaţia în capitală este atât de critică, încât Pereversev joacă totul pe o carte: publicarea adevărului. Doar demascarea lui Lenin putea motiva regimentele rămase neutre să apere guvernul. Faptul că doar ziarul nesocialist *Jivoe Slovo* (Cuvântul viu) este dispus să tipărească materialul arată în ce măsură media erau deja în mâna stângii extremiste. Întrucât documentele sunt prea voluminoase pentru ediţia ziarului, Aleksinski elaborează rapid un scurt raport de presă.

În dimineaţa zilei de 5 iulie, pretutindeni în capitală puteau fi văzute afişe cu titluri mari: „Lenin, Ganeţki & Co spioni". Alăturat, extrase din raportările martorilor oculari ai sublocotenentului Ermolenko.

Acum Guvernul provizoriu trebuia să-i acuze pe suspecţi de trădare de ţară şi să emită ordine de arestare împotriva lui Lenin, Zinoviev, Ganeţki, Koslovski, Sumenson, Kollontai şi Parvus.

Pe 6/19 iulie, este arestat Koslovski, după două zile Sumenson. Lenin este avertizat noaptea printr-o sursă netransparentă din Ministerul Justiţiei de către prietenul său Bonci-Bruevici că se

plănuieşte reţinerea lui şi reuşeşte să scape în ultima clipă împreună cu Zinoviev refugiindu-se în Finlanda.

Dar ministrului Justiţiei Pereversev, iniţiativele sale privind plănuita arestare a capilor tentativei de puci îi sunt fatale după publicarea acţiunii nereuşite. Este copleşit de reproşuri pentru că prin acele dezvăluiri ar fi torpilat alte investigaţii; conducătorii din Soviet se arată, după cum era de aşteptat, „sceptici" şi cer o nouă verificare a informaţiilor de până acum. Ministrul Justiţiei demisionează. Oricum, pentru moment, el i-a distrus viziunea lui Lenin despre preluarea prin forţă a puterii.

Acum Aleksinski publică telegramele de unul singur într-un săptămânal sub titlul „Fără cuvinte în plus". O parte din ele apar în ziarul conservator *Russkaia volea*, devreme ce redactorul-şef îi datora din anul 1915 juristului Aleksinski informaţii despre activităţile lui Parvus şi legăturile lui cu guvernul Reich-ului.

Telegramele confiscate erau între Koslovski şi Sumenson la Petrograd şi Ganeţki-Fürstenberg, partenerul lui Parvus, la Stockholm. Mai apar apoi nume ca cele ale omului de afaceri Hirsch, care face comerţ cu mărfuri germane, şi o anume doamnă Rubinstein din Petrograd, apoi Iuli Martov (Zederbaum) şi Anatoli Lunacearski, ambii înapoiaţi după Lenin în Rusia tot cu ajutor german, Alexandra Kollontai, care funcţionase drept curier între ţările scandinave şi Petrograd.

Conţinutul comunicărilor telegrafice este preponderent comercial. Printre altele, din ele rezultă că Sumenson a depus sume mai mari la o bancă, de la alta a încasat câştiguri; de asemenea că a transferat bani de la Petrograd la Stockholm. Pentru contraspionaj era important faptul că Fürstenberg-Ganeţki era identic cu socialistul şi internaţionalistul polonez Ganeţki, bine cunoscut Ohranei; în al doilea rând, că acelaşi funcţiona în calitate de colaborator şi reprezentant la Stockholm al imperiului de firme al lui Parvus, care făcea comerţ cu mărfuri germane şi le trecea prin contrabandă în Rusia. Prin urmare, că era partenerul comercial şi politic şi complicele în activităţile ilegale ale lui Alexander Parvus, alias Helphand.

În total, rezultă suficiente puncte de sprijin pentru constatarea că în relaţiile de afaceri era vorba de o organizaţie sub acoperire

pentru politicile ilegale. Suma faptelor şi indiciilor denota clar că existau legături între bolşevici şi guvernul Reich-ului german şi că Parvus era intermediarul între ei, printre altele, prin relaţiile sale de afaceri şi că lucrase cu Fürstenberg pentru puşculiţa partidului.

Cazul este încredinţat unui judecător de instrucţie spre elucidare din punct de vedere juridic – „încercare de răsturnare a Guvernului provizoriu şi luare ilegală a puterii. Lăţimea de bandă a cercetării se întinde de la începuturi până la proiectata tentativă de puci.

Exemple din schimbul de telegrame mai mult inofensiv, deseori criptic, care cuprinde intervalul de la întoarcerea lui Lenin până în vara lui 1917:

„Urgent. Către Sumenson. Întrebări, dacă acum se poate veni..."

„Către Koslovski. De luat neapărat semnături, publicarea cedată nouă, consultaţi-vă cu Volodia..."[20]

„Din Petrograd către Fürstenberg, Salzebaden (Stockholm). Imediat telegrafic cu semnături documentul, care-l apără pe Kuba[21]*. Smutnîi"*[22]

Dar aici o comunicare care nu mai lasă nimic de dorit sub aspectul clarităţii:

„Din Petrograd către Fürstenberg, Salzebaden.

Duminică comunicare pentru o mare revoluţie, lozincile noastre:

«Jos cu contrarevoluţia, cu cea de a patra Dumă, Consiliul de stat, imperialiştii, organul, care serveşte contrarevoluţia, Toată puterea Sovietelor! Trăiască puterea muncitorilor asupra producţiei! Înarmarea întregului popor! Fără pace separată cu Wilhelm! Fără înţelegeri secrete cu guvernul englez şi francez! Publicarea imediată a condiţiilor de pace dreaptă de către Soviet! Împotriva unor noi ofensive! Pâine! Pace! Libertate!»"

Telegrama fusese trimisă cu o zi înainte de a începe proiectata ofensivă din iulie şi revolta bolşevicilor.

---

[20] Vladimir Ilici Lenin. *(n.a.)*

[21] Nume conspirativ pentru Fürstenberg (Ganeţki). *(n.a.)*

[22] De asemenea, nume conspirativ. *(n.a.)*

Încă din primele procese verbale ale interogatoriilor şi urmăririlor şi de la percheziţiile domiciliare şi cele ale Biroului partidului bolşevicilor se conturează încet tabloul. Procurorul îl vede curând pe Parvus ca mijlocitor al fondurilor băneşti de la Berlin, care prin el ajung mai departe la Ganeţki şi, prin Nye Banken sau prin curieri ca Alexandra Kollontai, la Petrograd, la Sumenson şi Koslovski. Mişcările conturilor Băncii siberiene vorbesc o limbă incontestabilă.

„Ancheta arată", continuă raportul, *„că, în anii în care era la Copenhaga, Jacob Ganeţki-Fürstenberg a colaborat strâns cu Parvus, care este, la rândul său, agent al guvernului german (...) Activitatea lui Parvus este orientată în interesul Germaniei şi Austro-Ungariei spre înfrângerea Rusiei şi secesiunea Ucrainei..."*

Pe baza documentelor existente, se consideră dovedit că învinuiţii *„au colaborat cu Germania şi în scopul de a diminua forţa de luptă militară rusă.*

În afară de aceasta, ei au organizat cu mijloacele ţărilor inamice propaganda din armată şi populaţie cu apeluri de a refuza noi acţiuni militare..."

Dacă în lanţul de acţiuni dintre Berlin prin Scandinavia până la Petrograd există două nume care trezesc cele mai mari resentimente în opinia publică, acestea sunt cele ale lui Lenin şi Parvus.

Despre acesta din urmă, un fost agent al Ohranei rezumă într-un ziar rus la sfârşitul descrierii sale:

„Parvus nu este un provocator, el este mai mult decât atât: este un agent al lui Wilhelm al II-lea."

Vină fără ispăşire

„Jur şi mă juruiesc pe Atotputernicul Dumnezeu, pe Sfânta Sa Evanghelie (...), că spun cu cea mai curată conştiinţă adevărul şi nimic altceva decât adevărul, nu omit nimic şi voi răspunde pentru mărturia mea în faţa legii şi în faţa lui Dumnezeu la Judecata de Apoi. Pentru a întări acest jurământ al meu sărut Sfânta Scriptură şi Crucea Mântuitorului meu. Amin..."

Cu această formulă de jurământ începe orice interogatoriu, indiferent dacă al suspecților – în măsura în care poliția din Petrograd a putut să pună mâna pe ei – sau al sutelor de martori întrebați despre revolta și tentativa de puci al bolșevicilor de la începutul lui iulie și tulburările din aprilie/mai: mecanismele, lozincile și organizatorii sunt până la urmă aceiași – dar în iulie numărul simpatizanților și cel al victimelor a fost, totuși, mai mare. Oricum, după „vagonul plumbuit" al lui Lenin au mai fost organizate de către legațiile guvernului Reich-ului german transporturi de emigranți ruși – deseori între două și trei sute la un drum – din Elveția și din alte țări înapoi în Rusia. Nu fără un motiv – emigranții politici erau, la urma urmelor, potențiali revoluționari și, conform unui ordin de la Ministerul de Externe din Berlin organizatorii aveau grijă „ca în Rusia să fie aduși numai emigranții filogermani". În ce privește victimele tentativei de puci din iulie, se mai poate vorbi de noroc: numărul ar fi depășit patru sute, dacă chiar în mijlocul împușcăturilor n-ar fi început să plouă puternic, așa încât nu numai potențialele victime, ci și atacatorii au căutat să se adăpostească și n-au mai avut în mod evident chef să-și continue treaba. Despre cei care au tras sforile, cineva care trebuia să știe despre ce e vorba, a declarat:

„Eu, Ivan Dmitriev Subovski, drept-credincios, în vârstă de 36 de ani (...), domiciliat în strada Tverskaia 1/6, fără antecedente, n-am participat la evenimente, declar pentru procesul verbal:

Am servit înainte, începând din anul 1905, în Secția specială nr. 1 a Poliției (...). Aceasta se ocupa cu spionajul (...) pentru spionii în favoarea Germaniei au fost deschise dosarele nr. 38(...), în favoarea Austro-Ungariei nr. 38 A; nu pot să-mi amintesc dacă acum, în tentativa de puci, este vorba de aceiași suspecți ca atunci pe la 1905 (...). Dintre spionii care lucrau împotriva Rusiei și pentru Germania, pot să numesc numai numele Parvus – care, în realitate, este Helphand (...). În ce-l privește pe Lenin-Ulianov, acesta, în calitate de conducător de partid al defetiștilor, ține de Secția III, competentă pentru listele de urmăriți politici. Mai mult nu pot să spun despre aceasta..."

Notiță în capul filei de proces verbal: „Nu pot să cred."

O altă martoră raportează despre pregătirile făcute încă din mai pentru demonstrații:

„Evghenia Ivanovna Șeliakovskaia, 37 de ani, drept-credincioasă, soră medicală la Crucea Roșie la Avangarda 109, domiciliată (...), n-am participat, am îngrijit răniți (...).

Am fost pe front din 1914 și la Petrograd în concediu (...). În după-amiaza de... m-am oprit în apropiere de Casa Ceșinskaia; se spunea că de acolo pornea agitația împotriva Guvernului provizoriu și a lui Miliukov. Am rămas cam o oră lângă clădire; de acolo am observat cum se aduna o mulțime pestriță de muncitori, femei, flăcăi și vagabonzi obișnuiți.

Unul după altul ieșeau funcționari din casa, unde, după cum se știe, se află «statul major al lui Lenin», cu înfățișare semioficială cu șepci; au împărțit ceva în mulțime. Am văzut cum oamenii întindeau mâinile spre ei, se putea înțelege «oamenii lui Lenin» împărțeau bani. Unul dintre ei a spus ceva de «trebuie să se facă o organizare, acționat împreună...»

Am văzut apoi cum un băiat de treisprezece-paisprezece ani a primit o bancnotă de zece ruble, a băgat-o în buzunarul pantalonilor și și-a șters urma – pentru ca apoi să vină din cealaltă parte și să strige: «Hei, bătrâne, dă-mi și mie ceva! Dacă-mi dai, strig și eu: Jos cu Miliukov!»

Împărțitul banilor a durat multă vreme (...). Mii de ruble au fost împărțite. După un timp, mulțimea s-a adunat pentru o «comunicare»; li s-au vârât în mâini pancarte cu inscripții «Jos Guvernul provizoriu!», «Jos Miliukov!» și «Jos capitalul!», după care au pornit toți în marș. Am mers și eu cu ei, ca să văd unde mergeau. Toți mergeau spre Duma de Stat; acolo au fost întâmpinați de câțiva sublocotenenți care au răcnit ceva către ei, le-au luat pancartele și i-au împrăștiat..."

Lozincile numite erau identice ca text în telegrama (confiscată de Poliția secretă) a lui Koslovski către Fürstenberg la Stockholm, ceea ce demonstrează că ei au conceput-o în colaborare cu echipa Ganețki-Radek-Parvus. După cum se știe, Miliukov a demisionat, după terminarea violențelor, în același timp cu ministrul Războiului Gucikov – o victorie de etapă a maximaliștilor de sub condu-

cerea lui Lenin pe calea spre răsturnarea guvernului burghez. De atunci – aşa cum se poate vedea şi la Congresul Sovietelor ruse din iunie-iulie – Kerenski este adversarul din reticulul său.

În ce priveşte revolta din iulie, aşa cum poate fi reconstituită din documentele anchetei, duelul discuţiilor din timpul congresului menţionat o anticipase deja, în fond, verbal. Faptul că partidul bolşevic al lui Lenin era reprezentat numai prin 105 delegaţi faţă de 285 revoluţionari-socialişti şi 284 menşevici, aşadar, în Sovietul socialist doar cu unul la cinci, trebuia compensat de Lenin prin agresivitate: el l-a atacat frontal pe Kerenski din cauza continuării războiului, a vorbit de „pericolul unei contrarevoluţii" şi a cerut „toată puterea Sovietelor" şi dizolvarea Guvernului provizoriu.

Kerenski nu i-a rămas dator cu răspunsul, care dezvăluia că el recunoştea deschis situaţia şi evalua corect evoluţia ei, dar nu era în stare să-i pună capăt: metodele lui Lenin aminteau de Revoluţia franceză; el nu se dădea înapoi de la folosirea violenţei, care ar fi anihilat printr-o dictatură libertăţile cucerite în Revoluţia din februarie.

„Rogov Andrei Kondratievici, (...), 62 de ani, drept-credincios, fără antecedente penale (...).

La 5 iulie s-a văzut pe Nikolaevskaia, în apropiere de strada Svenigorodskaia, un mic grup stând la coadă în faţa unui magazin alimentar (...). Brusc, un băiat de vreo paisprezece ani a început să strige ca la o adunare: «Jos războiul! El le foloseşte doar capitaliştilor şi burgheziei!» Când ceilalţi l-au întrebat pe băiatul care, judecând după vârsta lui, n-ar fi spus de la el aşa ceva, de ce face asta, el a povestit cinstit că era ucenic cizmar şi că, într-o zi, ar fi venit nişte bărbaţi care le-ar fi pus în mână la fiecare ucenic câte zece ruble dacă ar striga ceea ce li se spune (...).

Ceva asemănător a relatat un soldat, care propagase într-o altă adunare asemenea lozinci, şi când a fost înjurat pentru asta, recunoscuse că: «De ce să nu fac asta, dacă primesc în schimb o sută sau două sute de ruble?» ..."

Cel mai important instrument pentru răspândirea mesajului revoltei din iulie au fost pentru bolşevici ziarele lor, pe care, în

mod evident în mai, le-au scos din pământ, din iarbă verde cu bani peşin apăruţi brusc şi le-au adus imediat la un tiraj mare. În orice caz, Ministerul de Externe de la Berlin pusese la dispoziţie, odată cu hotărârea de a-l transporta pe Lenin în Rusia, 5 milioane de mărci prin cererea către Ministerul de Finanţe al Reich-ului din 1 aprilie 1917.

Tehnicianul tipograf Grigori Abramovici Gutner, în vârstă de 41 de ani, declară ca martor:

„Eram de şapte ani directorul tipografiei «Trud» (Munca). Puţin înainte de 15 mai am aflat că tipografia a fost vândută. La întrebarea noastră, directorul Mandel ne-a confirmat ştirea. Pe 16 au venit la tipografie noii proprietari; personalul a rămas la locul de muncă. Am continuat lucrul abia după comenzi; a reieşit că noii noştri patroni erau Comitetul Central al Partidului muncitoresc social-democrat rus şi curând tipografia şi-a schimbat numele în «Tipografia muncitorilor». Am aflat că trebuia să scoatem «Pravda»; pentru aceasta mai trebuia să mai facem câteva modificări tehnice, ceea ce necesita cam o lună. În acest timp, noi deja tipăream broşurile lui Lenin şi numeroasele lui apeluri pe foi volante, care erau difuzate nu numai în Petrograd, ci şi în Kronstadt. Mai întâi am tipărit, în loc de «Pravda», «Pravda soldaţilor», primul număr din «Pravda» a apărut sub forma unei broşuri, pentru că ziarul încă nu fusese terminat..."

Un alt martor, sublocotenent în Regimentul 1 mitraliori, aduce la lumină principalii vorbitori, care pregăteau starea de spirit pentru revoltă şi voiau să-i motiveze în acest spirit pe ofiţerii din această unitate:

Pe doi (15) iulie eram la o adunare a puşcaşilor la Narodnîi dom, căci s-a spus că trebuia să participăm la ea. Acolo şi-au făcut apariţia diferiţi vorbitori. Mai întâi un emigrant politic, pe care nu-l ştiam. Acesta a vorbit despre democraţie, care trebuie cucerită şi a încheiat cu apelul de a da puterea în mâinile Sovietelor de deputaţi ai muncitorilor şi ţăranilor.

Al doilea a luat cuvântul Lunacearski. A spus ceva despre istoria loviturilor de stat şi despre necesitatea de a da puterea Sovietelor (...) Publicul a rămas tot calm.

La sfârşit, al treilea a fost Troţki. El a vorbit cu multă emoţie şi cu entuziasm – era un apel în cuvinte pătrunzătoare, înflăcărate şi pasionate. El a spus că ministrul de Război Kerenski ne-a înşelat şi pe noi, propriii soldaţi, ca şi Wilhelm, că ei ar fi adus întregii Europe cu puştile libertatea. A strigat că nu trebuie să mai trecem la nicio ofensivă şi că cea precedentă avusese loc numai pe baza vizitei americanilor, şi că războiul nu le este de folos decât capitaliştilor.

În toată cuvântarea sa, Troţki a urmărit, pe cât am înţeles eu, să instige la o revoltă armată împotriva guvernului. Apelul lui nu şi-a ratat efectul în auditoriu. Oamenii interveneau mereu cu strigăte ca «Jos Kerenski! Moarte lui Kerenski!», domnea o atmosferă de spirite răscolite, şi dacă ar fi fost înarmaţi, cred că oamenii aceştia s-ar fi năpustit imediat şi ar fi revendicat cu puştile lor predarea puterii către Soviete. Este bizar că Troţki spusese că nu mai trebuie să luptăm, francezii ar fi luptat şi ei în zadar – dar că germanii atacă şi luptă, despre asta niciun cuvânt. Asta abia acum mi-a devenit limpede (...).

Mai trebuie să spun că Comitetul regimentului era împotriva unei revolte armate – după cum am aflat eu ulterior; de aceea, stegarul Semaşko a format aşa-numitul său Comitet revoluţionar, care apoi a preluat, de fapt, conducerea revoltei armate şi înainte de început discutaseră de faptul că cei din conducere erau în legătură cu o organizaţie, de la care aşteptau vestea dacă un anumit regiment atacă.

Apoi s-a spus «Adunarea!» şi am ieşit complet înarmaţi; mitralierele au fost transportate în camioane şi în vehicule uşoare (...). Am pornit în marş cam la nouă şi jumătate seara. Ne-au însoţit nişte bărbaţi necunoscuţi cu revolvere. Ne-am îndreptat cu toţii spre casa Ceşinskaia şi ne-am postat acolo(...).+

De acolo s-a mers la Palatul Taurida, dar acolo s-a spus că n-ar mai fi nevoie să mergem la Dumă, dar starea de spirit era deja atât de întărâtată, încât unul dintre soldaţi a tras în vorbitor şi toţi strigau «Daţi-i drumul spre Palatul Taurida, jos cu guvernul!».

Acolo Troţki ne-a salutat cu prietenie şi a declarat «voi v-aţi îndeplinit deja sarcina: tocmai s-a hotărât ca puterea să emane numai de la Consiliul muncitorilor şi soldaţilor!» Ne-am întors la cazarmă noaptea târziu; a doua zi iar am pornit, până ce trupele guvernamentale burgheze şi alţii ne-au dezarmat..."

Stegarul Alexander S. Emelianov își amintește de o luptă de stradă:

„În zilele revoltei am avut liber și nu am servit în compania mea. La 3 iulie, la opt seara, treceam pe Liteinii Prospect și am văzut o mașină mergând, în care era o mitralieră, iar pe capotă era întins un soldat cu o pușcă simplă. Am dedus de aici că undeva se petrecea o încăierare și am pornit-o din nou spre casă.

A doua zi, tot pe Liteinii, am fost martor cum dinspre pod veneau soldați înarmați și când s-au apropiat de Zaharevskaia, s-a auzit un foc de pistol, după care a început un tir sălbatic de împușcături dinspre clădirea Armatei și Flotei, la care apoi au răspuns și soldații. Cine a deschis focul nu știu. Străzile erau pline de oameni, majoritatea soldați.

Când m-am întors pe 6 iulie la compania mea, am aflat că, înainte de atacul regimentului, avusese loc o ședință a așa-numitului Comitet al revoluției, la care au luat parte un dezertor pe nume Semașko, dintre noi sublocotenentul Seberg și câțiva soldați (...).

Mai pot să specific ceva de mai înainte, că încă în aprilie venise la noi o anumită Kollontai, care a ținut cuvântări, că n-ar trebui să mergem pe front, și chema la înfrățire cu dușmanul, ceea ce ar fi în folosul unei încheieri rapide a păcii cu germanii..."

Potrivit depozițiilor martorilor, propaganda în favoarea încheierii păcii și alte metode ale bolșevicilor pentru a frânge voința de luptă a soldaților simpli au fost desfășurate mai ales în lagărele germane de prizonieri de război, la care este evident că aveau acces conducătorii revoluției, după cum raportează stegarul Feodor S. Noviţki, în vârstă de 24 de ani:

„... Cu un an în urmă, în timpul ofensivei Brusilov (...), ajunsesem prizonier împreună cu câțiva alții; după o jumătate de an în lazaretul din Budapesta, am petrecut o altă jumătate de an într-un lagăr de tranzit austro-ungar la granița cu Germania. Apoi am fost adus împreună cu alți ofițeri și soldați prin Germania și Elveția înapoi în Rusia. La Sassnitz, transportului nostru i s-a alăturat un funcționar, care a afirmat că este colonel în retragere – Alexei sau Zinoviev. Ne-a spus că ieșise din serviciul militar de mai bine de zece ani și că de atunci trăia în Franța și Elveția, că înainte de începerea războiului fusese în Germania, la fiica lui, care era căsătorită cu un german. Apoi a afirmat că atunci când a

izbucnit războiul fusese internat împreună cu alţi ruşi – de ce fusese lăsat în libertate nu ne-a spus – şi acum se ducea la fiul său la Petrograd. Tot timpul drumului, Zinoviev a fost ocupat cu propaganda pentru încetarea războiului cu Germania şi a declarat că Germania nu este duşmanul nostru, că ar trebui să încetăm să luptăm împotriva germanilor, deoarece toţi fuseseră buni cu el şi l-ar fi hrănit bine, că el pleacă la Petrograd cu scopul de a milita pentru o pace cu Germania..."

Din procesul verbal de urmărire a unui suspect:

„Suhoi[23] *a plecat din casă la prânz la ora 12, s-a dus în străduţa Sapernîi, a intrat în casa cu nr. 2, oficiu poştal, la ora 12,10, acolo a primit două transferuri din America, a ieşit după 15 minute, s-a dus la colţul Liteinii/Pontileimonovskaia, a intrat într-un magazin de fructe, a ieşit cu cumpărăturile făcute, (...), a mers cu o birjă spre Nevski, a intrat în casa cu nr. 1, Bancă comercială privată, a mers la casa pentru cecuri din străinătate – era ora 1, 25 –, a ieşit după 15 minute, s-a urcat într-un tramvai care mergea pe Nevski Prospekt, a coborât la casa cu nr. 62, acolo a intrat în Banca asiatică, a mers la casa cu nr. 6, unde se depun transferuri, a intrat în ea de mai multe ori dinspre Nevski (...), s-a dus la Duma de stat, a ieşit după 30 de minute, s-a urcat într-un tramvai şi s-a dus acasă (...).*

14 iunie. Suhoi a plecat de acasă pe la ora 11,40, a mers cu tramvaiul la Liteinii pr., (...), a coborât, s-a dus la Platzkai, a intrat la Banca americană, a ieşit după 15 minute, a trecut peste Moika spre Paradnaia la redacţia ziarului Pravda (...), apoi la şedinţa Sovietului rus, a rămas acolo până la ora 1,30, a ieşit cu un «diplomat» şi a plecat cu acesta cu tramvaiul acasă..."

Comerciantul Israil-Iţec-Haim Leben relatează despre celălalt front, cel conspirativ:

„La Stockholm eu m-am ocupat cu comerţul. Anul acesta, cu vreo două-trei luni în urmă, l-am cunoscut pe Fürstenberg, care locuia la Saltsebaden. Din auzite, ştiam că la el locuia un oarecare Radek, cu care

---

[23] Poliţia secretă obişnuia să dea pseudonime persoanelor urmărite. *(n.a.)*

l-am văzut deseori vorbind. N-am avut nimic de-a face cu el în privinţa afacerilor, şi nici cu Nya-Bank. Fürstenberg se comporta întotdeauna extrem de precaut şi cântărea cu grijă fiecare cuvânt. Pe atunci căutam o anumită marfă în cantităţi mai mari (şosete de iarnă) şi când mi s-a spus că Fürstenberg ar avea de toate, m-am adresat lui. Mi-a făcut impresia unui comerciant complet lipsit de experienţă, care habar n-avea de lucrurile astea. De altfel, afacerea noastră nici nu s-a realizat. (...) Frecventa des Café Royal. Nu-şi ascundea simpatiile pentru bolşevici şi Lenin şi călătorea des spre graniţă, pentru a ajuta cu bani emigranţii, care se întorceau în Rusia din America şi Europa..."

Documentele judecătorului de instrucţie, Alexandrov, „pentru cazuri deosebit de importante", se adună grămadă. Interogatorii, depoziţii de martori, procese verbale de urmărire, documente confiscate, indicii acumulate dau un tablou tot mai clar. A rezumat după cum urmează rezultatul anchetei preliminare:

„... În seara de 3 iulie, pe unele străzi din Petrograd au apărut automobile şi camioane cu mitraliere, soldaţi şi muncitori înarmaţi. Au oprit vehicule private, au silit sub ameninţare şoferii şi însoţitorii lor să coboare, au pus stăpânire pe automobile şi au vârât în ele mitraliere; apoi au format o coloană cu alte vehicule înarmate. Curând a fost deschis un schimb de focuri lipsit de un ţel, căruia i-au căzut victime numeroşi trecători din populaţia paşnică (...).

Conducătorul acestui atac a fost stegarul Semaşko (...). El ar fi trebuit să fie din nou pe front încă din aprilie, dar a rămas în regimentul său şi a început să organizeze adunări, cu care prilej a format un «Colectiv de bolşevici» (...). Acest colectiv era în legătură cu o organizaţie militară, care ţinea de partidul care-şi însuşise Vila Ceşinska de pe Dvorianskaia nr. 1 (...). De acolo s-a pus în mişcare regimentul său, care (...) a pornit înarmat complet în marş spre Palatul Taurida, unde a fost întâmpinat de Zinoviev şi Troţki cu cuvintele: «Voi v-aţi îndeplinit misiunea (...)».

La acţiune au luat parte cam cinci mii de oameni, inclusiv marinarii înarmaţi aduşi de la Kronstadt. (...). Când s-au întors la Vila Ceşinskaia, la balcon a apărut mai întâi Lunacearski, apoi Lenin, care i-a salutat pe cei din Kronstadt ca pe «podoaba şi mândria revoluţiei»; el a cerut să fie

înlăturați toți miniștrii capitaliști din Palatul Taurida, și dacă, în ciuda amenințării delegației înarmate, ar refuza să demisioneze, se vor da noi ordine (...).

Privitor la autorii întregii rebeliuni există ample mărturii ale stegarului Ermolenko. Acesta a fost recrutat de Statul Major General german la Berlin și racolat ca agent contra unei sume mari (inițial 1500, apoi 50 000 ruble) în baza unui acord scris; ca refugiat din lagărul de prizonieri de război ruși în Germania, a fost trimis înapoi peste front, pentru a milita în Rusia în favoarea Germaniei. În negocierile Statului Major cu Ermolenko i s-a comunicat că nu va fi, firește, singur în această misiune, că în Rusia ar activa deja în favoarea Germaniei o mare organizație de spionaj, cel mai important om «din Germania pentru Germania» fiind Lenin. Acesta s-ar afla din Elveția germană în legătură cu un anume Parvus – alias Helphand – cu renumele de agent german.

El informează că, în tranzitul său prin Germania, Lenin ar fi avut un sejur mai lung la Berlin. În timpul întreruperii acestei călătorii, el ar fi fost adus într-un lagăr de prizonieri de război, în care se aflau ucraineni. Lenin a ținut acolo cuvântări propagandistice în favoarea separării Ucrainei de Rusia. (...). Potrivit datelor furnizate de Ermolenko, Lenin ar fi călătorit spre Petrograd în baza unei înțelegeri cu Germania cu scopul ca, prin tulburări organizate pe bază bolșevică, să întoarcă războiul în avantajul Germaniei..."

În afară de Ermolenko, care în timpul prizonieratului lui într-un lagăr german a fost într-adevăr „întors" și transportat cu misiune plătită peste front în hinterlandul rus, un martor deosebit de important este publicistul deja amintit, revoluționar socialist și agent Vladimir Burțev. Dosarul său depășește treizeci de pagini, deoarece el are de raportat, printre altele și ceea ce urmează:

„... Activitatea actuală a lui Lenin-Ulianov în Rusia de la sosirea lui aici se leagă direct de activitățile sale între 1912 și 1914, când a trebuit să-l supraveghez chiar eu. Pe atunci, Lenin, Zinoviev, Kamenev și alții – cărora li se alătura câteodată și Malinovski – trăiau în Austria, la Cracovia, la doar câteva verste depărtare de granița rusă. De regulă, în anii aceia șederea în Austria era dificilă pentru emigranții ruși, dar Lenin & Co, care scoteau atunci ziarul lor «Social-democratul», n-aveau să se

teamă de niciun fel de probleme, ci – dimpotrivă – se bucurau din partea guvernului chiar de o anume protecţie, pe care acesta o acorda şi polonezilor şi ucrainenilor: el promova în mod evident, în perspectiva unui război în Orientul apropiat, acele persoane şi partide, care ar fi putut slăbi puterea şi forţa de luptă a Rusiei. (...). Acestea erau instruite în edificarea unei armate şi în trageri (...). Spre ei se scurg mari ajutoare financiare (...). Când, la începerea războiului, Lenin se afla la închisoare, el a fost pus în libertate la intervenţia unui ministru[24]*, cu argumentul că în libertate ar fi mai util Austriei decât dacă ar sta în închisoare. (...).*

Înainte de întoarcerea sa, Lenin se folosise, de asemenea, de sprijinul inamicului german, iar, dintre agenţi, cel mai important era Parvus (...). Acesta înnodase deja strânse relaţii cu guvernul german chiar de când acesta pregătea războiul împotriva Rusiei. Parvus organizase în colaborare cu acesta o propagandă rusofobă în Turcia, Bulgaria, România şi Austria. În acest scop, intrase în contact cu multe persoane proeminente. (...) Mulţi dintre agenţii săi din Copenhaga, ca Ganeţki/Fürstenberg, aveau legături strânse cu Lenin şi oamenii lui îi făceau şi mari servicii materiale. Ştiu aceasta de la persoane care au venit de la Copenhaga, dar şi din corespondenţa dintre Ganeţki ca agent al lui Parvus (...). Cât a primit el de la Parvus, Ganeţki şi alţi agenţi germani nu pot spune cu exactitate, dar este exclus ca el să nu fi ştiut că partidul său primea fonduri din Germania.(...).

De altfel, în ajunul declarării războiului cu Rusia, m-a sunat un colaborator al unui mare ziar austriac: îmi cunoştea poziţia faţă de autocraţia ţaristă; mi-a propus să plec în plin război în Germania şi să-mi ofer acolo serviciile în lupta împotriva ţarismului; în schimb, îmi oferea 100 000 de mărci şi credite nelimitate. I-am declarat: plec, dar nu la Berlin, ci la Petersburg (...).

Publicistul bulgar Rakovski a participat, de asemenea, nemijlocit la activităţile lui Parvus. El a scos în România cu bani germani ziarul «Borba» (Lupta) în interesul guvernului german; la ora actuală apare chiar aici în Sovietul deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor..."

---

[24] Prim-ministrul contele Stürgkh. *(n.a.)*

Documentele se apropie tot mai mult de cercul de persoane din jurul lui Parvus. Raportul Serviciului secret cu privire la Koslovski, din a cărui locuință au fost confiscate, la arestarea sa, documente, poate reconstitui, împreună cu un proces verbal de urmărire, activitatea sa:

„...1.4.1916 întors din străinătate, 19-26 iulie 1916 în Finlanda (...). De la mijlocul lui mai anul acesta, la Koslovski a locuit un necunoscut, care nu înțelegea nicio vorbă în rusă. Koslovski a refuzat solicitarea administrației locuinței de a completa un formular privitor la acest bărbat și l-a jignit pe portar, spunându-i că „e din vechiul sistem" (...). Potrivit rapoartelor lui Burștein de la spionajul în străinătate către adjunctul ministrului de Interne Belieţki, acesta s-a putut convinge că cetățeanul rus A.L. Gelfand a primit mari sume de la guvernul german pentru instigarea la tulburări în Rusia. Mandatarul său în Rusia este Mecislav Iulievici Koslovski.

Pentru mascarea scopurilor sale politice, Gelfand a deschis, urmând metoda agenților germani, mai multe oficii comerciale pentru exportul de mărfuri în Rusia, în fruntea cărora l-a plasat pe Jakov Fürstenberg, care, la timpul său, fusese condamnat la Varșovia de Tribunalul militar. El a scăpat de pedeapsă – de altfel, a fost apărat de Koslovski (...).

Pe 8 iulie, Koslovski a primit per cec de la Banca Azov-Don o sumă mai mare de bani și a dus-o imediat la Banca siberiană, unde a deschis un cont curent cu o depunere de 9500 ruble[25]*..."*

Actul de acuzare împotriva lui Koslovski este voluminos, ca și procesul verbal al interogatoriului lui. Oricum, șeful Serviciului secret, Boris Nikitin, îl pusese sub urmărire încă înainte de zilele revoltei; s-a constatat doar că frecventa cu regularitate în fiecare dimineață mai multe bănci și apoi făcea depuneri la una sau două bănci. Cum era de așteptat, ca avocat și, pe de altă parte, grație organizației comerț-polit, el știe să „explice" momentele de suspiciune. De vreme ce legătura Ganeţki-Parvus și Parvus-Berlin era cunoscută, el încearcă să-și disimuleze nu numai calitatea sa de împuternicit al lui Parvus la Petrograd, ci și adevăratul volum al

[25] Până în 1916, 1 rublă = 2 dolari US. *(n.a.)*

relației lui cu Ganețki. Miezul afirmațiilor sale poate fi rezumat în declarația sa oficială de la Sovietul deputaților muncitorilor și soldaților, în care era membru al Comitetului executiv; aici el încearcă să respingă acuzațiile la adresa persoanei sale:

„În ziarul «Jivoe slovo» din 5 iulie, sub titlul «Lenin-Ganețki&Co – spioni», s-a afirmat că «printre oamenii de încredere ai Statului Major General german» la Petrograd (...) ar fi M. Iu. Koslovski și că acesta ar fi principalul destinatar al banilor germani ce se scurg de la Berlin prin Societatea de discont Stockholm și Nya Bank și, de acolo, la Banca siberiană la Petrograd. Că, în continuare, în acest cont s-ar mai afla actualmente 2 milioane de ruble. Și că prin telegramele cu caracter politic și financiar confiscate de cenzura militară s-ar fi demonstrat relația dintre agenți germani și conducători bolșevici.

Fără a mă referi la evaluarea politică a acestei nemaiauzite calomnii, mi se pare că sunt dator, ca membru al Sovietului, să dau următoarea declarație:

1. *Nu am întreținut nicio legătură cu un agent al Statului Major General german.*
2. *Nu am avut niciodată sume atât de mari în contul curent la Banca siberiană, așa cum se afirmă. Suma existentă la data respectivă este cel mult de câteva mii de ruble.*
3. *Nu am fost niciodată destinatarul unor bani germani de la Berlin prin Stockholm sau pe altă cale.*
4. *N-am avut niciun schimb de telegrame cu caracter politic sau financiar cu agenți germani.*

(...) îmi exprim întreaga disponibilitate de a da oricând corespunzătoarele lămuriri exhaustive în fața Comitetului Central al Sovietului (...), atunci când se va dori."

Koslovski încearcă să se elibereze depunând o cauțiune, dar judecătorul de instrucție respinge cererea. Unul din motive este afirmația contabilei lui Koslovski, Evghenia Sumenson. Ea a fost arestată la câteva zile după Koslovski. Contrar zvonurilor răspândite, urmărind un scop precis, că ar fi fost forțată să facă mărturisiri, pentru a-și relativiza declarația, șeful Serviciului secret, Boris Nikitin, schițează în însemnările sale personale de mai târziu un alt tablou. El pusese pe urmele ei un agent care trebuia s-o seducă,

ştiută fiind slăbiciunea ei pentru sexul opus, şi aşa s-a ajuns la succes mai repede decât era de aşteptat. Când a fost reţinută, ea a relatat de bunăvoie ce ştia – sau putea să ştie. Faţă de cunoscutele proporţii ale operaţiunii politice, mai degrabă o pradă inofensivă:

„Evghenia M. Sumenson, 37, religie luterană, cetăţenie rusă, fără antecedente penale, domiciliată în Pavlovsk...

Născută la Varşovia (...). După gimnaziu, a dat lecţii, în 1905 Sumenson s-a căsătorit cu un reprezentant al firmei Leopold Landau, la Lodz, a petrecut cu el patru ani, el a murit de tuberculoză (...). A început să lucreze în domeniul afacerilor, (...), (...),a ajuns la firma Fabian Klingsland, care reprezenta, printre altele, marea firmă elveţiană Nestlé Vevey. Am fost mai întâi corespondentă. (...) L-am cunoscut pe Heinrich Fürstenberg, critic al guvernului, care brusc şi-a aruncat peste bord idealurile sale socialiste şi se dedica mai mult activităţilor comerciale. Mi-a oferit să lucrez pentru Klingsland în Rusia. Pentru a mă introduce în caz şi în medicamente, m-a invitat să vin la Copenhaga, unde trăia fratele lui, Jakob Fürstenberg. Cu acesta din urmă am dus negocieri. Aşa l-am cunoscut în noiembrie 1915 pe Jakob Fürstenberg (...). Conform contractului, eu nu eram reprezentanta lui pentru vânzarea de medicamente, ci a lui Heinrich Fürstenberg, iar el era partenerul fratelui său pentru firma Klingsland, eu împuternicita firmei în Rusia şi pentru medicamente (...).

Când m-am întors în Rusia, am cunoscut-o pe suedeza Gertrude Jungbek, care reprezenta o firmă suedeză în Rusia. Când s-a mutat la Petrograd pentru o firmă engleză, am cunoscut-o mai îndeaproape; activa pentru Crucea Roşie şi am beneficiat de sprijinul ei pentru activitatea mea cu medicamente (...).

După ce s-a plâns de practicile contractuale ale lui Fürstenberg, Sumenson a continuat:

„... El îmi trimitea următoarele mărfuri: articole farmaceutice, termometre, seringi (...). Că ar fi întreprins şi altceva în afară de activităţi comerciale, aşa cum se spune, nu pot să-mi închipui, era dedicat cu pasiune afacerii (...).

Prima partidă a fost evaluată la 288 429 ruble, pe următoarea am vândut-o cu 440 850 ruble, a patra cu 314 720, a cincea cu 449 400, împreună 2 030 044 ruble (...).

Banii primiți i-am dus la bănci, la Banca ruso-asiatică și la Banca siberiană pentru a fi transferați la Nya Banken și Revisions Bank către Jakob Fürstenberg; prima bancă se găsește la Stockholm, a doua la Copenhaga.

În afară de aceștia, am mai trimis bani pe numele lui Jakob Fürstenberg la Banca comercială din Moscova și la Private Kommerzbank pentru a fi transferați mai departe către el. 58 200 ruble, 44 000, 100 000 (...). În plus, mai am bani pe numele meu în Banca siberiană (...), în Banca Azov-Don (...). Apoi, Jakob Fürstenberg mi-a spus că ar trebui să-i dau bani lui Mecislav J. Koslovski ori de câte ori ar cere el, și că nu ar trebui să iau nicio chitanță pentru ei. I-am înmânat acestuia în zilele ce au urmat următoarele sume (...). O dată a venit Koslovski și a declarat că viceconsulul american la Stockholm Reilly, care tocmai se afla la Petrograd, ar lua cu el niște bani pentru Fürstenberg, și că eu ar trebui să-i achit 50 000 de ruble. Așa am făcut.

Acum șase săptămâni, Fürstenberg a fost personal aici și, la întrebarea mea ce face aici, mi-a răspuns că are aici treabă din motive comerciale și de alt fel. Apoi, a menționat ceva de chestiuni politice, dar niciun fel de nume de persoane, cu care avea de-a face (...). Doar la plecare mi-a explicat, pentru că la vremea aceea nu se putea pleca din Rusia, că el ar avea o aprobare specială. Chiar mi-a propus, că aș putea primi prin Sovietul de deputați ai muncitorilor și soldaților un pașaport cu care aș putea oricând să călătoresc în străinătate. Apoi a trebuit să-i mai plătesc peste 40 000 de ruble și mi-a numit o serie de persoane, care ar pune peste puțin timp niște bani, cu care îi erau datori, în contul său, care era pe numele meu. Erau multe nume, dar nu-mi mai amintesc niciunul..."

Ultima afirmație cu privire la cheltuirea unor sume mai mari către Koslovski, membru al Comitetului executiv al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților, „fără chitanță" este în mod cert una din informațiile-cheie din datele lui Sumenson. De altfel, în cazul banilor ce trebuiau depuși, este vorba de aceia transmiși cu puțin timp înainte de la Berlin de la Deutsche Bank, așa cum a mai fost citat într-un alt loc, pe numele conducătorilor bolșevici la Stockholm. Dintre mișcările frecvente de conturi din mai și iunie,

una din ultimele, o ridicare de 800 000 de ruble de către Sumenson, era deosebit de frapantă. Cu toate acestea rămâne un sold de 2 milioane. Din toate acestea, judecătorul de instrucție își poate trage concluziile.

Și totuși, el nu poate proba comportament vinovat pentru Evghenia Sumenson. Așadar, în septembrie, el dă curs cererii de a o pune în libertate în schimbul unei cauțiuni relativ mici de 15 000 de ruble. Ceea ce furnizează un bun material propagandei bolșevicilor: aceștia anunță în gura mare prin presa lor că toate acuzațiile și punctele de suspiciune s-au spulberat.

Pentru Troțki, cazul se conturează simplu. În mod evident, apelul său fățiș la refuzul de a se subordona ordinului pe front și chemarea mai mult sau mai puțin mascată la lovitura de stat constituie mai puțin un motiv de îngrijorare decât relația sa – și cea a partidului – cu Parvus. Aici el poate foarte ușor să se scoată din învinuire: trimițând la „Necrolog pentru un prieten mort politic", pe care acum, ca și atunci, și-l asuma, și avertizarea față de Parvus din „Humanité", Troțki are un alibi politic. De altfel, el nu întârzie să atace, la rândul său, Guvernul provizoriu și să-l aducă într-o lumină deloc măgulitoare: el susține sus și tare că ofensiva din iunie până în iulie s-ar fi înfăptuit numai pentru că Guvernul provizoriu ar fi primit bani ca s-o facă. Declarația lui corespunde faptelor, căci în mai sosise la Petrograd o delegație americană și, înainte de a pleca, punctase răspicat, referindu-se la un credit de 100 de milioane de dolari pentru cumpărări de arme: „No fight – no loan!"

De altfel, ca șef al Comitetului executiv, nu și-a făcut de râs faima de orator:

„Cum ar fi putut un dușman al capitalismului să întindă mâna după banii acestuia? Și dacă așa s-ar fi întâmplat – unde au rămas aceștia? Lanțul neîntrerupt de suspiciune de germanofilie și spionaj se întinde de la țarină, Rasputin și ziarele de Curte prin ministere și funcționarii lor, mai departe prin Duma, ziarele liberale până la Kerenski (...) și deprimă mai mult prin monotonia lor. Dușmanul politic pare să nu vrea să-și tocească fantezia: învinuirile n-au făcut decât să se întoarcă de la dreapta la stânga!"

Din ascunzătoarea sa finlandeză, Lenin adaugă dezmințirilor Biroului de partid din Stockholm declarația sa personală, care va fi publicată în *Pravda* din Kronstadt:

„... Cu Parvus am rupt-o încă din 1915, iar de la Ganețki n-am primit niciun ban. Ganețki nu a fost un tovarăș de partid, deoarece el este polonez. (...) De altfel, numai pentru faptul că am venit cu un tren german, trebuie să fi luat bani de la germani? Martov și alții au folosit aceeași cale și nimeni nu i-ar suspecta din cauza asta!"

Puțini știu că, în tranzitul său, la Berlin Lenin a pierdut intenționat bacul spre Sassnitz și a înnoptat într-un hotel. Trenul a plecat abia pe la 7.15 dimineața, sosirea în stațiunea respectivă a întârziat cu 26 de ore: la Berlin staționase cam douăzeci de ore, pe drum încă aproximativ douăsprezece. Din jurnalul lui Kurt Riezler, referentul cancelarului Reich-ului, Bethmann-Hollweg, pentru conducerea politică a războiului reiese că a discutat personal cu Lenin. În însemnarea sa, din 13 aprilie 1917, se spune în cvasi rezumat:

„De asemenea, se confirmă că în câteva săptămâni Rusia va fi dispusă să facă mari concesii..."

Dar jurnalul lui Riezler nu este accesibil judecătorului de instrucție de la Petrograd.

Cine știe că, prin Kesküla, Lenin primise bani de la Berlin încă înainte de Ganețki și Parvus, mai întâi de la austrieci, și, spre norocul lui, Kesküla o rupsese cu Berlinul în 1916 și dispăruse astfel din câmpul de vedere. Și cine are cunoștință de strigătele de ajutor pentru încă niște bani și telegrama de mulțumire pentru primirea lor către Ganețki sau de pasajul dintr-o scrisoare către acesta: „... Dacă mă mai prind o dată, pune în siguranță carnețelul meu de note din Stockholm!"

Pentru Parvus, lațul dovezilor se strânge și mai mult – oricum, el se află în străinătate și de aceea nu poate fi arestat.

Consilierul de stat Nikolai Alexandrovici Peșkov, care în anul 1916 a fost trimis la Copenhaga de Ministerul Comerțului în numele „Comitetului pentru restricții comerciale cu țările care ne sunt inamice" pentru a elabora așa-numita „Listă neagră", relatează printre altele:

„... Am aflat curând de la comercianți danezi și, personal, din Legația rusă, că, la inițiativa guvernului german, un emigrant rus, social-democratul Gelfand – cunoscut în general ca Parvus – a fondat o «Societate pentru cercetarea urmărilor sociale ale actualului război». Această societate poseda o bibliotecă, la care, totuși, accesul nu era liber pentru cei care voiau să citească ziare rusești, ci numai pentru persoanele care făceau parte din societate, și acest lucru era foarte dificil ca rus – în orice caz, era necesară o recomandare de la cineva apropiat lui Parvus. În rest, societatea nu edita niciun fel de scrieri, și deși se autointitula «internațională», era frecventată numai de germani.

Am aflat și că Parvus putea intra și pleca nestânjenit din Germania; la Berlin s-a dus de mai multe ori. Înainte de război (...) strânsese la Constantinopol o avere de milioane. Când s-a stabilit din nou la Copenhaga, i-am văzut odată automobilul, care pe atunci era considerat cel mai luxos și mai scump din câte existau. Prieten apropiat cu Parvus era emigrantul rus Sukennikov. Înainte de război, acesta trăise la Berlin și avea acolo o editură în care tipărea pamflete despre Rusia sau conducătorii ruși.

În timpul perioadelor în care au funcționat ministrul Strümer[26] și Protopopov[27], puțin înainte de Revoluția din februarie, el s-a ocupat de editarea unui ziar în șase limbi, cu scopul de a pregăti opinia publică din țările neutre în ideea unei păci separate între Rusia și Germania; el mai spune că primește pentru aceasta mulți bani, dar nu trădează de la cine. Pentru ziar voia să-l câștige drept colaborator pe cunoscutul scriitor Kolișko. (...) În plus, întreține relații de prietenie cu agentul german Sünz. Acesta ținea un așa-zis «birou de corespondență». Am aflat că acolo și alți agenți își primeau misiunile sau știrile. Printre aceștia se număra și Fürstenberg, despre care se știa că lucrează pentru guvernul german..."

---

[26] Ministru de Externe în anul 1916. *(n.a.)*

[27] Ministru de Interne la cumpăna anilor 1916/1917. *(n.a.)*

Judecătorul de instrucţie primeşte chiar din Copenhaga următoarea scrisoare:

„Secret. Ministerul de Externe, Departamentul juridic.

Către judecătorul de instrucţie pentru cazuri deosebit de importante, districtul Petrograd.

Urmare cererii Administraţiei principale a Statului Major General către procurorul Tribunalului penal de a transmite mai departe informaţiile Ministerului de Externe despre Parvus, departamentul juridic consideră de datoria sa să Vă trimită copii ale telegramelor Misiunii ruse la Copenhaga şi ale Ministerului de Externe în cazul său..."

La aceasta sunt anexate câteva documente – copii ale unor scrisori şi telegrame:

„Telegramă secretă a Însărcinatului cu afaceri rus la Copenhaga, baronul von Mejendorf, din 30.6./13.7.1917, nr. 242.

Trecând prin Stockholm, social-democratul Haase afirmă într-o discuţie privată cu jurnalişti ruşi că cunoscutul Gelfand, alias Parvus, face să ajungă subvenţii la bolşevicii noştri şi lucrează ca intermediar între ei şi Guvernul german.

Semn. Mejendorf"

„Telegramă secretă către Misiunea din Copenhaga
De la Departamentul de presă al M.E.

Urgent.

Telegrafiaţi cu ce corespondenţi a vorbit Haase, când a expus informaţia referitoare la Parvus.

Semn. Tereşcenko"

În răspunsul său, ambasadorul rus la Copenhaga numeşte pentru ministrul său de Externe ziarele şi numele corespondenţilor, înainte de a-şi continua expunerea:

„... Ieri seară agentul militar francez Preot mi-a raportat, din surse proprii, ce ştia despre Parvus, adăugând, la cele cunoscute de mine, faptul că banii către bolşevici sunt trimişi, de aici şi de la Stockholm, prin Banca siberiană din Petrograd. Mejendorf."

În continuare, la 12/25 iulie 1917 Mejendorf expediază o declarație comună a jurnaliștilor ruși la Copenhaga, care l-au rugat s-o difuzeze mai departe. Aici ei atestă că au aflat prin anumite persoane că Parvus ar fi „un agent al Guvernului german" și că el singur, beneficiind de o aprobare exclusivă de export de cărbune german către sindicatul danez, ar câștiga milioane, precum și că a avut o implicare considerabilă în tratativele cu Germania privind călătoria lui Lenin în tranzit.

După două zile apar informații și mai exacte despre Parvus, despre activitatea lui în Turcia, la Copenhaga, despre Ganețki și faima de care se bucura, și se anexează un contract dintre cei doi.

În acest timp, media rusă din străinătate și din Petrograd provoacă reacția acuzaților. Nu se ratează niciun prilej de a i se aminti lui Lenin de greșeala lui rușinoasă legată de unul dintre cei mai apropiați prieteni și tovarăși ai săi, Malinovski, care a fost demascat ca agent provocator al Ohranei. În *Deni* (Ziua), un autor întreabă:

„Acum trei zile am întrebat «Pravda»: Bolșevicul și zimmerwaldianul Ganețki, prietenul lui Parvus, pe care Danemarca l-a găsit suspect de escrocherii și l-a expulzat, este unul și același cu acel Ganețki, care împreună cu Lenin și Zinoviev s-a ocupat de reabilitarea provocatorului Malinovski? Trei zile am așteptat un răspuns. Dar «Pravda» a continuat să tacă. Și chiar și Ganețki, care se află la Petrograd, tace (...) Așadar, este adevărat. Escroc și contrabandist. (...). Nu înțeleg ce fac bolșevicii și că tăcerea lor întărește uriașele suspiciuni?..."

La acestea, într-adevăr, Ganețki răspunde în organul partidului, ce-i drept, în ediția lui de la Stockholm, pentru că, în urma unei razii și a devastării spațiilor redacției, redacția de la Petrograd era închisă. Răspunsul lui trebuie să-l descarce totodată pe Lenin de învinuiri, deoarece Biroul de la Stockholm este competent pentru activitatea publică a partidului bolșevic. Mai întâi este tipărită o telegramă a lui Ganețki referitoare la atacurile personale care i se aduc:

„Dezvăluirile (...) sunt o calomnie nerușinată. N-am fost trimis niciodată în judecată pentru contrabandă sau escrocherie. În calitate de conducător al unei firme de export am fost doar o singură dată sancționat din cauza nerespectării formalităților de export.(...).

Hărţuiala este neîndoios o campanie politică. Activitatea mea la Copenhaga este bine cunoscută de către toţi tovarăşii care mă ştiu. Consider sub demnitatea mea să mă apăr împotriva atacurilor calomnioase ale unui jurnalist de bulevard.

Ganeţki."

Referitor la atacuri, la 5/18 iulie în *Pravda* se spunea:

„Am luat cunoştinţă de atacurile murdare (...) la adresa lui Ganeţki. Întrucât cunoaştem activitatea de partid desfăşurată de Ganeţki de douăzeci şi cinci de ani şi ne-am informat asupra activităţii sale (...), considerăm reproşurile ca o manevră politică în scopul dezavuării internaţionaliştilor. Nu ne îndoim că toţi tovarăşii de partid vor respinge aceste metode dizolvante.

Bronski, Orlowski, Radek."

La 6/19 iulie „Vecernaia vremea" ripostează:

„... De ce Internaţionala şi nu Rusia?

De unde a venit Internaţionala: la început a fost Malinovski – un agent provocator. Malinovski a fost un produs al lui Vissarionov[28] *şi Lenin, iar Lenin i-a creat pe Zinoviev şi Ganeţki; acesta, la rândul său, l-a produs pe Radek; Ganeţki a realizat contrabanda, Radek furtul. Agentul german Parvus i-a produs pe toţi: Zinoviev, Ganeţki, Surabov şi tot neamul – care a fabricat Zimmerwald şi Zimmerwald Internaţionala (...).*

După răsturnarea lui Nicolae al II-lea, ei s-au urcat în trenul plumbuit, au trecut nestingheriţi peste toate graniţele (...) şi au ajuns în Rusia la masa festivă pregătită, ca să strige din răsputeri: «Jos războiul! Trăiască... împăratul Wilhelm! Scuze: Internaţionala!»

De aici încolo n-au mai existat dezertori, căci s-au numit bolşevici. În timp ce unii demonstrau şi luau hotărâri, alţii mureau pentru patrie..."

Apărarea lui Ganeţki de către trio-ul de la Stockholm al tovarăşilor de partid este comparată ironic de către un publicist al

---

[28] Numele prescurtat al lui Stalin de la Iosif Vissarionovici Djuvaşvili. *(n.a.)*

ziarului *Deni* cu o operă literară a scriitorului austriac, extraordinar de popular în Rusia înainte de război, Arthur Schnitzler:

„... o strălucită horă, care, e drept, nu este pornită de Schnitzler, ci de Lenin. Într-un dans dezlănțuit se rotesc Zinoviev și Trotki, cu dolarii germanilor americani Ganetki, Surabov, Radek, Malinovski(...) Toți sunt apostoli ai dreptății mondiale, adversari ai războiului, bacili distrugători (...) și slujitori ai Poliției secrete ruse, care-și iau salariile concomitent de la Vissarionov și de la agentul german Parvus..."

S.A. Alexinski și V.S. Pankratov, deputați în Duma și social-revoluționari, care se consideră reprezentanți legitimi, aleși ai muncitorilor din Petrograd și, la vremea respectivă, au stat la închisoare pentru activitățile lor revoluționare, apelează la procuror pentru publicarea fragmentelor din documentele aflate în piesele de dosar. Ar trebui făcute cunoscute în special acele depoziții ale martorilor, în care este vorba de banii Germaniei către Lenin pentru propaganda împotriva Guvernului provizoriu, pentru destabilizarea moralului de luptă și secesiunea Ucrainei, care, la Petrograd, au ajuns la Koslovski prin intermediul lui Parvus și Fürstenberg-Ganetki.

Când primele indiscreții din dosar pot fi realmente citite în ziare, trio-ul de la Stockholm reacționează cu o luare de poziție, în care acuzațiile ar fi fost înscenate ca un „complot împotriva bolșevicilor (...) cu ajutorul materialului falsificat al canaliei Alexinski". Urmează o distanțare de Parvus: referitor la acesta, el ar fi cunoscut doar ca editor al ziarului *Die Glocke* și este considerat deja de multă vreme ca un „social-șovinist", ale cărui opinii ar fi „respinse în totalitate" – de către bolșevici.

Întrucât relația dintre Parvus și Ganetki nu putea fi făcută nevăzută, s-a încercat o justificare din perspectiva tovarășului de bună-credință Ganetki:

„Când Ganetki a venit la Copenhaga și, din motive politice, nu a intrat în societatea de cercetare, s-a folosit de posibilitatea de a colabora la firma de comerț a lui Parvus. A făcut aceasta, pentru că, personal, l-a considerat și îl consideră pe Parvus cinstit, pentru că astfel a putut nu numai să-și întrețină familia, ci și să susțină organizația bolșevică poloneză din patria sa. În plus, nimic nu-i lega pe cei doi din punct de

vedere politic – ba, mai mult, partidul polonez al lui Ganeţki respingea politica lui Parvus (....) În orice caz, de la Parvus niciun bolşevic n-a primit un sfanţ, şi nici el nu le-a oferit niciodată. (...). El nu este nici agent german, nici agent austriac..."

Pornind de la cele citite în ziare, tot mai multe persoane, care l-au cunoscut personal pe Parvus, iau atitudine.

Aşa reacţionează fostul său partener, care-l ajutase la München să-şi deschidă o editură, garantase pentru credite şi, după afacerea de escrocherie cu tantiemele lui Gorki, a fost nevoit să facă faţă singur falimentului financiar. Începutul articolului din 7/20 iulie din „Vecernaia vremea" se deschide cu cuvintele:

„... Parvus, intermediarul dintre leniniști şi Guvernul german vizând înfrângerea Rusiei şi exploatarea Revoluţiei în scopurile imperialismului şi militarismului Hohenzollernilor, este un aventurier de prim rang. (...). Asew[29] *a fost, în comparaţie cu el, cel mai pur bebeluş. Asew şi-a trădat partidul, dar Parvus voia, totuşi, să pună întreaga lume civilizată la picioarele Hohenzollernilor..."*

Mai departe urmează un cvasi rezumat sub forma unei prezentări detaliate a carierei lui Parvus şi a activităţilor lui în Europa şi în Balcani. Autorul vede cum influenţa acestuia ca teoretician al aripii stângi a social-democraţiei germane a crescut în momentul în care a călătorit cu un paşaport falsificat în Rusia în timpul foametei şi a scris despre aceasta. Urmează apoi menţionarea activităţii sale la Constantinopol, unde ar fi făcut speculă cu cereale din Turcia prin Bulgaria până în Rusia; un cunoscut comun aproape încheiase o afacere de comerţ cu el, când, la întrebarea dacă Turcia ar confisca cerealele, Parvus ar fi răspuns: „La noi nu se va rechiziţiona!"

Apoi ajunge să vorbească de anul 1915, când a putut să meargă pe „urmele politice proaspăt lăsate de Parvus în Bulgaria şi România":

„Făcuse în Balcani o agitaţie foarte intensă pentru anexarea Bulgariei la Germania împotriva Rusiei, ceea ce, de altfel, făcuse şi în

---

[29] Ewno Asew, unul dintre cei mai renumiţi agenţi dubli ruşi, a activat atât în Ohrana, cât şi în secţia teroristă a social-revoluţionarilor; una dintre cele mai proeminente victime ale sale a fost ministrul de Interne Pleve. *(n.a.)*

România, cu sprijinul lui Rakovski, (...) cu care ne-am întâlnit din nou la organizația „Uniunii pentru eliberarea Ucrainei" fiind colaboratorul lui Parvus (...). Pretutindeni, unde se stabilea, Parvus lăsa urme sub forma unor organizații sau publicații (..). Pretutindeni, unde apărea, acționa ca un ferment. În Germania a editat o revistă, care se ocupa cu justificarea tendințelor imperialiste ale guvernului german. (...). Unul dintre articolele acesteia: «La al 70-lea jubileu aniversar al generalului Hindenburg»...

Institutul pentru cercetarea urmărilor sociale ale războiului urma să se ocupe de colectarea de material statistic pentru cercetarea consecințelor războiului. Dar, de vreme ce la momentul acela începuse blocada Germaniei (...), așadar era de un interes maxim să se cunoască situația economică a aliaților, este de presupus că în această instituție Parvus aduna material în acest scop. În limbajul ofițerilor așa ceva se numește contraspionaj..."

La toate acestea, în *Vecernaia vremea* i se adaugă un cvasi rezumat al operei lui Parvus:

„... Cel care scrie aceste rânduri știa deja în ianuarie de transferul a 24 de milioane de ruble în Rusia și a solicitat o întrevedere în acest sens la ministrul de Interne de atunci Protopopov, care, cu puțin timp înainte, avusese o întâlnire cu un anume Warburg. Aveam cunoștință de faptul că banii fuseseră trimiși tocmai prin mijlocirea lui Max Warburg de la Deutsche Bank și Societatea de discont.

Am afirmat și atunci și fac același lucru și astăzi, că această sumă trebuia să fie folosită pentru propaganda de pace.

Ajutoarele lui Warburg sunt cunoscute: Balzer, alias Svendson, Schva, un reprezentant al Societății de achiziții din Berlin și fostul deținut von Görich, care, la arestarea sa, completase numele cu baronul von Rautengels. Aceștia toți au adus mari sume de bani de la Berlin la Copenhaga și Stockholm și-și aprovizionaseră acolo agenții cu materiale explozive. În mai, agentul Rautenfels și finlandezul Korner au trecut granița ruso-finlandeză cu un geamantan cu explozivi.

În Finlanda, au fost aduși bani de către Jonas Kostren, baronul Sass și Marquardt și împărțiți la anumite persoane. În jurul lui Max Warburg și al complicilor lui sunt văzute deseori personalități germane bine-cunoscute în Rusia: fostul președinte al Consiliului de

administrație al Băncii comerciale din Riga, Dr von Bügner și profesorul Dr Balod, o rudă a cunoscutului bolșevic dr Salit, editorul și redactorul ziarelor socialiste filogermane din Letonia. Un rol intermediar deosebit joacă numeroasele firme de export apărute în Suedia, printre care Firma Sternberg, Schwab și Sageboden.

Într-un hotel portuar danez au fost arestați câțiva spioni. Tot acesta a fost cazul și la 15 iunie la Copenhaga. (...) La vârful spionajului german în Danemarca se află maiorul german Böttiger (...). Grimm și Borgbjerg, care voiau s-o pornească spre Rusia ca apostoli ai rușinii și trădării, avuseseră înainte o întrevedere cu trimișii germani la Stockholm, von Lucius, Max Warburg și Balzer-Svendson. Grimm discutase deja și înainte vreme (...), înainte de Conferința de la Zimmerwald, când încă se mai întâlnea cu Lenin în Elveția, cu Zimmermann Hammann și Helfferich.

Când Lenin și Zinoviev și-au exprimat dorința de a călători prin Germania spre Rusia, Grimm a discutat, în afară de Platten, cu fostul consul austriac la Odessa, germanul Erich Gering și cu Altschuller[30]*, cunoscut din procesul împotriva lui Suhomlinov, prin urmare, cu doi proeminenți agenți militari germani și austrieci.*

(...) Comercianții ruși, care călătoreau la Stockholm, dădeau mereu, într-un fel sau altul, peste agenți care știau totul și vedeau totul. Acum aflăm de actul final din activitatea lui Lenin, Koslovski, Sumenson, în a căror apropiere îl zărim și pe spionul și provocatorul internațional Parvus. Curând vom mai auzi și de alte lucruri: despre vânzarea de metale și alimente prin cetățeni ruși către Germania, speculații cu ruble, corespondență suspectă, mascarea spionajului, protejarea firmelor germane dizolvate în Rusia – și iarăși vom auzi de numele Warburg, Balod, Schwab, Svendson, Parvus și Lucius..."

Două documente explozive ale șefului contraspionajului, Boris Nikitin, furnizează, în final, ultimele dovezi ale legăturii dintre Berlin și instigatorii tentativei de puci de la Petrograd și sarcina preluată de aceștia pentru Germania, și-i pun pe cei în cauză într-o

---

[30] În procesul ministrului de Război Suhomlinov, acuzat de corupție, Altschuller, agent austriac care opera la Kiev, a fost probă de învinuire. (n.a.)

situație precară. Despre aceasta, Nikitin relatează personal în însemnările sale:

„După diverse indicații privind urmărirea persoanelor suspecte și percheziționile domiciliare am văzut că în toată afacerea era amestecat Manus, «regele Bursei»[31]*. Cum în operațiunile lui financiare erau implicate bănci scandinave, atenția spionajului a fost îndreptată către căile spre Germania. De aceea am semnat ordinul de percheziționare a casei lui Manus. (...) Numai că acesta nu era pregătit să acorde agentului acces, ci a deschis focul cu propriul pistol. (...) La o nouă încercare cu întărituri, el n-a mai opus rezistență (...). Ce am găsit, a depășit așteptările mele. Într-un geamantan am găsit un document de douăsprezece pagini mari tipărite. Era schița unei păci separate între Germania și Rusia. Dintr-o foaie atașată se putea vedea că la predarea la Stockholm fuseseră plătite 20 000 de ruble, înțelegerea prevedea pentru aducătore sume mai mari, nenumerotate în cifre, la predarea la Petrograd. (...) Ceea ce m-a surprins în mod deosebit în text a fost pretenția (germană) ca Finlanda și Ucraina să fie despărțite de Rusia. Lenin declanșase el însuși conflicte în partidul său prin ceea ce în mod evident le promisese germanilor; astfel, Dzerjinski i-a reproșat că s-a făcut patronul separatiștilor și a trădat astfel internaționalismul, deoarece dreptul la autodeterminare al națiunilor al slăbi proletariatul rus..."*

În continuare, Nikitin relatează cum a pus mâna pe ultimele verigi din lanțul de legături Lenin–Parvus:

„Aveam indicii că erau pe drum prin Torneo curieri de la Petrograd spre Finlanda și înapoi. (...) Confiscasem deja bancnote de zece ruble, marcate de Germania în ultimele cifre de înregistrare, adică erau subliniate, după cum experimentaseră agenții noștri în străinătate. Am putut confisca același tip de bancnote și le-am putut stabili la acei soldați care atacaseră pentru bolșevici în revolta din iulie (...).

Faptul că Parvus era agent politic al Guvernului german a fost constatat indubitabil de un grup de doisprezece corespondenți ruși la Copenhaga. (...). Acoliții săi erau colaboratori ai institutului său, și o listă

---

[31] Bancher, industriaș, speculant bursier, și-a asigurat protecția pentru afaceri ilegale prin Rasputin. *(n.a.)*

a acestor persoane ne parvenise încă din revolta din iulie (...) Telegrama corespondenților cu această comunicare către Ministerul de Externe a fost publicată la 19 iulie în presa din Petrograd (...).

N-a trecut nici măcar o săptămână de când a început supravegherea stațiunilor Vîborg și Torneo, până când la Torneo, la o percheziție, a fost găsită o scrisoare adresată lui Parvus. Curând au mai urmat încă două. Toate purtau aceeași semnătură.Ca volum, era o coală de scris cu patru pagini scrise. A treia cu doar două pagini. Semnătura era indescifrabilă (...). Conținutul scrisorilor era laconic și nu cuprindea detalii. Doar fraze generale, de tipul: «Munca avansează foarte bine.» – «Sperăm să ne atingem curând țelul, dar avem nevoie urgent de material.» – «Fiți foarte precauți în scrisori și telegrame.» – «Materialele pe care le-ați trimis la Vîborg le-am primit, dar am nevoie de mai mult.» – «Trimiteți mai mult material.» – «Fiți extrem de precauți în contactul cu alții» și așa mai departe. (...) A treia scrisoare a fost transportată de cineva de la una din dacea locuită de Kollontai. (...).

Nu ne-a trebuit mult timp să stabilim cine era cel care scria, deoarece nu trebuia să fii grafolog ca să identifici scrisul lui Lenin în comparație cu alte probe de scris ale sale. Având în vedere importanța cazului, am apelat totuși la doi experți diferiți, care, fără să ezite, au confirmat imediat bănuiala noastră. (...) Cererile insistente ale lui Lenin către Parvus de a trimite «mai mult material» erau simptomatice. De vreme ce la Lenin nu era vorba de un om de afaceri și de vreme ce domnea libertatea de opinie și de presă, în mod normal n-ar fi fost necesar niciun circ cu mistere, dacă ar fi fost vorba de o chestiune legală..."

Publicarea declarației comune a corespondenților ruși la Copenhaga din 20 iulie, care devine cunoscută acum și la Petrograd, îl împinge și pe Parvus cu spatele la zid. Biroul din străinătate al Partidului bolșevic de la Stockholm se simte cel mai mult sub presiunea de a reacționa atât față de opinia publică rusă, cât și față de cea occidentală. Ganețki încearcă febril să ia contact cu Parvus la Copenhaga. Dar acesta dispăruse fără urmă. Fusese nevoie doar de publicarea acuzațiilor celor doisprezece jurnaliști din ziarele daneze, pentru ca el să prefere să se dea la fund. Acum

Ganetki îi trimite, la 24.7.1917, o telegramă partenerului lui Parvus, Georg Sklarz, la Berlin, Tiergartenstrasse 9:

„Rog trimiteți-ne urgent declarație sub jurământ pentru respectivele autorități de la Copenhaga, că n-ați dat bani nici prin Hanetki, nici prin alte persoane nici Partidului bolșevic, nici lui Lenin. Reprezentanța în străinătate a bolșevicilor Hanetki.

Semnat Orlowski."[32]

Aceasta este urmată de o a doua telegramă:

„... Determinați-l, vă rog, pe Alexander să vină imediat la Copenhaga. Kuba[33]."

Dar nici Sklarz nu poate să-l găsească pe Parvus. El se adresează partenerilor de discuții comuni din Ministerul de Externe pentru a ajuta să fie găsit cel căutat. De acolo pleacă o telegramă la Berna, la Consulatul german. Într-adevăr, ambasadorul von Romberg poate să-l depisteze pe Parvus într-un hotel din Berna. Parvus se întoarce la Copenhaga pentru a face din declarație un prilej de a declanșa o și mai mare campanie de apărare în media. El îi trimite lui Ganetki la Stockholm declarația în propria lui formulare în germană:

„Declarație,

Semnatarul declară sub jurământ că nu a dat bani Partidului bolșevic ca atare, nici conducătorilor Lenin, Zinoviev, nici unei alte persoane care este în legătură cu Partidul bolșevic, fie direct, fie prin intermediul lui Fürstenberg Hanetki. Între semnatar și conducătorii Partidului bolșevic nu au existat în timpul războiului niciun fel de relații politice sau personale. Relațiile sale cu Fürstenberg-Hanecki au fost relații de afaceri de tip personal, nu politic.

Răspund în fața justiției pentru toate aceste declarații."

---

[32] Orlowski este identic cu Worowski, alături de Ganetki și Radek, al treilea reprezentant al Reprezentanței în străinătate a Partidului. *(n.a.)*

[33] Numele conspirativ a lui Ganetki (pseudonimul lui Fürstenberg). *(n.a.)*

La sfârşitul foii se mai află o adăugire a semnatarului contestat, care se simte vizibil din nou în elementul său:

„Eventual ultima propoziţie:

Dau această declaraţie la solicitarea Reprezentanţei din străinătate a bolşevicilor, pentru a-i ajuta să stabilească adevărul, dar nu pentru a mă apăra de reproşul de a fi transmis Partidului revoluţionar rus bani ai Guvernului german. Este treaba calomniatorilor să demonstreze că eu aş fi un agent guvernamental german, şi nu a mea să-mi demonstrez nevinovăţia."

Este evident că Fürstenberg se simte atât de tare presat, încât consideră necesară o discuţie personală cu Parvus. La 5 august, el îi telegrafiază acestuia la Copenhaga:

„Jurnalişti ruşi de la Copenhaga duc o campanie de calomniere politică a mea care poate costa capul prietenilor mei politici din Rusia, conducătorii Partidului social-democrat stop trebuie să vin imediat la Copenhaga pentru a strânge documente de apărare, apelez la spiritul dumneavoastră de justeţe, rog urgent permisiune telegrafică sejur de câteva zile la Copenhaga. Adresa telegramei Saltsjobaden.

Fürstenberg"

Situaţia devine treptat stânjenitoare şi pentru Berlin. La 10 august 1917, ambasadorul german Brockdorff-Rantzau telegrafiază îngrijorat la Ministerul de Externe la Berlin:

„Absolut secret!

Foaia rusă «Reci» din 20 iulie a publicat ştirea că doi ofiţeri de Stat Major General german, pe nume Schidicki şi Luebers l-ar fi înştiinţat pe locotenentul rus Ermolenko, că Lenin ar fi agent german. Între bolşevici şi Guvernul imperial ar fi intermediat Jacob Fürstenberg şi dr Helphand (Parvus)

Consider urgent de dorit ca mai întâi să se stabilească dacă există realmente ofiţerii de Stat Major General german Schidicki şi Luebers şi dacă ar fi recomandabil ca ştirea din «Reci» să fie categoric dezminţită.

Tot «Reci» mai anunţă că, potrivit unei ştiri din Copenhaga, deputatul social-democrat german din Reichstag, Haase, s-ar fi exprimat

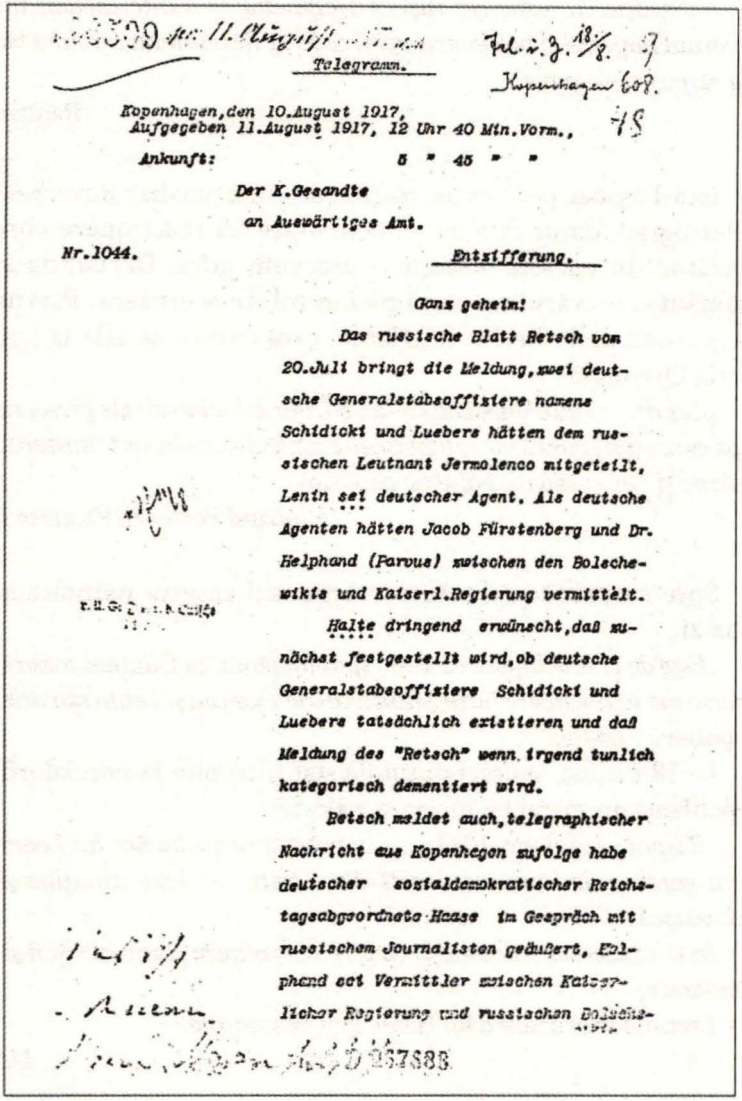

Telegramm.

Kopenhagen, den 10. August 1917,
Aufgegeben 11. August 1917, 12 Uhr 40 Min. Vorm.,
Ankunft: 5 " 45 " "

Der K. Gesandte
an Auswärtiges Amt.

Nr. 1044. Entzifferung.

Ganz geheim!

Das russische Blatt Retsch vom 20. Juli bringt die Meldung, zwei deutsche Generalstabsoffiziere namens Schidicki und Luebers hätten dem russischen Leutnant Jermolenco mitgeteilt, Lenin sei deutscher Agent. Als deutsche Agenten hätten Jacob Fürstenberg und Dr. Helphand (Parvus) zwischen den Bolschewikis und Kaiserl. Regierung vermittelt.

Halte dringend erwünscht, daß zunächst festgestellt wird, ob deutsche Generalstabsoffiziere Schidicki und Luebers tatsächlich existieren und daß Meldung des "Retsch" wenn irgend tunlich kategorisch dementiert wird.

Retsch meldet auch, telegraphischer Nachricht aus Kopenhagen zufolge habe deutscher sozialdemokratischer Reichstagsabgeordneter Haase im Gespräch mit russischem Journalisten geäußert, Helphand sei Vermittler zwischen Kaiserlicher Regierung und russischen Bolsche-

La 10 august 1917, ambasadorul german de la Copenhaga telegrafiază alarmat la Berlin că ziarele emigrației ruse ar fi publicat deja indiscreții despre Helphand-Parvus ca intermediar între Guvernul german și Lenin. Parvus însuși făcuse dezmințiri cu câteva zile înainte.

într-o discuție cu jurnaliști ruși că Helphand ar fi intermediar între Guvernul imperial și bolșevicii ruși și că le-ar fi transferat acestora bani. Rog răspuns telegrafic.

Rantzau."

Iată-l așadar pe Parvus, până acum intermediar între Berlin și Petrograd, dator față de ambele orașe, să reacționeze corespunzător. În această situație – așa cum arată Declarația sub jurământ – adevărul nu joacă niciun rol. În acest sens, Parvus îi telegrafiază de la Berlin lui Haase, care tocmai se afla la Lyck, Prusia Orientală:

„Cer dezmințire imediată clară a știrilor mincinoase ale presei ruse, după care ați fi spus că eu aș fi persoană mijlocitoare între Ministerul de Externe și Lenin sau un bolșevic oarecare.

Helphand Berlin Keithstrass 14."

Spre surprinderea tuturor răspunsul sosește neîntârziat a doua zi.

„Este de la sine înțeles că n-am spus nimănui, că Dumneavoastră ați fi persoană mijlocitoare între Ministerul de Externe și Lenin sau oricare alt bolșevic. Haase."

La 18 august, subsecretarul de stat îi trimite la Borckdorff la Copenhaga un mesaj de încetare a alertei:

„Răspuns la tel. nr. 1044. (...) Împotriva suspicionării lui Lenin ca agent german, la inițiativa locală din Elveția s-a luat atitudine și se contraatacă.

În felul acesta știrile rusești cu privire la ofițerii germani vor fi și ele demontate.

Pretinsa exprimare a lui Haase este dezmințită.

U.St."

În acest timp, este de mult cert că Parvus va demara un contraatac blindat. O să răspândească acuzații de jur-împrejur. În plus, o scrisoare către Parvus scrisă în germană de Radek, care venise de la Stockholm la Copenhaga:

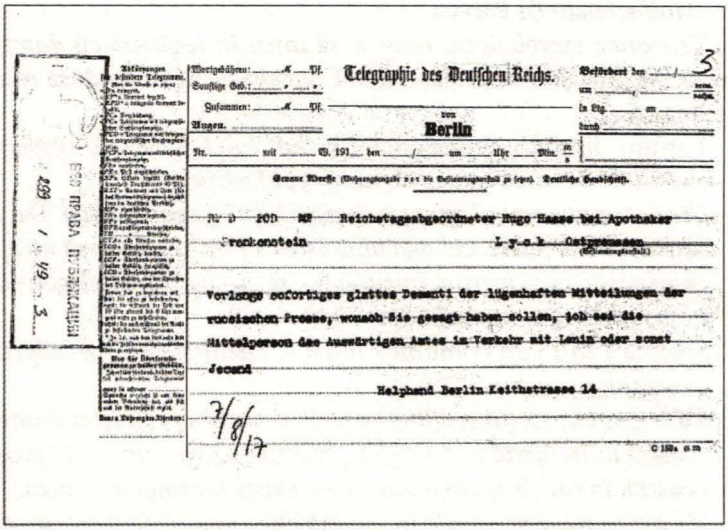
Telegraphie des Deutschen Reichs.
Berlin
Reichstagsabgeordneter Hugo Haase bei Apotheker
Frockenstein
Lyck Ostpreussen
Vorliege sofortiges glattes Dementi der lügenhaften Mitteilungen der
russischen Presse, wonach Sie gesagt haben sollen, ich sei die
Mittelsperson des Auswärtigen Amtes im Verkehr mit Lenin oder sonst
jemand
Helphand Berlin Keithstrasse 14
7/8/17
БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

Cerea lui Parvus către deputatul Haase din 7 august 1917 este respinsă iar comentariile sale despre rolul său de mediator între Lenin şi Berlin au stârnit multe valuri.

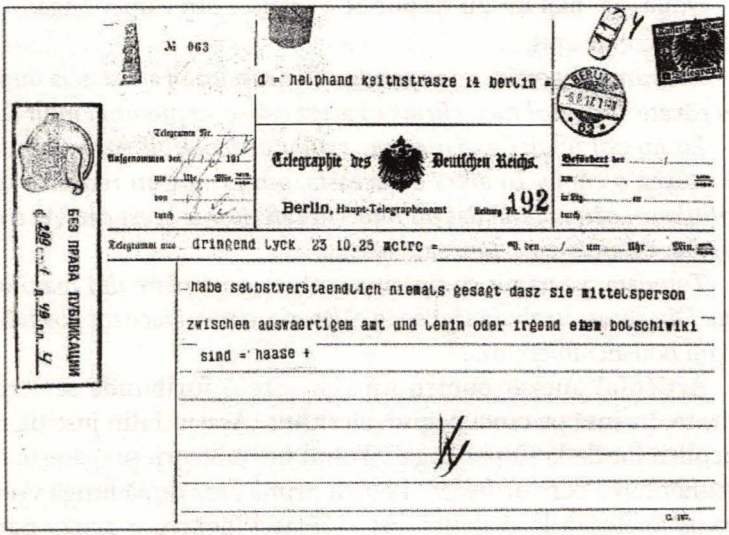
№ 963
d = helphand keithstrasze 14 berlin =
Telegraphie des Deutschen Reichs.
Berlin, Haupt-Telegraphenamt
192
dringend lyck 23 10.25 mctc =
habe selbstverstaendlich niemals gesagt dasz sie mittelsperson
zwischen auswaertigem amt und lenin oder irgend einem bolschiwiki
sind = haase +
БЕЗ ПРАВА ПУБЛИКАЦИИ

La o zi după telegrama lui Parvus, din 8 august 1917, soseşte răspunsul lui Haase cu dezmințirea către Parvus.

„Mult stimate Dl Parvus,

Telefonez mereu şi nu reuşesc să intru în legătură cu dumneavoastră. Aşadar, nu mai rămâne nimic altceva de făcut decât să recapitulez în scris:

1. *Tor(up) lipsind, reprezentantul lui mi-a spus că respectiva chestiune depinde numai de ministrul Justiţiei.*
2. *Cred că ar mai trebui aşteptat cu paşii la ministrul Justiţiei. Dacă aţi adus acuzaţii, poate, cel mai bine este ca F(ürstenberg) să nu apară ca acuzator, ci ca martor, întrucât (...) poate agrava. Înţelegeţi-vă cu avocatul, dacă este posibilă varianta aceasta.*
3. *Sper că* **î m i** *veţi comunica imediat rezultatul întrevederii cu avocatul.*
4. *Vă rog mult, să-mi trimiteţi imediat textul declaraţiei dumneavoastră în franceză (...) o copie germană. O voi anunţa în broşura noastră, în caz că apare înainte de a exista sentinţa în proces.*

Vă rog ca toate scrisorile în această chestiune să fie adresate către K. Radek, Neglenge Villa Johanson. Cu salutări,

Radek, Copenhaga 17.18."

Două zile mai târziu răspunde Parvus – din Copenhaga:

Stimate tovarăş,

Acuzarea împotriva corespondenţilor ruşi locali a fost deja iniţiată. Din păcate, avocatul meu afirmă că acest caz se va prelungi mult (...).

Eu mi-am predat social-democraţilor articolul, îl vor scoate luni. Vă anexez o copie. În afară de aceasta, am primit un redactor de la «Politiken», căruia i-am dat un interviu referitor la acest caz. Ar trebui să apară, de asemenea, luni sau marţi.

Totodată, vă trimit ca tipărituri câteva exemplare din manifestul meu. Din păcate, trebuie să plec în călătorie, dar voi face tot posibilul să fiu din nou aici miercuri..."

Articolul anexat pentru un ziar este o furibundă scriere în apărare, întinsă pe cinci pagini, cu titlul: „Asasinii din justiţia rusă şi acoliţii lor de la Copenhaga". Tonul introducerii pregăteşte deja argumentarea care urmează. Pentru prima oară după lungă vreme, Parvus apelează la originea lui evreiască pentru a acuza partea opusă de motive antisemite pentru învinuiri. Într-o lungă frază de început, Parvus cere redacţiei

„... ca în interesul democraţiei, păcii şi omeniei să-mi deschideţi şpalturile foii dumneavoastră pentru următoarele rânduri, al căror scop este să respingă câteva minciuni infame, care au fost transmise de la Copenhaga în Rusia, pentru a susţine acolo o crimă judiciară, a cărei violare a dreptului şi al cărei diabolic joc de intrigi întrec tot ce s-a cunoscut în afacerea Dreyfus şi în procesul Beilis..."

Ca dovadă a injusteţii acuzaţiilor împotriva lui, a lui Lenin şi a bolşevicilor, Parvus invocă faptul că Haase a dezminţit pretinsa afirmaţie despre ce apăruse în presă. În continuare, el anunţă că îi va da în judecată pe jurnaliştii ruşi stabiliţi la Copenhaga pentru declaraţia lor încropită. El îi declară „mincinoşi obraznici" şi îi numeşte pe rând, pentru a-i discredita în acest articol. Parvus nu ratează nici ocazia de a se referi la „favorizarea exportului în şi din Germania", care l-ar fi făcut suspect. Şi aceasta tot „o minciună" a „adunăturii de calomniatori" şi a „denigratorilor". Parvus neagă dintr-un condei chiar şi faptul că el însuşi îl chemase pe Ganeţki la Copenhaga şi declară:

„Niciun cuvânt nu este adevărat. Pe domnul Hanecki l-am cunoscut abia la Copenhaga."

În acelaşi mod, contestă relaţiile sale cu Ambasada germană la Constantinopol. În ansamblu, nu pare să-şi fi dat prea multă osteneală, dar, totuşi, a fost foarte atent să-l scoată pe Lenin de sub suspiciune, atunci când spune:

„... Se caută să se stabilească o legătură între mine şi Lenin sau alţi luptători pentru libertate din Rusia şi, după ce m-au calomniat pe mine ca «agent» german, aceasta s-a transferat şi asupra altora. O să mai treacă ceva timp până să fie desfăcut nodul calomniei..."

Parvus a încercat, în acelaşi timp, să-l extragă pe Lenin din suspiciunea care plutea asupra lui însuşi şi să justifice acţiunile bolşevicilor ca „luptă pentru libertate". De ce ar fi devenit el obiectul acestor „calomnii"? Şi Parvus dă personal răspunsul: *„Pentru că pentru acuzatorii ruşi în pregătirea acestui asasinat juridic eu sunt un incomod martor al apărării."* În partea finală a declaraţiei sale, Parvus îşi ia avânt să treacă la cea mai importantă dezminţire – totodată o pledoarie pentru tovarăşii lui bolşevici:

„Dar dacă judecătorii ruşi nu vor să mă asculte, opinia publică din toată lumea mă aude. În faţa acesteia declar: nu am dat niciodată bani

lui Lenin sau celorlalți acuzați, nici ca dar, nici ca împrumut, sau să le fi transmis misiuni din partea Guvernului german sau al oricărui alt guvern, eu însumi nu am primit asemenea misiuni (...). Cine susține contrariul, este un mincinos sau calomniator.

Adevărul își va croi drum, dar tare mă tem, că poporul rus va trebui din nou să-și coboare din spânzurători martirii libertății. Îi va sărbători abia după ce vor fi spânzurați, împușcați sau călcați în picioare.

Copenhaga, 18 august 1917

Dr A. Helphand-Parvus"

Dar nici Berlinul nu stă degeaba. La câteva zile de la scrisoarea de mai sus, Ambasada germană comunică Ministerului de Externe la Berlin:

„Pentru deputatul Erzberger și consilierul de legație secret Nadolny:

Wucherpfennig comunică:

Leitis călătorește zilele acestea în calitate de curier al Legației locale la Petersburg, ia cu el și material incriminator pentru procesul lui Lenin. Conducătorul bolșevic Radek încă prezent aici, raportul despre datele lui pleacă mâine. Prezența lui Goldenberg urgent necesară. Dacă plecarea este întârziată din cauza pașaportului, cere broșurile-Parvus, întrucât ocazie de expediat.

Între timp Meier Großmann (Russkie Vedomosti), întors din Petersburg, a vorbit cu Savenko (comisarul de front al lui Kerenski)[34] *și ministrul. Raportul pleacă după întoarcerea lui Goldberg*[35]. *Rog înștiințați Goldberg de cele de mai sus.*

Legația."

Cu alte cuvinte, retușarea imaginii pare realizată. Berlinul se ocupă mai precaut, în niciun caz mai lent, mai degrabă mai energic, de continuarea susținerii maximaliștilor la Petrograd, deoarece țelul încă n-a fost atins.

---

[34] Corect V. B. Savinkov. *(n.a.)*

[35] J.P. Goldberg era bolșevic, colaborator la „Iskra", mai târziu a trădat partidul; a acționat ca agent între Germania și bolșevivi. *(n.a.)*

27897 vom 23. August 915 vom

Telegramm.

182 67

...nhagen, den 22. August 1917 9 Uhr 59 Min. Nm.

Ankunft: 23. " 4 " -- " Vm.

Die K. Gesandtschaft an Auswärtiges Amt.

774. -Entzifferung-

Für Abgeordneten Erzberger und Geheimen Legationsrat Nadolny:

Wucherpfennig meldet:

Leitis reist dieser Tage als Kurier hiesiger Gesandtschaft Petersburg, mitnimmt auch Belastungsmaterial für Lenin-Prozeß. Bolschewiki-Führer Radek hier noch anwesend, Bericht über seine Angaben abgeht morgen. Anwesenheit Goldbergs dringend nötig. Falls Abreise wegen Paß verzögert erbitte Parvus-Broschüren, da Gelegenheit zum Absenden.

...schrift(i.U.) Erzberger mitgeteilt.

Inzwischen Meier Großmann (Russkija Wjedomosti) aus Petersburg zurückgekehrt, hat Sawenko ("Frontkommissar" Kerenskis) und Minister gesprochen. Bericht abgeht nach Rückkehr Goldbergs.

Bitte Goldberg von vorstehendem zu benachrichtigen.

Gesandtschaft.

Goldberg ist informiert

Weltkrieg 2 gel.

D 967861

Telegrama trimisului german de la Copenhaga la Berlin după campania de dezvăluiri cu privire la legătura Berlin-Parvus-Ganeţki-Lenin raportată la tentativa de puci din iulie a bolşevicilor. Imediat după dezminţire urmează un nou val de ajutoare financiare şi propagandistice pentru Lenin (vezi mijlocul textului), concepute de Parvus.

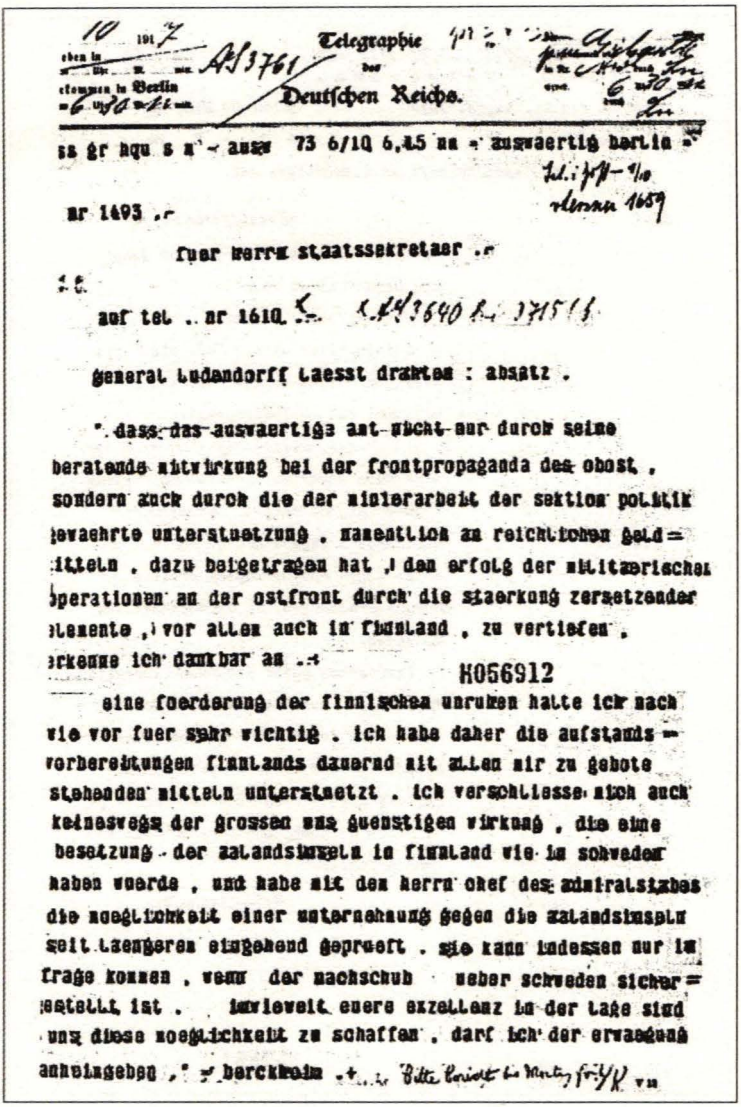

Telegraphie
der
Deutschen Reichs.

sa gr hqu s n ~ ausw 73 6/10 6,45 na = auswaertig berlin =

nr 1493 .=

fuer herrn staatssekretaer .=

:e.

auf tel .. nr 1610 .=

general ludendorff laesst drahten : absatz .

". dass das auswaertige amt nicht nur durch seine beratende mitwirkung bei der frontpropaganda des obost , sondern auch durch die der minierarbeit der sektion politik gewaehrte unterstuetzung , manchen an reichlichen geld= mitteln , dazu beigetragen hat , den erfolg der militaerischen operationen an der ostfront durch die staerkung zersetzender elemente , vor allen auch in finnland , zu vertiefen , erkenne ich dankbar an .=

H056912

eine foerderung der finnischen unruhen hatte ich nach wie vor fuer sehr wichtig . ich habe daher die aufstands= vorbereitungen finnlands dauernd mit allen mir zu gebote stehenden mitteln unterstuetzt . ich verschliesse mich auch keineswegs der grossen aus guenstigen wirkung , die eine besetzung der aalandsinseln in finnland wie in schweden haben wuerde , und habe mit den herrn chef des admiralstabes die moeglichkeit einer unternehmung gegen die aalandsinseln seit langerem eingehend gepruefft . sie kann indessen nur in frage kommen , wenn der nachschub ueber schweden sicher= gestellt ist . inwieweit unsere exzellenz in der lage sind uns diese moeglichkeit zu schaffen , darf ich der erwaegung anheimgeben .= gerckens .+

Bitte Privat an Minister Frhr v.H

În octombrie 1917, generalul Ludendorff mulţumeşte secretarului de stat de la Berlin pentru contribuţia sa la succesul militar împotriva Rusiei, în special pentru „minarea Secţiei de Politică", concepută de Parvus şi „bogatele mijloace financiare", care au contribuit la „adâncirea succesului (...) prin întărirea elementelor dizolvante..."

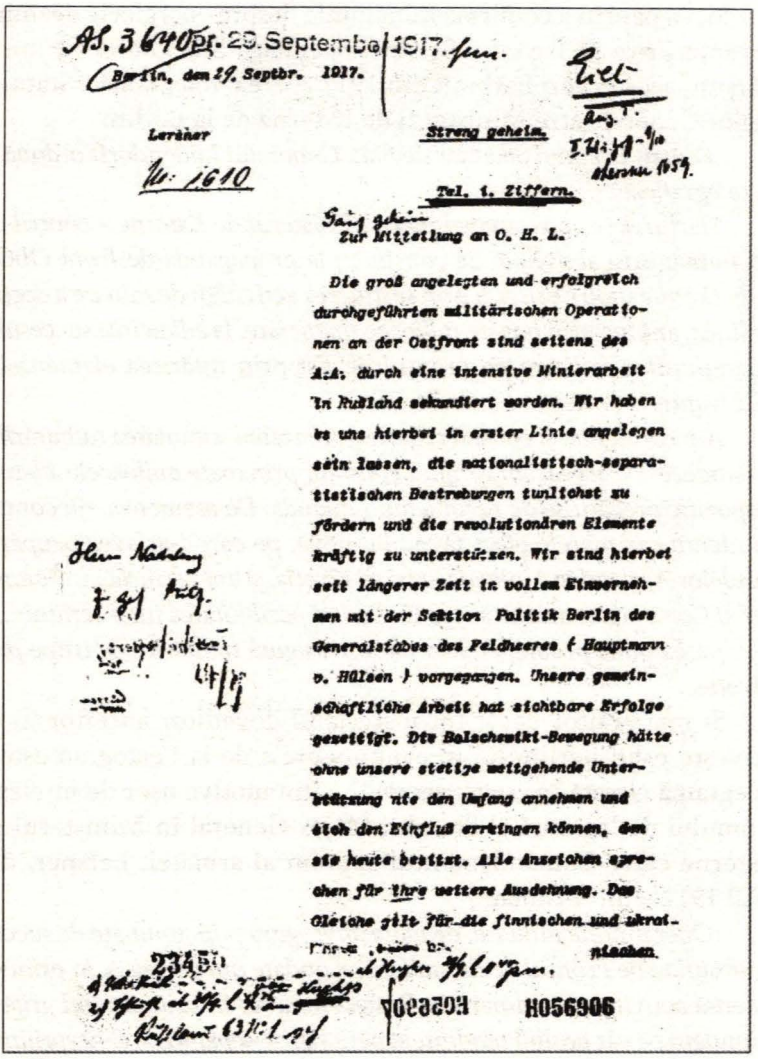

A.S. 3640 pr. 29. September 1917. pm.

Berlin, den 29. Septbr. 1917.

Lerchenfeld

Nr. 1610

Streng geheim.

Tel. i. Ziffern.

Ganz geheim
Zur Mitteilung an O. H. L.

Die groß angelegten und erfolgreich durchgeführten militärischen Operationen an der Ostfront sind seitens des A.A. durch eine intensive Minierarbeit in Rußland sekundiert worden. Wir haben es uns hierbei in erster Linie angelegen sein lassen, die nationalistisch-separatistischen Bestrebungen tunlichst zu fördern und die revolutionären Elemente kräftig zu unterstützen. Wir sind hierbei seit längerer Zeit in vollem Einvernehmen mit der Sektion Politik Berlin des Generalstabes des Feldheeres (Hauptmann v. Hülsen) vorgegangen. Unsere gemeinschaftliche Arbeit hat sichtbare Erfolge gezeitigt. Die Bolschewiki-Bewegung hätte ohne unsere stetige weitgehende Unterstützung nie den Umfang annehmen und sich den Einfluß erringen können, den sie heute besitzt. Alle Anzeichen sprechen für ihre weitere Ausdehnung. Das Gleiche gilt für die finnischen und ukrainischen [illegible]

H056906

Ca pentru a duce ad absurdum toate dezmințirile după dezvăluirile cu privire la axa Berlin-Parvus-Lenin, din iulie-august 1917, în telegrama din 29 septembrie 1917 către Comandamentul Suprem al Armatei, secretarul de stat din Ministerul de Externe de la Berlin îi aminteşte generalului Ludendorff că succesul celor mai recente operațiuni pe Frontul de Est au fost „secondate de intensiva activitate de minare în Rusia". Fraza-cheie: „Fără sprijinul nostru vast şi permanent, mişcarea bolşevică n-ar fi putut niciodată să aibă amploarea (...) pe care o are astăzi..."

Şi, ca pentru a confirma minciunile despre energicele dezmin-ţiri anterioare ale legăturii Berlin-Copenhaga-Stockholm-Lenin, la sfârşitul acestei veri fierbinţi din 1917 apare o telegramă a Statului Major General către Ministerul de Externe de la Berlin:

„Pentru Domnul Secretar de Stat. Generalul Ludendorff ordonă să se telegrafieze:

Mărturisesc cu recunoştinţă că Ministerul de Externe a contribuit nu numai prin activitate de consiliere la propaganda de front ObOst (Oberkommando Ost), ci şi prin susţinerea activităţii de minare a Secţiei Politica, anume prin bogate mijloace financiare, la adâncirea succesului operaţiunilor militare pe Frontul de Est prin întărirea elementelor dizolvante, mai ales în Finlanda.

Am considerat şi consider foarte importantă stimularea tulburărilor finlandeze. De aceea, am sprijinit constant prin toate mijloacele aflate la dispoziţie pregătirile de revoltă din Finlanda. De asemenea, nu contest în niciun caz marele efect favorabil nouă, pe care l-ar avea ocuparea insulelor Aarland în Finlanda, ca şi în Elveţia, şi am verificat cu Domnul Şef al Comandamentului suprem al flotei posibilitatea unei acţiuni (...). S-ar putea pune problema doar dacă se asigură o întărire de trupe prin Elveţia..."

Şi mai grăitor decât tot materialul doveditor anterior în ce priveşte rolul Berlinului în evenimentele de la Petrograd este o telegramă clasată ca „strict secretă" – din motive uşor de înţeles – a omului de legătură al Statului Major General în Ministerul de Externe către Comandamentul suprem al armatei, Lersner, din 29.9.1917 – un rezumat:

„Operaţiunile militare, de mare anvergură şi încununate de succes, desfăşurate pe Frontul de Est au fost secondate din partea A.A. printr-o intensă activitate de minare în Rusia. Am avut în primul rând grijă să stimulăm pe cât posibil tendinţele naţionalist-separatiste şi să sprijinim puternic elementele revoluţionare. Am acţionat de multă vreme de comun acord cu Secţia politică a Statului Major General al Armatei terestre (Căpitanul v. Hülsen). Munca noastră comună a înregistrat succese vizibile. Fără sprijinul nostru vast şi permanent, mişcarea bolşevică n-ar fi putut avea niciodată amploarea şi nu şi-ar fi cucerit influenţa pe care le are astăzi. Toate indiciile pledează pentru o nouă

extindere. Același lucru este valabil pentru tendințele de independență finlandeze și ucrainene (...).

Potrivit știrilor primite recent, situația din Rusia este de așa natură, încât este de așteptat ca orice zguduitură mai puternică să provoace falimentul țării cu o viață economică ruinată și cu greu menținută pe linia de plutire de agenți englezi...

St.S."

Jocul s-a terminat

În octombrie 1917, Lenin primește în ascunzătoarea sa finlandeză o știre alarmantă.

La 20 septembrie după calendarul rus – 3 octombrie după cel occidental, Guvernul austro-ungar se adresase Angliei, prin Spania, prin intermediari discreți cu oferta ținută în strict secret, pentru a intra în tratative cu conducerea acesteia în scopul încheierii unei păci separate. Guvernul britanic a cerut părerea aliaților săi – mai ales Franței și Rusiei (sub Kerenski ca prim-ministru); acestea și-au manifestat disponibilitatea pentru discuții de principiu. În acest sens, Londra a răspuns Vienei, că îi așteaptă propunerile.

N-a urmat niciun răspuns.

Dar, o lună mai târziu, pe 23 octombrie/5 noiembrie, Guvernul provizoriu rus a primit prin ambasadorul britanic o știre de la ministrul de Externe, Balfour. Conform acestei telegrame de la Londra, cu cinci zile în urmă trimisul austriac la Berna reînnoise în fața colegului britanic dorința Austro-Ungariei de a intra în tratative de pace și transmisese declarația, că *„Austro-Ungaria îi propune Angliei ca aceasta să înceapă tratative de pace în secret și separat de Germania și aliații ei; în continuare, guvernul austro-ungar solicită ca acest demers să fie ținut secret față de celelalte puteri și că Austro-Ungaria consideră de datoria ei de a declara înainte de începerea tratativelor că, cu toate succesele cucerite până în acest moment în Italia, garantează integritatea teritoriului italian în granițele dinainte de război..."*

Guvernul provizoriu s-a declarat de acord cu această ofertă a Austro-Ungariei și i-a adus-o la cunoștință fără întârziere.

Acest eveniment important trebuia să rămână deocamdată secret; în afara lui Kerenski – de la sfârşitul lui iulie prim-ministru în locul principelui Lwow – şi a ministrului de Externe, Tereşcenko, acest fapt era cunoscut numai de cinci persoane din Comisia pentru afaceri externe, iar acestea trebuiau să se oblige că vor păstra secretul.

Oricât de tainic şi prudent s-au făcut tatonările de pace – Lenin a prins totuşi de veste. Dacă toate acestea ar fi dus la succes – cea mai importantă lozincă a bolşevicilor pentru acapararea puterii, chemarea la pace, ar fi rămas zadarnică. După înaintarea amenințătoare a trupelor germane de la ofensiva din vară care, potrivit cuvintelor de laudă din telegrama lui Ludendorff către Ministerul de Externe, pe care am citat-o, „nu în ultimul rând" a fost „încununată de succes datorită acțiunilor de subminare", în capitala rusă s-a instalat din nou starea de spirit a sfârşitului lumii: oricum, Riga era deja cucerită.

Kerenski l-a chemat în grabă pe generalul Kornilov, de vreme ce numai lui i se putea încredința misiunea de a apăra cu regimentele lui de cazaci capitala rusă: pe care alt regiment s-ar mai fi putut baza după necontenita propagandă a bolşevicilor de a depune armele, întrucât orice continuare a luptei ar fi fost lipsită de sens? În acelaşi timp, numai Kornilov avea capacitatea de a ține în şah bolşevicii. Dar generalul a cerut să aibă şi la Petrograd puteri depline şi subordonare dreptului lui de comandă. Kerenski a dat înapoi, se temea să nu-şi piardă puterea. Era aceasta o tentativă de puci militar? Sub această suspiciune sau cu acest pretext, prim-ministrul îl arestează pe general „ca trădător". În această zi, Kerenski a dat Rusia pradă duşmanilor interni şi externi.

Având în vedere haosul intern care s-a extins de la Revoluția din februarie cu vacuumul său de putere, întărit de pierderile de pe front, prim-ministrul a devenit politicianul cel mai detestat de populație. După ce, treptat, acuzațiile aduse bolşevicilor în urma tentativei de puci din iulie s-au împotmolit, aceştia fiind eliberați din arest „din lipsă de dovezi", ceea ce a dat apă la moară campaniei masive în apărarea lor, în ultimul timp numărul adepților lor a

crescut. Ziarele tipăreau scrisori deschise către Kerenski, în care patrioții cereau să se pună odată capăt fantomei „trădătorilor de țară". Campania condusă de Parvus, concepută ca scriere în apărare sub titlul „Răspuns lui Kerenski & Co" – în realitate o scriere propagandistică – nu și-a ratat obiectivul. După ce a vorbit de tentativa de puci din iulie ca „evoluție socialistă", el a făcut profeția următoare:

„Sunt sigur că în curând mișcarea revoluționară din Rusia va fi atât de puternică, încât va impune pacea. Kerenski și garda lui de nebuni nu vor putea rezista prin asuprire (...) torentului evoluției..."

– prin care Parvus sugera că răsturnarea guvernului Kerenski era calea spre pace.

Ținând cont de situația instabilă, Kerenski amânase alegerile pentru Adunarea constituantă, fixate deja după Revoluția din februarie, pentru 12/25 noiembrie. Congresul Sovietelor pentru pregătirea acestora fusese stabilit pentru 7/20 noiembrie. Desigur, mai era încă o lună până atunci, dar nu destul pentru bolșevici pentru a recupera distanța față de celelalte partide. Lenin știa că la aceste alegeri partidul său n-ar fi obținut niciodată numărul de voturi necesar pentru o preluare legitimă a puterii. Trebuia să le-o ia înainte.

Acum știrea despre oferta de pace, care de data aceasta venea direct de la un guvern și fusese acceptată de Guvernul provizoriu, îl punea, în plus, sub presiunea timpului. În timp ce Kerenski a dezmințit cât mai sonor orice zvonuri legate de această temă, pe ascuns se stabilește termenul pentru o Conferință la Paris pentru 3/16 noiembrie și, zece zile mai târziu, se convine asupra tratativelor Turciei și Bulgariei cu Rusia.

Tovarășii cu care este Lenin în contact sunt sceptici. Simt prea adânc până în oase experiențele din iulie, când guvernul a pus capăt cu ușurință tentativei lor de lovitură de stat. Dar Lenin presează și argumentează:

„Ar fi naiv să așteptăm majoritatea formală a bolșevicilor. Nicio revoluție nu așteaptă. Istoria nu ne va ierta, dacă nu luăm acum puterea..."

În acest timp – la mijlocul lui octombrie – Statul Major General german, care după eşuarea tentativei de răsturnare dată de bolşevici în vară, nu mai vrea să se bazeze pe apropiata victorie a acestora – laolaltă cu încheierea imediată a păcii aşa cum se convenise, stabileşte o nouă ofensivă. Îşi aduce din nord-vest flota şi o mobilizează cu un sprijin aerian masiv. Această bătălie arată încă o ultimă dată capacitatea de rezistenţă a armatei ruse – cel puţin a acelor unităţi, care rămăseseră loiale. În ciuda superiorităţii calitative şi, de data aceasta, chiar cantitative a inamicului, marina rusă poate apăra relativ mult timp intrarea în Mohnsund.

Dar apoi bateriile de coastă ruse sunt bombardate din aer. Germanii pot să iniţieze manevrele lor terestre pe insula Oesel şi în fortăreţele Mohnsund. Fără apărare, accesul spre Kronstadt şi Petrograd este deschis.

Acum Lenin nu mai pierde deloc timp. Tocmai din valul acestei stări de spirit distrugătoare legate de catastrofă vrea să poarte atacul frontal asupra guvernului şi să folosească momentul pentru a preîntâmpina conferinţa de pace şi alegerile – acum ori niciodată.

La 12/25 octombrie şeful partidului îşi convinge colaboratorii săi temători. Acum nimic nu va mai fi lăsat la voia întâmplării. Conform conceptului, dar şi teoriilor acţiunilor sale comune cu Parvus din preajma anului 1905, Troţki fondează un Comitet revoluţionar militar în cadrul Sovietului din Petrograd. Sub masca unor „măsuri de protecţie în faţa invaziei germane" este demarată pregătirea logistică a unui puci armat împotriva guvernului. În afară de soldaţi, muncitorii primesc şi ei arme şi se vor numi „Garda roşie". Troţki şi Kamenev îi mobilizează în cuvântări zguduitoare pline de patos revoluţionar „Să apere idealurile revoluţiei", întrucât Kerenski este pe cale „să vândă duşmanului german libertatea şi onoarea". Guvernul trebuie răsturnat şi trebuie instaurată o „dictatură a proletariatului", deoarece numai aceasta ar fi „adevăratul păzitor al păcii şi numai astfel ar putea fi cucerite libertatea şi proprietatea asupra pământului pentru toţi".

În faţa chemării făţişe a lui Troţki la lovitură de stat, guvernul se simte presat să ia o hotărâre. Dar nu s-au mai auzit destul de des lucruri asemănătoare? Şi, la urma urmelor, Troţki nu a numit un

moment anume. Cererea câtorva membri ai Cabinetului de a-i pune, din motive de precauţie, sub supraveghere pe potenţialii conducători ai unei răsturnări a fost respinsă. Nu doreau să se expună unui reproş de represiune şi să-şi piardă renumele de partid liberal – aşa a argumentat majoritatea care, oricum, făcea parte din aripa stângă. Ca de obicei, discuţiile au degenerat în nesfârşite certuri despre modul de a proceda în continuare.

Şi astfel, în noaptea de 25 spre 26 octombrie (6/7 noiembrie) – încă târziu în noapte, la Palatul de Iarnă se desfăşoară o şedinţă de criză a Guvernului provizoriu, în timp ce puciştii ocupau în linişte şi nestingheriţi punctele-cheie strategice ale Petrogradului. În oraş domneşte un calm relativ – s-a dispus interdicţia de a ieşi din oraş, se aud focuri de armă răzleţe. La un semnal, un mic detaşament se pune în mişcare în direcţia Palatului de Iarnă, în faţa căruia câţiva stegari îşi încălzesc mâinile în jurul unor mici focuri. Lângă sala de bal încă nu se discută deloc acest subiect. Zgomotele care se amplifică în casa scării nu promit nimic bun. Kerenski încearcă să scape printr-o ieşire secretă. Tocmai la timp, înainte ca bărbatul din fruntea brigăzii de atac să deschidă violent uşa şi să se răstească la miniştrii consternaţi:

„Sunteţi arestaţi! V-a trecut vremea!"

Răsturnarea s-a petrecut fără ca locuitorii oraşului să fi observat ce se întâmpla. În timp ce a doua zi dimineaţa, în casele nobile, valeţii le serveau stăpânilor lor micul dejun spunând în treacăt „De altfel, avem un nou guvern...", deasupra capitalei flutură manifeste cu comunicarea programatică a noilor deţinători ai puterii:

„Către cetăţenii Rusiei!

Guvernul provizoriu a fost înlăturat! Puterea de stat a trecut în mâinile Organului Consiliului deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor ai Comitetului militar revoluţionar din Petrograd, care se află în fruntea proletariatului şi a garnizoanei din Petrograd. Cauza pentru care a luptat poporul: încheierea neîntârziată a unei păci democratice, anularea dreptului de proprietate al proprietarilor funciari, controlul muncitorilor asupra producţiei, formarea unui Guvern al Sovietelor – toate acestea sunt asigurate.

Trăiască Revoluţia muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor!

Comitetul militar revoluţionar al Sovietului deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd.

26 octombrie 1917, ora 10."

Două zile mai târziu la Ministerul de Externe din Berlin soseşte o telegramă de la ofiţerul de legătură către Statul Major General:

„Marele Cartier General, 9 noiembrie 1917, ora 8.

Sosire: ora 8,30.

Secretarul de legaţie către Ministerul de Externe. Nr 1628.

Generalul Ludendorff a telegrafiat colonelului şi generalilor von Mackensen, von Seecht, von Cramon (pentru generalul von Arz):

«Potrivit convorbirilor telefonice interceptate, la Petersburg s-a declanşat o revoluţie, în care Consiliul muncitorilor şi soldaţilor ar fi câştigat. Pare să vrea să împiedice trimiterea de trupe de pe front la Petersburg. Pentru noi victoria Sovietului muncitorilor şi soldaţilor este dezirabilă. În acest sens, rog să fie valorificate convorbirile telefonice interceptate pentru folosirea propagandei.»

Semnat Lersner."

Încă în aceeaşi zi, secretarul de stat telegrafiază Ministerului Finanţelor:

„Excelenţă. Am onoarea cu referire la convorbirile cu trimisul von Bergen şi directorul ministerial Schröder să cer să binevoiţi să puneţi la dispoziţia Ministerului de Externe pentru propaganda politică în Rusia suma de cincisprezece milioane de mărci în baza capitolului 6 paragraful II al bugetului extraordinar. În funcţie de desfăşurarea evenimentelor, îmi rezerv dreptul de a înainta Excelenţei Voastre o nouă cerere de aprobare a unor noi sume. Aş rămâne recunoscător pentru o accelerare pe cât posibil.

St.S."

La 10 noiembrie însărcinatul cu afaceri german la Copenhaga, von Wittgenstein, telegrafiază, printre altele, la Berlin:

„Pentru realizarea programului său, Lenin are nevoie de sprijinul Germaniei. Acesta ar consta în principal ca Guvernul german să recunoască oficial ţelurile de război de până acum ale partidelor

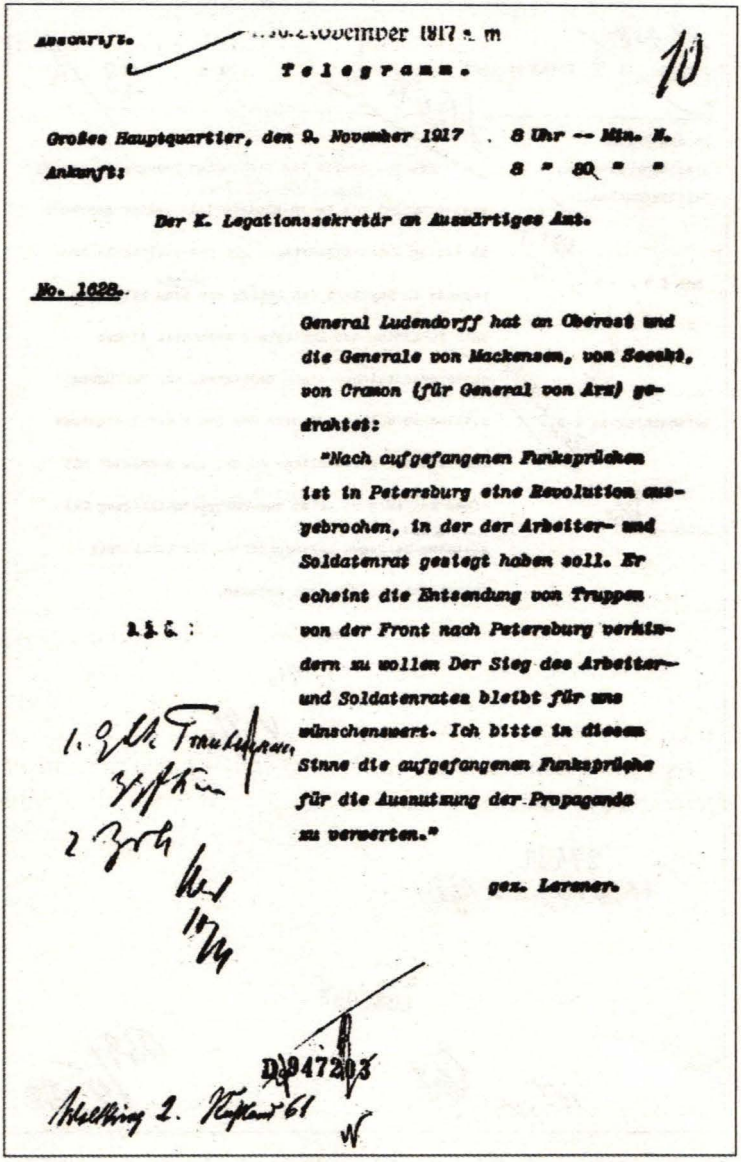

Abschrift. 9. November 1917 a. m.

Telegramm.

10

Großes Hauptquartier, den 9. November 1917 . 8 Uhr -- Min. N.
Ankunft: 8 " 30 " "

Der K. Legationssekretär an Auswärtiges Amt.

No. 1628.

General Ludendorff hat an Oberost und die Generale von Mackensen, von Seeckt, von Cramon (für General von Arz) gedrahtet:

"Nach aufgefangenen Funksprüchen ist in Petersburg eine Revolution ausgebrochen, in der der Arbeiter- und Soldatenrat gesiegt haben soll. Er scheint die Entsendung von Truppen von der Front nach Petersburg verhindern zu wollen. Der Sieg des Arbeiter- und Soldatenrates bleibt für uns wünschenswert. Ich bitte in diesem Sinne die aufgefangenen Funksprüche für die Ausnutzung der Propaganda zu verwerten."

gez. Lersner.

D 947203

Abteilung 2. Kopien 61

Comunicarea din 9 noiembrie 1917 de la Statul Major General german către Ministerul de Externe cu privire la lovitura de stat a lui Lenin, care, potrivit calendarului occidental, a avut loc în noaptea de 6 spre 7 noiembrie.

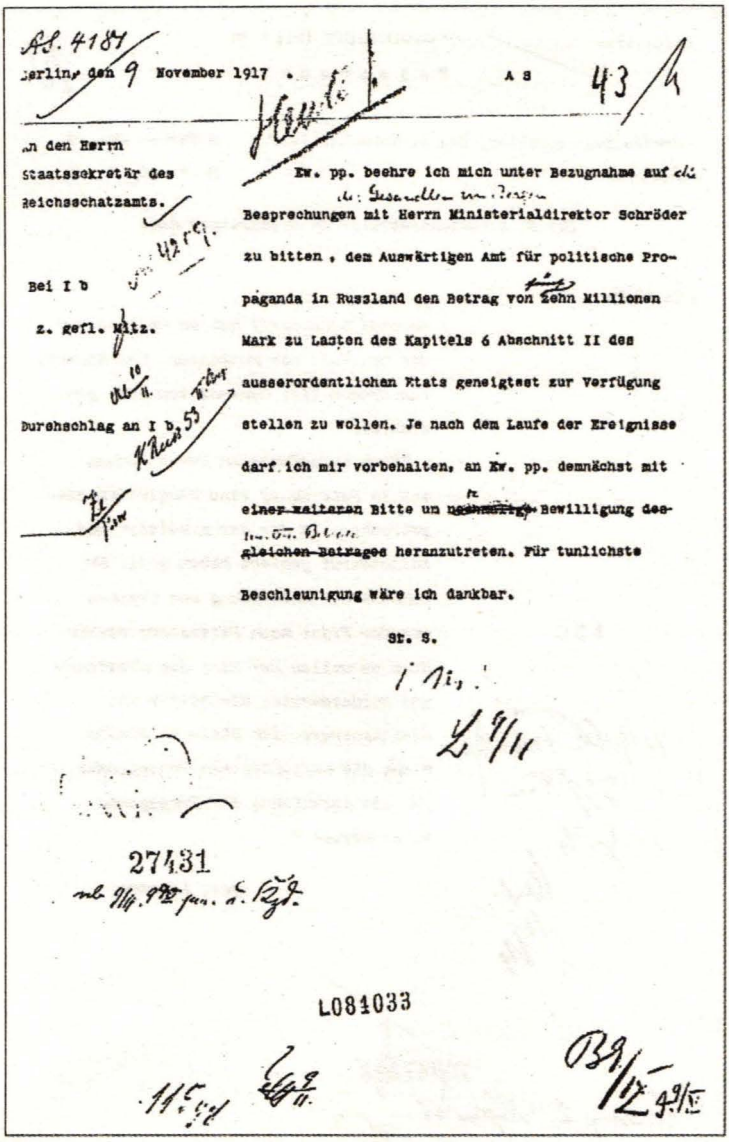

A.S. 4184

Berlin, den 9 November 1917. A S 43/1

An den Herrn
Staatssekretär des
Reichsschatzamts.

Bei I b
z. gefl. Mitz.

Durchschlag an I b, 53

Ew. pp. beehre ich mich unter Bezugnahme auf die Besprechungen mit Herrn Ministerialdirektor Schröder zu bitten, dem Auswärtigen Amt für politische Propaganda in Russland den Betrag von zehn Millionen Mark zu Lasten des Kapitels 6 Abschnitt II des ausserordentlichen Etats geneigtest zur Verfügung stellen zu wollen. Je nach dem Laufe der Ereignisse darf ich mir vorbehalten, an Ew. pp. demnächst mit einer weiteren Bitte um Bewilligung des gleichen Betrages heranzutreten. Für tunlichste Beschleunigung wäre ich dankbar.

St. S.

27431

L081033

Abia trecuseră trei zile de la luarea puterii de către Lenin, că secretarul de stat de la Ministerul de Externe german vrea să-i facă rost de cincisprezece milioane de mărci, așa cum se vede din telegrama din 9 noiembrie 1917 către Ministerul Finanțelor.

majorității. Întrucât, în esență, aceste țeluri concordă cu cele ale maximaliștilor, Lenin poate cere Aliaților să înceapă negocieri pe această bază și, în caz de respingere, Rusia să poată să dezavueze îndatoririle față de Antanta..."

Respectiva concordanță a țelurilor de război și pace ale politicii germane în Est cu cele ale bolșevicilor a fost recomandată de Parvus ambasadorului Brockdorff-Rantzau la Copenhaga în cadrul unei convorbiri secrete, încă după Revoluția din februarie. El legase astfel victoria bolșevicilor de realizarea țelurilor Germaniei în Est și în funcția lui de sfătuitor jucase totul pe cartea bolșevicilor.

Vestea triumfală despre preluarea puterii de către Lenin îl găsește pe Parvus la Viena. În toamna acestui an, după o cură la Marienbad, plecase în Elveția înainte de a începe și în media occidentale publicitatea crescândă a relațiilor germano-bolșevice și a rolului său. De acolo, s-a dus cu noul său prieten și lobbist, Victor Naumann, la Viena. Naumann – ulterior șeful presei în Ministerul de Externe – fusese angajat, în baza multiplelor sale contacte, de Parvus pentru a-și prezenta planurile legate de Rusia printre politicieni și militari. În acest context, Naumann a inițiat o întâlnire cu ministrul de Externe austriac Czernin, prințul moștenitor al Bavariei și generalul Ludendorff.

În timp ce Parvus așteaptă un termen de audiență la Czernin, devine, spre propria sa surprindere, martor al reacțiilor vieneze la lovitura de stat a lui Lenin. La 9 noiembrie, la două zile după puciul din Petrograd, „Ziarul muncitoresc" din Viena a salutat euforic evenimentul ca pe o „revoluție pentru pace" și a prevestit o „nouă epocă în lupta de eliberare a proletariatului internațional". Așa sună și lozincile demonstrației de masă, cu care muncitorimea vieneză străbate duminică, 11 noiembrie, străzile orașului.

La o zi după aceasta, Parvus primește de la Biroul din străinătate de la Stockholm al bolșevicilor o telegramă cu un conținut asemănător celui trimis de însărcinatul cu afaceri german de acolo la Berlin. Este vorba de susținerea publică necesară a noului guvern de la Petrograd prin greve și demonstrații în țările vestice. Parvus este rugat de tovarășii săi să vină cât mai curând posibil la Stockholm.

La discuția cu Czernin asistă Naumann. Din raportul acestuia către cancelarul Reich-ului german, Hertling, rezultă că Parvus, cvasi purtător de cuvânt al lui Lenin pentru tratativele de pace, consideră, în mod generos, posibilitatea ca unele teritorii, cum ar fi Polonia, Lituania sau Curland și chiar Ucraina, să fie desprinse din Imperiul rus. Cât despre Finlanda, cazul este ca și hotărât – Germania vrea ca, susținută prin acțiuni militare, să exercite presiune asupra guvernului rus pentru recunoașterea independenței finlandeze și plănuiește ca pe tronul Finlandei să fie pus ginerele împăratului Wilhelm. Naumann adaugă la reproducerea întrevederii dintre Czernin și Parvus părerea sa, că hotărârea cu privire la desprinderea unor teritorii „poate fi în așa fel stabilită atunci, încât să corespundă dorințelor noastre". Și, într-o atare situație, Germania nu joacă deloc cu Austria – ca și invers – cu cărțile pe față, cum s-ar cuveni ca în cazul unui aliat.

Parvus argumentează perspectivele unei scindări a Imperiului rus prin revendicarea repetată a lui Lenin privind dreptul popoarelor la autodeterminare – desigur, fără a mai menționa catalogul programului secret, pe care Lenin îl confecționase, în 1915, prin Kesküla pentru guvernul Reich-ului german în cazul în care ar prelua puterea cu ajutor german. Berlinul a dispus imediat prin Biroul pentru străinătate de la Stockholm alocarea unui ajutor urgent de două milioane de mărci pentru guvernul Lenin, sumă ce a fost predată prin socialistul elvețian Carl Moor, numit „Baier" în corespondențele secrete.

Când Parvus este deja pe drum spre Berlin pentru următoarea sa rundă de convorbiri, Czernin îi scrie omologului său german o scrisoare pe mai multe pagini, în care încurajează inițierea urgentă de tratative de pace „pentru a exploata șansa ceasului". După cum se arată, cele două puteri aliate nu trebuiau în niciun caz să apară ca o singură voce la tratativele de pace.

La Berlin, Parvus îi predă subsecretarului de stat von der Bussche un memorandum, în care recomandă ca guvernul german să răspundă oficial cât mai curând posibil lozincii de pace a lui Lenin, pentru a întări spatele noului guvern – sau, în cuvintele lui, „mișcării pentru pace din Rusia". Apoi, ar mai trebui ca răspunsul

să fie „formulat într-un spirit binevoitor", adică să se păstreze formula „fără anexiuni şi contribuţii". Recomandarea este formulată atât de tipic pentru Parvus, încât documentul aproape că nici nu mai are nevoie de menţiunea lui von Bergen „De la Dr Helphand-Parvus". Referitor la posibilele separări teritoriale, Parvus se exprimă, în orice caz, mai prudent decât în convorbirea de la Viena şi consideră, pur şi simplu, că ele „nu sunt excluse" – dar, în orice caz, depind de acordul deplin al guvernului rus. Într-un cuvânt, Parvus face, mai ales, lobby pentru regimul lui Lenin în vederea consolidării lui – dar, până aici, aceasta coincide şi cu interesele guvernului german, deoarece fără Lenin niciodată acesta nu şi-ar vedea transpuse în realitate proiectele.

La fel ca după Revoluţia din februarie, Parvus încearcă din nou să-i lege de bolşevici pe conducătorii socialiştilor majoritari germani ca cvasi parteneri la un nivel de clasă în dialogul pentru pace. Ebert şi Scheidemann pot să profite doar puţin din chemările la grevă în Germania ca manifestare de simpatie pentru Lenin – cel mult din ideea sa de pledoarie publică pentru încheierea grabnică a păcii. Pentru politicieni este limpede ceea ce Parvus pare să ignore: tratativele trebuie să fie o problemă a guvernului şi să nu fie lăsate pe seama unei fracţiuni din parlament. Sau poate că agerul german rus vizează deja o manevră de deconectare a guvernului imperial în perspectiva răsturnării lui ulterioare? Oricum, continuându-şi călătoria spre Stockholm, Parvus poate să le aducă lui Radek şi Ganeţki (Ganeţki este deja în drum spre Rusia) spre publicare o rezoluţie de salut a conducerii Partidului german.

La Berlin, Parvus concepuse el însuşi textele pentru manifestările de simpatie de la Dresda şi dintr-un alt oraş. Funcţionarii din Ministerul de Externe s-au arătat circumspecţi faţă de aceste mesaje propagandistice şi chiar au împiedicat transmiterea lor către organizatorii demonstraţiilor din alte oraşe. Încet, dar sigur, drumurile celor doi parteneri inegali încep să se despartă, deoarece ţelurile urmărite nu mai coincid.

La Stockholm, Parvus formulează în biroul lui Radek mesajul de răspuns în numele Partidului bolşevic către SPD şi USPD.

Apoi îşi ia deoparte tovarăşul, înainte ca acesta să plece la Petrograd, şi-l atrage într-o discuţie personală confidenţială. Aici el îi dezvăluie cea mai mare dorinţă de care este cuprins de când a elaborat Programul pentru o revoluţie în Rusia: întoarcerea în Rusia. Acum, când a ajuns la ţelul activităţii sale desfăşurate ani de zile, vrea să se pună el însuşi în slujba guvernului revoluţionar al Sovietelor.

Rareori l-a văzut cineva pe magnatul revoluţionar atât de umil cum l-a văzut azi Radek, care-i ascultă declaraţiile. Parvus recunoaşte că, după revolta din iulie, în cercurile de partid ruse s-au vehiculat „suspiciuni şi calomnii", care ar putea să afecteze imaginea noului guvern. Dar el ar fi gata să dea socoteală în faţa unui „tribunal muncitoresc" şi, dacă va fi nevoie, se va supune hotărârii acestuia. Radek promite să-i comunice lui Lenin personal această dorinţă şi pleacă.

În acelaşi timp – în ultimele zile din noiembrie – nori sumbri se adună deasupra lui Parvus. Schimbul de telegrame de salut între social-democraţii germani şi bolşevici prin intermediul lui Parvus i-a supărat pe conducătorii aripii moderate a socialiştilor. Curând Parvus devine ţinta criticii publice, de data aceasta în Germania.

Nici când în vară media occidentale îl identificase ca om de legătură între Berlin şi Lenin, el n-a reuşit să se disculpe. La reproşul de a fi fost curierul cu bani, el ripostase retoric provocator: *„Dacă le-am dat bani bolşevicilor? Eu le-am dat ceva mult mai rău: voinţa revoluţionară a proletariatului rus..."*

Deputatul Hugo Haase, cunoscut deja ca critic al acestuia din remarca sa privitoare la Parvus de la Copenhaga, atacă acum SPD-ul, pentru că *„ar avea nevoie să se folosească pentru speculaţiile legate de război de un om atât de suspect" şi „de a trimite un rus, care, în plin război, ar deveni cetăţean german, ca negociator cu bolşevicii".*

Scheidemann întâmpină mari greutăţi în a-şi susţine încrederea în integritatea celui atacat. Starea de spirit la Berlin împotriva lui Parvus s-a declanşat.

La toate se adaugă Ministerul de Externe, care este şi mai puţin interesat decât după Revoluţia din februarie, ca Parvus să se implice ca mediator între socialiştii majoritari germani şi bolşevici în

pregătirile pentru tratativele de pace. Ca să nu mai vorbim de faptul că obiectivele guvernului s-au schimbat din primăvară, iar el intenționează ca, fiind unicul sponsor al lui Lenin, să fixeze el condițiile.

Pentru toate eventualitățile, Ministerul de Externe a instalat în importanta placă turnantă de la Stockholm dintre Germania și Rusia un departament propriu pentru Rusia în Ambasada germană, care este condus de Kurt Riezler. Acesta asistase la acea memorabilă întrevedere inițiată de Parvus, din februarie 1915, în Wilhelmstrasse pentru a-și prezenta programul său revoluționar. La Copenhaga, Riezler manifestă mai puțină simpatie pentru Parvus decât Brockdorff-Rantzau și nu vede în el decât un agent, care, dincolo de indicațiile Ministerului de Externe, nu are activități proprii.

Paralel cu aceasta, Ministerul de Externe austriac a trimis și el la ambasada sa din Stockholm un consilier special pentru Rusia, consilierul de legație, prințul Emil von Fürstenberg. Acesta se plânsese deja într-o telegramă trimisă la Viena la 22 noiembrie că *„eforturile de pace cu ajutorul personalității bizare a intermediarului german" n-ar „fi tocmai facilitate"*. În orice caz, el poate schița clar reprezentările sale – ale lui Parvus –, atunci când îi scrie ministrului său de Externe, anume că *„ar fi dificil să fie conciliate cu cele din Wilhelmstrasse. El pornește (...) de la alte premise (...). Helphand este un vechi revoluționar rus, care chiar și în ultimii doi ani a colaborat efectiv la pregătirea răsturnărilor din Rusia și acum ar vrea să-și încoroneze opera pretinzând că a realizat o pace a înfrățirii între popoare sub auspiciile lui (...).*

El lucrează o treime pentru Puterile Centrale, o altă treime pentru social-democrație și o a treia treime pentru Rusia, al cărei proletariat ar vrea să și-l îndatoreze prin realizarea unor condiții favorabile. Se recomandă supravegherea strictă a mișcărilor sale de șah și să nu i se permită să devină prea intrepid..."

Treptat, Parvus este deconectat de Berlin și Viena din alte evenimente. Acum, el încearcă pe cont propriu să organizeze o conferință de pace socialistă în una din țările scandinave – ceea ce ar întări rolul acestui partid la nivel internațional și, în afară de

aceasta, ar însemna un sprijin mediatic. Dar, în felul acesta, el ameninţă să contracareze planurile Puterilor Centrale. Tratativele de la Brest-Litovsk – locul a fost impus de guvernul german – bat la uşă. Când Parvus reuşeşte să-l piloteze pe credulul conducător de partid Scheidemann la discuţii cu reprezentanţii bolşevici la Biroul lor pentru străinătate de la Stockholm, Berlinul este alarmat. Secretarul de stat cere ca Scheidemann să fie reţinut în oprirea sa în tranzit la Copenhaga. I se arată clar că tratativele separate socialiste nu numai că încalcă constituţia, dar şi fac jocul Antantei. Scheidemann îi promite trimisului la Copenhaga, înainte de a pleca mai departe, că nu va trata la Stockholm cu reprezentanţii bolşevicilor.

La Stockholm îl aşteaptă Riezler, care, ca şi colegul lui, îl avertizează în privinţa activităţilor. Când, până la urmă, are loc o convorbire cu un om al trio-ului Biroului extern al bolşevicilor, Worowski (alias Orlowski) şi Parvus, Scheidemann rămâne fidel liniei promise Berlinului. El nu se lasă antrenat nici în cele patru conferinţe favorizate de Parvus la Stockholm sau Copenhaga, unde Parvus ar vrea să exploateze propagandistic evenimentul, şi nu se angajează în niciun fel. Parvus nu mai are nicio şansă.

În cele din urmă, diplomaţii germani mai încearcă să-l scoată pe turbulentul rus din Stockholm şi îl convoacă, sub un pretext oarecare, la Berlin pentru „consultări cu caracter economic". Dar Parvus vrea să aştepte la Stockholm întoarcerea lui Radek. Un „Da" de la Lenin i-ar schimba dintr-o lovitură poziţia sa şi la Berlin. Pretextând că n-ar avea bilete de tren, rămâne acolo bătut în cuie până se întoarce Radek de la Petrograd.

Se pune întrebarea dacă Lenin a meditat serios la oferta lui Parvus –, deoarece, în fond, pare o naivitate. Ar tolera Lenin lângă el un concurent superior intelectual şi tot atât de obsedat? Nu s-ar putea ca aceasta să divizeze definitiv partidul? Dar, mai ales: poate Lenin să-şi permită, atât de curând după dezvăluirile din iulie cu toate dezminţirile date, să fie numit dintr-o suflare împreună cu Parvus? Oricum, a mai trebuit să ia atitudine chiar şi referitor la relaţia prietenului său Ganeţki cu Parvus, şi din august până în septembrie au avut loc opt şedinţe interne de partid numai pe

această temă (ale căror procese verbale prezintă câteva misterioase locuri goale). În cele din urmă, Lenin a trebuit să renunțe să-l trimită pe Ganețki la Stockholm ca reprezentant al noului guvern, pentru că Comitetul Central a votat de trei ori împotrivă. Lenin a trebuit să cedeze și a trimis-o în locul acestuia în această funcție pe Alexandra Kollontai.

În sfârșit, la mijlocul lui decembrie, Radek se întoarce. Se bucură din plin cu cinismul și invidia strânsă de-a lungul anilor față de negustorul plin de succese al Revoluției, când îl umilește acum pe Parvus cu răspunsul de refuz din partea lui Lenin. „Revoluția nu îngăduie pe nimeni care are mâinile murdare", citează Radek răspunsul lui Lenin. Și așa rămâne.

Iată-l acum pe Parvus trădat de propriii săi tovarăși și respins de către cel pentru care jucase rolul creatorului de regi. Acum și-a pierdut și baza de operații cu care putea opera la pârghia politicii germane a Rusiei. Odată cu scopul etapei – pentru Berlin și pentru Lenin –, el și-a atins propriul scop. Și acum a devenit Maurul, care poate să plece.

Deprimat, Parvus anunță în Wilhelmstrasse, care l-a rechemat de la Stockholm, că este gata să vină.

Berlinul îl întâmpină mai prietenos decât s-ar fi așteptat după dovezile de neîncredere primite și îi dă sentimentul că mai poate fi folosit. Și încă se mai poate: tratatul de pace încă n-a fost semnat și chiar dacă – cine știe dacă, mai târziu, nu se va vrea să fie sigur că se vor debarasa de Lenin – „treaba terminată, urmează despărțirea", după cum a mâzgălit împăratul Wilhelm pe marginea unei scrisori. Era ce prevăzuse Kurt Riezler, când i-a scris din Stockholm lui von Bergen la Berlin, pentru a pregăti primirea lui Parvus:

„Dacă interesele lui merg din nou paralel cu cele ale noastre, va deveni din nou foarte important și aș dori foarte mult să recomand să i se solicite sfatul absolut confidențial și intim, în special în problema română (...) Este, totuși, o figură puternică și are idei excelente. Se poate întâmpla ca în scurt timp să fim interesați să ne sprijinim în Rusia pe cercuri mai largi decât pe cele ale lui Lenin, și, în acest caz, avem neapărat nevoie de el. El nu trebuie să intre la gânduri că aici nu se vrea decât îndepărtarea lui.

Nu am nimic împotriva întoarcerii lui, odată ce lucrurile merg bine la Brest. Cred doar că, în curând, putem avea nevoie de el într-un alt loc..."

Între timp, încă în decembrie 1917 la Brest-Litovsk au început, totuşi, tratativele de pace. Între cele două părţi, ani de zile parteneri în secret, devine vizibilă o prăpastie adâncă. Nici urmă de lozinca „Fără anexiuni şi contribuţii". Din cauza giganticelor pretenţii teritoriale, economice şi financiare germane discuţiile se împotmolesc curând. Concret: partea germană cere un sfert din teritoriul rus din Europa cu separarea Estoniei, Livoniei, Finlandei şi Ucrainei, fertila regiune agricolă, un sfert din reţeaua de cale ferată, o treime din industria textilă, trei sferturi din minele de minereu de fier şi cărbune, vrea să se folosească de recoltele agriculturii ucrainene şi să controleze sursele petroliere caucaziene. În plus – şase milioane de mărci – un sfert în aur imediat, restul până în toamna lui 1918.

Ruşii trag de timp. Sunt dureros conştienţi de faptul că se află sub presiunea succesului prin încheierea păcii lipită pe steagurile lor – şi, firește, asta o ştie şi partea adversă. Dar izbucnirea unor tulburări revoluţionare în Germania sau Austro-Ungaria ar putea să salveze noua conducere sovietică de urmările unui asemenea contract. Demonstraţiile de la Viena îi hrăniseră lui Lenin speranţele în această privinţă.

Asta este ce arată corespondenţa dintre Riezler la Ambasada germană de la Stockholm, care este în contact cu reprezentanţa lui Lenin, şi Ministerul de Externe. De aici reiese că „evenimentele de la Viena i-au trezit noi speranţe lui Worowski". De aceea, se arată: *„Faţă de ruşi să se rămână ferm pe poziţii şi doar dacă evoluţiile de la Viena vor duce şi acolo la noi cereri, să se cedeze"* – şi anume în Ucraina în regiunea Galiţia. Este evident că, în timpul grevelor de la Viena, politicienii contracaraseră în declaraţii intenţiile germane, de aceea Riezler se plânge: *„...Declaraţiile presei de stânga din Austro-Ungaria, care interpretează greşit situaţia, îngreunează încheierea."*

Tratativele de la Brest-Litovsk reprezintă ultima etapă a drumului comun al guvernului Reich-ului cu Programul lui Parvus.

Presiunea, care obligă Germania să joace totul pe o carte şi să exploateze dependenţa guvernului Lenin de o încheiere a păcii, dar şi pe conducătorii sovietici ai tratativelor, care nu au cum să contracareze presiunea şi să lupte pentru menţinerea puterii lor, îşi pune amprenta pe atmosfera întâlnirilor. Aceasta se reflectă în însemnările partenerilor la discuţii. Astfel, generalul Hoffmann, comandantul suprem al Armatei germane de Est, care se şi amuză de delegaţia neomogenă şi de ipocrizia acesteia, notează:

„Nu o să uit niciodată primul dineu cu ruşii. Stăteam între Joffe şi Sokolnikov, comisarul de atunci pentru Finanţe. Vizavi de mine stătea muncitorul căruia tacâmul şi vesela în număr prea mare îi creau în mod evident probleme. A încercat să facă câte ceva, doar furculiţa a folosit-o ca să-şi cureţe dinţii. Pieziş faţă de mine, lângă principele Hohenlohe, stătea terorista Bisenko, iar de cealaltă parte a ei era ţăranul, o apariţie cu adevărat rusă cu lungi plete inelate cenuşii şi o barbă ca pădurea seculară. El a smuls personalului un anume zâmbet când, la întrebarea dacă la dineu va lua vin alb sau roşu, a răspuns: «ăl mai tare».

Joffe, Kamenev şi Sokolnikov au făcut o impresie foarte bună. Au vorbit entuziasmaţi de misiunea din faţa lor, de a duce proletariatul rus spre culmile fericirii şi bunăstării. Nici unul nu se îndoia, nici măcar o clipă, că acolo va trebui să se ajungă, dacă poporul va conduce el însuşi, pe baza învăţăturii marxiste. Trăiau cu impresia că toţi oamenii o vor duce bine, iar unii – prin aceştia Joffe se înţelegea pe sine însuşi – chiar ceva mai bine. (...) În rest, ruşii au deschis tratativele imediat cu un potop de discursuri propagandistice şi atacuri la «imperialişti» ..."

Amintita doamnă Bisenko, care avea pe conştiinţă câteva asasinate „politice", fusese eliberată de curând din închisoare. Ţăranul, figura-alibi pentru reprezentanţii guvernului, care vrea să se legitimeze ca reprezentantul clasei muncitorilor, ţăranilor şi soldaţilor, îşi datora prezenţa la tratative purei întâmplări. Abia pe drumul delegaţiei ruse spre gară cu direcţia Brest, văzând un ţăran care se clătina de oboseală, aceştia şi-au dat seama că uitaseră să ia cu ei un reprezentant al acestei stări. S-au oferit să-l ducă unde era ţinta lui. Urmarea a fost o răpire în toată regula. Când cel păcălit a protestat că el nu mergea în direcţia aceea, membrii delegaţiei l-au întrebat, îngrijoraţi pentru prima dată, din ce partid făcea parte –

aripa stângă sau dreaptă – şi-au explicat abia atunci: *„Lasă că e bine. Acum nu mai mergi la ţară, ci vii cu noi la Brest la întâlnirea cu duşmanul nostru. Vrem să facem pace cu germanii..."*

Ministrul de Externe austriac, contele Czernin, notează relativ la faza când după întreruperea fără rezultat a primei runde de negocieri – şocul pretenţiilor germane încă mai plutea în aer – Troţki l-a înlocuit pe Joffe:

„Înainte de prânz au intrat ruşii sub conducerea lui Troţki. Au comunicat imediat că se scuză pentru masă. Nici în rest nu se văd şi pare că suflă alt vânt decât ultima dată..."

Iată cum se exprimă despre Troţki secretarul de stat german von Kühlmann:

„Încă în dimineaţa următoare a avut loc prima şedinţă plenară. Tabloul s-a schimbat complet. Troţki era din cu totul alt aluat decât Joffe. Ochii nu foarte mari, severi şi pătrunzători din spatele ochelarilor înguşti îşi priveau interlocutorul permanent scormonitor şi critic. Expresia feţei sale trăda clar că ar fi preferat să pună capăt rapid şi temeinic negocierilor extrem de antipatice cu ajutorul câtorva grenade de mână aruncate peste masa verde, dacă acest procedeu s-ar fi potrivit liniei sale politice generale. Întrucât ştiam că Troţki era deosebit de mândru de dialectica sa, am fost foarte hotărât să evit orice îi oferea material pentru agitaţie printre socialiştii germani..."

După cum este şi de aşteptat, în notiţele sale autobiografice Troţki îşi aminteşte cu un dispreţ mortal de partenerii săi la tratative:

„Kühlmann este un cap mai mare decât Czernin şi, după cum cred, şi decât ceilalţi diplomaţi pe care am avut ocazia să-i cunosc. În el descoperi caracter, un spirit practic considerabil mult peste medie şi o porţie zdravănă de răutate, pe care o dă la iveală nu numai faţă de noi, unde se loveşte de împotrivire, ci şi faţă de aliaţii săi.

Când s-a dezbătut problema regiunilor ocupate, el s-a bătut cu pumnul în piept şi a strigat: «Slavă Domnului că noi n-avem în Germania nicio regiune ocupată!» Auzind acestea, Czernin s-a cutremurat şi s-a înverzit la faţă: în mod evident Kühlmann făcuse abstracţie de el. Relaţiile dintre ei erau departe de o prietenie.

În schimb, generalul Hoffmann a adus în conferinţă o notă de înviorare. N-a arătat nicio simpatie faţă de perfidia diplomaţiei şi şi-a pus de mai multe ori pe masa tratativelor cizma soldăţească. Am înţeles imediat că în toată această vorbărie inutilă singura realitate vrednică de a fi luată în serios era cizma lui Hoffmann (...).

Uneori, generalul mai întrerupea discuţiile pur politice, dar în maniera sa. Iritat de vorbăria plictisitoare despre dreptul popoarelor la autodeterminare, el a venit cu o mapă cu extrase din ziare ruseşti, cu care şi-a demonstrat acuzaţiile aduse bolşevicilor că ar fi suprimat libertatea cuvântului şi ar fi încălcat principiile democraţiei (...). I-am răspuns lui Hoffmann că într-o societate bazată pe clase orice guvern se bazează pe forţă. Deosebirea ar consta numai în faptul că generalul Hoffmann ar exercita oprimarea pentru a apăra marii proprietari funciari, în vreme ce măsurile noastre de forţă ar avea ca scop apărarea muncitorilor..."

Iată ce scrie generalul Kühlmann despre Troţki:

„Bun orator, cultivat, energic şi cinic, Troţki a făcut impresia unui om care nu se dă înapoi de la niciun mijloc, pentru a obţine ceea ce doreşte. Uneori mă întrebam dacă a venit, în general, cu intenţia de a încheia o pace sau dacă pe el nu-l interesa decât un podium, de pe care să poată să propage concepţiile bolşevice. Cred, totuşi, deşi pe primul plan aceasta apare, că a încercat să se ajungă la o încheiere şi când dialectica, de acelaşi calibru, a lui Kühlmann l-a pus în dificultate, i-a venit ideea de regie că Rusia nu s-ar putea angaja la condiţiile de pace ale Puterilor Centrale, dar că el, totuşi, declară războiul încheiat şi încheie astfel runda de negocieri..."

Referitor la aceeaşi fază, Kühlmann, care este pus sub presiune din două părţi:

„Decizia lui Troţki de a suspenda abrupt contactele dintre membrii delegaţiilor noastre nu mi-a facilitat deloc misiunea mea de purtător de cuvânt al delegaţiei noastre (...).

Era evident că Troţki voia să mă provoace la o atitudine dictatorială, cum ar fi să bat cu pumnul în masă şi să arăt spre harta operaţiunilor de război. Dar nu puteam să-i fac această plăcere, care i-ar fi furnizat armele periculoase şi anume instigarea partidelor de stânga din Germania împotriva mea. Oricum, spaţiul meu de manevre la negocieri între

*cererile conducerii armatei de anexări clare şi ale guvernului de pace **fără** anexări şi contribuţii era foarte strâmt. Astfel, n-am putut decât să-l implic pe Troţki într-o discuţie despre dreptul popoarelor la autodeterminare şi să deduc de aici concesii teritoriale..."*

În acest timp, se realizează o convorbire între Parvus şi Brockdorff-Rantzau, precedată de rapoartele prompte trimise la Berlin, prin care este şi de data aceasta documentat. Aici izbucneşte ceea ce se adunase în inventatorul deziluzionat al Programului Revoluţiei. El începe să se distanţeze vizibil de Lenin şi chiar îi concede doar o scurtă perioadă de guvernare. Referitor la dorinţele teritoriale germane în modificarea formulei lor „fără anexiuni şi contribuţii" din primăvară, Parvus explică însoţindu-se de un gest larg:

„Eu am arătat deja, după izbucnirea Revoluţiei ruse, într-o şedinţă de partid de la Berlin că, dacă Rusia ar fi deconectată şi Franţa bătută, ar trebui ca noi, fireşte, să adoptăm alt ton şi să anexăm regiuni întinse..."

După care adaugă, fără nicio ezitare: dacă bolşevicii ar face dificultăţi, Germania ar trebui să pună în mişcare armata – 500 000 de oameni ar fi suficient – pentru a zdrobi Rusia.

Şi chiar aşa se şi întâmplă. Când Troţki părăseşte faza schiţată a negocierilor cu parola „Nici război, nici pace" în loc de un rezultat al tratativelor, intervine Statul Major General. Generalul Ludendorff străpunge linia de apărare rusă de la nord-vest. Germanii pornesc marşul spre Petrograd. Lenin cunoaşte starea armatei sale, practic descompusă moral prin propria sa propagandă. Din punct de vedere militar nu poate opune nimic presiunii germane. Prin finanţarea venirii sale la putere se vânduse duşmanului, iar acum nu avea de ales şi nu avea nicio armă pentru a ieşi din această situaţie.

La 3 martie 1918, Lenin trebuie să semneze Tratatul de pace de la Brest-Litovsk. Comentariul unui ofiţer rus: *„Este un caz unic în istoria universală ca acei care pierd să-i dicteze învingătorului condiţiile..."*

Totuşi, Lenin îşi făcuse un calcul rece. El contează pe varianta în care, în curând, în Germania, ar izbucni o revoluţie care ar anula povara acestui tratat. Oricum, în afara celor două milioane de mărci

ajutor de urgență, el mai primise la sfârșitul lui noiembrie 15 milioane de la Berlin. Cu acestea el își extinde poziția de putere în țară, finanțează organul de partid *Pravda* și înființează CEKA, temuta poliție secretă „pentru combaterea contrarevoluționarilor". Când, din cauza politicii sale, a exproprierilor, a naționalizării, a metodelor brutale de dominare și, în cele din urmă, a tratatului de pace, adepții încep să părăsească partidul său și să invadeze opoziția susținută de Antanta, situația lui devine „precară", după cum scrie la Berlin ambasadorul von Mirbach, acreditat din 1918 la Moscova:

„Antanta trebuie să cheltuiască mulți bani pentru a aduce la putere social-revoluționari de dreapta și a reînnoi starea de război. Marinarii de

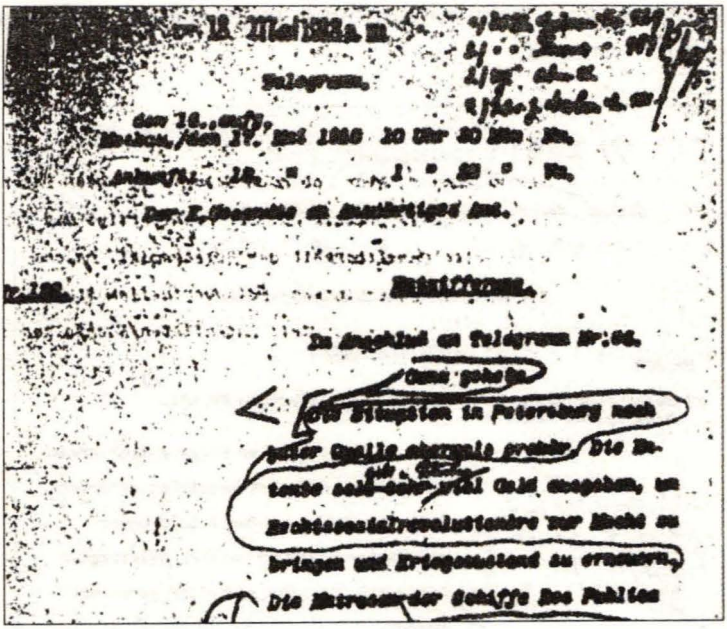
Telegramm.
Die Situation in Petersburg nach
Die Be-
Bruderschaft
Die Matrosen der Schiffe des Pubiten

Telegrama trimisă la Berlin, pe 18 mai 1918, de către primul ambasador german sub guvernul lui Lenin la Moscova, contele Mirbach. Aici el se arată îngrijorat de regim: „Situația la Petersburg, conform unei surse bune, din nou precară. Antanta trebuie să cheltuiască mulți bani pentru a aduce la putere social-revoluționarii (moderați) și a reînnoi starea de război..." El apreciază că, pentru a-l menține pe Lenin la putere, ar fi necesară o sumă de urgență de 40 milioane de mărci.

pe vase (...), după cât se pare, mituiți din plin, de asemenea, fostul Regiment Preobrajenski, rezervele de arme ale (...) fabricii de armament sunt în mâinile social-revoluționarilor. Bolșevicii nu pot găsi centrala (...) organizației. Mișcarea trebuie să fi luat legătura cu mișcarea siberiană (...). Agitație sporită. Rămâne de urmărit pentru a contracara încercările Antantei, dar aș fi recunoscător pentru informația dacă, după cum se prezintă situația generală, interesul nostru justifică disponibilizarea unor mijloace mai mari și pentru eventuala instabilitate a bolșevicilor, ce direcție să fie susținută... Mirbach."

La scurtă vreme, în 11 iunie 1918, Mirbach primește răspunsul de la Berlin, în care i se promite o sumă de urgență de 40 de milioane mărci plus trei milioane lunar, care trebuie să le parvină bolșevicilor. Lenin trebuie menținut la putere până la înfăptuirea condițiilor tratatului.

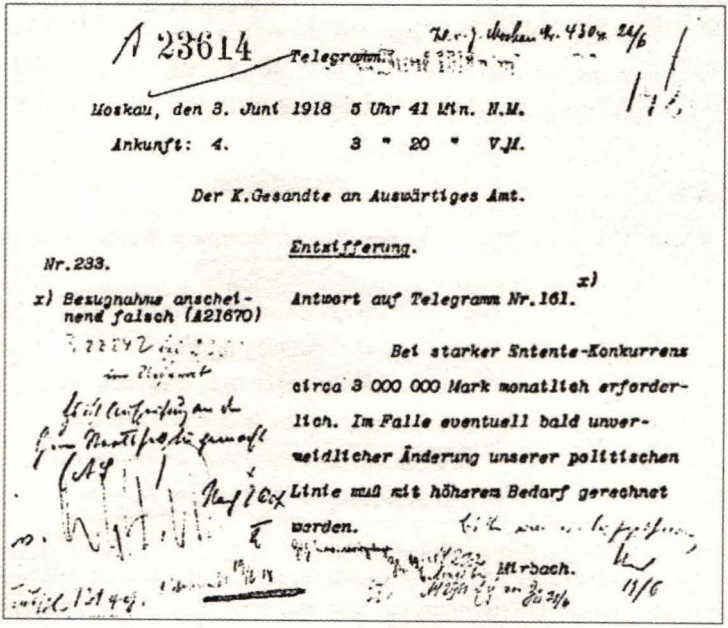

A 23614 Telegramm

Moskau, den 3. Juni 1918 5 Uhr 41 Min. N.M.

Ankunft: 4. 3 " 20 " V.M.

Der K.Gesandte an Auswärtiges Amt.

Entzifferung.

Nr.233.

x) Bezugnahme anscheinend falsch (A21670)

Antwort auf Telegramm Nr.161. x)

Bei starker Entente-Konkurrenz circa 3 000 000 Mark monatlich erforderlich. Im Falle eventuell bald unvermeidlicher Änderung unserer politischen Linie muß mit höherem Bedarf gerechnet werden.

Mirbach.

La 3 iunie 1918 ambasadorul Mirbach telegrafiază de la Moscova la Berlin, că în afară de suma urgentă de 40 milioane ar mai fi necesare trei milioane de mărci lunar pentru a susține guvernul lui Lenin.

Când împăratul Wilhelm află că regimul lui Lenin se clatină – notează personal, după cum îi era obiceiul, pe marginea unei hârtii „El este la capăt" – îi indică lui Mirbach la Moscova, să-l aducă la Moscova pe ex-ţarul exilat în Siberia, pentru ca, în orice eventualitate, să existe şi semnătura acestuia pe documentul tratatului. Lăsând la o parte faptul că Nicolae n-ar fi făcut niciodată acest lucru, Guvernul Sovietelor ştie cum să zădărnicească venirea acestuia la Moscova: Iacov Sverdlov, şeful Consiliului Executiv al Comitetului Central, îi promite prietenos împlinirea dorinţei împăratului – şi, printr-un emisar, duce familia ţarului de la Tobolsk într-un oraş situat şi mai departe la est. Executarea lor este pecetluită şi ea va fi adusă la îndeplinire după doar două luni, în iulie 1918. În faţa lui Mirbach, Sverdlov ridică neajutorat din umeri: la Moscova n-are controlul asupra ceea ce se întâmplă în Siberia.

În acelaşi timp cu Mirbach, la Moscova, este instalat, la Berlin, noul ambasador rus – acum sovietic. Acesta este Joffe, primul negociator de la Brest-Litovsk şi are de gând să-şi ia revanşa pentru umilinţa suferită acolo. Ca bază în acest sens, a adus cu el 14 milioane de mărci de la Moscova, pe care le-a depus în casa bancară Mendelssohn – una dintre acele bănci prin care înainte bolşevicii îşi primeau banii de la Berlin.

Acum Joffe lucrează la o revoluţie în Germania şi la răsturnarea guvernului imperial, care i-a impus lui Lenin condiţiile tratatului de la Brest-Litovsk. Cu banii finanţează zece ziare socialiste de stânga din Germania, le pune la dispoziţie deputaţilor aripii stângi „principiile" pentru discursurile lor în parlament, susţine agenţi în toate ministerele şi mai poate să-şi permită să tipărească în Germania chiar scrieri propagandistice pentru agitaţie şi greve. Într-un cuvânt, el face, privit în oglindă, acelaşi lucru ca acela ce dusese, din Germania, la succesul din Rusia. În acelaşi timp, oamenii de afaceri sunt cu mâna pe clanţa uşii în ambasada sovietică. Toţi vor drepturi şi contracte exclusive, industriaşii Krupp, Thyssen şi Hugo Stinnes înfiinţează un cartel pentru a asigura piaţa rusă împotriva accesului altora, concurenţi rămânând numai germanii şi americanii. Parvus vine în ajutorul patronilor

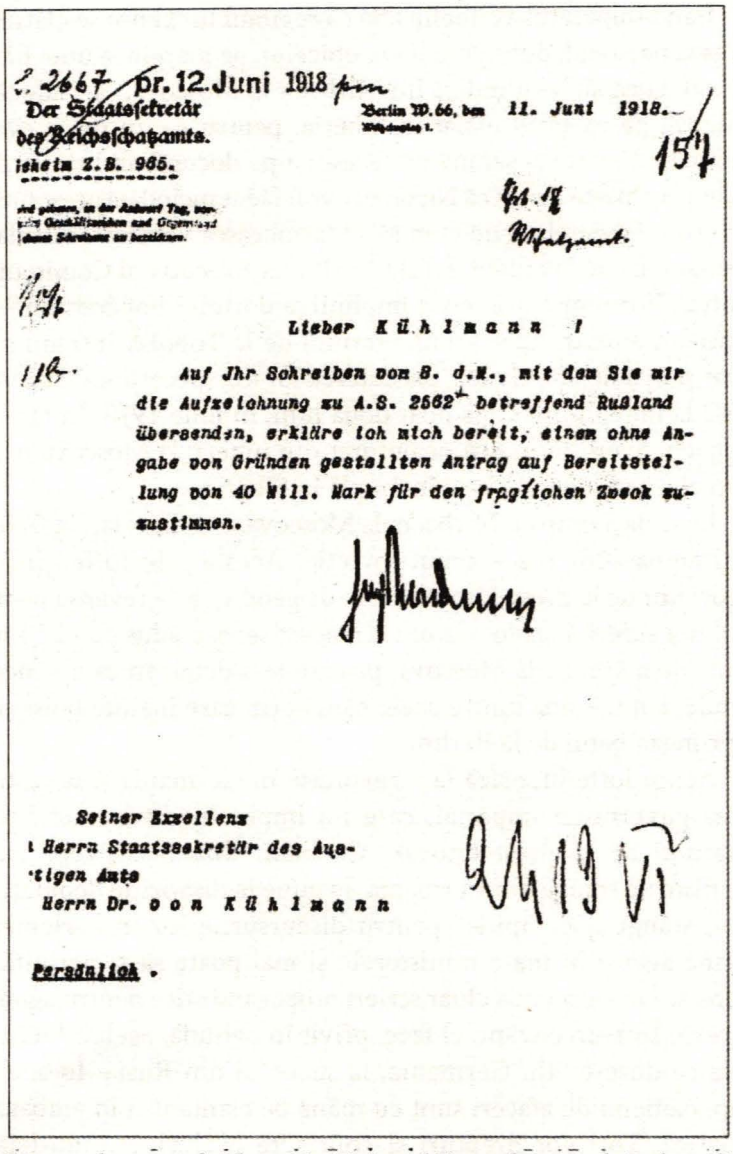

J. 2667 pr. 12. Juni 1918 pm

Der Staatssekretär
des Reichsschatzamts.
Stein Z.B. 965.

Berlin W. 66, den 11. Juni 1918.
Wilhelmstraße 1.

154

Wird gebeten, an der Antwort Tag, vorstehende Geschäftszeichen und Gegenstand dieses Schreibens zu beachten.

A.A. 1

Pol. Abteilung.

Lieber Kühlmann!

Auf Ihr Schreiben von 8. d.M., mit dem Sie mir die Aufzeichnung zu A.S. 2562 betreffend Rußland übersenden, erkläre ich mich bereit, einen ohne Angabe von Gründen gestellten Antrag auf Bereitstellung von 40 Mill. Mark für den fraglichen Zweck zuzustimmen.

Seiner Exzellenz
dem Herrn Staatssekretär des Auswärtigen Amts
Herrn Dr. von Kühlmann

Persönlich.

Răspunsul secretarului de stat în Ministerul Finanțelor, contele Rödern, din 12 iunie 1918, către secretarul de stat din Ministerul de Externe de la Berlin, von Kühlmann, cu privirea la acordarea a 40 milioane de mărci cerute pentru regimul lui Lenin.

germani, deoarece vrea să asigure noua sa patrie adoptivă împotriva atacării comorilor ruse.

Cât de străină îi devenise țara sa de origine, în al cărei guvern voia până nu de mult să colaboreze o arată faptul că, în iulie 1918, când niște negociatori sovietici i s-au adresat lui pentru a mijloci livrări de cărbune german – pentru care, la vremea lui, devenise renumit – rău famat –, el a lăsat să cadă toată afacerea din cauza comisionului mare pe care l-a pretins.

În acest timp, Parvus și-a dezvoltat planul prin care să-și ia revanșa față de Lenin. Dezamăgirea, orgoliul rănit și furia oarbă i-au mobilizat fantezia. Prin ziarul fondat de el, *Izvne – De afară,* aruncă săgeți publicistice otrăvite la Moscova, unde se mutase Lenin din periculosul Petrograd. Biciuiește exproprierile și naționalizarea, calificându-le textual ca „ignoranță fără temei", prin care tânăra republică va fi împinsă spre ruină, pentru că va fi lipsită de cele mai importante venituri. Sovietul muncitorilor și soldaților seamănă „mai degrabă cu un kahal evreiesc decât cu o democrație modernă". Regimul lui Lenin susținut de CEKA este taxat de Parvus drept *„regim de forță", care se poate „impune doar cu o putere protectoare armată împotriva majorității populației" și „prin cultura semiasiatică o batjocură la adresa istoriei glorioase a revoluțiilor europene".*

Parvus și-a surprins cel mai mult cititorii argumentându-și atacurile publicistice împotriva guvernului sovietic prin aprecierea sa că Rusia „încă nu este coaptă pentru socialism, deoarece abia se află în faza embrionară a dezvoltării industriale". De aceea, ea are nevoie de „capital ca de pâinea cea de toate zilele". Rusia „n-ar fi coaptă" nici pentru dominația unică a proletariatului, deoarece clasa muncitoare ar fi încă în minoritate. Pe scurt: o dictatură a proletariatului în Rusia n-ar avea nici justificare, nici calificare. Toate acestea le scrie unul, care, în 1905, revendica pretenția la putere a proletariatului și ani de zile scrierile sale propagandistice fuseseră construite pe afirmații contrarii. Și Trotki propovăduise ceea ce devenise deviză ca „revoluția permanentă". Dar în actualele prefaceri datorate lui Lenin, el înțelege că ideile sale pot fi puse în practică numai „într-o formă pervertită".

Parvus se pricepe să atingă şi punctul vulnerabil al conducătorului revoluţiei: pentru condiţiile de la Brest-Litovsk „vina o poartă însuşi" Lenin, fiindcă a ratat ocaziile anterioare pentru a reuşi, fără anexiuni, „poate cu state-tampon". De fapt, chiar şi prinţul austriac von Fürstenberg constatase într-o scrisoare către Czernin, din aprilie 1918, că zdrobirea Rusiei – după Programul lui Parvus – fusese „plănuită cu acordul bolşevicilor".

Parvus recurge la toate mijloacele în atacurile şi încercările sale de a submina încrederea şi susţinerea lui Lenin în propria ţară. De curând a reuşit să câştige interesul şi sprijinul Ministerului de Externe. Lenin şi regimul său de teroare au devenit treptat indezirabili. Acum ambele părţi vor din nou să se descotorosească de Lenin. Parvus intenţionează să construiască o reţea de o sută de agenţii şi două sute de ziare, care să cuprindă toată Rusia până la Afghanistan, Persia şi China. El vrea să facă cu acest instrument propagandă de opoziţie, pentru a exploata nemulţumirea populaţiei provocată de haos, exproprieri şi distrugeri şi a crea, la momentul oportun, o organizaţie care să înfăptuiască înlăturarea lui Lenin. În acelaşi timp, dinamicul om de afaceri cu ambiţii politice vrea să contribuie la asigurarea pieţei ruse pentru monopolul german şi ca, în acelaşi timp, să nu se formeze în Rusia un climat revanşard faţă de Germania. Capital de pornire necesar: patru milioane de mărci...

Parvus primeşte suma încă în 1918, şi, când aceasta devine neîndestulătoare, el prevede 200 de milioane. Aspiraţiile lui uriaşe par să nu mai cunoască limite nici măcar faţă de mijloacele şi disponibilitatea germană de a le pune la dispoziţie. Parvus nu uită să-şi asigure şi o bună cotă din pachetul de acţiuni al imperiului de presă. Începe cu realizarea de inofensive calendare de Crăciun cu mesaje propagandistice decente, care se tipăresc în tiraj de milioane pentru piaţa sovieto-rusă.

Dar planul nu mai ajunge să se dezvolte. La mijlocul lui 1918, ambasadorul german Mirbach este asasinat de social-revoluţionari patrioţi. Asupra lui Lenin se face o tentativă de atentat, căreia el îi supravieţuieşte. Răspunsul lui este o sângeroasă teroare de masă, care vără groaza în autorii germani. Unde a rămas arta de subversiune a lui Parvus?

Dar acesta cade tot mai mult pradă himerelor. Ceea ce îl interesează este să salveze Germania mare, care a devenit admirata sa patrie adoptivă. Când forţa acesteia s-a epuizat de mult, Parvus tot mai crede într-o „victorie finală" germană. Iar Lenin tocmai se pregăteşte de o contralovitură aici – bineînţeles, abia după ce, la sfârşitul lui august 1918, a cerut unităţi germane pentru susţinerea luptei pe un front de război civil rus, după cum rezultă dintr-o corespondenţă internă de partid din 19 august 1918. În toamna lui 1918, Lenin se simte atât de sigur în şa, încât într-o şedinţă de partid din 20 octombrie recunoaşte:

„Sunt deseori învinuit că aş fi învins în revoluţie cu ajutorul banilor germani. N-am negat niciodată acest lucru – fac şi acum la fel. Dar vreau să adaug că vom înscena cu bani ruseşti o revoluţie asemănătoare în Germania..."

O lună mai târziu, Serviciul de informaţii german, care este la curent deja cu evenimentele, face să „cadă" o expediere prin curier către ambasadorul sovietic Joffe. Ceea ce se revarsă din lada spartă este material propagandistic pur revoluţionar, care furnizează baza pentru expulzarea ambasadorului sovietic din Berlin. Dar măsura vine prea târziu. Încă în noiembrie la Berlin şi în alte oraşe germane izbucneşte revoluţia finanţată din bani ruseşti – iniţial germani. La scurt timp după aceasta, Scheidemann proclamă republica. Lucruri asemănătoare se petrec la Viena.

Se poate spune că acum Parvus şi-a atins ţelul dorit, cel puţin în ce priveşte răspândirea bacilului revoluţionar? Este îndoielnic. El vede că pe alocuri revoluţia „s-a împotmolit" şi „nu este împlinită de adevăratul spirit revoluţionar". Chiar în anul 1918, când se conturează rateul giganticului său proiect de presă, Parvus începe să lucreze la însemnările sale personale, pe care le intitulează „În lupta pentru adevăr". În ele încearcă să justifice colaborarea sa politic-comercială cu parteneri inegali în vederea răsturnării sistemului ţarist şi a prăbuşirii Rusiei ca un proiect idealist. Averea de milioane, pe care şi-a dobândit-o, n-o consideră ca o contradicţie sau chiar ca trădare a angajamentului său revoluţionar, ci – dimpotrivă – ca bază a realizării acestuia.

În acest timp, şi împotriva foştilor săi tovarăşi de drum din Vest, ca, de pildă, Georg Sklarz, se aduc noi învinuiri. Ca şi Parvus, Sklarz recurge şi el imediat la o contralovitură cu o „acuzaţie de calomnie". Armate întregi de avocaţi se ocupă de cei doi.

Din cauza stării de spirit de după prăbuşire, se caută vinovaţii; tot mai mulţi arată acuzator spre Parvus. Acesta trebuie din nou să se salveze în afara ţării. Însufleţit în continuare de vise despre o putere hegemonică germană în Europa şi mânat de ideile utopice, care i-au orbit privirea în faţa realităţii, el nu vrea să înţeleagă că lumea sa imaginară s-a sfărâmat odată cu prăbuşirea Germaniei.

În Elveţia, la Wädenswyl, pe lacul Zürich, el îşi ia o vilă, în care, înconjurat de servitori în casă şi în grădină şi de şoferi pentru parcul său de maşini, vrea să-şi găsească liniştea.

Dar curând va fi urmărit şi aici de jurnaliştii de dezvăluiri şi senzaţie şi de cei cu alte convingeri politice, care îl asociază cu complotul germano-rus şi cu rezultatul catastrofal în interdependenţă cauzală. Iniţial, Parvus nu se lasă tulburat şi concepe relaxat „Scrisori către muncitorii germani" pentru ziare de partid germane. Dar, la începutul lui 1919, când este convocat Congresul socialiştilor europeni la Berna, isteria creşte atât de mult, încât Parvus este arestat ca potenţial autor al unei alte revoluţii (de data aceasta Elveţia crede că este rândul ei). Este eliberat doar după ce un tovarăş de partid elveţian garantează pentru el şi după ce depune o cauţiune.

Şi, cu toate acestea, cetăţenii elveţieni sunt neliniştiţi de tot ce se spune despre proeminentul locuitor al meleagurilor lor. Dar oare stilul lui de viaţă cu toate plăcerile lui nocturne şi haremul de femei nu este, şi el, un prilej de incitări şi critici în ordonata lume elveţiană? Liniştea revine în mica comunitate abia când autorităţile se hotărăsc să emită un ordin de expulzare a lui Parvus. Lovitura îl găseşte complet nepregătit, dar este nevoit să părăsească imediat Elveţia.

În februarie 1920, obţine la Berlin, pe peninsula Schwanenwerder, o casă impunătoare, situată într-un parc, de unde un debarcader duce la Wannsee. Dar după dezamăgirile din ultima vreme el a devenit apatic; credinţa lui eternă în atotputernicia banilor săi, pe care încă îi mai deţine în sume considerabile în mai

multe oraşe europene, a dispărut în urma invidiilor şi atacurilor împotriva sa: este singur. Deprimat, îi scrie unui prieten:

„M-am hotărât cu greu să plec la Berlin. Aveam sentimentul că aici mă distrug (...). Nu îmi place atmosfera berlineză, acest scepticism de oraş internaţional şi acest cinism de oraş internaţional fără spirit francez, în schimb cu tonul grobian al parveniţilor (...). Şi gura lumii. Lumea este plină de ură până la sufocare. (...) Toate acestea mă apasă numai pentru că mă simt în afara contactului cu viaţa spirituală din zilele noastre. Nu o văd eu sau nu există? Am nevoie de o viaţă care produce interacţiune (...).

Vreau din nou o viaţă a creativităţii şi năzuinţei (...), creaţie spirituală, bucurie plină de speranţă şi triumful succesului spiritual, bucuria noilor descoperiri – aş dori să simt din nou bătaia de puls a civilizaţiei (...).

Asta este ce mă desparte de socialismul vulgar: că eu văd în socialism şi în lupta pentru socialism lupta pentru creaţie, încordarea forţelor colective, aspiraţia ideală, revoluţionarea spirituală a tuturor relaţiilor umane, un torent de forţe spirituale!"

Parvus n-a comentat niciodată opera de distrugere, care a devenit realitate în Rusia ca rezultat al planului prezentat de el Berlinului în 1915. Poate că nici n-a văzut cu propriii săi ochi ce scrisese cutremurat primul ambasador german sub guvernul Lenin, Mirbach, când a sosit la Moscova în mai 1918:

„Sfânta Moscovă, simbolul puterii ţariste şi cetatea Bisericii ortodoxe în mâinile bolşevicilor este, poate, cea mai mare lipsă de stil scoasă la vedere de revoluţia rusă. Cine a văzut capitala în zilele ei de strălucire, cu greu ar mai recunoaşte-o acum. La tot pasul o decădere totală, murdărie neclintită şi urme de distrugeri fără sens. În toate colţurile oraşului, dar, în special, în cartierul comercial central, numeroasele urme de gloanţe din pereţi şi ferestre stau mărturie pentru luptele violente care au avut loc pentru ocuparea oraşului. Marele hotel Metropol este devastat de tirurile de artilerie, şi chiar Kremlinul este într-o stare jalnică; unele turnuri sunt grav avariate şi Poarta iberică este parţial distrusă şi placată cu scânduri bătute în cuie..."

În iunie, secretarul încă îi mai recomandase insistent referitor la demersul acestuia:

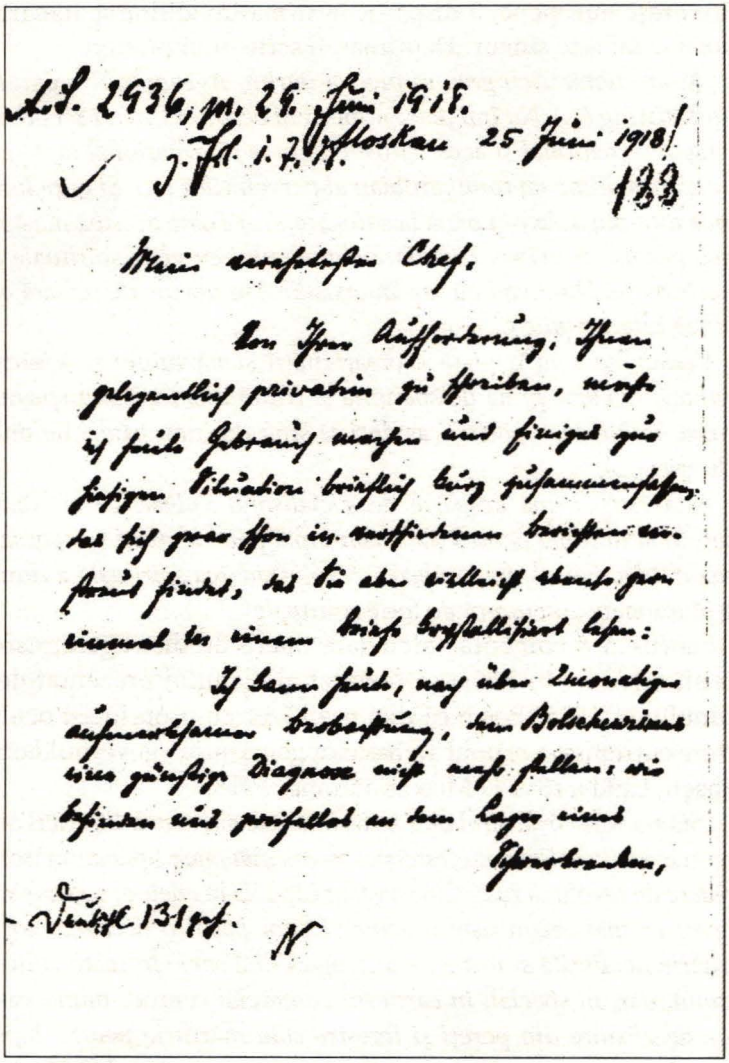

Ciornă scrisă de mână pentru ultima telegramă (de mai multe pagini), pe care ambasadorul german la Moscova, contele Mirbach, a trimis-o la 25 iunie 1918 superiorului său ierarhic, ministrul de Externe, la Berlin. În ciuda importantelor sume de ajutorare pentru Lenin, el se arată sceptic în privința șanselor de supraviețuire a regimului acestuia. La scurt timp după aceasta, Mirbach va fi asasinat.

„Noi (...) trebuie să încercăm să oprim pe cât posibil consolidarea Rusiei şi, din acest punct de vedere, să promovăm larg partidele de stânga..."

Două luni mai târziu, în august 1918, amiralul Hintze, acum secretar de stat, a adăugat:

„Ce vrem noi în Est? Paralizarea militară a Rusiei. De asta se îngrijesc bolşevicii mai bine decât orice alt partid rus (...). Nu le putem cere să ne iubească pentru asta – ne mulţumim cu neputinţa lor. (...) O exploatăm. Asta înseamnă politic şi politică."

Cu asta nu-şi mai bate capul Parvus, căci ani de zile a făcut acest lucru. În sufletul său el a devenit german şi suferă mai degrabă pentru decăderea germană. Când Conferinţa de la Versailles pune la cale distrugerea Germaniei – care se realizează dintr-un foc, chiar şi odată cu cererea ultimativă a Antantei de la Londra către Berlin privind achitarea a 123 miliarde de mărci-aur, din care 50 imediat – Parvus îşi ridică glasul în propriile sale ziare şi surprinde prin cotitura pe care o face: de data aceasta avertizează împotriva bolşevismului, pe care tratatele plănuite, pur şi simplu, l-ar „invita să dea o lovitură Vestului". Şi singurul lucru care ar salva Germania şi ţările periferice europene dintre Vest şi Est de supragreutatea unui viitor imperialism rus ar fi, după cum prognozează el, o fuziune europeană. El este în asemenea măsură european, încât se gândeşte la America altfel decât Tocqueville.

În mediul agreabil, luxos al noii sale reşedinţe, îngrijit de servitori în livrea, Parvus înfloreşte încă o dată. Se aruncă în munca la ziarul *Die Glocke*, al cărui redactor-şef, Konrad Haenisch – unul dintre puţinii care i-au mai rămas fideli – a devenit ministrul austriac al Culturii. Scoate încă un ziar, *Der Aufbau*, care va apărea în mai multe limbi europene. La dineurile date pentru oaspeţi spirituali sau persoane cu influenţă el se bucură de forumul pe care poate să-l ofere. Dar politicienii evită contactul cu el; unii dintre ei, ca Ebert, îl menţin doar în ascuns.

În acest timp, Parvus plănuieşte un fel de testament politic, dar în el spiritul lui afacerist şi fantezia naţional-economică se suprapun peste inspiraţia intelectuală; scrierea nu trece de faza de demers.

Starea sănătății sale, care trece de la afecțiuni reumatice la probleme cardiace, contribuie, în cele din urmă, la domolirea lui Parvus, profesional, ca și personal. De la întoarcerea sa la Berlin duce o burgheză viață de familie împreună cu secretara – singura tovarășă de viață nepolitică – și copilul comun.

În anul 1922, doi ofițeri austrieci plănuiesc un atentat împotriva lui, vila sa urmând să fie aruncată în aer cu grenade de mână. Dar planul este descoperit din timp și, prin urmare, zădărnicit. În orice caz, Parvus a fost prevenit, ceea ce îl face, printre altele, să ardă documentele din faza sa de viață foarte activă politic. Doi ani mai târziu, într-o friguroasă zi de decembrie, la doar cincizeci și șapte de ani, Parvus moare subit.

Dacă una dintre declarațiile din ultimii ani din viața lui Alexander Helphand-Parvus avea să se dovedească profetică, atunci cel mai degrabă avertizările menționate mai înainte privind Tratatele de la Versailles din 1921. Dintre acestea, următoarea pe care a adresat-o Franței, a fost spusă din adâncul sufletului:

„Dacă veți distruge Reich-ul german, veți face din poporul german organizatorul viitorului război mondial.

Nu există decât două posibilități: ori fuziunea Europei, ori dominația Rusiei. Tot jocul statelor periferice se va încheia cu anexarea la Rusia, dacă nu se vor uni cu Europa Centrală în vederea unei comunități economice, care poate fi opusă Rusiei..."

Epilog – vis şi realitate

S-a născut rus şi a murit german.
Tot ce a construit ani de zile, a căutat să distrugă la sfârşit.
Ceea ce a divinizat s-a transformat în blestem.

Aceste cuvinte ar fi putut sta pe piatra funerară a lui Alexander Helphand – Parvus. Puţini au fost cei care s-au încumetat să-l conducă pe ultimul său drum – persoana sa era prea amestecată în scandaluri, prea amplă era opera distructivă, pe care a lăsat-o moştenire şi care, după Rusia, a cuprins şi Germania.

În ce priveşte opera de-o viaţă a lui Helphand, luarea puterii de către bolşevici, până şi unul dintre idolii săi din anii de început din Germania, Karl Kautsky, dezamăgit de rezultat, a exprimat o critică aspră şi sumbre profeţii:

Pretenţia dumneavoastră de a fi edificat adevăratul socialism, scria Kautsky încă în 1918, este discreditată chiar din stadiul de început şi constituie o catastrofă. Regimul lui Lenin nu mai are nimic comun cu Karl Marx, care nu avea în vedere arbitrariul unei elite revoluţionare, ci o evoluţie în etape. Pentru Lenin nu există decât o alternativă: fie să-i rămână loial lui Marx – ceea ce ar însemna să renunţe la putere, fie să rămână la putere şi să devină „agentul unui experiment istoric", care este „străin ideilor socialismului şi intereselor mişcării muncitoreşti". Chiar şi numai colectivizarea fără un sistem democratic este „baza celui mai rău despotism asiatic" şi „ar reînvia forme economice şi mai arhaice decât cele care au existat vreodată acolo".

Sistemul s-a menţinut prin forţă, şi, în afara unor milioane de oameni, şi-ar fi înghiţit chiar părinţii fondatori. Dintre aceştia,

numai Lenin, ca şi Parvus, a murit de moarte naturală, ca şi el, în urma unui atac de apoplexie, şi în acelaşi an – 1924.

Unde au rămas ceilalţi?

- Ganeţki – împuşcat „ca spion şi troţkist" de către urmaşul lui Lenin, Stalin.
- Koslovski – lichidat ca „polonez şi agent german".
- Sumenson – moare într-un lagăr disciplinar.
- Şleapnikov – moare într-un lagăr.
- Troţki – omorât cu un piolet de către un agent al lui Stalin.
- Radek – moare în închisoare înaintea procesului său.
- Marhlevski (alias „Basok", activ la Constantinopol) – moare într-un lagăr.
- Kamenev – împuşcat.
- Zinoviev – împuşcat.
- Rakovski (activ din România) – condamnat la moarte, moare în închisoare.
- Abramovici – dispărut fără urmă după excluderea din partid.
- Buharin – împuşcat în cursul unui proces-spectacol.
- Malinovski – împuşcat în timpul pledoariei sale în sala de judecată.
- Riazanov (activ la Viena) – moare în exil.
- Platten – moare într-un lagăr de prizonieri sovietici.
- Worowski – împuşcat de un patriot la postul său din străinătate în Elveţia. În contul său elveţian se găseau treisprezece milioane de franci elveţieni.
- Rosa Luxemburg, iniţial tovarăşa de idei şi cea mai fidelă prietenă a lui Helphand, a fost ucisă după ce a fondat, împreună cu Karl Liebknecht, Partidul comunist german şi a participat la revolta „Spartacus". Nimeni altul decât fostul asociat al lui Helphand, Georg Sklarz, împreună cu Scheidemann, au pus bani pe capul ei...

La 13 decembrie 1924, un colaborator al Ministerului de Externe sovietic (oficial „Comitetul popular pentru afaceri externe")

la Moscova i-a înmânat colegului său Evgheni Gnedin un exemplar tipărit din ziarul *Vecernaia Moscva*. Gnedin citeşte:

„A murit Parvus.

Berlin, 12 decembrie. Gelfand-Parvus a murit ca urmare a unui atac de apoplexie. Defunctul avea cincizeci şi şapte de ani.

Cine a fost Parvus?

Parvus (Gelfand) a fost un emigrant rus. În anii '90 şi la începutul secolului, Parvus a activat în cadrul social-democraţiei germane şi a făcut parte din aripa stângă.

În anul 1905, s-a întors în Rusia şi a participat la prima Revoluţie rusă. A fost exilat şi s-a refugiat în Germania.

În timpul Primului Război Mondial, Parvus a trecut în tabăra social-patrioţilor extremişti şi a jucat rolul de agent al imperialismului german."

„Am rămas locului şi am citit iarăşi şi iarăşi ştirea despre moartea tatălui meu. Cred că colegul meu mi-a pus mai multe întrebări, dar, cum n-am răspuns, s-a îndepărtat..." – a scris mai târziu Gnedin despre acest moment. Autorul anunţului nu era altul decât Karl Radek, care a sintetizat astfel în câteva cuvinte versiunea sovietică a cazului Parvus. „Nu pot spune că sunt profund zguduit – şi, totuşi, după această lectură, am simţit o tulburare interioară..."

Evgheni Gnedin era primul fiu al lui Parvus, care venise pe lume în 1898 la Dresda. Chiar de la vârsta de cinci ani nu-şi mai văzuse tatăl, în schimb, auzise mai mult despre el. După înstrăinarea de fostul soţ, mama părăsise împreună cu copilaşul locuinţa din München şi se întorsese la Odessa. Ulterior, Evgheni a luat numele de familie al mamei – ce-i drept, abia în anul Revoluţiei: avea aceasta vreo legătură cu semnificaţia numelui pe care o căpătase numele de Helphand după dezvăluirile de după tentativa de puci din iulie a lui Lenin? Mama lui Evgheni a murit în acelaşi an, 1917.

Evgheni Gnedin-Helphand a fost un revoluţionar înfocat, ce-i drept, de tip spartan – şi, de aceea, scârbit de ştirile care ajungeau până la el despre tatăl său putred de bogat. A devenit publicist

pentru ziare de partid din Moscova şi, în timp, a fost adus la Departamentul Presă şi Informaţii din Ministerul de Externe de către un fost prieten al lui Helphand, Marhlevski, care îl cunoscuse ca mic copil la München.

De la întoarcerea lui Gnedin în Rusia contactul cu Parvus fusese întrerupt. „Nu simţeam nicio nevoie să-l cultiv", declară Gnedin în notele sale autobiografice. Rămâne neclar, dacă ceea ce le-a inspirat Parvus lui Evgheni şi mamei sale a fost prudenţă politică, reală critică ideologică sau rănire personală.

Şi, totuşi, în anii războiului, a existat o încercare de apropiere din partea lui Parvus: a obţinut cu ajutorul unor cunoştinţe adresa fiului său din Odessa. Într-o bună zi, Gnedin a primit o scrisoare din Copenhaga şi un ceas de platină. Reacţia lui pare să-l fi contrariat pe Parvus: Evgheni i-a răspuns în scris că nu vrea să mai aibă de-a face cu el. Ceasul l-a păstrat, nu l-a purtat, totuşi, niciodată, potrivit propriilor declaraţii şi l-a vândut abia în anul în care a murit mama sa, când a avut nevoie de bani odată cu naşterea propriului său copil.

Dar acum, când nu-şi mai poate cunoaşte personal tatăl, pe Gnedin îl încearcă curiozitatea de-ar afla mai multe despre el şi despre scrierile sale. Cere permisiunea şefului său de a pleca la Berlin. Această cerere cade în mâinile lui Buharin. Îi telefonează pentru a-l întreba care este motivul. Gnedin declară că vrea să încerce să aducă acasă moştenirea şi opera postumă „pentru patria sovietică".

La scurtă vreme, el soseşte la Berlin. Cele mai diverse impresii par să învie umbrele tatălui decedat. Este clădirea concernului de ziare, cu colaboratori care se agită cu treburi ca într-un roi de albine, cu elegante uşi de sticlă şi un etaj de tip feudal al conducerii, în care Gnedin este salutat deja ca succesor – greşit, după cum va reieşi curând. Au apărut avocaţii, care se ocupă de moştenirea defunctului – dar au apărut şi rudele apropiate, pe care Gnedin le vede pentru prima dată şi care aruncă mai multă lumină asupra personalităţii tatălui: o tânără văduvă cu o fetiţă şi având în preajmă un bărbat tânăr. Acest grup îl observă şi îl tratează pe Gnedin cu o mare suspiciune – şi, în curând el îşi va da seama de ce.

Din patru căsătorii avute de Parvus, numai două au fost încheiate oficial. Prima, prin care Gnedin devine indubitabil unul dintre moştenitori, şi ultima, cu tânăra şi atrăgătoarea văduvă, din a cărei legătură provenea micuţa Elsa. Din discuţiile cu avocaţii şi administratorii moştenirii, Gnedin află curând că tânăra femeie nu era căsătorită cu Parvus, după cum se presupunea în societatea germană. ci era doar dactilografa sa care s-a căsătorit cu el în grabă în ultimele săptămâni, atunci când el, grav bolnav, era pe patul de moarte.

Aşadar, tânărul Leon era unul dintre fiii lui Parvus dintr-un concubinaj; pare să împărtăşească soarta multor fii care au părinţi înstăriţi, dar ei înşişi nu au nicio ambiţie de a-şi croi o existenţă profesională proprie şi în ultimii ani trăise la tatăl său şi tovarăşa de viaţă a acestuia, acum mama vitregă, în vila berlineză din Schwanenwerder. Încercarea lui Gnedin de a lua contact cu fratele său vitreg, pe care îl percepe, potrivit însemnărilor sale, ca pe „caricatura" sa însuşi, este întâmpinată cu un refuz rece, după cum nici tânăra văduvă nu pare dispusă să accepte un contact personal.

Gnedin este frapat de asemănarea tinerei femei frumuşele, cu păr negru, cu mama sa moartă – dar nu observă nicio căldură umană la ea. Este originară din Bavaria, unde se va şi întoarce ulterior, şi pare că nu se prea descurcă în problemele comerciale şi juridice, iar singurul lucru pe care-l cere insistent este dreptul unic de a avea cheia de la safe-ul lui Parvus, care promite să ascundă secrete şi comori. Pentru a-şi rezolva problemele, ea îşi cheamă la Berlin fratele, un farmacist, care o ajută.

Cât de consternat este Gnedin, care constată uluit lipsa oricărui semn de surprindere sau emoţie, pentru ca mai târziu, când un prieten îl trage într-un cunoscut restaurant berlinez cu muzică de dans „Barbarina", unde tânăra sa mamă vitregă dansează cu fratele lui vitreg într-un mod, din care el trebuie să conchidă, că ea nu numai că uitase de tristeţea pierderii soţului, ci şi de legătura de rudenie cu propriul ei fiu vitreg.

Curând Gnedin află că poate ridica pretenţii asupra a trei optimi din moştenirea tatălui său, alte trei revin Elsei, fiica femeii căsătorite cu Parvus puţin înainte de moartea sa, iar celelalte două optimi rămase revin văduvei. Alţi copii nelegitimi, printre care

fratele vitreg al lui Gnedin, care o consola pe văduvă, şi cei doi fii din legătura cu o femeie clar mai simpatică, pe nume Schillinger, din anii petrecuţi de Parvus la Copenhaga, pleacă cu mâinile goale.

Gnedin rămâne la Berlin mai multe luni, pentru a aştepta finalizarea moştenirii, care se tot prelungeşte din cauza numeroaselor persoane şi instituţii pretinzând părţi din moştenire pentru acoperirea creditelor. Faptul că, din decembrie 1924 până în mai 1925, şefii săi de la Moscova l-au lăsat la Berlin denotă că ei aşteptau ceva din ce rămăsese în urma lui Parvus. Ambasadorul Kretinski, venit în locul lui Joffe, după plecarea acestuia, comunică aproape zilnic cursul procedurilor în cazul moştenirii Helphand-Gnedin. Dar abia după ultima întoarcere a lui Gnedin la Berlin, în toamna lui 1925, se va contura un final.

Dar nu are prea mult de aşteptat: problema era deschiderea safe-ului din Elveţia, la care nici măcar tânăra văduvă nu are cheia. Fiind unul dintre moştenitorii de drept, Gnedin hotărăşte să plece în Elveţia pentru a reglementa situaţia cu ajutorul avocaţilor. Dar acum o altă împrejurare, urmare indirectă a activităţilor lui Helphand din timpul vieţii, i se pune în cale: Elveţia şi-a suspendat relaţiile oficiale cu Uniunea Sovietică. Motivul: după asasinarea lui Worowski – unul din trio-ul de la Stockholm, alături de Radek şi Ganeţki – la Berna, guvernul de la Moscova a ridicat pretenţii asupra contului acestuia de treisprezece milioane de franci, dar Elveţia a refuzat să recunoască pretenţia. Întrucât Gnedin era pe drum cu un paşaport sovietic, nu a putut intra în ţară.

În schimb, la Berlin trece printr-o întâmplare ciudată. Într-o bună zi, este contactat de Georg Sklarz, cel care a fost multă vreme asociatul lui Helphand, şi invitat la o discuţie. Când coteşte din Tiergartenstrasse într-o stradă privată, unde se află impunătoarea vilă, el este în acelaşi timp impresionat şi dezgustat: ştie prea bine, scrie Gnedin în jurnalul său, cum s-au îmbogăţit Parvus şi asociaţii lui prin afaceri speculative în timpul războiului –, dobândirea unei vile ca aceasta de la aristocraţi sărăciţi era o bagatelă pentru ei.

Sklarz a pus în scenă abil primirea spartanului funcţionar sovietic. Lacheii conduc oaspetele la etajul superior, prin mai multe

săli vaste, până ce intră într-o elegantă cameră de primire. La un birou uriaş stă gazda Georg Sklarz sub un tablou în ulei de mari dimensiuni. Tabloul de deasupra lui îl reprezintă pe – Alexander Parvus.

Rămâne pironit în faţa scenei de parcă ar fi prins rădăcini. Aşadar, aşa arăta tatăl său în ultimii săi ani de viaţă. „Eu am comandat acest tablou", se face auzit Sklarz, care pregătise în avans acest efect de surpriză, şi, în deschiderea discuţiei, vorbeşte cu cele mai calde cuvinte despre relaţia pe care o avusese cu Parvus.

Curând Sklarz trece la subiect. Vrea să-l câştige pe Gnedin ca aliat împotriva soţiei, care, după părerea lui Sklarz, printr-un calcul clar este „nelegitimă " – în mod evident el are pretenţii mai mari. În timpul discuţiei, el îşi ilustrează poziţia, ca să nu spunem puterea, prin convorbirile purtate, în care discută în alte limbi şi în stil mare cu politicieni proeminenţi şi, în prelungire, îşi trimite personalul cu cadouri la unul şi la altul. După cum reiese, Sklarz posedă acum, printre altele, o producţie de filme.

Dar Gnedin refuză propunerea. Oferta i se pare prea alambicată, rezervele şi riscurile sale personale şi profesionale sunt prea mari pentru a se lăsa atras în această parte. În cele din urmă se mulţumeşte să aducă în Uniunea Sovietică documentele şi o sumă relativ mică în raport cu averea reală a lui Helphand.

Gnedin avea să revadă Berlinul din cu totul altă perspectivă: la mijlocul anilor treizeci, ca purtător de cuvânt al Ambasadei sovietice la Berlin. Va participa apoi în calitate de colaborator al ministrului de Externe Litvinov la pregătirea Pactului Hitler-Stalin, înainte de a se întoarce din nou la Moscova ca purtător de cuvânt al Ministerului de Externe.

În Schwanenwerder pe Wannsee se instalează ulterior Goebbels, apoi societatea americană Aspen. De scrierile germano-naţionaliste târzii ale lui Parvus avea să se intereseze în mod deosebit Rosenberg. Este evident că pentru ideologul-şef al lui Hitler multe teorii ale lui Parvus meritau să fie imitate, dar şi ceva din ceea ce avea să dea la iveală sistemul sovietic.

Când, puţin mai târziu, Hitler intră în Uniunea Sovietică, Stalin caută să-l înfiereze pe Litvinov ca ţap ispăşitor şi-i arestează

toţi colaboratorii, pentru a-i sili, prin tortură, să depună mărturie împotriva lui Litvinov şi să confirme astfel „suspiciunea de spionaj". Gnedin se numără printre victimele acestei tactici: este arestat şi apoi exilat într-un lagăr îndepărtat. Nu cedează sub presiune interogatoriilor şi torturilor. Faptul că, totuşi, supravieţuieşte rămâne unul din secretele de care este învăluită domnia lui Stalin. Astfel, înainte de moartea sa la Moscova, Gnedin mai poate consemna, printre altele, şi acele clipe, în care, la Berlin, s-a cufundat după dispariţia lui Helphand în lumea acestuia. Pur şi simplu, ascunsese faptul că era agent al NKVD, respectiv al GPU. Oare Parvus ar fi fost mândru de el?

Aproximativ în acelaşi timp, când, în 1939, Gnedin este arestat la Moscova, ministrul de Externe italian, contele Galeazzo Ciano, ginerele lui Mussolini, primeşte la Roma un apel telefonic. La celălalt capăt al legăturii este un oarecare Leon Helphand, agent NKVD şi numărul doi în Ambasada sovietică de la Roma. Solicită o discuţie. În cadrul întrevederii îl roagă pe Ciano să-l ajute pe el, soţia şi fiica sa să fugă cu un paşaport fals în SUA. Primise de la Stalin un ordin de chemare înapoi şi nu presimţea nimic bun.

Ciano stabileşte legătura cu colonelul Price de la Ambasada americană. Leon Helphand se obligă să divulge tot ce ştie despre fascişti şi naţional-socialişti. Ca agent NKVD cu mulţi ani de activitate, nu-i este greu, doar înainte lucrase la Ambasada sovietică de la Paris, care şi înainte de 1917 fusese, ca ambasadă a ţarului, centrul serviciilor secrete ruse din străinătate. La Paris, Leon Helphand organizase faimoasa-sinistra răpire a generalului „alb" Kutiepov, care a fost apoi lichidat.

La începutul anului 1940, Helphand pleacă împreună cu soţia şi fiica, sub numele Moore, la New York. Acolo trăieşte şi moare ca un bogat om de afaceri. Puţin mai târziu, un istoric din Washington D.C., va scrie o carte despre viaţa acestuia. Văduva lui Helphand avansează o sumă considerabilă cu care împiedică publicarea. Avea ceva de ascuns Moore, alias Helphand?

ANEXĂ

Planul pentru Revoluţia rusă

Voluminosul document în formă originală şi cu textul integral al autorului ocupă douăzeci de pagini:

„Pregătirea unei greve politice de masă în Rusia

Trebuie să se pregătească pentru primăvară o grevă politică de masă în Rusia sub lozinca: Libertate şi Pace. Centrul mişcării va fi Petersburg; aici din nou Uzinele Obuhov, Putilov şi Baltică. Greva trebuie să cuprindă legăturile pe calea ferată Petersburg-Varşovia şi calea ferată sud-vest. Greva de la căile ferate va fi organizată mai ales în marile centre cu o puternică muncitorime, ateliere feroviare etc. În scopul generalizării ei vor fi aruncate în aer podurile de cale ferată oriunde va fi posibil, aşa cum a fost cazul şi la mişcarea grevistă din 1904/1905.

Conferinţa conducătorilor socialişti ruşi

Această lucrare poate fi realizată numai sub conducerea social-democraţiei ruse. Partea radicală a acesteia deja a intrat în acţiune. Este necesar ca şi fracţiunea minoritară moderată să se alăture. Până acum, mai mult radicalii au fost cei care au împiedicat o unificare.

Conducătorul acestora din urmă, Lenin, a abordat acum două săptămâni personal problema unei unificări cu minoritatea.

Urma să se producă o unificare pe o linie de mijloc în sensul necesităţii de a exploata slăbirea aparatului administrativ din interiorul ţării, provocată de război, în vederea introducerii unei acţiuni energice împotriva absolutismului. Trebuie observat că partea moderată a fost

mereu cea mai puternică sub influenţa social-democraţiei germane. Datorită autorităţii personale a unor conducători ai social-democraţiei germane şi austro-ungare, şi acum s-ar mai putea obţine mult prin ei.

După investigaţii prealabile realizate atent va trebui convocat un congres al conducătorilor social-democraţi din Rusia în Elveţia sau într-o altă ţară neutră. La congres urmează să ia parte:

1. Partidul majoritar social-democrat,
2. Partidul minorităţilor,
3. Liga evreiască,
4. Organizaţia ucraineană: Spilka,
5. Partidul social-democrat polonez,
6. Partidul social-democrat al Poloniei,
7. Partidul social-democrat al Lituaniei,
8. Social-democraţia finlandeză.
   Congresul va avea loc numai dacă înainte se va asigura unanimitatea hotărârilor referitoare la introducerea unei acţiuni directe împotriva ţarismului.
   Este posibil ca înainte de congres să se organizeze o discuţie între Partidul majorităţii şi cel al minorităţii social-democraţiei ruse. La congres ar mai putea fi atraşi să participe
9. Partidul armean Daşnaktutiun,
10. Hindschak.
    Abstracţie făcând de eminenta sa importanţă organizatorică, congresul ar exercita, prin hotărârile sale, un efect puternic asupra opiniei publice din Franţa şi Anglia.

Socialiştii revoluţionari ruşi

Cu Partidul socialiştilor revoluţionari ruşi trebuie purtate în mod special tratative. Aceşti oameni au o orientare mai mult naţionalistă. Dar influenţa lor în cercurile muncitorilor este minimă. La Petersburg mai au adepţi numai la Uzinele Baltice. În problema unei greve de masă pot fi deconectaţi fără nicio pierdere. În schimb, zona lor este ţărănimea, unde exercită o puternică influenţă prin intermediul învăţătorilor din şcolile generale.

Mişcări parţiale

Mână în mână cu această activitate pregătitoare pentru crearea unei baze organizatorice, trebuie introdusă chiar acum o agitaţie directă. Prin Bulgaria şi România s-ar putea stabili legături cu Odessa, Nicolaev, Sevastopol, Rostov pe Don, Batumi şi Baku. Muncitorii ruşi din aceste regiuni au ridicat în timpul Revoluţiei revendicări locale şi profesionale, care mai întâi le-au fost admise, apoi retrase. Ei nu au abandonat lupta pentru aceste revendicări: doar cu doi ani înainte a avut loc o mare grevă a marinarilor şi a muncitorilor portuari, care a pus din nou la ordinea zilei vechile doleanţe.

Agitaţia ar trebui începută cu aceste puncte şi să ia totodată o cotitură politică. O grevă generală în bazinul Mării Negre ar fi greu de realizat din cauza şomajului dominant, dar greve parţiale ar fi posibile la Nicolaev, Rostov pe Don şi în unele profesii la Odessa. Grevele de felul acesta ar avea o importanţă simptomatică, tulburând liniştea instalată odată cu războiul în luptele interne ale Imperiului ţarist.

Pentru a efectua această agitaţie, trebuie, printre altele, să se reînfiinţeze Organizaţia marinarilor ruşi, care, în ultimii ani, şi-a avut sediul la Constantinopol, apoi la Alexandria. Centrul ar trebui să fie acum Constanţa sau Galaţi. Întrucât oraşele de la Marea Neagră vor fi puternic tulburate de războiul maritim, ele vor fi deosebit de sensibile la o agitaţie politică. Trebuie să se acţioneze în mod special în sensul ca organizaţiile revoluţionare din Odessa, bazate pe muncitori, să ia în stăpânire administraţia oraşului, ca în 1905, pentru a veni în ajutorul nevoii claselor mai sărace care suferă cumplit din cauza războiului. Scopul acestei acţiuni ar fi tot să dea un impuls nou mişcării revoluţionare generale. Dacă la Odessa s-ar ajunge la o răscoală, aceasta ar putea fi sprijinită de flota turcă.

Perspectivele unei răscoale a flotei din Marea Neagră pot fi stabilite numai după ce se va realiza un contact mai bun cu Sevastopol.

La Baku şi în regiunea petrolieră, se poate organiza o grevă relativ fără dificultăţi deosebite. Nu este lipsit de însemnătate nici faptul că o mare parte a muncitorilor sunt tătari, deci musulmani. Dacă se va ajunge la o grevă, se va încerca, la fel ca în 1905, să se incendieze

sursele şi depozitele de petrol. Sunt posibile greve şi în regiunile carbonifere din Donețk. Deosebit de favorabile sunt condițiile din regiunea Ural. Acolo Partidul socialist majoritar are o mare aderență. Acolo pot fi cu uşurință declanşate greve politice la mineri, daca se pun la dispoziție ceva bani, deoarece populația este foarte săracă.

Siberia

O deosebită atenție trebuie să i se acorde Siberiei. În Europa este cunoscută doar ca ținutul exilului. Dar de-a lungul marilor trasee siberiene, al căilor ferate şi fluviilor, trăieşte o pătură țărănească puternică, cu mândre sentimente de independență, care ar prefera să nu fie apăsată de guvernul central.

În oraşe trăieşte o negustorime energică şi o pătură de intelectuali alcătuită din surghiuniți politici sau aflați sub influența acestora. Cercurile electorale siberiene trimit reprezentanți socialişti în Duma. În timpul mişcării revoluționare din 1905, întreaga administrație s-a aflat în mâinile comitetelor revoluționare. Aparatul administrativ este extrem de slab. Simțindu-se sigură față de Japonia, armata este redusă la minimum.

Aceste condiții fac posibilă inaugurarea unor centre de acțiune în Siberia. Totodată, trebuie să se manifeste grijă pentru a permite deportaților politici să scape în Rusia europeană. Toate acestea constituie o pură problemă financiară. Astfel, în centrele de agitație amintite mai sus şi la Petrograd pot fi dirijați mai multe mii de agitatori, dintre cei mai iscusiți, care au legături mari şi se bucură de o autoritate nelimitată. Măsura de reglementare poate fi stabilită, firește, numai de organizațiile socialiste, care sunt, de asemenea, singurele suficient de orientate în privința folosirii diferitelor personalități.

Toate aceste acțiuni se vor dezvolta şi mai mult şi se vor întrepătrunde, cu cât organizațiile socialiste se vor manifesta mai hotărât şi cu cât activitatea lor va fi mai conectată. Pe de altă parte, aceste acțiuni, care trebuie introduse neîntârziat chiar şi din acest motiv, vor impulsiona centrele de partid socialiste şi vor conduce la unificare.

Campania de presă

În acelaşi timp, dezbaterea în presă, broşuri etc. trebuie să sublinieze direcţia de acţiune din interiorul partidelor socialiste ruse. Broşurile în limba rusă pot fi editate în Elveţia. La Paris apare un ziar rusesc „Golos", care este redactat de câţiva conducători ai partidului minoritar socialist. În pofida condiţiilor excepţionale în care apare, acest ziar a păstrat o poziţie absolut obiectivă faţă de război. Nu va putea evita să ia parte la discuţia despre tactica de partid. Ziarele socialiste elveţiene şi italiene pot fi şi ele vizate pentru aceste dezbateri, la fel presa socialistă daneză, olandeză, suedeză, ca şi cea din America. La această discuţie ar putea participa fără nicio dificultate conducători socialişti germani de renume internaţional.

Apoi, o campanie de presă ar exercita un efect important asupra poziţiei statelor neutre, în special a Italiei, care s-ar transfera asupra cercurilor socialiste din Franţa şi Anglia. O mare valoare ar avea dezbaterea obiectivă a evenimentelor de război, care poate fi transmisă sub steag socialist Angliei şi Franţei numai cu mari şi eventuale dificultăţi.

Presa socialistă din Bulgaria şi România poate fi cu uşurinţă influenţată în sensul unei lupte energice împotriva ţarismului. Întrucât în România ar trebui să se afle centrala agitaţiei revoluţionare din sudul Rusiei, poziţia cotidienelor româneşti este importantă şi din acest motiv şi, desigur, şi mai mult pentru determinarea propriei poziţii a României faţă de război. Marile ziare româneşti stau toate în serviciul Rusiei.

Îndatoririle financiare trebuie să fie de asemenea natură, încât cu greu să poată fi scoase la iveală. Dar nu ar trebui să existe nicio dificultate specială de a organiza un grup de jurnalişti reputaţi pentru a edita un mare cotidian independent, având tendinţa expresă de ataşare mai strânsă faţă de Germania. Cum presa românească este calată pe victoria Rusiei, prin desfăşurarea războiului până în prezent a pierdut considerabil din prestigiu. Dar noul ziar şi-ar câştiga un public prin prezentarea obiectivă a ştirilor. Datorită progresului evenimentelor, ea şi-ar concentra tot mai mult opinia publică în jurul ei şi ar obliga şi restul presei la o schimbare de atitudine.

Agitația în America de Nord

O atenție deosebită trebuie acordată Statelor Unite. Numeroșii evrei și slavi ruși din Statele Unite și din Canada formează un element foarte sensibil pentru agitația împotriva țarismului. Social-democrația rusă și Liga evreiască ar trebui trimise să întreprindă un turneu prin aceste regiuni. În afara propriei lor manifestări publice, ar stimula la fața locului forțele existente pentru a acționa energic în vederea întăririi organizațiilor, a consolidării amplei prese ruse și evreiești și a desfășurării unei activități planificate.

Având în vedere numeroasele relații cu Rusia ale milioanelor de emigranți ruși, care, în majoritate, și-au părăsit doar de scurtă vreme patria, acestea sunt de o mare însemnătate. Mișcarea în rândul emigranților ruși în America nu și-ar rata astfel influența asupra opiniei publice din America. În plus, din aceste cercuri s-ar atrage forțe agitatorice în Rusia.

Elementul german ar trebui să se manifeste și el mai activ în actualul război, în care este vorba de viitorul națiunii germane. Manifestarea germanilor ar fi favorizată de o mișcare puternică împotriva țarismului printre rușii, respectiv printre evreii ruși din America. Acolo ar trebui trimiși câțiva oratori ai social-democrației germane și austriece.

Creșterea mișcării revoluționare

Agitația în statele neutre va exercita o puternică repercusiune chiar asupra agitației din Rusia și invers. Dezvoltarea în continuare depinde în mare măsură de evenimentele din război. Starea de spirit euforică rusă din primele zile a scăzut deja puternic. Țarismul are nevoie de victorii rapide și se alege cu înfrângeri sângeroase. Dacă armata rusă rămâne în timpul iernii captivă numai pe pozițiile ei de până acum, pretutindeni în țară se va întinde neobișnuit de mult o proastă stare de spirit. Prin aparatul agitatoric schițat mai înainte, această proastă stare de spirit va fi exploatată, adâncită, extinsă și purtată în toate direcțiile. Grevele izbucnite ici și colo, revoltele legate de starea excepțională, agitația politică în creștere, toate acestea vor pune în dificultate guvernul țarist. Dacă va recurge la represalii, se va

produce o şi mai mare înverşunare, dacă se va arăta tolerant, va fi interpretat ca semn de slăbiciune şi va inflama de-a binelea mişcarea revoluţionară. În acest sens, în 1904/1905 s-au făcut destule experienţe.

Dacă, în acest timp, armata rusă suferă o înfrângere mai mare, mişcarea împotriva regimului poate lua rapid dimensiuni nebănuite. În orice caz, se poate conta că, dacă toate forţele se vor pune în mişcare după planul schiţat înainte, la primăvară se poate ajunge la o grevă politică de masă. Dacă greva de masă va dobândi o extindere mai mare, ţarismul va trebui să-şi concentreze forţele militare de care dispune în ţară mai ales la Petersburg şi Moscova.

În plus, guvernul va avea nevoie de echipe care să păzească legăturile pe calea ferată. În timpul grevei din decembrie 1905 au fost folosite două regimente numai pentru a apăra segmentul Petersburg-Moscova. Numai în felul acesta s-au putut contracara tentativele repetate ale greviştilor de a arunca în aer podurile de cale ferată de la Tver şi din alte locuri şi de a arunca spre Moscova regimentele de gardă, singurele care au putut să reprime răscoala.

Chiar dacă atenţia principală trebuie îndreptată în iminenta grevă spre legăturile pe calea ferată din vest, se încearcă totuşi provocarea de greve la calea ferată pretutindeni unde este posibil. Dacă acest lucru nu reuşeşte pretutindeni, oricum guvernul ţarist va trebui să folosească mari mase armate pentru a apăra poduri, staţii etc. şi, în acelaşi timp, aparatul administrativ va fi derutat şi dezmembrat.

Mişcarea ţărănească şi Ucraina

Un important fenomen secundar al acestor evenimente ar putea fi, ca în 1905, mişcările ţărăneşti. De atunci condiţiile de viaţă ale ţărănimii nu s-au îmbunătăţit în Rusia, ci s-au înrăutăţit. În spiritul ţăranului rus, totul este o problemă a pământului. De aceea, el va băga plugul în pământul moşieresc şi va ameninţa moşierii.

În esenţă, problema apărării proprietăţii moşiereşti formează baza problemei ţărăneşti ruse, dar, în afară de aceasta, rezolvarea ei este legată strâns de constituirea de sindicate, organizaţii de credit ieftin, de învăţământul şcolar, de impozite şi de administraţia generală de stat.

Pentru Ucraina totul se contopeşte în revendicarea autonomiei. Atâta timp cât persistă dominaţia ţarismului, a cărui politică era de a da pământ nobilimii moscovite şi de a apăra prin toate mijloacele marea proprietate funciară moscovită împotriva ţăranilor ucraineni, ţăranilor nu le mai rămâne altceva decât să se răscoale de îndată ce observă că presiunea puterii guvernamentale slăbeşte, respectiv guvernul se află în dificultate.

Una din primele sarcini ale guvernului ucrainean va fi ca, în locul stărilor anarhice, care sunt o urmare a regimului moscovit, să facă să funcţioneze legea şi dreptul, şi, susţinut de încrederea poporului ucrainean, va reuşi repede să realizeze acest lucru. Constituirea unei Ucraine independente va apărea totodată ca eliberarea de regimul ţarist şi ca salvarea din haosul tulburărilor ţărăneşti.

Dacă în Rusia centrală se va ajunge la tulburări ale ţăranilor – şi dacă ţăranii din Rusia mare nu vor rămâne liniştiţi în niciun fel de condiţii, dacă lângă ei se ridică ţăranii ucraineni –, atunci şi Partidul socialiştilor revoluţionari ruşi va trebui să iasă din pasivitatea sa. Prin intermediul învăţătorilor din şcolile generale, acest partid are o influenţă importantă în rândul ţărănimii din Rusia mare şi se bucură de autoritate asupra fracţiunii trudovicilor din Duma, Partidul popular al ţăranilor. Atitudinea social-democraţiei ruse faţă de tulburările ţăranilor ar rezulta, fără probleme, din hotărârea acestora de a lucra activ împotriva ţarismului.

Mişcarea în Finlanda

În cadrul acestei mişcări generale s-ar putea întreprinde o acţiune importantă în Finlanda. Partidele finlandeze se află într-o situaţie dificilă. În ţară este multă armată rusă. Pe de altă parte, finlandezii n-ar dori, fireşte, să fie anexaţi de Suedia. Suedia nu vrea să anexeze Finlanda, ci doar să facă din ea un stat-tampon, aşadar, un stat de sine stătător. Partidul suedez reprezintă o minoritate redusă. De aceea, trebuie să se acţioneze mai ales pentru a obţine un acord între guvernul suedez şi partidele care dau tonul, dintre care social-democraţia este cea mai importantă. Calea pe care s-ar putea realiza acest lucru rezidă în a garanta finlandezilor cea mai amplă autoadministrare şi de

a le lăsa posibilitatea să decidă la ce uniune de state vor să adere. Odată dobândit un asemenea acord, în Finlanda poate fi pregătită planificat şi în taină o răscoală generală.

Social-democraţia finlandeză dispune de excelente organizaţii de tipul social-democraţiei germane. Apărându-şi cu dârzenie drepturile sale împotriva despotismului ţarist, tot poporul finlandez a fost educat în spiritul discreţiei şi colaborării tacite şi va fi favorizat în acest sens, în mod special, de deosebirea de limbă.

Totul trebuie pregătit în secret până ce în Rusia prinde rădăcini o mişcare grevistă politică mai mare. Atunci, o parte a armatei concentrate în Finlanda va fi retrasă spre Petersburg. Acesta ar fi momentul pentru o revoltă generală în Finlanda. Având în vedere imensa extindere a Finlandei, guvernul ţarist s-ar vedea pus în faţa alegerii fie de a-şi descompune forţele militare de care dispune în mici detaşamente separate pentru combaterea focarelor de revoltă, fie de a concentra aceste forţe în cele mai importante puncte administrative şi strategice şi de a ceda răsculaţilor ţara. Prima variantă a fost tactica pe care a aplicat-o ţarismul pentru a învinge mişcarea revoluţionară din 1905. Au fost constituite numeroase corpuri expediţionare mai mici şi mai mari, ale căror comandanţi aveau puteri militare şi administrative depline. Planul a fost elaborat la Petersburg de către o comisie specială, la care au participat persoane din Statul Major General şi din administraţia superioară. Puterea executivă a revoluţionarilor era la curent cu lucrările acestei comisii, dar nu a putut zădărnici planul.

În orice caz, guvernul ţarist a avut nevoie de forţa întregii sale armate şi de doi ani, pentru a înăbuşi răscoala. Dacă acum guvernul ţarist ar aplica în Finlanda acelaşi procedeu, armata suedeză ar trebui să intervină pentru a apăra independenţa Finlandei. Deoarece acest procedeu, care este categoric cel mai bun mijloc de a înăbuşi o răscoală, face ca armata să fie complet lipsită de rezistenţă în faţa masei armatei duşmane invadatoare.

Din acest motiv, guvernul ţarist va recurge, probabil, la cel de-al doilea procedeu şi va retrage armatele spre centrele administrative, adică spre litoral împreună cu calea ferată apropiată. Poate chiar că va distruge chiar el legăturile pe calea ferată cu Suedia. Atunci dominaţia rusă se va mai întinde, de fapt, doar pe ţărmul Golfului Botnic. Atunci,

stăpâni în propria țară, răsculații vor constitui o Gardă națională, ca în 1904/1905, vor ocupa poziții de apărare și vor lua măsuri pentru a face posibil marșul trupelor suedeze, îngreunat de eventuala distrugere a căilor ferate.

Se înțelege că multe depind de evoluția evenimentelor la Petersburg. Chiar și înainte de izbucnirea răscoalei generale, finlandezii ar putea face mari servicii. Ei ar putea informa despre numărul, dispunerea, mișcările trupelor ruse din Finlanda, ca și despre mișcarea flotei de război; ar putea să instaleze un serviciu de semnalizare pentru a dirija activitatea avioanelor; (obiceiul finlandezilor de a vopsi în roșu casele de la țară și, în special, acoperișurile, ar fi de folos, în acest sens – un loc însemnat pe acoperișul roșu pentru a reda un punct de orientare).

Apoi mai pot crea stații pentru telegrafia fără fir și pot lua măsuri pentru aruncarea în aer a unor clădiri și poduri. Dar ei pot, mai ales, să mijlocească circulația între revoluționarii ruși și Petersburg. În ciuda ocupației militare, întrucât țara este foarte mare, se poate conecta direct cu zona Petersburg, se poate întreține o circulație intensă din oră în oră cu Petersburgul și se poate instala un serviciu de știri și transport. S-ar putea forma depozite de arme și s-ar putea trece clandestin spre Petersburg arme și material explozibil.

Caucazul

În timpul Revoluției, guvernul țarist n-a luat aproape deloc în seamă multă vreme Caucazul. Nefiind amenințat din afară, el a permis ca în Caucaz să se întâmple orice s-ar întâmpla. Lucrurile au mers atât de departe, încât guvernul a tolerat în vârful administrației guvernatori, care erau în legătură fățișă cu comitetele revoluționare. Era sigur că, dacă își va consolida dominația în Rusia propriu-zisă, și-ar putea supune din nou și Caucazul. Ceea ce s-a și adeverit pe deplin.

De data aceasta, prin Războiul ruso-turc, situația s-a schimbat complet. Căderea Caucazului este posibilă. Importanța unei revolte, care să aibă loc în spatele armatelor aflate în luptă, este absolut evidentă. Cu toate acestea, spre deosebire de Finlanda, unde poate fi realizată o revoltă generală bine organizată, în Caucaz mișcarea are de suferit

din cauza fărâmiţării naţionale şi a certurilor dintre partide. În anii Revoluţiei, cei mai puternici s-au dovedit a fi georgienii (gruzinii).

Sprijinindu-se pe masa micii ţărănimi, ei au devenit stăpâni deplini ai guvernoratului Kutaisi, cu administraţie proprie şi tribunale proprii. Dar la vârful mişcării nu se aflau separatiştii, ci social-democraţii. Armenii au luptat parţial în rândurile social-democraţiei, parţial s-au grupat în jurul partidelor naţionale armene, care renunţaseră şi ele de mult la tendinţele lor separatiste.

Trebuie, totuşi, avut în vedere că acum, după dezamăgirile Revoluţiei şi în faţa războiului, tendinţele separatiste ar trebui să câştige în popularitate. Muncitorii tătari au aderat la grevă. În general, masele tătare au jucat un rol reacţionar; s-au lăsat instigaţi de agenţi ai guvernului de la Petersburg împotriva armenilor, aşa încât s-a ajuns la ciocniri sângeroase între aceste două elemente populare.

Acum, după declararea Războiului sfânt, guvernul ţarist nu se va mai putea baza făţiş pe populaţia musulmană. Dar va aţâţa în secret ura religioasă şi va menţine groaza printre armeni invocând Războiul sfânt. De aceea, este mai întâi necesar ca partea turcă să facă totul pentru a-i lămuri pe musulmanii din Caucaz că tocmai Războiul sfânt cere o strânsă colaborare a musulmanilor cu vecinii lor creştini în lupta cu ţarismul. Trebuie încheiată neîntârziat o alianţă cu Junii turci şi cu partidele armene din Turcia, care sunt aceleaşi ca în Rusia.

Detaliile acestei acţiuni, în care trebuie depăşite diferite dificultăţi, ies din cadrul acestui memorandum. Mai trebuie doar arătat că o manifestare hotărâtă a social-democraţiei ruse ar avea cea mai mare influenţă asupra acţiunii armenilor şi georgienilor din Caucaz. Social-democraţia ar putea, eventual, să ia singură în propriile mâini întreaga mişcare, ar obliga prin iniţiativa ei partidele naţionale să treacă de partea ei în luptă.

Şi din acest motiv, conferinţa conducătorilor de partid socialişti din Rusia avută în perspectivă mai sus este o necesitate stringentă.

Războiul sfânt, care în Persia, Egipt, Africa de Nord etc. a putut să producă mari mişcări, în Rusia abia dacă ar avea un efect notabil. Tătarii de pe Volga şi Koma cu siguranţă nu se vor mişca. Sunt ţărani extrem de paşnici, cumplit de asupriţi, cărora li se opune o uriaşă supraputere numerică a populaţiei ruse.

În Caucaz lucrurile se prezintă cumva altfel; dar trebuie să recunoaştem că el este de mult pacificat. Amintirile despre vechea luptă eroică pentru independenţă au pălit. Pentru o mişcare revoluţionară modernă populaţia musulmană nu este suficient de avansată cultural. Vechea luptă a glasului muntelui din Caucaz împotriva Rusiei a fost o luptă împotriva statului centralizat în general. De atunci, organizarea tribală s-a măcinat complet. Căpeteniile triburilor s-au transformat în proprietari funciari. Legătura dintre ei şi mase este infimă.

Spiritul de independenţă al populaţiei s-a pierdut. Simţindu-se în inferioritate sub aspect economic şi cultural faţă de populaţiile creştine, ea se sprijină de guvern ca de cel mai puternic dintre cei mai puternici. Cu siguranţă ar prefera un guvern musulman; dar acesta ar trebui să se arate mai întâi destul de puternic pentru a birui guvernul ţarist.

Armata turcă ar fi primită favorabil, dar ar trebui mai întâi să învingă cu forţe proprii puterea rusă. Aceasta nu exclude, bineînţeles, formarea unor bande izolate, în special la graniţa persană. În Caucaz, nu poate fi vorba de un război de partizani al populaţiei musulmane, în mare. O răscoală a cazacilor din Cuban nu este imposibilă; aici propaganda ucraineană ar putea să pregătească terenul.

Sfârşitul mişcării

Creşterea mişcării revoluţionare în Imperiul ţarist va crea, printre altele, o stare de agitaţie generală. În afară de desfăşurarea generală a evenimentelor de război, ar putea fi luate măsuri speciale pentru întărirea acestor tulburări. În mod deosebit intră în vedere din motive uşor de înţeles bazinul Mării Negre şi Caucazul. O atenţie deosebită trebuie acordată Nicolaevului, întrucât pe şantierele de acolo se lucrează în cea mai mare grabă pentru a lansa la apă două mari nave de război. Trebuie să se încerce realizarea unei greve a muncitorilor. Aceasta nu trebuie să poarte neapărat un caracter politic, se poate baza şi pe revendicările economice ale muncitorilor.

Ca teză, se poate declara că guvernul ţarist are nevoie de noi victorii pentru a se putea menţine la putere. Chiar şi situaţia actuală,

în care armata rusă este nimicită metodic fără a face progrese, dacă totul rămâne aşa până în primăvară, poate avea ca urmare o revoluţie. Dar nici dificultăţile care stau în calea mişcării nu trebuie ignorate.

Este, mai ales, mobilizarea, care smulge ţării cele mai energice elemente tinere, apoi creşterea sentimentului naţional, care a avut drept consecinţă războiul. Având în vedere lipsa de succes a luptei, tocmai acest sentiment trebuie să se transforme în amărăciune şi să se întoarcă împotriva ţarismului. Trebuie să se ţină cont şi de faptul că social-democraţia rusă nu va adopta niciodată o poziţie ostilă imperiului, aşa ca aceea a ucrainenilor sau finlandezilor.

Social-democraţia rusă a unit deja în timpul Revoluţiei mai bine de un milion de muncitori în organizaţiile ei, ecoul ei în mase a crescut de atunci într-atât, încât guvernul s-a văzut silit să schimbe de două ori dreptul de vot, pentru că se temea că Duma va fi invadată de deputaţi social-democraţi.

Un asemenea partid nu poate fi decât expresia intereselor şi voturilor maselor populare. Acestea nu au dorit războiul, dar îl duc. Social-democraţia rusă se manifestă cu hotărâre împotriva extinderii nelimitate a puterii în afară, aşa cum vizează diplomaţia ţaristă. Ea vede aici o enormă piedică pentru dezvoltarea internă a naţiunilor care formează imperiul, printre care şi naţiunea rusă. Ea face guvernul ţarist răspunzător pentru acest război. Ea va trage, prin urmare, la răspundere guvernul pentru inutilitatea şi lipsa de succese a războiului. Revendicările ei vor fi: răsturnarea guvernului şi încheierea rapidă a păcii.

Dacă mişcarea revoluţionară va dobândi o mai mare extindere, atunci, chiar dacă guvernul ţarist mai deţine puterea la Petersburg, va fi instalat un guvern provizoriu, care ar putea să pună pe ordinea de zi problema armistiţiului şi încheierii păcii şi să iniţieze tratative diplomatice.

Dacă guvernul ţarist va fi nevoit chiar mai devreme să încheie un armistiţiu, mişcarea revoluţionară se va declanşa cu o forţă cu atât mai mare, cu cât mai mult este pregătită acum. Dacă guvernul ţarist reuşeşte ca încă în timpul războiului să se menţină la putere, nu se va putea menţine niciodată după o pace dictată de afară. Astfel, datorită armatelor reunite şi mişcării revoluţionare din Rusia, imensa

centralizare politică pe care o reprezintă Imperiul ţarist şi care, atâta timp cât există, va fi un pericol pentru pacea mondială, va fi distrusă şi cetatea reacţiunii politice în Europa va fi dărâmată.

Siberia

Siberiei încă mai trebuie să i se dea o deosebită importanţă, pentru că livrările de tunuri şi alte arme ale Statelor Unite către Rusia ar putea lua calea Siberiei. De aceea, acţiunea siberiană trebuie tratată separat de celelalte. În Siberia ar trebui trimişi într-o misiune specială câţiva oameni energici şi prudenţi, dotaţi cu suficiente mijloace pentru a arunca în aer poduri de cale ferată. Forţe de ajutor se vor găsi destule printre cei din exil. Explozibilul trebuie procurat din minele din Ural; cantităţi mai mici ar putea fi trecute clandestin din Finlanda. Indicaţiile tehnice ar fi elaborate aici.

Campania de presă

Previziunea referitoare la România şi Bulgaria s-a confirmat prin evoluţia instalată după elaborarea Memorandumului. Presa bulgară este acum total de partea germană, în cea românească se observă o schimbare. Măsurile luate de noi vor arăta în curând rezultate mai mari. Acum trebuie în mod deosebit să se acţioneze.

1. Sprijin financiar fracţiunii majoritare social-democrate, care continuă prin toate mijloacele lupta împotriva guvernului ţarist. Conducătorii trebuie căutaţi în Elveţia.
2. Crearea de condiţii preliminare directe cu organizaţiile revoluţionare din Odessa şi Nicolaev prin Bucureşti şi Iaşi.
3. Crearea unei legături cu organizaţia marinarilor ruşi. S-au înnodat legături pregătitoare printr-o persoană din Sofia, altele se vor stabili prin Amsterdam.
4. Sprijinirea activităţii organizaţiei socialiste evreieşti „Liga" – nu sioniştii.
5. Căutarea unor personalităţi cu prestanţă din social-democraţia rusă şi dintre socialiştii revoluţionari ruşi din Elveţia, Italia, Copenhaga şi Stockholm şi promovarea eforturilor lor,

în măsura în care ei sunt hotărâți să acționeze energic și direct împotriva țarismului.

6. Susținerea literaților revoluționari ruși, dacă se manifestă pentru continuarea luptei împotriva țarismului chiar și în timpul războiului.
7. Legătura cu social-democrația finlandeză.
8. Organizarea de congrese ale revoluționarilor ruși.
9. Influențarea opiniei publice din statele neutre, în special din presa socialistă și organizațiile socialiste în sensul luptei împotriva țarismului și al aderării la Puterile Centrale. În Bulgaria și România s-a realizat deja cu succes. Trebuie continuat în Olanda, Danemarca, Suedia, Norvegia și Elveția și Italia.
10. Dotarea unei expediții în Siberia cu scopul special de a arunca în aer cele mai importante poduri de cale ferată și de a împiedica astfel transporturile de arme rusești din America. În plus, ar trebui înzestrată din plin o expediție cu fonduri bănești, pentru a crea unui număr de deportați politic posibilitatea de a se refugia în interiorul țării.
11. Pregătiri tehnice pentru o revoltă în Rusia:

a) Procurarea de hărți mai exacte ale căilor ferate ruse și denumirea celor mai importante poduri, a căror distrugere este necesară, pentru a paraliza circulația; de asemenea, indicarea clădirilor centrale, depourilor, atelierelor, cărora ar trebui să li se acorde cea mai mare atenție.

b) La fel, indicarea cantității de explozibil, care este necesară pentru atingerea țelului în fiecare caz în parte. Trebuie să se țină seama de penuria de materiale și de condițiile dificile în care va fi întreprinsă acțiunea.

c) Indicarea clară și eficientă a mânuirii explozibilului pentru aruncarea în aer a podurilor, dinamitarea marilor clădiri.

d) Rețete simple de preparare a explozibililor.

e) Prelucrarea unui plan de rezistență a populației răsculate din Petersburg împotriva puterii armate, ținându-se în mod deosebit seama de cartierele muncitorești. Protejarea caselor și străzilor. Apărarea împotriva cavaleriei și împotriva

infanteriei invadatoare. „Liga" socialistă evreiască din Rusia este o organizaţie revoluţionară, care se întemeiază pe masele de muncitori şi a prestat o activitate importantă încă din 1904. Este în opoziţie cu „sioniştii". De la aceştia din urmă nu trebuie să ne aşteptăm la multe:

1) pentru că legătura lor de partid este foarte laxă;

2) pentru că în timpul războiului, în rândurile lor s-a remarcat un puternic curent ruso-patriotic;

3) pentru că după Războaiele balcanice, guvernul central a cultivat intens favoarea diplomaţiei engleze şi ruse, ceea ce, desigur, nu l-a reţinut de la a face anticameră la guvernul Reich-ului;

4) pentru că, în general, nu este capabil de o acţiune politică."

Surse

În primul rând, aş vrea să le mulţumesc tuturor celor care mi-au dat sugestii, informaţii sau un ajutor practic. Printre aceştia se numără colaboratori din arhivele din Europa, Rusia şi SUA, din Ministerul de Externe al Federaţiei Ruse Moscova, de la Ottoman Bank Research Centers, Istanbul, dar şi prieteni personali din Bonn, Berlin şi Paris, Viena şi Moscova. Ei m-au susţinut în scrierea acestei cărţi. Printre cei dintâi care m-au impulsionat în acest sens se află principele Alexis Schtscherbatow din New York, David Binder de la New York Times din Washington şi redactorul unui cotidian de frunte din Berlin. Deosebit de legată mă simt de Alexis Borovsky, cel care se ocupă în SUA, din perspective financiare şi economico-politice, de eroul meu principal.

Lui şi tuturor celor menţionaţi le dedic această carte.

Arhive

GARF, Moscova (Gosudarstvennîi Arhiv Rossiskoi Federaţii)
RZCIDNI, Moscova (fosta arhivă a PCUS)
Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Bonn (acum Berlin)
Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem
Bundesarchiv Abteilung Potsdam, Berlin-Potsdam
Militärhistorisches Archiv, Freiburg (BRD)
Österreichische Nationalbibliothek, Viena
Hof-und Staatsarchiv, Viena
Staatsarchiv Basel
Archiv des Quai d'Orsay, Paris
Foreign Office, Londra
Hoover Institution Archives, Stanford, Cal., SUA
National Archives, Washington, D.C., SUA
Ottoman Bank Research Center, Istanbul

Surse primare

Documente ale Ohranei şi agenţiilor ei din ţară şi din străinătate 1890-1917

„Untersuchungsakt für besonders wichtige Angelegenheiten über den Juliaufstand 1917 mit dem Versuch, die Provisorische Regierung zu stürzen"

Geheime Akte Russßland Krieg, 1914, 11c: Telegrammwechsel zwischen dem Außenamt Berlin und seinen Botschaften in Konstantinopel, Sofia, Bukarest, Wien, Bern, Kopenhagen und Stockholm, Petrograd und Moskau

Aufzeichnungen des Polizeipräsidenten Boris Nikitin „Rokowye gody"

Autobiographische Notizen von I.L.Helphand unter seinem Pseudonym Parvus:

„In der russischen Bastille während der Revolution", Dresda, 1907

„Im Kampf um die Wahrheit" Berlin, 1918

Geschäftspapiere der Handelsfirmen von I.L.Helphand-Parvus

Telegrammwechsel zwischen Helphand-Parvus und seinem Kompagnon in Stockholm, Gantezki-Fürstenberg, sowie von diesem mit Helphands Bevollmächtigtem in Petrograd, Koslowski, und dessen Mitarbeiterin

Bankkorrespondenzen der Ottoman Bank mit London und Paris, 1910-1915

Surse secundare

Adler, Cyrus, *Schiff, Jacob H. – His Life and Letters*, vol. 1, Books for Libraries Press, Freeport/New York, 1928, 1972

Ciano's Diary 1939-1943, Malcolm Muggeridge (ed.), William Heinemann Ltd., Londra-Toronto, 1947

Clark, William, *The Lost Fortune of the Tsars*, Weidenfeld&Nicolson, Londra, 1994

Die Neue Zeit, revistă, 1890-1910, Stuttgart

Fischer, Fritz, *Griff nach der Weltmacht*, Ed. Droste, Düsseldorf, 1974

Fischer, Fritz, *Kampf um die Weltmacht*, Droste, Düsseldorf, 1978

Gnedin, Jewgenij, *Wychod is labirinta*, Memorial, Moscova, 1994

Goulevitch, A., *Czarism and revolution*, Omni Publications, Hawthorne, Cal., 1962

Grunwald, Kurt, „Windsor-Cassel" – The Last Court Jew, Publications of the Leo Baeck Institute, Year Book XIV, Londra-Ierusalim-New York, 1969

Heresch, Elisabeth, *Alexandra – Tragik und Ende der letzten Zarin*, Langen Müller, München, 1993 (Ullstein Taschenbuch, Berlin, 1995)

Heresch, Elisabeth, *Alexej, der Sohn des letzten Zaren*, Langen Müller, München, 1996

Heresch, Elisabeth, *Blutiger Schnee – Augenzeugen der Oktober-revolution*, Styria, Graz-Wien-Köln, 1987

Heresch, Elisabeth, *Das Zarenreich, Glanz und Untergang in Bildern und Dokumenten 1895-1920*, Langen Müller, München, 1991

Heresch, Elisabeth, *Nikolaus II. – Feigheit, Lüge und Verrat*, Langen Müller, München, 1992 (Bertelsmann, 1993, Ullstein Taschenbuch, Berlin, 1994)

Heresch, Elisabeth, *Rasputin – Das Geheimnis seiner Macht*, Langen Müller, München, ed. a 2-a, 2000

Höhne, Heinz, *Der Krieg im Dunkeln*, Bertelsmann, München, 1985

Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, Osteuropa-Inst. München, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1962

Kuhn, Loeb&Co., *A century of Investment Banking*, New York, f.a.

Le Monde Slave, revistă, vol. 2, 1927, Paris

Lehman Brothers 1850-1984, A Chronicle Essays and Book Excerpts, Firmendokumentation, New York, f.a.

Lina, Jüri, *Under the Sign of the Scorpion*, Referent Publishing, Stockholm, 1998

Lockhart, R.H. Bruce, *Die beiden Revolutionen*, Ed. Droste, Düsseldorf, 1957

Löw, Konrad, *Das Rotbuch d. Kommunist. Ideologie*, Langen Müller, München, 1999

Ludendorff, Erich, *Meine Kriegserinnerungen*, Mittler&Sohn, Berlin, 1926

Lustiger, Arno, *Rotbuch: Stalin und die Juden*, Verlag Aufbau Taschenbuch, Berlin, 2000

Lyandres, Semion, *The Bolsheviks' „German Gold" Revisited*, The Carl Beck Papers, Pittsburgh, 1995

Matsch, Erwin, *Wien-Washington*, Böhlau, Wien – Köln, 1990

Melgunow, S.P., *Solotoj nemezkij kljutsch bolschewikow*, Paris, 1940

Melgunow, S.P., *Wospominannija I dnewniki*, Wyp. II, Paris, 1964

Moorehead, Alan, *The Russian Revolution*, Collins-Hamilton, Londra, 1958

Moseley, Ray, *Zwischen Hitler und Mussolini, Das Doppelleben des Grafen Ciano*, Verlag Henschel, Berlin, 1998

Pearson, Michael, *Der plombierte Waggon*, Universitas, Berlin, 1977

Pipes, Richard, *The Unknown Lenin*, Yale University Press, New Haven and London, 1996

Ploetz, Karl, *Auszug aus der Geschichte*, Ed. Ploetz, Würzburg, 1962

Possony, Stefan T., *Jahrhundert des Aufruhrs*, Ed. Isar, München, 1956

Raymond, Pau D., „Revolutionary Idealist to Political Dissident: The Life of Evgenii Gnedin (Parvus)", în: Soviet Union 12, Pt.2, 1985, p. 185-212

Riezler, Kurt, *Tagebücher und Dokumente*, Berlin, 1968

Scharlau, Winfried B., Zeman, Zbynek A., *Freibeuter der Revolution*, Verlag Wissenschaft und Politik, Köln, 1964

Scheidemann, Christiane, *Ulrich Gf. Brockdorff-Rantzau*, Lang, Frankf./M., 1998

Soljeniţîn, Aleksandr, *Lénine à Zurich*, Éditions du Seuil, Paris, 1975

Steglich, Wolfgang, *Friedensversuche der Krieg führenden Mächte im Sommer und Herbst, 1917*, Steiner, Wiesbaden, 1984

Traverso, Enzo, *Die Marxisten und die Jüdische Frage*, Decaton, Mainz, 1995

Trotzki, Leo, *Mein Leben*, Dietz, Berlin 1990 (după S. Fischer, Berlin, 1929)

Vaksberg, Arkadij, *Alexandra Kollontai*, Fayard, Paris,1996

Zemann, Z.A., *Germany and the Russian Revolution*, Oxford Univ. Press, Oxford, 1958

Indice de nume

A
Abramow(icz), Rafail, 321
Adler, Fritz, 18, 218
Adler, Viktor, 17, 147
Akashi, Motohirto, 112
Aleksandra Fiodorovna, ţarină, 208
Aleksandrov, Pavel A., 256
Aleksandru al III-lea, ţar, 29, 31
Aleksandru al II-lea, ţar, 23, 29,196, 268
Alekseev, Mihail V., general, 123
Aleksei (Nicolaevici), Mare Duce, succesor la tron, 196
Aleksinski, S.A., 245, 246
Andersen, Hans Niels, 114
Aschberg, Olof (Olaf), 153
Asew, Ewno, 156, 270
Axelrod, Pavel B., 24, 31, 56

B
Babuşkin, Aleksandr, 52
Bahmetiev, A.J., 162
Balfour, Earl Arthur James, 287
Bauer, Gustav, 235
Bebel, August, 83
Beilis, 281
Belieţki, Stepan P., 149, 259
Bentinck, Lord George, 28
Berchtold, conte Leopold, 95, 108
Bergen, Diego von, 111, 115, 164
Berman,Tatiana, 46
Bernstein, Alexander, 45
Bethmann-Hollweg,Theobald von, 13, 110, 114, 165, 196
Bisenko, A.A., 303
Bismarck, prinţ Otto von, 13
Bogrovski, N.I., 148, 156, 158
Borgbjerg, Frederic, 272
Böttiger, maior, 272
Branting, Karl Hjalmar, 206
Brockdorff-Rantzau, conte Ulrich von, 114, 115, 164, 169, 278
Bronski, Moise (pseud. Warszawski, Mieczyslaw), 268
Bronstein, Lev Davidovici, *vezi* Troţki, 16, 31
Brusilov, Alexei A., general, 243
Buchanan, Sir George, 221
Bücher, Karl, 33
Buharin, Nicolai I. (Dolgopolski), 147, 205, 206, 320
Burckhardt, Jacob, 33
Burian, Rajecz Stefan baron von, 109
Burştein, S.I., 150, 259
Burţev, Vladimir L., 244, 257
Bussche-Haddenhausen, Hilmar baron von dem, 120, 164, 296

C
Cassel, Sir Ernest, 163
Cernîşevski, Nikolai G., 25

Ciano, conte Galeazzo, 326
Cohn, Louis, 178
Cramon, von Arz, general, 292
Czernin, conte Ottokar, 240, 295, 304

D
David, Eduard, 116
Deutsch (Deici), Lev, 24, 30, 39, 65
Disraeli Benjamin (ulterior Earl of Beaconsfield), 28
Djugaşvili, *vezi* Stalin
Dobrovolski, Nikolai A., 217
Dostoievski, Feodor Mihailovici, 209
Dreyfus, Alfred, 281
Dzerjinski, Felix E., 273

E
Ebert, Friedrich, 138, 234, 297
Ecaterina II, „cea Mare", ţarină, 22, 27
Einstein, Albert, 170
Eisenstein, Serghei, 61
Emelianov, Aleksandr S., 254
Engels, Friedrich, 42
Erzberger, Matthias, 164, 240

F
Falk, 151
Falkenhayn, Erich von, general, 106
Franz, Joseph, împărat, 17, 237
Freiberg, 151
Fröhlich, 111
Fürstenberg, Heinrich, 18, 136, 143, 145, 147, 247, 261
Fürstenberg, prinţ Emil von, 299

G
Ganelin,
Ganeţki, Jakob, alias Fürstenberg (nume conspirativ Kuba), 18, 228, 245, 320
Gapon, Georgi, 61, 160
Gelfand, *vezi* Helphand, *resp.* Parvus, 21, 31
Gempp, general-maior, 166
George, Lloyd, 206
Georgiania (Kostrov), 194
Glasenap, S.P., 137
Gnedin, Evgheni („Şenia") – iniţial Lazar Helphand, 321
Goebbels, Joseph, 325
Goldenberg, J.P., 18, 282
Görich, von (Rautenfels, baron von), 271
Gorki, Maxim (Peşkov. Aleksei M.), 57, 83, 116, 161
Grigoriev, A.P., general, 166
Grimm, Robert, 239, 272
Groman, Ekaterina, 74, 125, 158
Grünau, 238
Gucikov, Aleksandr I., 223, 242, 250
Gusev, Serghei I., alias Drabkin, 52
Gutneŕ, Grigori Abramovici, 252

H
Haase, 276
Haber, Fritz, 170
Haenisch, Konrad, 81, 117, 178, 317
Haim, Israil-Itzek, 255
Hammann, 272
Haneţki (*vezi* Ganeţki), 275
Harden, Maximilian, 204
Harting, A., alias Heckelmann, 52

Helfferich, Karl, 116, 272
Helphand (şi Gelfand), *vezi* Parvus, 21, 31, 282, 320
Helphand, Evgheni, *vezi* Gnedin, 48, 86
Helphand, Leon, 326
Helphand, Tatiana, 42, 87
Hertling, Georg, baron von, cancelar al Reichului, 296
Herzen, Alexander, 176
Hindenburg, Paul von (Beneckendorff und Hindenburg), general, ulterior mareşal, 110, 271
Hintze, amiral, 317
Hoffmann, Max von, general, 303, 305
Hoyos, Joseph conte, 5
Hülsen, von, 286
Hvostov, Alexei N., 209

I
Ignatiev I. (pseudonim Parvus), 37
Ivan IV „cel Groaznic", ţar, 27

J
Jäckh, Ernst, 164
Jagow, Gottlieb von, 13, 100, 104, 111, 165
Janin, George, general, 221
Janssen, 233
Jaurès, Jean, 47
Joffe, Adolph A., 303, 304
Johanson, 280
Jungbek, Gertrude, 261

K
Kalinin, Mihail I., 52
Kamenev (Rosenfeld), Lev B., 31, 216, 290, 303, 320
Karl, împărat al Austriei, 237
Karpinski, 228
Kautsky, Karl, 39, 77, 177, 319
Kerenski, Aleksandr F., 210, 242, 244, 251, 253, 288
Kesküla, Alexander (Stein), 112, 113, 127, 156, 184
Klein, Peter (pseudonim Parvus)
Klingsland, Fabian, 145, 261
Kolişko, Jaroslaw J.,
Kollontai, Alexandra, 214, 245, 246
Kondratievici, Rogov Andrei, 251
Koppel, Leopold, 169
Kornilov, Lavrenti K., general, 238, 288
Koslovski, Mieczyslaw J. (nume conspirativ Şustri), 137, 146, 149, 216, 238, 245, 247, 250, 259, 320
Kostren, 271
Krasin, Leonid B., 53, 153, 154, 164
Kreisler, Fritz, 170
Krivoşein, A. K., 302
Krupp, Alfred K., 309
Krupskaia, Nadejda K., 51, 125
Kruse, Alfred (Nikolai Gridon), 158
Kühlmann, baron Richard von, 165, 305

L
Landau, Leopold, 261
Laurent, Pierre, 244
Lenin (Ulianov) Vladimir Ilici, 50, 112, 147, 148, 157, 216, 245, 247
Lersner, 236, 292

Liebknecht, Karl, 14, 86, 117, 320
Likoşin, Pavel I., 160
Litvinov, Maxim M., 52, 126, 154, 325
Ludendorff, Erich, general, 117, 194, 331, 333, 341
Ludwig, Emil, 153
Luebers, 322
Lunacearski, Anatoli, 141, 267, 286, 293
Luxemburg, Rosa, 16, 35, 136, 370
Lwow, prinţ Georgi J., 223, 224

M
Mackensen, 338
Makarov, N.A., 87
Malinovski, Roman, 171, 182, 194, 310, 370
Manus, Ignati P., 316
Marh(e)levski-Karski, Iuli, 45, 53, 55, 63, 66, 67, 370
Martov, Lev (Iuli O. Zederbaum), 58, 61, 76, 141, 265
Marx, Karl, 25, 48, 369
Masoiedov, 176
Mejendorf, 309
Melenevski, Marian (Ivan Gitka) „Basok", 160
Merkalin, 251
Mihailovski, Nikolai K., 25
Miliukov, Pavel N., 260, 275, 276, 291
Mill, John Stuart, 25
Milner, lord, 240
Mirbach, conte Wilhelm, 356, 365
Möller, Gustav, 185, 223, 239
Moor, Karl, 185, 343
Morozov, Sava, 186
Müller, Adolf, 208

N
Nadolny, Rudolf, 192, 328
Naumann, Victor, 341
Nelken, Felix, 175
Nicolae II, ţar, 31, 33, 223, 228, 243
Nietzsche, Friedrich, 37
Nikitin, Boris, 276, 283
Nobel, Alfred, 23
Noviţki, Feodor S., 295

O
Odoievski, Vladimir F., 59
Orlovski, *vezi* Worowski, 311, 319

P
Pallavicini, conte, 114, 279
Pankratov S., 311
Parvus, Alexander (pseudonim pentru Israil Lazarevici Helphand), 12, 23, 35, 51, 285, 289, 307, 316
Paşa Enver, 105, 114
Paşa, Talaat, 105
Pereversev, Nikitin, 283, 284
Peskin, Samuil (Samuel), 50
Peşkov, N.A., 307
Petru I, „cel Mare", ţar, 30
Platten, Fritz, 149, 268, 276, 370
Plehanov, Gheorghi V., 26, 34, 44
Plesch, Janos, 197
Plewe, W. K., 182
Potresov, Aleksandr N., 45, 58, 63
Prince, colonel, 377

Protopopov. Aleksandr D., 244, 315
Puşkin, Aleksandr S., 59

R
Radek, Karl, 102, 146, 149, 311, 324, 370
Radomîlski (Zinoviev), 254
Rakovski, Hristo, 16, 102, 141, 146, 370
Rappoport, Hanon, 50
Rasputin, Grigori, 242, 244
Redl, Alfred, colonel, 20, 193
Riazanov, David B. (alias Goldendach), 19, 146, 370
Riezler, Kurt, 14, 117, 127
Romanov (dinastie), 36, 196
Romberg, Gisbert, baron von, 130, 191, 216
Rosen, baron, 189
Rosenschein, Alexander S., 49
Rothschild, Lionel de, 32
Rubinstein (Mitea) Dimitri Lvovici, 191, 245
Russell, lord John, 32

S
Saler, Roland, 50
Sasonov, Serghei D., 133, 223
Savinkov, V.B., 328
Scavenius, Erik (ministru de Externe danez), 133
Schatenstein, Wladislaw, 185
Scheidemann, Philipp, 161, 211, 272, 370
Schidicki, 322
Schiff, Jacob, 33, 70, 131
Schillinger, Maria, 237, 374
Schnabel, Arthur, 199
Schober, Johann, 20
Seberg, sublocotenent, 295
Sedova, Natalia I., 65, 97
Semenson, Evghenia M., 169, 171, 251, 285, 303, 370
Siefeldt, Arthur, 131, 146
Sievers, 251
Sklarz, Georg, 167, 223, 238, 363, 370
Sklarz, Heinrich, 238
Sklarz, Waldemar, 238
Slepţova, 53
Smith, Carl, 167
Sokolnikov, G.J., 351
Sokolov, Nikolai D., 170
Stalin, Josif Vissarionovici (Djugaşvili), 180
Stasova, Elena, D., 60
Steinwachs, 191, 235, 276
Stinnes, Hugo, 198, 359
Stolîpin, Piotr A., 235
Strödten, Lucius von der, Helmut, 191, 315
Ström, H.G., 185
Stürgkh, conte de, Karl, 19, 171, 254
Stürmer, Boris W., 223
Subovski, Ivan Dmitriev, 289
Südekum, Albert, 143
Suhomlinov, V.A., general, 227, 316
Surabov, 311
Svendson (-Balzer, Schwa), 315
Sverdlov, Iakov, 357

Ş
Şeliakovskaia, Evghenia I., 290
Şevcenko, Taras, 25
Şivin, Evgheni (Weiss, Arthur Köhler), 234
Şleapnikov, Aleksandr, 172, 182, 370

T
Tereşcenko, M. I., 186, 283, 309
Thomas, Albert, 283
Thun, Alphons, conte de, 37
Thyssen, August, 359
Tomaşevski, 194
Trepov, A.F., 243
Trier, Sven, 184
Troţki (Bronstein) Lev Davidovici, 17, 35, 65, 141, 336, 352, 370
Tschirskij und Bögendorff, Heinrich von, 22

U
Uexkuell, *vezi* Ikskül, 213
Ulianov – numele de botez al lui Lenin, 299
Ulianov, Dmitri – fratele lui Lenin, 60
Uriţki, Moisei, 172, 238
Uspenski, Gleb, 25

V
Vickers, 191
Virkin, Haim, 168
Vissarionovici, Djugaşvili (*vezi* Stalin), 311

W
Wallenberg (ministru de Externe suedez), 234
Wangenheim, Konrad baron von, 12, 13, 192
Warburg, Max, 190, 315
Wawerka, Karl, 82, 85
Wesendonck, Otto-Günther von, 192
Wilhelm II, 19, 104, 130, 192, 275, 288, 343
Witte, conte, Serghei J., 35, 133
Wittgenstein, von, 341
Wittgenstein, von, 341
Worowski (Orlovski), Waclaw W., 178, 180, 319, 348, 370
Worowski (Orlovski), Waclaw W., 178, 180, 319, 348, 370

Z
Zaharov, Bazil (Vasili), 36, 71, 198
Zasulici, Vera, 26, 34
Zetkin, Clara, 42, 44, 103, 136
Zetkin, Clara, 42, 44, 103, 136
Zimmer, Dr. Max, 12, 113, 117, 200
Zimmer, Dr. Max, 12, 113, 117, 200
Zimmermann, Arthur, 127, 192
Zimmermann, Arthur, 127, 192
Zinoviev, Grigori E. (Radomîlski, Apfelbaum), 149, 251, 285, 316, 370

[...] cine a fost Parvus? Născut în 1867 într-o familie de evrei din pătura mijlocie, nu departe de Minsk, tânărul talentat a făcut studii de economie în Elveția, după care a plecat în Germania. Încă de foarte devreme, Parvus a fost însuflețit de două dorințe inegale: visul despre bani mulți – și despre marea revoluție. 1914 a fost anul său fast. Când, după jumătate de an, războiul pe Frontul de Est încă nu era decis pentru guvernul Reich-ului german, Parvus s-a prezentat cu un plan îndrăzneț. Acesta conținea toate ingredientele necesare pentru a provoca, la momentul potrivit, prăbușirea puterii de stat ruseşti şi măturarea guvernului țarist, iar apoi înlocuirea lor cu revoluționari docili. Sforile persoanelor implicate în acțiune până sus la Lenin le trăgea Parvus însuși. Berlinul a acceptat această ofertă. Până la finalizare, acțiunea urma să coste guvernul Reich-ului german o sumă care, actualizată, ar reprezenta aproximativ un miliard de mărci.

Apărută cu sprijinul

www. iiccmer.ro

ISBN 978-606-910-089-9

Distribuție la:
tel. 021.222.83.80
e-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro